

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

TENKİD DERGİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Mustafa KILIÇBAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2020

©2020-Mustafa KILIÇBAY

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

TENKİD DERGİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

A RESEARCH ON THE JOURNAL OF TENKİD

Hazırlayan
Mustafa KILIÇBAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. M. Fatih KANTER

KIRŞEHİR-2020

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Mustafa KILIÇBAY tarafından hazırlanan “Tenkîd Dergisi Üzerine Bir İnceleme” adlı tez çalışması 4 Mayıs 2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman(İmza)

Prof. Dr. M. Fatih KANTER

Üye.....(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Maksut YİĞİTBAŞ

Üye.....(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih DİNÇER

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Fatih DİNÇER

.././20...

(İmza)

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

04/05/2020

Mustafa KILIÇBAY

İmza

ÖZET

TENKİD DERGİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Mustafa KILIÇBAY

Danışman: Prof. Dr. M. Fatih KANTER

2020 – Toplam Sayfa (XVI+302)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. M. Fatih KANTER

Dr. Öğr. Üyesi Maksut YİĞİTBAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Fatih DİNÇER

Tenkîd, 1910 yılının Nisan ve Ağustos ayları arasında, İstanbul'da, 6 sayı olarak Bezmi Nusret Kaygusuz öncülüğünde çıkarılmış bir edebiyat dergisidir. Dergide; Baha Tevfik, Doktor Abdullah Cevdet, Ömer Seyfeddin, Refik Halid, Mehmed Rauf, Şehâbeddin Süleyman, Abdülhak Hamid gibi önemli isimler yazı ve şiir yayımlamıştır. Toplamda 44 yazar ve şairin 81 parça metni neşredilmiştir. Ortalama 21 günde bir çıkarılan *Tenkîd*'in 5000 (beş bin) adet civarında basılıp satılması dikkat çekicidir. Fakat İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin muktedir olduğu bir dönemde çıkarılan dergi, kısa ömürlü olmuştur. Bununla birlikte eleştiri başta olmak üzere birçok bakımdan bu dergi, bir dönemin ruhunu, çatışmalarını, üslubunu, bakış açısını, sorunlarını ve matbuat hayatını yansıtır. Çünkü dergi, edebiyat ve sanatın üslup, gaye, kural-kaideleri gibi konularında tartışmalara ev sahipliği yapmış, sınırlı da olsa sosyal-siyasal mevzularda birtakım düşünce beyanlarına imkân vermiştir. Öte yandan, Türk edebiyatındaki ilk eleştiri dergisi olarak kabul edilmesi de dergiye belli bir önem kazandırır. Tüm bu nedenlerle *Tenkîd* dergisi, derginin 5 ve 6. sayılarına ek olarak çıkan *Hediye* ile bu ekin 1912'de çıkan 3. sayısı çalışmamızda esas alınmıştır. Bu çalışmada, öncelikle eski harfli metinler latin harflerine aktarılmış, yazarlar ve şairler hakkında bilgiler verilmiş, bir de tahlilî fihrist hazırlanmıştır. Çalışmanın sonunda, *Tenkîd* dergisinin çok önemli bir başarı elde edemediği ancak İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin baskıcı dönemine rağmen bir çabaya girilerek edebiyatta, sanatta ve toplumsal konularda bazı sorunlara çözümler arandığı olguları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bezmi Nusret Kaygusuz, eleştiri, tenkit, *Tenkîd* dergisi.

ABSTRACT

A RESEARCH ON THE JOURNAL OF TENKİD

M.Sc. Thesis

Preparer: Mustafa KILIÇBAY of thesis' preparer

Advisor: Prof. Dr. M. Fatih KANTER

2020 – Page (XVI+302)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School of Social Sciences

Turkish Language and Literature

Jury

Prof. Dr. M. Fatih KANTER

Dr. Lecturer Maksut YİĞİTBAŞ

Dr. Lecturer Fatih DİNÇER

Tenkîd is a literary journal published in Istanbul, as 6 numbers, between April and July 1910, under the leadership of Bezmi Nusret Kaygusuz. Important names such as Baha Tevfik, Doctor Abdullah Cevdet, Omer Seyfeddin, Refik Halid, Mehmed Rauf, Sehabeddin Suleyman, Abdulkhak Hamid published articles and poems in the journal. In total, more than 70 texts of 41 authors and poets were published. It is remarkable that *Tenkîd* published on average once every two weeks was published and sold around 5000 (five thousand) copies. But, at a time when İttihat ve Terakki Cemiyeti was very able the journal published was short-lived. For all that, in many respects, especially in criticism, this journal reflects the spirit, conflicts, style, perspective, problems, life, etc. of an era. Because it hosted discussions on the subjects of style, purpose, rules and principles of literature and art, it is allowed, though limited, some statements of thought on social-political issues. On the other hand, its acceptance as the first criticism journal in Turkish literature gives the journal a importance. With all these motives, journal of *Tenkîd*, *Hediye published in addition to the 5th and 6th issues of the journal and the third issue of the annex that came out in 1912* was taken as a basis for our study. In this study, firstly the texts were translated from Ottoman Turkish to today's Turkish, information about the authors and poets was given and an analytical index was prepared. At the end of the study, it was determined that journal of *Tenkîd* didn't achieve a significant success, but despite the oppressive period of İttihat ve Terakki Cemiyeti, an effort was made to find solutions to some problems in literature, art and social issues.

Keywords: Bezmi Nusret Kaygusuz, criticism, journal of *Tenkîd*.

ÖN SÖZ

Tanpınar'ın çok yerde söz ettiği üzere, *maziyle hesaplaşmak ve anlamak* gerektiği gerçeği, uzun süreçlerde kendini her daim dayatır. Geleceğe dair her inşa faaliyeti, ancak geçmişin bilgisi ile ve yine onun üzerinde inşa edilebilir. Bu, geçmişin yüklerini, karmaşık yanlarını, açmazlarını, değerden düşmüş mirasını yüklenmek anlamını taşımaz. Fakat yine de bunların hepsi, bütünüyle bir mirastır. Tanpınar, tam da bu yüzden hesaplaşmaktan söz eder. Edebiyat alanında yapılması gerekli olan hesaplaşma çabası ile edebiyat üzerinden yapılacak hesaplaşma çabasının kesişim noktasında dergilerin son derece önemli bir işlevi vardır. Zira hem dönemin belli başlı yazar, şair ve fikir adamlarının metinlerine, düşünce beyanlarına hem de bu metinlerin bağlamına –her ne kadar göreceli olsa da– beraberce ulaşma imkânı doğar. Bu yüzden bugün için gerilerde kalmış bir derginin “capcanlı”, “dipdiri” olduğu bir yanı olduğundan söz etmek mümkün görünüyor. Dergiler etrafında aynasında, belki doğrudan doğruya hayatın kendisi değil ama toplumun ve bir devrin panoraması saptanabilir. Öyleyse bir edebiyat araştırmacısı için dergiler üzerinde çalışmanın dolaysız biçimde bir “bağlamı” nazara aldığı açıklık kazanır. Söylenen düzlemde bu çalışma, bir süzme ve ayırma çabası olarak görülebilir.

Çalışmaya esas olan *Tenkîd* dergisinde ilgili dönemin edebiyat ve edebiyat dışı problemleri, konuları ve tartışmaları bugünden bakıldığında çok önemli bir yer işgal etmeyebilir. Fakat bugünün bakışına açıklık veren de iyi-kötü, değerli-değersiz yanlarıyla geçmişin birikimleri, yaşanmışlıkları, bize bir miras olarak aktarılagelen varlığıdır. Bu yüzden çalışmanın asıl amacı, dergideki yazıların aynıyla günümüz Türkçesine aktarımının sağlayacağı perspektifin sağlıklı şekilde oluşturulmasıdır. Metin aktarımının yanı sıra, yazarlar hakkında belli ölçüde bir bilgi de verilmiş, tahlilî fihrist oluşturulmuş, nihayet çalışmadan elde edilen bulgular sonuç kısmında özetlenerek ortaya konulmuştur.

Ne yazık ki bu çalışmanın hemen hemen sona yaklaştığı bir aşamada akademik çalışma yapmanın bir cilvesi ile karşılaştığımızı da burada zorunlu olarak ifade etmek gerekiyor. Şöyle ki; Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans yapan bir meslektaşımızla eş zamanlı olmak suretiyle aynı dergiyi incelemenin talihsizliğini yaşadık ve tetkiklerimizin son aşamasına geldiğimiz günlerde fark ettiğimiz bu olumsuzluğun doğurabileceği neticeleri bertaraf etmek adına tezimizde bazı değişiklikler yapmak durumunda kaldık. Nadiren de olsa karşılaşılabilen bu durum, bizi fazlasıyla üzmüş olsa da çalışmamızın sınırlarını genişletmesi bakımından bir imkânı da beraberinde getirdi. Böylece tezin daha derinlikli bir inceleme olması mümkün oldu.

Bu süreçte, sabrı, nezâketi ve ilmiyle bana kılavuzluk eden saygıdeğer hocam Prof.

Dr. M. Fatih KANTER başta olmak üzere, fedâkârlıklarını ve desteklerini Şu birkaç satırda anlatmaktan aciz olduğum ailemin her bir ferdine, muavenetlerini benden esirgemeyen kıymetli arkadaşlarım Dr. Aydoğan KARA'ya ve Arş. Gör. Hakan ÇALIK'a ve dahi bu çorbada tuzu olduğu hâlde isimlerini burada zikredemediğim onca refikime kifayetsiz bulduğum Şu kuru teşekkürü bir borç telakkî ederim.

Tokat - 2020

Mustafa KILIÇBAY

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
GİRİŞ	1
1. II. MEŞRUTİYET SONRASINDA GENEL DURUM	2
1.1. ANA HATLARIYLA 1910 YILI	2
1.2. 1910 İSTANBUL’UNDA SÜRELİ YAYINLARIN GENEL DURUMU.....	4
1.3. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE “TENKÎD”.....	16
I. BÖLÜM	19
1. TENKÎT KAVRAMI VE <i>TENKÎD</i> DERGİSİNİN İNCELENMESİ.....	19
1.1. TENKÎT KAVRAMI	19
1.2. <i>TENKÎD</i> DERGİSİNİN KİMLİĞİ VE ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	22
1.3. <i>TENKÎD</i> DERGİSİNİN MAHİYETİ.....	24
1.4. <i>TENKÎD</i> DERGİSİNİN MÜNDERİCATI	34
1.4.1. Edebî Metinler	34
1.4.1.1. Alfabetik Sıralı Metin Listesi	34
1.4.1.2. Alfabetik Sıraya Göre Yazar-Şair Tasnifli Liste	37
1.4.1.3. Tenkîd ve Eklerindeki Edebî Metinler.....	42

II. BÖLÜM	51
2. TENKÎD DERGİSİNİN KADROSU	51
2.1. TELİF METİNLERİN YAZAR VE ŞAİRLERİ	59
2.2. TERCÜME METİNLERİN MÜELLİFLERİ	88
III. BÖLÜM	90
3. TAHLİLÎ FİHRİST	90
3.1. EDEBÎ METİNLER	90
3.1.1. Telif Olanlar	90
3.1.2. Tercüme Olanlar	105
3.1.2.1. Küçük Numûneler.....	105
IV. BÖLÜM	106
4. DİĞER METİNLER	106
4.1. REKLAMLAR	109
4.2. TEBRİKLER, TEŞEKKÜRLER, İLANLAR	111
4.3. EDEBÎ METİN TANITIMLARI	120
V. BÖLÜM	121
5. TENKÎD'DE KONU EDİLEN YAZAR, ŞAİR VE ESERLER	121
5.1. SÜRELİ YAYINLARDAKİ ESERLER	121
5.1.1. Eleştirilen Eserlerin Künyeleri	121
5.1.1.1. Reftâr-ı Matbû'ât-Numero 1 / 18 Mart 1326	121
5.1.1.2. Reftâr-ı Matbû'ât-Numero 2 / 11 Nisan 1326.....	121
5.1.1.3. Reftâr-ı Matbû'ât-Numero 3 / 5 Mayıs 1326	122

5.1.1.4. Refîâr-ı Matbû'ât-Numero 4 / 25 Mayıs 1326	122
5.1.1.5. Refîâr-ı Matbû'ât- Hediye: Numero-3/ 1912?.....	123
5.2. KİTAP OLARAK BASILMIŞ ESERLER.....	123
5.3. EDEBİYAT DIŞI KONULAR.....	123
VI. BÖLÜM.....	125
6. İLGİLİ GÖRSELLER.....	125
VII. BÖLÜM.....	135
7. LATİNİZE METİN.....	135
7.1. TENKÎD: SAYI-1.....	135
7.2. TENKÎD: SAYI-2.....	160
7.3. TENKÎD: SAYI-3.....	184
7.4. TENKÎD: SAYI-4.....	211
7.5. TENKÎD: SAYI-5 VE HEDİYE: SAYI-1.....	235
7.6. TENKÎD: SAYI-6 VE HEDİYE: SAYI-2.....	265
7.7. HEDİYE: SAYI-3.....	291
SONUÇ.....	298
KAYNAKÇA.....	300

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
Age	Adı geçen eser
Ank	Ankara
Bkz	Bakınız
Hd	Hediye
İst	İstanbul
N/n	Numero
s	Sayfa
S	Sayı
Tn	Tenkîd
Tp	Toplam

GİRİŞ

22 Mart 1326-11 Ağustos 1326 tarihleri arasında altı sayı ve iki ek¹ olmak suretiyle çıkan *Tenkîd* dergisi, ilgili elektronik kütüphanelerden dijital olarak temin edilmiş, tekrar bastırılmış ve incelenmeye hazır hâle getirmek üzere yeni harflere aktarılırken öte yandan daha önce yapılan literatür taramalarında, çalışmada faydalanılması gereken kaynaklara ulaşılmış ve çalışmalar aşama aşama yapılmıştır. Yeni harflere aktarılan dergi, araştırmacıların bundan sonraki incelemelerine de yararlanmalarına hazır hale getirilmiştir.

Çalışmada öncelikle çeşitli yönleriyle ve ana hatlarıyla II. Meşrutiyet dönemine değinilmiş, tenkit kavramı üzerinde durulmuş ve bu kavramın tarihçesi verilmiştir. Sonrasında dergi tanıtılmış; dergi, yayımlandığı zemin, zaman bağlamında konumlandırılmıştır.

Dergide eseri yayımlanan tanınmış/tanınmamış bütün yazar ve şairlerin kısa biyografileri yazılarak hem eserlerinin daha kolay anlamlandırılması hem de unutulmaya yüz tutmuş birçok ismin edebiyat tarihinde hatırlanması sağlanmıştır.

Dergideki metinlerin yazar ve eser bazlı alfabetik indeksleri hazırlanmış ve bu surette eserler, derli toplu bir şekilde ilgililerin nazarına sunulmuştur.

Tenkîd'deki birçok metin, Batı kökenli bazı türlerin Türk edebiyatında yeni yeni oturmaya başladığı bir dönemde verilen örnekleri barındıracak özelliklere sahiptir ve bu yönüyle de söz konusu metinlerin türünün ne olduğunu saptamak zordur. Söz gelimi, bir metin, hem makale hem eleştiri hem deneme hem de sohbet türünün niteliklerini bünyesinde barındırabilmektedir. Çalışmalarda, her ne kadar zor da olsa bu tip metinler için bir çerçeve çizilmiş, ne oldukları saptanmaya çalışılarak Türk yazınında öğretici metinler dağarcığına katkı sağlanmıştır.

Dergide yer alan bütün edebî metinler, üzerlerinde kısa birer çözümleme yapılmak koşuluyla eserler genel olarak değerlendirilmiş ve *Tenkîd*'in tahlilî fihristi hazırlanmıştır. Metinler kısaca tanıtılmış, eserin mahiyetini ortaya koyacak tarzda birtakım tespitlerde ve çözümlemelerde bulunulmuştur. Bu sayede, edebiyatın ana malzemesini oluşturan edebî metinler değerlendirilmiştir.

Çoğunu reklam ve ilanların oluşturduğu diğer metinler, sanatsal açıdan çok

¹ Bunlar haricinde, her ne kadar hangi tarihte basıldığı yazılı değilse de içerdiği "Reftâr-ı Matbuat" başlıklı makalede anılan bir metinden hareketle 23 Şubat 1327 (7 Mart 1912)'den sonra basıldığı kesin olan 3 Numarolu "Hediye"ye ulaşılmış ve bu sayı da çalışmaya dâhil edilmiştir.

kıymetli olmasa da 1910 İstanbul'unun ticari hayatına dair araştırma yapmak isteyenlere birtakım veriler sunacak nitelikte olması dolayısıyla dikkate değerdir. Hatta matbuat hayatından haber veren bazı reklamlar, bugün belki yitip gitmiş olan bazı eserlerin basıldığını bildirmesi yönüyle de edebiyat araştırmacılarına yardımcı olabilecek durumdadır. Derginin bu edebiyat dışında kalan metinleri de türlerine göre ayrı bir sınıflandırmaya tâbî tutulmak suretiyle araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Dergiye adını veren eleştirinin hâkim olduğu mecmuada birçok eser ve şahsiyet çeşitli yönleriyle tenkit edilmiştir. Daha çok *Servet-i Fünûn* ve *Resimli Kitâb* adlı dergilerde yayımlanan bu eserler, derginin en dikkate değer yazı serilerinden biri olan- "*Reftâr-ı Matbû'at*"ta dört sayı boyunca eleştirilmiştir. Söz konusu metinler, birer künye halinde listelenerek derlenmiş ve eleştirinin yoğunlaştırıldığı noktalar tespit edilmiştir.

Tenkit türü, Türk edebiyatının Tanzimat'tan sonra büyüyüp gelişen bir türü olarak yeni sayılabilecek bir edebiyat sahasıdır. Her ne kadar şura tezkirelerinde tenkit örnekleri var ise de bunun modern ve olgun örneği Namık Kemal ile verilmiş ve ondan sonra da yavaş yavaş yaygınlaşarak günümüzdeki hâlini almıştır. *Tenkîd* dergisi, bu yolculuğun bir dönüm noktasını teşkil edecek kadar uzun ömürlü olamadıysa da özellikle ismi ve sanatsal meselelere ciddiyetle değinmesi; edebiyatı meslek edinmesi dolayısıyla Türk eleştiri tarihinde dikkate değer bir sayfadır.

Sonuç olarak, Türk edebiyatında bitmemiş bir cümleyi teşkil eden *Tenkîd* dergisi, çeşitli yönleriyle incelemeye ve çözümlenmeye tâbî tutularak değerlendirilmiş ve bu suretle bilhassa Türk tenkit edebiyatına bir katkı sağlanması hedeflenmiştir.

1. II. MEŞRUTİYET SONRASINDA GENEL DURUM

1.1. ANA HATLARIYLA 1910 YILI

23 Aralık 1876'da II. Abdülhamîd'in onayı ile yürürlüğe giren fakat 93 Harbi'nin doğurduğu şartlar gerekçe gösterilerek kapatılan Meclis-i Mebusânın çeşitli sosyal, tarihsel ve siyasal nedenler yüzünden yirmi dokuz yıl süreyle tatil edilmesi dolayısıyla işlevselliğini yitiren Kânûn-ı Esâsî'nin, İttihât ve Terakkî Cemiyeti'nin etkinlikleri sonucunda 24 Temmuz 1908'de gerçekleşen ihtilal sonrasında tekrar geçerlik kazanmak suretiyle meşrutî yönetime geçilmiş ya da bir başka ifadeyle II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. 13 Nisan 1909'da İstanbul'da baş gösteren ve tarihte 31 Mart Vak'ası olarak bilinen ayaklanma neticesinde II. Abdülhamid tahttan indirilmiş ve V. Mehmed Reşâd'ın

padişahlığı ilan edilmiştir. Öncelikle Meclis-i Mebusânın tekrar açılmasıyla birlikte devlet yönetimindeki nüfuzunu hissettiren İttihâd ve Terakkî'nin etkinliği Mehmed Reşâd'ın cülusundan sonra artmış, Mahmûd Şevket Paşa'nın katlinden sonra ise firka tam anlamıyla yetkeli bir kimlik kazanmıştır.

Çok uluslu ve çok dinli yapısını II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında da devam ettiren Osmanlı Devleti'nde Türkler daha çok köylerde oturup tarımla uğraşırken şehir merkezlerinde yaşayan gayrimüslümler zanaat ve ticaret sayesinde Müslümanlara göre daha gönençli bir hayat sürmüşlerdir (Birinci, 1990: 16).

II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında Fedâkârân-ı Millet Cemiyeti, Ahrar Fırkası, İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti, Mutedil Hürriyetperverân Fırkası, Osmanlı Islâhât-ı Esâsiyye Fırkası, Osmanlı Demokrat Fırkası, Osmanlı Sosyalist Fırkası, Ahali Fırkası birçok cemiyet/firka kurulmuştur ve özellikle bu dönemde Türk parlamentosunun temelleri atılmıştır.

Osmanlı Demokrat Fırkası, İttihâd Ve Terakkî Cemiyeti'nin kurucularından olan Abdullah Cevdet ve İbrahim Temo gibi jöntürklerden başka *Tenkîd*'in kurucusu Bezmî Nusret'in de üyesi olduğu siyasal bir oluşumdur. İttihâd ve Terakkî'nin baskısı dolayısıyla İbrahim Temo'nun Romanya'ya kaçması firkanın edilginleşmesine sebep olmuş, Bezmî Nusret'in çabalarıyla biraz canlanmış fakat diğer mensuplarının Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na katılması sonucunda kapanmıştır (Birinci, 1990: 36-41).

Tenkîd'in yayımlandığı 1910 senesinin İstanbul'unda gerçekleşen en önemli olayın yangın olduğu söylenilebilir. O devirde "...İstanbul'da halkın iki korkusu vardı: Yangın ve soygun" (Birinci, 1990: 21). Bu bağlamda; 20 Ocak 1910 yılında içindeki onca evrak ve kültürel zenginliklerle birlikte yanan Çırağan Sarayı kayda değerdir. Ülke genelini ilgilendiren bir diğer olay ise yine o yılın Mayıs-Haziran aylarında cereyan eden Arnavut İsyanı'dır. Bölgede sıkıyönetim ilan eden hükûmet, isyanı bastırmış ve bu durum, imparatorluğun dağılma tehlikesi noktasında Arnavutluk'un Girit ile birlikte anılmasına sebep olmuş, o dönemde yayımlanan bazı makalelere siyasî bir sorun olarak yansımıştır.

1910 yılına dair anılmaya değer bir husus da Halley Kuyruklu Yıldızı'nın Yerküre'ye çarpma olasılığıdır. Dünya çapında büyük bir panik atmosferi oluşturan bu ihtimal kimi şair ve yazarlara ilham vermiş ve söz konusu gündemden esinlenilerek yazılan eserlere telif sebebi olmuştur.

1910 Osmanlı'sı için siyasal bir kimlik niteliği taşıyan şu bilgiler de kayda

değerdir:

Tablo i. “1326 Sene-i Mâliyyesine Mahsus *Nevsâl-i Osmânî*”ye Göre 1910 Yılıın Önde Gelen Devlet Ricâli

Unvan	İsim
Padişah	Mehmed Reşâd
Veliâhd	Yûsuf İzzeddîn Efendi
Sadrazam	İbrâhîm Hakkı Paşa
Harbiye Nâzırı	Mahmûd Şevket Paşa
Bahriye Nâzırı	Halîl Paşa
Adliye Nazırı ve Şûrâ-yı Devlet Reisi	Necmeddîn Molla Efendi
Hâriciye Nâzırı	Rif'at Paşa
Dâhiliye Nâzırı	Tal'at Bey
Mâliye Nazırı	Mehmed Câvid Bey
Ticaret ve Nafia Nazırı	Hallacyan Efendi
Orman, Maden ve Ziraat Nâzırı	Mavrokovdato Efendi
Ayan Reisi	Sa'îd Paşa

1.2. 1910 İSTANBUL'UNDA SÜRELİ YAYINLARIN GENEL DURUMU

Osmanlı Meclis-i Mebusanının II. Abdülhamîd'ce kapatılmasını seyreden yıllarda gittikçe şiddetlenen sansür dolayısıyla çeyrek yüzyıldan daha uzun bir süre suskunluğa mahkûm edilen yazar ve şairler II. Meşrutiyet'in ilanı ya da bir başka deyişle Meclis-i Mebusânın tekrar toplanması sonucunda ortaya çıkan serbestliğin verdiği heyecan ve umutla kalemlerine sarılmışlardır. İstibdat süresince iyice zayıflayan gazetecilik mesleği bu süreçte tekrar saygınlık ve işlerlik kazanmıştır. İstibdat döneminden beri yayımda olan *Sabah* ve *İkdam*'ın yanı sıra İttihâd ve Terakkî'nin yayın organı hâline gelen *Tanîn* bu devrin önemli gazeteleri olarak dikkat çeker.

İstibdat döneminde bir okul hâline gelen *Servet-i Fünûn*, bu dönemde sütunlarını genç edebiyat heveslilerine bıraksa da Batılı ve deneyimli çehresiyle önemini korur. Öte yandan, hâtıratlarda şık ve lüks kimliği ile anılan ve yüz sayılık bir ömrü olan *Şehbâl* de anılmaya değerdir.

Birbiri ardınca yayımlanan gazete ve dergilerde sosyal ve siyasal konular coşkunculukla ele alınmış ve basın-yayın hayatındaki bu hareketlilik uzun bir süre devam etmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanından 1910'a gelinceye kadar süreli yayınlar için İstanbul'da en az 519 ruhsat alınmıştır. İmtiyaz alan bu gazete ve dergilerin hepsi yayımlanmasa da iki yıldan daha az bir süre içerisinde sadece İstanbul için geçerli olan bu girişimler, matbuat hayatındaki canlılığı yansıtmaya dolayısıyla dikkat çekicidir. Fecr-i Âti topluluğunun oluşumundan kısa bir süre sonra yayımlanan *Tenkîd*'in imtiyaz sahibi Bezmî Nusret ise 1909-1910'daki edebî atmosferi ve *Tenkîd*'i niçin çıkardığını şu cümlelerle ifade etmiştir:

“O sıralarda İstanbul'da ‘Fecr-i Âti’ isminde bir dernek kurulmuştu. Bunu kuran gençler, Servet-i Fünûn gazetesini tekrar yaşatmaya çalışıyor, Edebiyat-ı Cedîde'ye şiddetli hücumlarda bulunuyor, Tevfik Fikret, Halit Ziya ve arkadaşlarının artık eskimiş, okunmayacak bir hâle gelmiş olduklarını ilan edip duruyorlardı. Fakat gariptir ki kendileri yeni bir şey meydana getiremiyor, beğenmediklerini taklit etmekten geri durmuyorlardı.

Servet-i Fünûn'dan maada Übeydullah Esat isminde bir zat da ‘Resimli Kitap’ adıyla aylık bir dergi neşrediyordu. Bunun iki muharriri vardı; biri M. Rauf diğeri Raif Necdet. M. Rauf edebî bir şahsiyete mâlik değildi. Raif Necdet ise edebiyatın faide nazariyesine müstenit olması lazım geldiğini diline dolamış, mütemediyen “Sanat sanat içindir.” nazariyesini baltalamakta idi. ...

Bu boşluğu görerek ben de kendi başıma bir dergi çıkarmak sevdasına düştüm. Her istediğimi yapmaktan, varını yoğunu benim için feda etmekten çekinmeyen rahmetli babamın maddî yardımını temin ettim. Ve 20 Mart 1326 tarihinde ‘Tenkid’ mecmuasını çıkarmağa başladım” (Kaygusuz, 1955: 49).

Bezmî Nusret'in, 1325-1326 matbuatına son derece yüzeysel bir şekilde değindiği bu cümlelerde, sadece *Servet-i Fünûn* ve *Resimli Kitâb*'in anılması da, elbette o devir mecmualarının bu iki dergiden ibaret olmasından değil, söz konusu süreli yayınların edebiyat sahasındaki tesiri ve nüfuzuyla alakalıdır.

Sadece 1910 yılı içerisinde çeşitli alanlarda *Tenkîd* dâhil olmak üzere en az 189 süreli yayın ruhsatı alınmıştır. Elbette bu imtiyazların hepsi basım-yayıma başlamamıştır ve birçoğu da kısa ömürlüdür. Fakat bu sayı sadece İstanbul'daki süreli yayın girişimini yansıtmaya açısından elbette dikkate değerdir.

Tablo ii. 1910 Yılında İmtiyaz Aldığı Belirlenen Süreli Yayınlar²

Adı	Dili	İmtiyaz Sahibi	Sorumlu Müdürü	İlmühaber Tarihi
Adem-i Merkeziyet	Türkçe	Fikret Bey	Fikret Bey	18 Eylül 1326
Adl-i İhsan	Türkçe	Zülfi Efendi	Rıza Efendi	18 Teşrinisani 1326
Afak	Türkçe	İzzet Melih Bey	İzzet Melih Bey	18 Teşrinievvel 1326
Agon	Türkçe- Rumca	İstavri Anogtosindi Efendi	İstavri Anogtosindi Efendi	14 Mart 1326
Akaniti	Rumca	Anastas Bakalorus Efendi	Dimitri Vapuridis Efendi	7 Mart 1326
Aksa-yı Şark	Türkçe	Hüseyin Nazmi Efendi	Hüseyin Nazmi Efendi	7 Teşrinievvel 1326
Aktis	Rumca	Nikolaki Kalakidi Efendi	Yordan Limnidi Efendi	Ağustos 1326
Alafranga	Türkçe	Hasan Necmi Efendi	Hasan Necmi Efendi	27 Teşrinisani 1326
Alemdar	Türkçe	Refi' Cevad Bey	Refi' Cevad Bey	28 Haziran 1326
Amele Hukuku	Türkçe	Fuat Bey	Enver Bey	20 Mayıs 1326
Amero Liptos	Rumca	Manolaki İlyadis Efendi	Manolaki İlyadis Efendi	12 Ağustos 1326
Annal Andostriyel Etkinik dö Lampayr Ottoman	Fransızca	Ernest Hofr Efendi	Jak Holi Bey	30 Teşrinievvel 1326
Antransizan	Fransızca	Mösyö Kristavesfun	Dikran Hanedanyan	22 Mart 1326
Apaga	Ermenice	Zarkaryan Nersis Efendi	Zarkaryan Nersis Efendi	26 Nisan 1326
Apola	Rumca	Aristovulos Harisidis Efendi	Aristovulos Harisidis Efendi	10 Mayıs 1326
Artagis	Rumca	Niko Lazabini Efendi	Dimosten Danildis Efendi	21 Nisan 1326

² Gazel, A. A., Ortak, Ş. (2006). İkinci Meşrutiyet'ten 1927 Yılına Kadar Yayın İmtiyazı Alan Gazete ve Mecmualar. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, (1), 223-256.

Asdig Petleshi	Ermenice	Koçanyan Efendi	Koçanyan Efendi	16 Ağustos 1326
Asosiyon De Korsaniter	Fransızca	Mösyö Vinçina	Bahaeddin Efendi	8 Kanunısani 1326
Aspis	Rumca	Teryandirus Anastasyadis Efendi	Teryandirus Anastasyadis Efendi	28 Nisan 1326
Astrapi	Rumca	Hirisotenus Yuvanidis Efendi	Hirisotenus Yuvanidis Efendi	14 Mart 1326
Aşiret	Türkçe	Ahmed Süreyya Bey	Ahmed Ramiz Bey	30 Eylül 1326
Ateş	Türkçe	Elifi Bey	Elifi Bey	9 Kanunısani 1326
Avaz-ı Şubban	Türkçe	Ahmed Haşim Bey	Mustafa Necati Efendi	7 Eylül 1326
Ay	Türkçe	Osman Nuri Bey	Osman Nuri Bey	9 Teşrinievvel 1326
Azad	Türkçe	Mustafa Efendi	Mustafa Efendi	24 Teşrinisani 1326
Bâng	Türkçe	Selahaddin Bey	Selahaddin Bey	31 Mart 1326
Bedahet	Türkçe	Cemal Bey	Hüseyin Hüsnü Bey	24 Teşrinisani 1326
Bektaşî Rehberi	Türkçe	Kirkor Faik Efendi	Mehmed Tevfik Efendi	22 Mayıs 1326
Benim Gazetem	Türkçe	Kirkor Faik Efendi	Mehmed Bahaeddin Efendi	1 Temmuz 1326
Bilmece Mecmuası	Türkçe	Rasih Pertev Bey	Rasih Pertev Bey	16 Mayıs 1326
Bin Bir Çeşit	Türkçe	Hasan Ahmed Efendi	Hasan Ahmed Efendi	8 Nisan 1326
Boş Boğaz	Türkçe	Mahmud Nedim Bey	Mehmed Atif Bey	28 Nisan 1326
Burhan	Türkçe	Mehmed Burhaneddin Bey	Mehmed Burhaneddin Bey	13 Mayıs 1326
Burhan-ı Terakkî Mektebi	Türkçe	İsmail Hakkı Bey	İsmail Hakkı Bey	26 Ağustos 1326
Cadaloz	Türkçe	Nureddin Rüşdü Bey	Hüseyin Nazmi Efendi	3 Mayıs 1326

Cem	Türkçe	Cemal Paşa	Mehmed Cemil Bey	16 Teşrinievvel 1326
Ceride-i Maliye	Türkçe	Karabet Kikorgyan Efendi	Karabet Kikorgyan Efendi	10 Kanunievvel 1326
Cihad	Türkçe	İsmail Hamid Subhi Bey	İsmail Hamid Subhi Bey	3 Teşrinisani 1326
Cudi	Türkçe-Kürtçe	Hüseyin Kenan Paşa	Hüseyin Kenan Paşa	27 Mart 1326
Çekirge	Türkçe	Nazmi Efendi	Nazmi Efendi	? ? 1326
Çezok	Ermenice	Sakayan Efendi	Sakayan Efendi	30 Teşrinievvel 1326
Çimdik	Türkçe	Mustafa Nedim Bey	Süreyya Bey	28 Nisan 1326
Darü's-Saade	Arapça	Mahmud Zeki Bey	Abdülaziz Berat Bey	17 Nisan 1326
Dava Vekili	Türkçe	Refik Bey	Refik Bey	31 Ağustos 1326
De Peş Ottoman	Fransızca	Mösyö Sakortino Kesirens	Fren Kuri Efendi	27 Nisan 1326
Dertli	Türkçe	Mehmed Şevket Bey	Mehmed Şevket Bey	24 Temmuz 1326
Di Oryent	İngilizce	Mister Vilmampet	Samuil Varjabetyan Efendi	2 Nisan 1326
Dike Osni	Rumca	Leonidi Efendi	Leonidi Efendi	18 Ağustos 1326
Dobruca Sedası	Türkçe	Süleyman Abdülhamid	İbrahim Kadri Bey	28 Ağustos 1326
Don Kiholetos	Rumca	Anglo Simiryoni Efendi	Anglo Simiryoni Efendi	8 Mayıs 1326
Drasis	Rumca	Yannaki Hristo Efendi	Yannaki Hristo Efendi	6 Şubat 1326
Drefs	Frasça	Meşhedi Ali Mirza Efendi	Osman Cudi Bey	9 Teşrinisani 1326
Dretiniba	Türkçe-Arnavutça	Arif Hikmet Bey	Arif Hikmet Bey	15 Haziran 1326
Düşünüyorum	Türkçe	Bekir Fahri Bey	Bekir Fahri Bey	2 Kanunısani 1326
Eczacı	Türkçe	Nail Efendi	Mehmed Sabri	16 Şubat 1326

			Efendi	
Edvar Tayzer	Fransızca	Mösyö Ernest Piyanki	İstimato Lomarkoslak Efendi	12 Şubat 1326
Eis	Türkçe- Rumca- Fransızca- Ermenice	Miltiyadi Efendi	Miltiyadi Efendi	4 Mart 1326
Eko dö Bizans	Fransızca	Mösyö Janber	Dikran Hanedanyan E.	21 Temmuz 1326
El-Cudyö	İspanyolca	David Alnikade Efendi	David Alnikade Efendi	18 Ağustos 1326
El-Cuglete	İbranice	Mösyö Leon Argoeti	Nesim Ançel Efendi	9 Teşrinisani 1326
El-Firdevs	Türkçe- Arapça	Mehmed Mekhafi Efendi	Hasan Abdülkadir Efendi	19 Kanunievvel 1326
El-Hızare	Arapça	Mehmed Şâkir Bey	Abdülhamid Zöhravi Efendi	24 Mart 1326
Emioriyon	Türkçe- Fransızca- Rumca- Ermenice	Miltiyadi Efendi	Miltiyadi Efendi	4 Mart 1326
Emniyet	Türkçe	Mehmed Cemil Bey	Mehmed Cemil Bey	31 Mayıs 1326
Enin	Türkçe	Asaf Paşa	Asaf Paşa	12 Eylül 1326
Eptalofos	Rum Alfabeli Türkçe	Yordan Limnidi Efendi	Yordan Limnidi Efendi	26 Temmuz 1326
Esfara	Rumca	Emil Lamidi E.	İsteryopulo Leratus E.	21 Mart 1326
Eşek	Türkçe	Bahaeddin Efendi	Bahaeddin Efendi	21 Teşrinievvel 1326
Etual Doryan	Fransızca	Mösyö Eşil Bouye	Folyo Bedralli Efendi	15 Nisan 1326
Eyladorador	İbranice	Yako Şaul Efendi	Yako Şaul Efendi	25 Eylül 1326
Fevvâre	Türkçe	Hüseyin Halid Bey	Ali Bey	9 Mart 1326
Fırsat	Türkçe	Asaf Paşa	Asaf Paşa	7 Eylül 1326
Figân	Türkçe	Kuh Niyazi Bey	Kuh Niyazi Bey	3 Teşrinievvel 1326
Fiyaladreyt	Türkçe-	Arif Hikmet Bey	Arif Hikmet Bey	21 Haziran 1326

	Arnavutça			
Fos	Rumca	Kostantin Lazaros Efendi	Vasil Yorgi Efendi	7 Eylül 1326
Fri Fri	Fransızca	Mösyö Rober Mamluk	Leon Efendi	16 Eylül 1326
Fudbol	Türkçe-Fransızca	Mustafa Ziya Efendi	Mustafa Ziya Efendi	4 Ağustos 1326
Fünûn ve Sanayi'	Türkçe	Mehmed Safa Bey	Mehmed Safa Bey	10 Mart 1326
Gazet dö Pera	Fransızca	Mösyö Bodovan	Viktor Kamuti E.	5 Ağustos 1326
Gece Gazetesi	Türkçe	İhsan Adli Bey	İhsan Adli Bey	3 Mayıs 1326
Gece Kuşu	Türkçe	Arif Hikmet Bey	Mehmed Kemaleddin Bey	20 Kanunievvel 1326
Gece Postası	Türkçe	Mehmed Asaf Bey	Süleyman Tevfik Bey	16 Ağustos 1326
Genç Tabib	Türkçe	Mahmud Talat Bey	Osman Yaşar Efendi	29 Kanunısani 1326
Genç Türk	Türkçe	Ziya Şakir Bey	Ziya Şakir Bey	16 Ağustos 1326
Gıdık	Türkçe	Kemaleddin Bey	Arif Hikmet Bey	13 Teşrinievvel 1326
Glasi	Bulgarca	Kelyof Efendi	Kelyof Efendi	11 Teşrinievvel 1326
Guvaze	Türkçe-Çerkesçe	Yusuf Suad Bey	Yusuf Suad Bey	16 Kanunısani 1326
Hacı Yatmaz	Türkçe	Refik Bey	Refik Bey	10 Teşrinisani 1326
Hakimiyet-i Milliye	Türkçe	Mehmed Garib Efendi	Mehmed Garib Efendi	12 Ağustos 1326
Hamiyyet	Türkçe	Halil Edib Bey	Hüseyin Hazim Bey	13 Teşrinisani 1326
Hanîn	Türkçe	İsmail Hakkı Bey	Necmeddin Nazım Bey	25 Eylül 1326
Havadis	Türkçe	Ahmed Fethi Bey	Ahmed Fethi Bey	31 Mayıs 1326
Hayret	Türkçe	Mehmed Bahaeddin Efendi	Mehmed Şevket Bey	26 Haziran 1326
Hıyaban	Türkçe	Hüseyin Hüsnü Vedat Bey	Ömer Fevzi Bey	8 Şubat 1326

Hronus	Rumca	Aleksandr İskenderidi Efendi	Aleksandr İskenderidi Efendi	27 Teşrinievvel 1326
Hukuk-ı Beşer	Türkçe	Muhlis Sabahaddin Efendi	Muhlis Sabahaddin Efendi	28 Haziran 1326
Hür Memleket	Türkçe	Ali Haydar Bey	Ali Haydar Bey	16 Teşrinievvel 1326
Hüsn-i Niyet	Ermeni Alfabeli Türkçe	Agob Varjabetyan Efendi	Agob Varjabetyan Efendi	26 Haziran 1326
İbret	Türkçe	Asaf Paşa	Asaf Paşa	11 Eylül 1326
İctihad	Türkçe	Abdullah Cevdet Bey	Abdullah Cevdet Bey	29 Nisan 1326
İdisis	Türkçe-Fransızca-Rumca-Ermenice	Miltiyadi Efendi	Miltiyadi Efendi	4 Mart 1326
İhtiyat Sınıfı	Türkçe	Rahmi E.	Rahmi E.	8 Teşrinisani 1326
İkonografimeni	Rumca	Yorgi Lambridi Efendi	Aleksandr Lambridi Efendi	18 Teşrinisani 1326
İmdat	Türkçe	Halid Ziya Bey	Halid Ziya Bey	14 Ağustos 1326
İnho	Rumca	İspatari Efendi	İspatari Efendi	26 Temmuz 1326
İnsaniyet	Türkçe-Fransızca	İsmail Faik Efendi	İsmail Faik Efendi	29 Temmuz 1326
İstanbul	Fransızca	Manuk Efendi	Mösyö Renes Velyof Efendi	27 Ağustos 1325
Jaryaturans	Türkçe-Rusça	Ahmed Zaor Efendi	Ahmed Zaor Efendi	5 Teşrinievvel 1326
Kahkaha	Türkçe	Mustafa Razi Bey	Ali Said Bey	13 Mart 1326
Kahya Kadın	Türkçe	Ali Rıza Bey	Ali Rıza Bey	4 Haziran 1326
Kanad	Türkçe	Ali Süha Bey	Ali Süha Bey	2 Teşrinisani 1326
Kanaklum	Fransızca	Mösyö Hantyan	Kirkor Kalfayan Efendi	14 Teşrinievvel 1326
Kastiriyotis	Rumca	Konidoşa Efendi	Konidoşa Efendi	26 Mayıs 1326
Katreler	Türkçe-	Halid Ziya Bey	Halid Ziya Bey	28 Temmuz

	Fransızca			1326
Kemâl	Türkçe	Rıfat Bey	Rıfat Bey	8 Eylül 1326
Kevkeb-i Osmanî	Türkçe-Arapça	Mehmed Zeki Efendi	Mehmed Zeki Efendi	30 Mayıs 1326
Kibar	Türkçe	Bahaeddin Bey	Bahaeddin Bey	20 Teşrinisani 1326
Kipuriki İptetoris	Rumca	İstirati Sabuncaki Efendi	İstirati Sabuncaki Efendi	3 Haziran 1326
Kirmanç	Türkçe-Kürtçe	Ahmed Ramiz Efendi	Ahmed Ramiz Efendi	23 Mart 1326
Komedy	Türkçe-Fransızca-Rumca	J. Markolidis Efendi	Gogo Arditi Efendi	22 Nisan 1326
Kostantiniyye	Türkçe	Fikret Bey	Fikret Bey	21 Eylül 1326
Köylü	Türkçe	Ali Münim Bey	İsmail Hakkı Bey	26 Şubat 1326
Kurban	Türkçe	İsmail Edhem Bey	İsmail Edhem Bey	22 Teşrinisani 1326
Küçük Hanım	Türkçe	İhsan Adli Bey	İhsan Adli Bey	1 Mayıs 1326
Kürsî-i Milel-La Tribün dö Popl	Türkçe-Fransızca	Seyfeddin Gannofet E.	Hüseyin Hasib B.	27 Mart 1326
La Peyi	Fransızca	Ahmed Agayef Bey	Ahmed Agayef Bey	28 Teşrinisani 1326
La Reklam	Türkçe-Rumca-Ermenice-Fransızca-İngilizce	Elikyadi Efendi	Bahaddin Efendi	23 Ağustos 1326
Leblebici	Ermenice	Arşak Bekliyan Efendi	Kirkor Efendi	23 Şubat 1326
Lisan	Türkçe-Almanca-Fransızca-İngilizce	Rasih Pertev Efendi	Rasih Pertev Efendi	26 Nisan 1326
Odamadyen Taros	Türkçe-Fransızca-Rumca	Mösyö Yorgi Anestopulo	Sokrad Konyadi E.	3 Haziran 1326
Omusyondiyakos	Rumca	Omirus Olpidis Efendi	Omirus Olpidis Efendi	11 Mayıs 1326
Oneus	Rumca	Andon Sofyanus Efendi	Andon Sofyanus Efendi	8 Temmuz 1326

Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi	Türkçe	Vasıf Bey	Ressam Efendi	24 Haziran 1326
Otipos	Rumca	Yerasimos Efendi	Yerasimos Efendi	17 Mart 1326
Parartma	Rumca	Keşioğlu Penao Efendi	Keşioğlu Penao Efendi	14 Ağustos 1326
Paris Moda Sine Kraliçesi	Türkçe-Fransızca-Ermenice-Rumca	Mösyö Karl Akler	İsterpan Efendi	26 Teşrinievvel 1326
Parisli Moda Melikise	Türkçe-Fransızca-Ermenice-Rumca	Mösyö Karl Akler	İsterpan E.	25 Teşrinisani 1326
Perparim	Türkçe-Arnautça	Hasan Bey	Hasan Bey	14 Mart 1326
Petitos	Rumca	Bayramoğlu Kostantin	Bayramoğlu Kostantin	11 Ağustos 1326
Piyano	Türkçe	Bahaeddin Bey	Fuat Samih Bey	2 Ağustos 1326
Pul Koleksiyonu	Türkçe-Fransızca	Mustafa Bey	İstepan Efendi	2 Ağustos 1326
Pul Meraklılarına Rehber	Türkçe-Fransızca	İstepan Feraceciyan Efendi	İstepan Feraceciyan Efendi	13 Kanunievvel 1326
Ravza-i Kemâlât	Türkçe	Fuat Bey	Mehmed Nazmi Efendi	5 Nisan 1326
Rehber-i İttihad-ı Osmanî	Türkçe	Mehmed Raif Bey	Mehmed Raif Bey	2 Kanunısani 1326
Rehber-i Saadet	Türkçe	Mehmed Celal Bey	Mehmed Celal Bey	10 Haziran 1326
Rehber-i Ticaret	Çeşitli dillerde	Rıfat Bey	Rıfat Bey	8 Eylül 1326
Rehnüma	Türkçe	Ohannes Kirkoryan Efendi	Ohannes Kirkoryan Efendi	17 Ağustos 1326
Revü Teknik Doryan	Fransızca	Ernest Hofr Efendi	Ernest Hofr Efendi	12 Ağustos 1326
Sa'y ve Amel	Türkçe	Osman Kahraman Bey	Osman Kahraman Bey	17 Ağustos 1326
Sanat ve Hayat	Türkçe	Ahmed Nazmi Efendi	Fehmi Razi Efendi	14 Mart 1326
Sanayi Bahçesi	Türkçe	Ali Rıza Bey	Ali Rıza Bey	1 Temmuz 1326

Saz ve Söz	Türkçe- Ermenice	Afet Efendi	Afet Efendi	25 Mart 1326
Selamet-i Umumiye	Türkçe	Mustafa Remzi Bey	Bezmî Bey	24 Mayıs 1326
Servit İpiresya	Fransızca- Rumca	Ahliva Ketana Efendi	Antuan İristariş Efendi	12 Ağustos 1326
Sihir	Türkçe	Hüseyin Sabri Efendi	Hüseyin Sabri Efendi	29 Mart 1326
Siyaset	Türkçe	Bahaeddin Sadullah Bey	Yusuf Cevad Bey	27 Kanunievvel 1326
Sosyalist	Türkçe	Namık Hasan Bey	Namık Hasan Bey	30 Teşrinievvel 1326
Suavi	Türkçe	Ahmed Haşim Efendi	Mustafa Necati Efendi	8 Eylül 1326
Sülâle-i Abdullah Badem	Türkçe	Mehmed Hazim Bey	Mehmed Hazim Bey	5 Nisan 1326
Şahika	Türkçe	Ahmed Fuad Bey	Ahmed Fuad Bey	10 Teşrinisani 1326
Şaka	Türkçe	Fuad Talat Bey	Hazim Bey	17 Teşrinisani 1326
Şakirdan	Türkçe	Mustafa Razi Bey	Ali Saib Bey	13 Mart 1326
Şark İlanât Gazetesi	Türkçe- Fransızca	Hüseyin Nazmi Efendi	Hüseyin Nazmi Efendi	12 Ağustos 1326
Şiirli Gazete	Türkçe	İbrahim Necati Bey	İbrahim Necati Bey	23 Mart 1326
Şug	Ermenice	Vahan Sironyan Efendi	Vahan Sironyan Efendi	30 Eylül 1326
Taif	Türkçe	Süleyman Nüzhet Bey	Süleyman Nüzhet Bey	15 Mayıs 1326
Talebe	Türkçe	Mustafa Razi Bey	Ali Saib Bey	13 Mart 1326
Tarife	Türkçe	Abdülkadir Nasih Bey	Abdülkadir Nasih Bey	26 Mart 1326
Tarih Encümeni Mecmuası	Türkçe	Abdurrahman Şeref Bey	Abdurrahman Şeref Bey	1 Nisan 1326
Tarîk-i Cedîd	Türkçe	Mehmed Ali Bey	Mehmed Ali Bey	1 Haziran 1326
Tasavvuf	Türkçe	Saffet Bey	Saffet Bey	17 Mayıs 1326
Tatar	Türkçe	Mahmud Efendi	Mahmud Efendi	24 Nisan 1326

Tatil Günü	Türkçe	Abdurrahman Hikmet Bey	Abdurrahman Hikmet Bey	29 Eylül 1326
Tearüf-i Müslimin	Türkçe	Ahmed Taceddin Efendi	Osman Cudi Bey	16 Mart 1326
Teceddüd	Türkçe	Mehmed Sabri Bey	Behçet Bey	24 Teşrinisani 1326
Tecelli	Türkçe	Ahmed Vefik Bey	Ahmed Vefik Bey	3 Teşrinisani 1326
Tedkik	Türkçe	Mehmed Hakkı Bey	Mehmed Hakkı Bey	25 Mart 1326
Temsil	Türkçe	İbrahim Nazif Bey	İbrahim Nazif Bey	28 Teşrinievvel 1326
Tenkid	Türkçe	Bezmî Bey	Bezmî Bey	20 Mart 1326
Tergîb	Türkçe	Mehmed Emin Efendi	Mehmed Emin Efendi	3 Kanunısani 1326
Teshilât	Türkçe	Halil Remzi Efendi	Halil Remzi Efendi	19 Ağustos 1326
Teşvik	Türkçe	Yusuf Sıddık Efendi	Yusuf Sıddık Efendi	15 Mart 1326
Teşvik	Türkçe	Abdülhakim Bekir Bey	Osman Abdurrahman Bey	12 Haziran 1326
Tetebbu'	Türkçe	Halit Ziya Sabit Bey	Mehmed Hakkı Bey	12 Haziran 1326
Tevsî-i Mezuniyet	Türkçe	Fikret Bey	Fikret Bey	21 Eylül 1326
Türkişe Korrespondans-Korrespondans Di Türkî	Almanca-Fransızca	Mösyö Salarito Ekspertes	Aleksandr Begos Efendi	21 Eylül 1326
Türkiye	Türkçe	Mahmud Tahir Bey	Mahmud Tahir Bey	7 Haziran 1326
Umman	Türkçe	Süleyman Nutki Bey	Süleyman Nutki Bey	14 Teşrinisani 1326
Ümmet	Türkçe	Sadi Bey	Sadi Bey	10 Mayıs 1326
Ziraat Gazetesi	Türkçe	Yusuf Sıddık Bey	Yusuf Sıddık Bey	9 Eylül 1326
Ziya	Türkçe	Saffeti Ziya Bey	Ahmed Esad Efendi	22 Mart 1326
Züğürt	Türkçe	Cemil Elşim Efendi	Ahmed Muhtar Bey	20 Şubat 1326

1.3. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE “TENKÎD”

Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’in ilanına kadarki süreçte eleştirilerin Doğu-Batı/eski-yeni ekseninde oluşup geliştiği söylenilebilir. Bu noktada, II. Meşrutiyet’ten sonra eski belagatçıların ve şarkçıların gücünü yitirdiğini belirten İsmail Habib, bu dönemde, eleştirilerin dil alanında “sade Türkçeciler” ile “süslü Osmanlıcacılar” arasında yaşandığını ifade eder (İsmail Habib, 1940: 512). *Avrupa Edebiyatı ve Biz* adlı eserinde de benzer ifadelerle II. Meşrutiyet tenkidini ana hatlarıyla veren İsmail Habib;

“Artık Tanzimat ve İstibdad devirlerinde olduğu gibi «eskiler, yeniler», «Şarklılar, Garblılar» münakaşalarına imkân yoktu” (İsmail Habib, 1941: 585).

diyerek bu dönemin polemikleri namına sadece dil bahislerini anmakla yetinse de II. Meşrutiyet devrinde “Düncüler-Bugüncüler” başlığı altında çıkıp yayılan bir kalem kavgası kayda değerdir. Edebiyat-ı Cedîde mensuplarının kastedildiği “düncü”lerle Fecr-i Âtî arasında, -özellikle- beslendikleri yazınsal kaynaklar açısından bir fark yoktur. Bu bağlamda, Tanzimat’ın “eski-yeni”si ile Fecr-i Âtî’nin “Düncüler-Bugüncüler”i elbette özdeş değildir. Fakat bu “Düncüler-Bugüncüler” tartışmasından, yeni Türk edebiyatının “selef-halef” değerlendirmelerine dayalı tartışmalarının II. Meşrutiyet döneminde de devam ettiğini söylenilebilir.

Öte yandan, bu dönemde, teorik eleştiri türünde ele alınabilecek eserler de yazılmıştır ve bunlar edebiyat nazariyesi üzerinedir. Öncelikle Recâzâde Mahmûd Ekrem’in *Talim-i Edebiyat*’ının takipçisi niteliğinde olan bu eserler; Süleyman Fehmi’nin *Edebiyat*’ı, Muhyiddin Birgen’in *Yeni Edebiyat*’ı ve Ahmed Reşid’in *Nazariyat-ı Edebiyye*’sidir (İsmail Habib, 1940: 512-513)

II. Meşrutiyet döneminde tenkit üzerine kapsamlı bir çalışma yapan Ercilasun, bu dönemin eleştirel etkinliklerini Türkçü Tenkit ve Türkçülük Dışı Tenkit olmak üzere iki ana başlıkta inceler. Yeni Lisan (Dil ve Üslup), Edebiyat ve Edebî Türler olmak üzere üç bölüme ayırdığı Türkçü Tenkit daha çok, millî bir reflekse edebî dilin nasıl olması gerektiği üzerine ortaya atılan fikirler etrafında oluşurken, Servet-i Fünûn Dergisi Etrafında, Fecr-i Âtî Etrafında ve Müstakil Şahsiyetler olmak üzere yine üç bölümde ele aldığı Türkçülük Dışı Tenkit’i ise millî hassasiyetlerden ve endişelerden uzak sanatsal meselelerin ve bunlar etrafında ortaya çıkan polemiklerin teşkil ettiği söylenilebilir. Bunlardan, Ahmed Hâşim’e ait olan *Rûh-ı Bikayd Fırsatıyla* başlıklı metin, Edebiyat-ı Cedîde mensuplarını eleştirmesi yönüyle dikkat çeker. *Tenkîd* dergisinin yayımlandığı zaman dilimi içerisinde etkin olan Fecr-i Âtî topluluğunda daha ziyade eleştirileriyle dikkat

çekenler Köprülüzâde Mehmed Fuad ve Şehabeddin Süleyman'dır. (Ercilasun, 2013: 340) Bu dönemde tiyatro eleştirileriyle ön plana çıkan Müfid Râtib ise bu alanda bir ilk sayılabilir (Gür, 2013: 66). Eleştirinin edebî bir tür hâline gelmesi noktasında ciddi katkıları olan Edebiyat-ı Cedîde mensuplarından sonra Fecr-i Âti topluluğunun üyeleri de bu dönemde Batılı eleştirmenlerden faydalanmayı sürdürmüşlerse de Servet-i Fünûn tenkidine kıyasla daha ferdiyetçi ve izlenimci bir eleştiri anlayışını benimsemişlerdir.

II. Meşrutiyet döneminde Edebiyat-ı Cedîde'nin bir takipçisi olmaktan kurtulamayan hatta onların taklitçisi olmakla eleştirilen ve Orhan Okay'a göre "her şeye rağmen sanat ve edebiyat adına güçlü bir atılış" olarak görülen (Ercilasun, 2013: 340) Fecr-i Âti'de eleştirinin, Edebiyat-ı Cedîde tenkîdine kıyasla daha bireysel bir kimlik taşımasını, topluluğa dâhil olan üyelerin sanat anlayışlarındaki farklılıkla izah etmek mümkündür.

Tenkîd dergisinde ele alınan edebî meseleler, Ercilasun'un *II. Meşrutiyet Dönemi'ndeki Tenkit* için oluşturduğu tasnife konumlandırıldığı vakit ortaya çıkan tespitler aşağı yukarı şu şekildedir:

Tablo iii. Ercilasun'un Tenkit Tasnifince Konumlandırılmış "*Tenkîd*" Metinleri

Metinler ↓	Türkçü Tenkit			Türkçülük Dışı Tenkit		
	Yeni Lisan	Edebiyat	Edebî Türler	Servet-i Fünûn Dergisi Etrafında	Fecr-i Âti Etrafında	Müstakil Şahsiyetler
Abdülhâk Hayrî, " <i>Bomba</i> ", Tenkîd: Numero-2.						X
Abdullah Cevdet, " <i>Bezmî Nusret Bey'e</i> ", Tenkîd: Numero-2.						X
Ahmed Nebîl-Bahâ Tevfîk, " <i>Osmânlı Edebiyyâtı</i> ", Tenkîd: n-4.						X

Ahmed Nebîl-Bahâ Tevfik, “ <i>Osmânî Edebiyyâtı</i> ”, Tenkîd: n-5.						X
Ali Sühâ, “ <i>Uhuvvat, Adâlet</i> ”, Tenkîd: Numero-1						X
Bahâ Tevfik, “ <i>Hisler ve Fikirler</i> ”, Tenkîd: Numero-1.						X
Baha Tevfik, “ <i>İntikâd</i> ”, Tenkîd: Numero-1.						X
Bahâ Tevfik, “ <i>İntikâd</i> ”, Tenkîd: Numero-2.						X
Bezmî Nusret, “ <i>Cerihalar</i> ”, Tenkîd: Numero-4.					X	
Bezmî Nusret, “ <i>Edebiyyât Kenârında</i> ”, Tenkîd: Numero-1.						X
Emîn Lâmi’, “ <i>Reftâr-ı Matbû’ât</i> ”, Tenkîd: Numero-3.				X	X	
Evlîyâ-zâde Nâciye, “ <i>Bezmî Nusret Bey’e</i> ”, Tenkîd: Numero-6.		X				
F. Sâcid, “ <i>İntikâda Dâ’ir</i> ”, Hediye: Numero-1.						X
F. Sâcid, “ <i>İntikâda Dâ’ir</i> ”, Tenkîd: Numero-3.						X
F. Sâcid, “ <i>İntikâda Dâ’ir</i> ”, Tenkîd: Numero-4.						X
F. Sâcid, “ <i>İntikâda Dâ’ir</i> ”, Tenkîd: Numero-6.						X
H. Nâzım, “ <i>Rübâb-ı Şikeste</i> ”, Tenkîd: Numero-5.						X
Hakkı Târik, “ <i>Reftâr-ı Matbû’ât</i> ”, Tenkîd: Numero-1.				X	X	
Hakkı Târik, “ <i>Reftâr-ı Matbu’ât</i> ”, Tenkîd: Numero-2.				X	X	
Hakkı Târik, “ <i>Reftâr-ı Matbû’ât</i> ”, Tenkîd: Numero-4.				X	X	
Hakkı Târik, “ <i>Reftâr-ı Matbû’ât</i> ”, Hediye: Numero-3.	X					
Mehmed Necîb, “ <i>Edebiyyâtta Gâye</i> ”, Tenkîd: Numero-6.		X				
Mehmed Ra’ûf, “ <i>Bezmî Nusret Bey’e</i> ”, Tenkîd: Numero-4.				X		
Râ’if Necdet, “ <i>Edebî Fırtınalar</i> ”, Tenkîd: Numero-4.						X

I. BÖLÜM

1. TENKİT KAVRAMI VE *TENKİD* DERGİSİNİN İNCELENMESİ

1.1. TENKİT KAVRAMI

Günümüzde “tenkit” olarak kullanılan kelimenin asıl hâli “tenkîd (تنقيد)”dir ve harflere nokta koymak, noktalama gibi anlamları olan³ “tenkît (تنقيط)” ile karıştırılmamalıdır. Fransızca’daki “critique” sözcüğü yerine türetilen tenkîd, Türk söz dağarcığına Tanzimat’tan sonra girmiş ve gerek anlamı gerekse türetiliş biçimiyle zaman zaman tartışılmış bir kelimedir. Kritik yerine “muaheze” ve “muhakeme” gibi kelimeler kullanıldıktan sonra bunların yerini zamanla intikad ve tenkid almış; tenkîd intikâda göre daha çok tercih edilerek Türkçe’ye iyice yerleşmiştir. Arapça “nakd (نقد)” kökünden türetilen fakat Arapça’da bulunmayan tenkîd kelimesinin belli başlı lugatlerde uzunlu kısımlı izahları mevcuttur.

Evvela *Lugât-i Remzî*, tenkîdi;

“Bir şey’in eczâ-yı müterekkibe ve müterettibesini usûl ve kavâ’idine tatbîk ederek iyisini fenâsından tefrîk ve temyîz etmek.” şeklinde tanımlamış⁴ ve sözlüğün yazarı olan Doktor Hüseyin Remzi kelime hakkında kişisel görüşünü belirtmemiştir.

Ebuzziya Tevfik, tenkîd için;

“Akçe ve sair nesnenin hâlisini züyûfundan ayırmak.”

dedikten sonra Fransızca “critique” kelimesinin, bir eserdeki olumsuzlukları görmek anlamını temel almasından mütevellit, “muâheze” kelimesinin kullanılması gerektiğini ifade etmek suretiyle “tenkîd” kelimesinin kullanılıp kullanılmaması noktasında anlamsal bir tavır takınmıştır:

“ ‘Tenkîd’ lafzını «kritik» yerinde kullanmak doğru değildir. Savâb olan ‘mu’âheze’dir. Çünkü ‘tenkîd’ bir şey’in iyisini fenâsından ayırmakta ve hüküm vermek mazmûnunu şâmilidir. Mu’âheze ise her şey’i fenâ tarafından görerek bir mütâla’a beyânından ‘ibârettir. Yoksa hâlisi züyûfundan ayırmak değildir.”⁵

Devrin sözlükleri arasında “tenkîd” kavramına en çok yer ayıran eser *Lugât-i Nâcî*’dir. Muallim Nâcî, “tenkîd” kelimesini ayrıntılarıyla ele almakla birlikte o devir için

³ Bkz. Mehmed Salâhî Bey. (1313). *Kâmûs-ı ‘Osmânî* (Kısm-ı Sâlis). İstanbul. Mahmûd Bey Matba’ası. , Şemseddîn Sâmî. (1317). *Kâmûs-ı Türkî*. Dersaadet. İkdâm Matbaası.

⁴ Doktor Hüseyin Remzî. (1305). *Lûgât-ı Remzî* (Cild-i evvel). İstanbul. Matbaa-i Hüseyin Remzî.

⁵ Ebuzziyâ Tevfik. (1306). *Lugât-ı Ebuzziyâ*. Kostantiniyye. Matbaa-i Ebuzziya.

yeni sayılabilecek olan bu kelimenin kullanılması ve benimsenmesi yararına düşüncesini belirtmiştir:

“Edebî, fennî, sînâ’î, âsârı tedkîk ile iyi ve fenâ cihetlerini bil’l-muhâkeme göstermek, bu türlü âsâr tedkîk olunarak iyi ve fenâ cihetleri bi’l-muhâkeme gösterilmek. Âsâr-ı edebiye hakkında isti’ mâli gâlibdir: Bir manzûmeyi tenkîd, bir romanın tenkîdi. ‘Tenkîd’in ma’ nâsında tedkîk olunan eserin «iyi cihetlerini göstermek» bi’t-tabî’ mülâhaza olunur. Bir eserin yalnız fenâ cihetlerini göstermek de ‘tenkîd’dir fakat yalnız iyi cihetlerini göstermek ‘tenkîd’ değildir. Demek ki tenkîd bir eserin hem iyi hem fenâ, yâhûd yalnız fenâ cihetlerini göstermekten ‘ibâret olmak üzere iki türlü olur. ‘Tenkîd’ ‘intikâd’ ile müterâdiftir. Bunlara bedel ‘tenakkud’ dahi kullanılır. ‘Tenkîd’ lafzının ‘Arabî’de müsta’ mel olmaması bizim isti’ mâlimize mâni’ olamaz. Hattâ ‘tenkîd’i ‘intikâd’a tercihen isti’ mâl ederiz. Yerlerinde ba’ zıları gösterildiği üzere lisânımızda böyle bir hayli kelime mevcûddur. Cem’i: Tenkîdât.”⁶

Kâmûs-ı Osmânî’nin “tenkîd”e dair açıklaması *Lugât-i Nâcî*’de geçen ifadelerin özeti yerindedir. Mehmed Salâhî Bey, kelimenin kullanımına dair şahsi bir kanaatte bulunmamış ve “tenkîd”in o devir yazarları tarafından genellikle kullanıldığını ifade etmiştir:

“Edebî, fennî, sînâ’î, âsârı tedkîk ile iyi ve fenâ cihetlerini şahsiyyâta ta’arruz olunmaksızın bi’l-muhâkeme göstermek, o sûretle iyi ve fenâ cihetleri gösterilmek. Tasarrufât-ı ‘Osmâ[n]iyye’ dendir. Ekseriyâ âsâr-ı edebiye hakkında kullanılır. ‘Intikâd’a tercihen bu yolda isti’ mâli erbâb-ı kalem nezdinde ta’ammüm etmiştir. Cem’i ‘tenkîdât’.”⁷

Şemseddîn Sâmî, *Kâmûs-ı Türki*’de “tenkîd”e yer vermekle beraber kelimenin kullanımına Arapça’nın dil bilgisel kurallarını temel alarak yaklaşmış ve tenkîd yerine “intikâd” ve “tenkâd”ı önermiştir:

“Edebiyât-ı Cedîde’de Fransızların Critique dedikleri muâheze-i edebiye ma’ nâsıyla kullanmaya başlamış ise de ‘Arabî’de «nakd» maddesi tef’îl bâbindan gelmediğinden, bunun yerine «intikâd» ve «tenkâd» kullanılsa daha doğru olur.”⁸

Tahirü’l-Mevlevî de *Edebiyat Lugati*’nde tenkîd kavramına geniş bir yer ayırmıştır. Öncelikle kelimeyi tanımlayan yazar, sonrasında Ali Cânib’in *Edebiyat*’ından naklen Batı dünyasındaki tenkîdin gidişatını özetledikten sonra Türk tenkîdi üzerinde kişisel görüşlerini ifade etmek suretiyle hüküm vermiştir.⁹

1895-1925 arası otuz yıllık döneme göz atıldığında *Tenkîd*’in yayımlanmasının on beş yıl öncesinde ve on beş yıl sonrasında tenkidin ne olduğu ve nasıl icra edilmesi gerektiğine dair açıklamaların ara ara dile getirildiği görülür. Bu açıklamalarda ortak görüş ise tenkidin Osmanlı/Türk edebiyatı âlemince tam olarak anlaşılammış olmasıdır. İlginç

⁶ Mu’ allim Nâcî. (1308). *Lügât-i Nâcî*. İstanbul. Asır Matbaası.

⁷ Mehmed Salâhî Bey. (1313). *Kâmûs-ı ‘Osmânî* (Kısm-ı Sâlis). İstanbul. Mahmûd Bey Matba’ası.

⁸ Şemseddîn Sâmî. (1317). *Kâmûs-ı Türki*. Dersaadet. İkdâm Matbaası.

⁹ Bkz. Tâhir-ül Mevlevî. (1984). *Edebiyat Lügati*. İstanbul. Enderun Kitabevi.

olan şey ise eleştiri türünün oturmaya başladığı Edebiyat-ı Cedîde döneminde yakınılan hususlarla Cumhuriyet'in ilanından iki yıl sonra yakınılan şeyin aynı oluşudur. Bu otuz yıllık sürecin tam ortasında yayımlanan *Tenkîd* dergisindeki eleştiriye dair teorik metinler ise ilerleyen sayfalarda görüleceği üzere çeşitlilik gösterir. Söz gelimi, Baha Tevfik, eleştirin belli başlı kurallardan bağımsız olduğunu savunurken aynı derginin bir diğer yazarı olan F. Sâcid buna karşı çıkacaktır. İlgili makalelerden elde edilen parçalar zamandizinsel biçimde sıralandığında ortaya çıkan tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 1.1. 1895-1925 Yılları Arasında Tenkide İlişkin Bazı Görüşler

Yazar	Açıklama	Mec.	Yıl
Halid Safa	“Tenkîd, bir mizân, bir mehakkıtır. O cihân-ı matbûata akın akın dökülen âsâr arasından mündericâtının, mevzûunun nefâseti cihetiyle şâyân-ı mütâla‘a olanları ayırır. ...” “...Bizde tenkîdin ma‘nâ-yı şâmili henüz lâyıkiyle anlaşılammıştır.” ¹⁰	Mekteb	1311
İsmail Safa	“İntikâd şöhretin peyrevidir. Hüsn ü kubhundan bahsolunacak eserler okunanlar, okunmak liyâkatinde bulunanlar olursa tenkîd daha müfîd, intikâdın fâ‘idesi daha ‘umûmî olur.” ¹¹	Servet-i Fünûn	1314
H. Nâzım	“Evvelâ «tenkîd» kelimesi bizce ma‘nâsı anlaşılammış bir sözdür. Yazılan tenkîdât gösteriyor ki bir bir zâtı ya tahkîr ya techîl için tenkîd ederiz. Hâlbuki tenkîdin ma‘nâ-yı sahîhinde tahkîr değil tevkîr fikri vardır. Çünkü tenkîd, esâsen güzel bir eserin nekâ‘is ü nevâkısını bulup söylemek demek olduğu için intikâdât-ı edebiyeye hedef olan eserlerin ‘umûmiyeti, esâsı güzel ve hiç olmazsa meziyyâtı nevâkısına gâlib olmak lâzım gelir; bu pek tabî‘î bir şeydir hattâ tesâdüf ettiğimiz eşyâdan bizi beyân- mütâla‘aya, taharrî-yi nevâkîsa sevk edebilenleri mutlak ba‘z-ı cihetlerce nazar-ı istihsâlimizi celbe muvaffak olanlardır.” ¹²	Servet-i Fünûn	1314
H. Nâzım	“Bir eseri tenkîd etmek ba‘zan vücûda getirmekten daha müşkül olur. Çünkü bir eserin sahibi her şeyden ziyâde kendi fikr-i mahsûsuna kendi hissiyâtına tâ‘bidir. Bunda aldanırsa darb yalnız şahsına ‘â‘id kalır. Hâlbuki münekkiddikte bilerek bilmeyerek bir tarâfgîrlik, bir garaz şâ‘ibesiyile yine bilerek yâhûd bilmeyerek mütâla‘ata sapılırsa bunda evvelâ okuyanların husûsiyle okuyanlar arasında inananların; sonra tenkîd edilen eserin hukûkuna tecâvüz olur.” “Âsâr-ı san‘at için tenkîdin ma‘nâsı güzeli, çirkinini ayırmaktır. Güzellik, çirkinlik her şahsa göre muhtelif, sırf keyfî ise tenkîd de öyle olmak lâzım gelir.”	Ma‘lûmât	1317

¹⁰ Hâlid Safâ. (1311). Tenkîd. *Mekteb*. 23, 354-355.

¹¹ İsmâ‘il Safâ. (1314). Musahabe-i Edebiyye: Tenkîdât. *Servet-i Fünûn*. 375, 162.

¹² H. Nâzım. (1314). Musâhabe-i Edebiyye-51: Tenkîd Hakkında. *Servet-i Fünûn*, 411, 323.

Râif Necdî	“Bizde değil Tenkîd, hatta samimî bir bî-terafîlıkla bir musâhabe-i edebîyye bile yazmak maatessüf el’an gayr-ı mümkün!” ¹³	Resimli Kitâb	1325
Yahya Sâim	“Tenkîd, bugün bizde mateessüf nâmevcûd olan bir nev’-i edebîdir. Vakıa bazı gazete ve mecmû’alarda bu nev’î yaratmak için değil «dedikodu» nev’inden yazıları son cumhurun temâyülünü tatmîn veyâhut da gazetenin sürümünü te’min için karalanmış yazılarla bizde de gûyâ tenkîd yapılmak isteniliyor.” ¹⁴	Fağfûr	1334
Müderriş Mehmed Emîn	“Bizde hiç anlaşılamayan mes’elelerden biri tenkîddir. Biz bir kitabın nasıl tenkîd olunabileceğini bilmiyoruz. Bizde tenkîd ‘ilmiden, müşâhadeden, tedkîk ve düşünceden evvel gelen bir nev’ yazı oyunudur. O sûretle ki çocuklar nasıl hayata oyun ile başlarsa yeni yazı yazarlarda tenkîd ile işe girişirler. Hâlbuki tenkîd kuvvetli bir müşâhade, hakîkî bir ‘ilm ister. Fâ’ideli tenkîd iyi veya kötü demekle değil, bir eserin iyi cihetini göstermek ve onu tamamlamakla mümkündür.” ¹⁵	İctihâd	1925

1.2. TENKÎD DERGİSİNİN KİMLİĞİ VE ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Tenkîd dergisi, ilmuhaber tarihi 20 Mart 1326 (2 Nisan 1910) ile kapanma tarihi 11 Ağustos 1326 (24 Ağustos 1910) arasında 6 sayı ve iki “*Hediye*”siyle yayımlanarak Türk matbuat tarihindeki yerini almıştır. Derginin “sahib-i imtiyâz”ı ve “müdr-i mes’ûl”ü Bezmî Nusret’tir. Osmanlı/zenginleştirilmiş Arap harfleriyle neşriyat yapan derginin dili Türkçe’dir. “Nim-mahe” (yarı aylık) planına rağmen ortalama yirmi günde bir olmak suretiyle İstanbul’da basılan *Tenkîd*, ülke genelinde beş bin adet sürüm ile yayımlanmıştır. Mecmuanın ilk iki sayısı Ahmed Sâkî Bey Matbaası’nda, sonraki sayılar Uhuvvet Matbaası’nda, *Hediye-3* ise Sancakçıyan Matbaası’nda basılmıştır. *Tenkîd*, *Hediye*’leri dışında toplam 96 sayfadır ve sayılar ortalama 16 sayfadan ibarettir. Divan Yolu’ndaki Kurşunlu Han’ın üst katındaki odalardan birini idarehane olarak belirleyen *Tenkîd*’in tek nüshası 1, senelik abone ücreti ise 30 kuruştur.

Yapılan araştırmalarda *Tenkîd*’in intişarına iki defa teşebbüs edildiği tespit edilmiştir. Bu tespite göre ilk ruhsat “Musavver Tenkîd” ismi için 12 Şubat 1325’te alınmıştır.¹⁶ Bu ruhsata göre imtiyaz sahibi Bezmî Nusret’tir fakat “müdr-i mes’ûl” *Tenkîd* yazarlarından biri olan Fehmî Râzî’dir ve Bezmî Nusret, anılarında bu durumdan bahsetmediği için gerek isimde gerekse derginin yönetim kadrosunda yapılan değişikliğin sebebi anlaşılamamıştır.

¹³ Râ’if Necdî. (1325). Musâhabe-i Edebiyye. *Resimli Kitâb*, 14, 105.

¹⁴ Yahyâ Sâ’im. (1334). Tenkîde Dâ’ir... . *Fağfûr*, 3, 2.

¹⁵ [Müderriş] Mehmed Emîn. (1925). Tenkîd Nasıl Olmalı?. *İctihâd*, 175-3519.

¹⁶ Bkz; Gazel, A. A., Ortak, Ş. (2006). İkinci Meşrutiyet’ten 1927 Yılına Kadar Yayın İmtiyazı Alan Gazete ve Mecmualar. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, (1), 247.

Tenkîd'de Arap harflerinin yanı sıra ihtiyaç halinde Latin harfleri de kullanılmıştır ve bazı metinlerde yer yer Fransızca ve Arapça montajlar vardır. Sadece dört fotoğraf içeren dergide çeşitli görsel fontlar kullanılmıştır. *Tenkîd*'in dış kapağındaki ayırtmacı üçüncü sayısından itibaren karakteristik olarak değişse de iç kapağındaki logoda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Temin edilen *Hediye*'lerde ve 6. numeroda ise dış kapak mevcut değildir. Öte yandan *Hediye*'lerin ayırtmaçlarında bir fark yoktur.

Reklamlar, ilanlar ve teşekkürler için sabit bir düzen söz konusu değildir. 1, 2 ve 4. numerolarda sadece dış kapağın arka kısmında yer verilen bu metinlere, 3. numeroda arka kapağı oluşturan son yaprakla birlikte ikinci sayfada da yer verilmiştir. Reklam, ilan ve teşekkürler, 5 ve 6. numerolarda ise ek olan *Hediye*'lerin son sayfasından sonra yer bulmuştur.

Dergiye 5. numerodan itibaren ek olarak yayımlanan *Hediye*, ilgili çalışmalarda iki sayıdan ibaret verilse de bu bilgi doğru değildir veya eksiktir. Yapılan taramalarda *Hediye*'nin üçüncü sayısına ulaşılmıştır. Ne zaman yayımlandığına dair net bir tarih olmasa da metin içeriklerinde verilen bilgiler sayesinde *Tenkîd*'den iki yıl sonra yayımlandığı anlaşılmıştır ve dolayısıyla 3 numarolu *Hediye*'nin 1912'de yayımlandığı söylenilebilir. "Müessis"i Bezmî Nusret, "ser-muharrir"i Hüseyin Rahmi olarak sunulan 3 numarolu *Hediye*, "mecnû'a-i edebiyye-i gayr-ı mevkûtedir" ve derginin -eğer var ise- bu sayıdan sonraki nüshalarına ulaşamadığı için akıbeti hakkında net bir şey söylemek şu an için mümkün değildir. Öte yandan Bezmî Nusret, anılarında bu durumdan hiç bahsetmemiştir.

Tablo 1.2. Tenkîd Mecmuasının ve Eklerinin Kimlik Bilgileri

Adı	<i>Tenkîd</i>
Türü	Edebî dergi
Dili	Türkçe
Alfabeti	Osmanlı alfabesi/zenginleştirilmiş Arap alfabesi
Sahib-i İmtiyazı	Bezmî Nusret
Müdür-i Mesulü	Bezmî Nusret
İlmuhaber Tarihi	20 Mart 1326 Cumartesi (2 Nisan 1910)
İdarehanesi	Divan Yolu'ndaki Kurşunlu Han'ın üst katında bir oda
Yayın Periyodu	"Nim-mahe"/Yarı aylık [planlanmasına rağmen ortalama 21 günde bir çıkmıştır. (1. sayı ile 2. sayı arası 23, 2. sayı ile 3. sayı arası 20, 3. sayı ile 4. sayı arası 20, 4. sayı ile 5. sayı arası 23

	gündür.)
Sayfa Sayısı	96 (Ekler hariç)
Mahreci	İstanbul
Yayım Alanı	Ulusal
Basıldığı Matbaalar	Ahmed Sâki Bey Matbaası Uhuvvet Matbaası Sancakçıyan Matbaası
Sayılar	Numero 1 (22 Mart 1326) Numero 2 (15 Nisan 1326) Numero 3 (5 Mayıs 1326) Numero 4 (25 Mayıs 1326) Numero 5 (17 Haziran 1326) Numero 6 (10 Temmuz 1326)
Ekler	<i>Hediye-1</i> (Numero 5'e ek) <i>Hediye-2</i> (Numero 6'ya ek) <i>Hediye-3</i> (7 Mart 1912'den sonra müstakil ve "gayr-ı mevkûte" olarak) 4+4+7 olmak üzere toplam 15 sayfa
Ebatı	19x26,5
Fiyatı	1 Kuruş
Yıllık Abonelik Ücreti	30 Kuruş
Sürüm Adedi	5.000
Acenteliğini Yaptığı Dergiler	<i>Hüsn ve Şi'r, Nâzikter</i>
Kapanış Tarihi	11 Ağustos 1326 (24 Ağustos 1910)
Kapanış Sebebi	Resmî müdahale

1.3. *TENKÎD* DERGİSİNİN MAHİYETİ

Mecmua ve gazete kelimelerin hemen hemen aynı anlamda kullanıldığı bir dönemde yayımlanan *Tenkîd* genel anlamda eleştiri türüne eğilimli edebî bir dergidir. Aynı dönemde, Salihli'de haftada bir çıkan *Tenkîd* gazetesi dolayısıyla Türk matbuatındaki tek "Tenkîd" değildir hatta bu isimle basım-yayım yapan ilk süreli yayım da değildir. Çünkü Salihli'de çıkan "*Tenkîd*"in ulaşılabilen tek nüshası olan 8. sayısının çıktığı tarih rûmî 31 Mart 1326'dır ve haftada bir çıktığı hesaba katıldığında Salihli'deki *Tenkîd*'in 10-15 Şubat

1325 tarihleri arasında yayım hayatına başladığı düşünülebilir. Net bir tarih saptanamasa da rûmî 1326'nın ilk ayında; 20 Mart 1326'da imtiyaz alan İstanbul çıkaklı *Tenkîd*'den daha önce yayımlandığı kesindir. Fakat ne var ki isimleri aynı olan bu iki süreli yayından Salihli'de çıkarı daha çok gazete formatındadır ve Bezmî Nusret “sahib-i imtiyaz”lı *Tenkîd*'den gerek hacmi gerekse içeriği dolayısıyla çok daha farklıdır. Bu bağlamda incelemeye tâbi tutulan *Tenkîd*'in bu isimle yayımlanan ilk “edebî dergi” olduğu söylenilebilir.¹⁷

Tenkîd'in intişarı, o devrin birçok dergi ve gazetesinde kayıtlıdır. *Tanîn*, *Sadâ-yı Millet*, *Yeni Gazete*, *Tercümân-ı Hakikat*, *Sa'âdet*, *İştirâk*, merhûm¹⁸ *Eşref*, İzmir'de çıkan *Feryâd*, Selânik'te çıkan *İğne*, *İkdâm*, *Tasvîr-i Efkâr*, *Sabâh*, *Resimli Kitâb*, *Arkadaş*, *'Avâm*, *Kalem*, *Hande*, *Geveze*, *Kâ'inât*, Sâlihli'de yayımlanan *Tenkîd* ve Sakız'da neşrolunan *Tatbîkât*'a derginin birinci ve ikinci sayısında bu vesileyle teşekkür edilmiştir. Bu bağlamda devrin önemli gazetelerinden biri olan *Tanîn*'in aşağıdaki sunumu kayda değerdir:

Gençlerin Risale-i Edebîsi -*Tenkîd*¹⁹

Bugün “*Tenkîd*” risâlesinin birinci nüshası intişâr etti. Güzel yazılmış, güzel basılmış, bir eser. Görülüyor ki birtakım gençler hubb-ı san'at ve bedâ'le birleşmişler, çalışıyorlar. Biz kendilerinin muvaffakiyyetini kemâl-i samîmiyyetle temennî eyeriz. Bugünün gençleri yarının temelidir. Onları çalışır ve muvaffak olur görmek kadar bizi memnûn edecek bir manzara tasavvur olunamaz. *Tenkîd* şimdilik on beş günde bir neşredilecektir. Mazhar-ı rağbet olarak haftada bir kere intişara başlanmasını temennî ederiz.

Fecr-i Âti edebî oluşumunun dikkat çektiği bir dönemde çıkan *Tenkîd*'in ilk sayısındaki tanıtımında mevcut “bî-taraf” sıfatının aksine Bezmî Nusret, anılarında *Tenkîd*'in “Edebiyât-ı Cedîde” taraftarı olduğunu belirtmiştir ve dergideki tenkitler de bunu doğrular niteliktedir.

İlk sayısında “san'atı intikâda muvafık eser” arayışında olan derginin sonraki sayıların kapağında bu beklentiye yer vermemesi ilginçtir. Adıyla dikkat çeken ve daha ziyade bir eleştiri dergisi olduğu izlenimini uyandıran dergide hatrı sayılır oranda şiir de yayımlanmıştır.

Derginin hacimsel anlamda yoksul olduğu tür öykü olsa da küçük hikâyenin Türk

¹⁷ Bkz, Çıkla, S. (2006). Eleştiri Tarihimizde Tenkit Adını Taşıyan İlk Dergimiz: -*Tenkîd*-. *Hece*, s.617.

¹⁸ Merhum sıfatı, söz konusu mecmuanın 22 Mart 1326 itibarıyla *Hande* ismini alışından kaynaklı olmalıdır.

¹⁹ Gençlerin Risâle-i Edebîsi: *Tenkîd*. (1326, 22 Mart). *Tanin*, 4.

edebiyatındaki en önemli temsilcilerinden Ömer Seyfeddîn'in yayımlanmış ilk hikâyelerinden biri olan "At"ın *Tenkîd*'de çıkması ve yine aynı türün bir diğer önemli ismi olan Refik Halid'in ilk hikâyelerinden biri sayılabilecek nitelikteki "Dua Gecesi" başlıklı anlatının bu dergide yayımlanması, söz konusu hacimsel eksikliği telafi edecek derecede önemli bir durumdur.

Tenkîd'in bu ilk eserler hususundaki ev sahipliği yukarıda bahsedilen metinlerden ibaret değildir. Özellikle Türk tarihi üzerine yaptığı yetkin çalışmalarıyla tanınan, öte yandan şiirleri ve daha çok Batı edebiyatından yaptığı çevirileriyle Türk edebiyatı tarihlerinde kayda değer görülen İsmail Hâmî'nin yayımlanmış ilk şiiri de yine *Hediye/Tenkîd*'de yer alır.

Bunlarla birlikte *Tenkîd*'in Tanzimat, Mutavassıtîn ve Edebiyat-ı Cedîde kuşağından olan yazar-şairlerinin de derginin edebî kıymetini arttırdığı düşünülse de onların daha çok davet/teklif üzerine *Tenkîd*'de yazmış olmaları burada ifade edilmesi gereken bir durumdur. Bu konuda *Eylül* yazarı Mehmed Rauf'la kurulan iletişimin seyri zaten dergide mevcuttur. Öte yandan Edebiyat-ı Cedîde mensubu, H. Nazım takma adını kullanan Ahmed Reşid'in *Tenkîd*'de yayımlanan "Rûbab-ı Şikeste" adlı eleştiri metninin dokuz yıl önce; *Ma'lûmat* mecmuasının 20 Haziran 1901 tarihli 292. numerosunda yayımlanmış olması da bu durumu destekleyici bir nitelik taşır.

Derginin üçte birinden daha fazlasını kaplayan eleştiriler daha çok edebiyata ilişkindir. Söz konusu olan edebiyat eleştirilerinden güncel olanlar daha çok "Reftar-ı Matbû'ât" başlıklı seri yazıları oluşturan metinlerdir. İlk dört sayıda aralıksız bir şekilde yayımlanan bu yazı serisinin üçünü Hakkı Tarık, birini ise Emin Lâmî kaleme almıştır. Derginin tatil edilmesinden iki sene sonra üçüncü sayısı çıkan *Hediye*'deki "Reftar-ı Matbû'ât"ı da yine Hakkı Tarık yazmıştır. Bunlar haricindeki edebî tenkitler ise Baha Tevfik, Bezmî Nusret, F. Sacid, Abdülhâk Hayri, Raif Necdet ve Mehmed Rauf vd. yazarlara aittir.

Abdullah Cevdet'in metinleri daha çok siyasal ve toplumsal eleştiri özelliği taşır. Fazıl Ahmed'in *Terbiyye-i Ahlâkiyye* adlı makalesi, dönemin eğitim anlayışına yöneltilmiş bir eleştiri sayılabilir. Bezmî Nusret'in *Edebiyyât Kenârında* başlıklı metni en genel ifadeyle bir okur ve yazar eleştirisidir. Eserde, belli bir okur/yazar/eser hedef alınmaksızın devrin matbuat âleminin panoraması çizilmiştir. *Vatanım İçin* makalesi Girit meselesi üzerine yazılmış olup yer yer siyasal eleştiriler barındıran bir metindir. Evliyâzâde

Naciye'nin Bezmî Nusret'e yazdığı açık mektup edebiyat âlemindeki millî olmayan eğilimlere eleştirel bir yaklaşımın ürünüdür ve özellikle 1911'den sonra gelişecek olan “Türkçü Tenkit”in habercisi niteliğindedir. Mehmed Necîb'in *Edebiyatta Gaye*'si de bu bağlamda değerlendirilebilecek bir metindir ve eserde daha çok, edebiyatın sosyal sorumluluklarına değinilmiştir. Mehmed Rauf'un *Bezmî Nusret Bey*'e başlıklı metni, yazarının çeşitli nedenler sonucunda edebiyata duyduğu tiksinden bir itirafnamesidir. Öte yandan Ali Süha'nın *Uhuvvet, Adâlet*'i ise bir tiyatro eleştirisidir. Geriye kalan eleştirilerin bir kısmı tenkit nazariyesi üzerinde durur. Bir diğer kısım ise doğrudan doğruya bir eserle o eserin sahibini konu alan eleştirilerden ibarettir ve bu metinler aşağıdaki tabloda genel eleştiri tipleri bağlamında konumlandırılmaya çalışılmıştır.

Tablo 1.3. Genel Eleştiri Tiplerine Göre Tenkîd'deki Eleştirilerin Konumu

	Teorik Eleştiri	Pratik Eleştiri	
		İzlenimci Eleştiri	Yargılayıcı Eleştiri
Abdülhâk Hayri		<i>Bomba</i>	
Ali Sühâ		<i>Uhuvvet, Adâlet</i>	
Baha Tevfik	<i>İntikâd</i>		<i>Hisler ve Fikirler</i>
Bezmî Nusret		<i>Cerîhalar</i>	
Emin Lâmi		<i>Reftâr-ı Matbû'at</i>	
F. Sâcid	<i>İntikâda Dair</i>		
H. Nâzım			<i>Rübâb-ı Şikeste</i>
Hakkı Târık		<i>Reftâr-ı Matbû'at</i>	
Râif Necdet	<i>Edebî Fırtınalar</i>		

Tenkîd dergisinin, ilk sayısındaki bir ilanında geçen “san'at-ı intikâd” tamlamasından hareketle derginin tenkîdi/intikâdı bir sanat kabul ettiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda özellikle Edebiyât-ı Cedîde/Servet-i Fünûn ekolü ile ayrı bir önem kazanan ve bir edebiyat şubesi sayılan eleştiri üzerindeki hassasiyetin bu dönemde

devam ettiği gözlemlenir fakat Edebiyât-ı Cedîde'ye beslediği taraftarlığı belli olan *Tenkîd* dergisinin eleştiri anlayışı Servet-i Fünûn tenkidine kıyasla çok daha empresyonist ve – devrin meşrûti şartları gereği- yer yer sosyal-siyasaldır. Derginin eleştiri noktasındaki omurgası sayılabilecek olan *Reftâr-ı Matbû'ât* başlıklı seri yazılarda haftanın edebî nabzı tutulmuş ve devrin süreli yayınlarında çıkan edebî metinler izlenimci bir üslûpla eleştirilmiştir.

Daha önce de ifade edildiği üzere *Tenkîd* ilk başta tarafsız bir yayın politikası sürdürmek niyetindedir. Fakat seyreden sayılardaki yazılarda belirginleşen “Edebiyât-ı Cedîde” taraftarlığını Bezmî Nusret de anılarında belirtmiştir. Bununla birlikte *Tenkîd*'in eleştiri noktasındaki çoğulcu yapısı dikkate değer bir özelliktir. Genel anlamda Servet-i Fünûn kuşağı edebiyatını savunan bir *Tenkîd* söz konusuysa da eleştirel metinlerin rengi bir değildir. Söz gelimi, Baha Tevfik ile onun aleyhinde eleştiri yazan F. Sâcid, Raif Necdet ile onu olumsuz yönden tenkit eden Baha Tevfik, Celîs ile onu “Bomba”layan Abdülhâk Hayrî yine Abdülhâk Hayrî ile onu dışavurumcu bir üslûpla tenkit eden Emin Lâmî, aynı derginin yazar kadrosu içerisinde yer alır. Hatta sanat için sanat kuralını ilke edinen bir edebiyatı soysuzlukla suçlayan Mehmed Necîb'in, sanat anlayışlarında daha ziyade toplumsal faydayı gözetken Abdullah Cevdet'in ve Raif Necdet'in bu dergide yazmış olmaları özellikle kayda değerdir. Kendilerinden öncekilerin tenkit tarihçesi göz önüne alındığı zaman bu çoğulcu ve hoşgörülü kimliğin daha anlamlı olduğu düşünülebilir²⁰ ve *Tenkîd*'in eleştirel kimliğindeki bu çeşitliliği, mecmuanın “sahib-i imtiyaz”ı olan Bezmî Nusret'in “demokrat” yanı ile ilişkilendirmek mümkündür.

II. Meşrûtiyet'in ilanı sonrasında Osmanlı-Türk siyasetinde dikkate değer bir hareketlilik meydana gelmiş, seyreden yıllarda baskıcı ve otoriter bir idare tarzı ile devleti yöneten İttihâd ve Terakkî aleyhine çeşitli fırkalar kurulmuştur. *Tenkîd* “sahib-i imtiyaz”ı Bezmî Nusret'in de önemli bir üyesi olduğu Osmanlı Demokrat Fırkası bunlardan biridir.

Bezmî Nusret'in anılarında verdiği bilgilere göre, yazarın İttihâd-Terakkî aleyhine olan ve sorumlu müdürlüğünü yaptığı *Selâmet-i Umumiye*'de yayımlanan eleştirel yazıları bir bahane bulunarak bu gazetenin süresiz bir şekilde tatil edilmesine sebep olmuş, devrin matbuat kanunu gereğince de yazarın “müdîr-i mesul”ü olduğu bir diğer yayın organı olan *Tenkîd* mecmuası 11 Ağustos 1326 (24 Ağustos 1910)'da kapatılmıştır.

²⁰ Ali Ekrem'in “Şiirimiz” başlıklı tenkîdi etrafında cereyan eden hadiselere istinaden...

Tablo 1.4. Tenkîd ve Eklerinin Tür Bazındaki Genel İçeriği

Dergi ↓ Tür →	Eleştiri Nitelikli Nesir	Şiir	Hikâye	Mensûre
Tenkîd- Numero 1	“İntikâd” “Reftâr-ı Matbu’ât” “Adâlet ve Uhuvvat” “Edebiyyât Kenârında”	“Şûrezâr-ı Hayât” “Yalan” “Maziye Karşı”	“At” “Dua Gecesi”	“Bilmece” “Onun Gözleri”
Tenkîd- Numero 2	“Bezmî Nusret Bey’e” “İntikâd” “Reftâr-ı Matbu’ât” “Bomba”	“Olimp’in Eteklerinde” “Hicrân-ı Müzmin” “Hayât Yolunda”	“Akşam”	“Prensin Salonunda” “Tûde-i Melâl”
Tenkîd- Numero 3	“Girid ve Giridler” “Hisler ve Fikirler” “Terbiyye-i Ahlâkıyye” “Reftâr-ı Matbu’ât” “İntikâd’a Dâ’ir”	“Mest ü Müstağrak” “Kudret-i İntâkıyyen” “Rûh-ı Fuzûlî’ye” “Mesâ-yı Bahâr”	“Sınıfda” “Yarasalar”	
Tenkîd- Numero 4	“Köpekler” “Bezmî Nusret Bey’e” “Osmânî Edebiyyâtı” “Reftâr-ı Matbu’ât” “İntikâd’a Dâ’ir”	“Rû’yâ” “Bir Levha İçün” “Nigâh-ı Pür-heyecân” “Halley’e Karşı” “Odam”		“Feryâd” “Serâb”

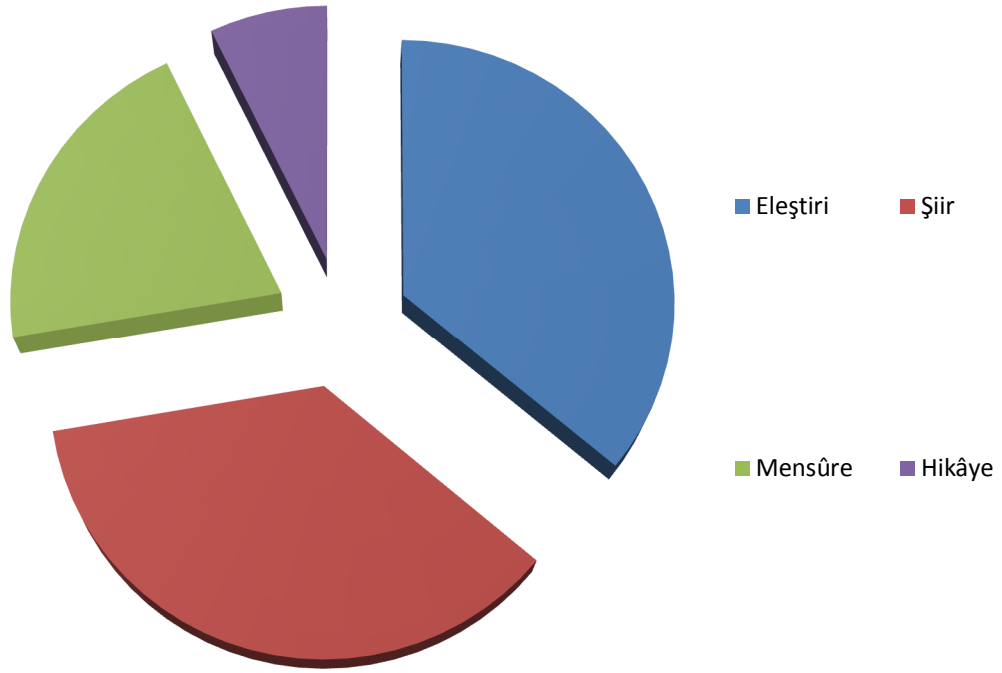
Tenkîd-Numero 5 ve Hediye-Numero 1	“Rübâb-ı Şikeste” “Osmânlı Edebiyyâtı” “Edebî Fırtınalar” “Cerîhalar” “İntikâda Dâ’ir”	“Yâdm” “Çiçek Tarlası” “Hoş Bir Sadâ” “Efsûnlu Bir Cenâh” “Şebâb-ı Meftûr” “Leyâl-i Âfileden” “Âh, İntihâ!”		“Hayât” “Ey Vatan” “Melâl-i Rûhum” “Nefhâ-i Tesliyyet”
Tenkîd-Numero 6 ve Hediye-Numero-2	“Bezmî Nusret Bey’e” “Edebiyyâtda Gâye” “Bir Konferanstan” “Vatanım İçin” “İntikâda Dair” “Küçük Numûneler”	“Bir Sitare Altında” “Leyâl-i Mahmûme” “İki Kıt’a” “İstîşfâ” “Tevdî’ât-ı Hissiyye” “Muhâkeme-i ‘Aşk” “Seni Görmek”	“Boyacı”	“Âh Ey Arz” “Terlikler” “Yatak” “Buhran”
Hediye-Numero 3	“Reftâr-ı Matbû’ât”	“Nil Kenârında Yaz” “Gecesi”		“Hatem” “Çılgın” “Kadınlar ve Hayat”
Toplam	30	30	6	16

Tablo 1.5. Yazar-Şair Kadrosunun Tenkîd ve Hediye’deki Varlık Göstergesi

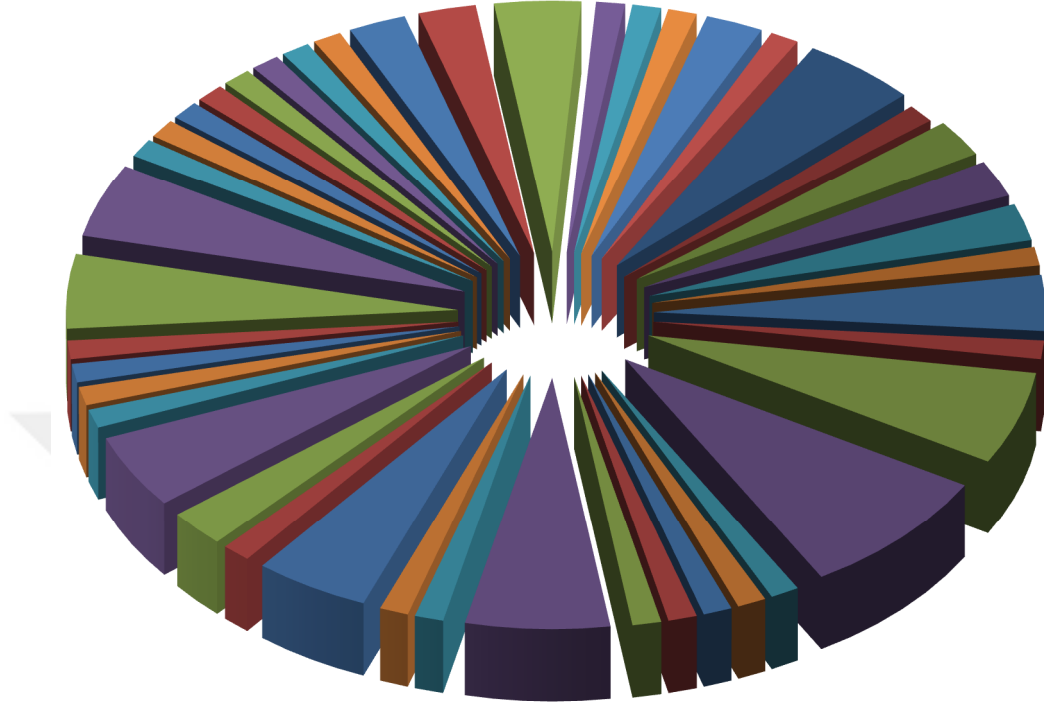
↓Edip ve Dergi →	Tn. 1	Tn. 2	Tn. 3	Tn. 4	Tn. 5	Tn. 6	Hd. 1	Hd. 2	Hd. 3	Tp.
1-Abdullah Cevdet		X	X	X		X				4
2-Abdülhâk Hâmid						X				1
3-Abdülhâk Hayri	X	X								2
4-Ahmed Kemâl				X			X			2
5-Ahmed Nebil				X	X					2
6-Ali Haydar Emir								X		1
7-Ali Sühâ	X	X					X			3
8-Aziz Neriman								X		1

9-Baha Tevfik	X	X	X	X	X					5
10-Bezmi Nusret	X	X	X	X	X	X		X		7
11-Celis							X			1
12-Cemal Nadir									X	1
13-Edhem Hidâyet	X									1
14-Emin Lami			X							1
15-Evliyazade Naciye						X				1
16-Faik Ali		X	X	X	X	X				5
17-Fazıl Ahmed			X							1
18-Fehmi Razi		X								1
19-Feyzullah Sacid			X	X	X	X				4
20-Filibeli Nizami							X			1
21-H. Nâzım				X	X					2
22-Hakkı Târik	X	X		X					X	4
23-Hâmid Subhi				X						1
24-Hâşim Sâmi							X			1
25-Hayrullah Süleyman									X	1
26-Hüseyin Rahmi									X	1
27-Hüseyin Suad			XX	X	X					4
28-İlyas Macid	X		X				X	X		4
29-İsmail Hami							X			1
30-İsmail Zühdî								X		1
31-M. Hâlid								X		1
32-Manastırlı Mehmed Emîn								X		1
33-Mediha Güzin							X			1
34-Mehmed Muhyiddîn								X		1
35-Mehmed Necîb						X				1
36-Mehmed Rauf				X						1
37-Mehmed Sadi	X			X						2

38-Müstecâbîzâde İsmet								XX		2
39-Ömer Seyfeddin	X	X			X					3
40-Raif Necdet					X					1
41-Refik Halid	X									1
42-Şehabeddin Süleyman	X									1
43-Tahsin Nahid		X	X							2
44-Zaimzade Hasan Fehmi									X	1

Grafik 1.1. *Tenkîd ve Hediye* 'deki edebî türlerin oranları (%36 eleştiri, %36 şiir, %20 mensûre %7 hikâye)

■ Abdullah Cevdet	■ Abdülhâk Hâmîd	■ Abdülhâk Hayri
■ Ahmed Kemal	■ Ahmed Nebil	■ Ali Haydar Emir
■ Ali Süha	■ Aziz Neriman	■ Baha Tevfik
■ Bezmi Nusret	■ Celis	■ Cemal Nadir
■ Edhem Hidayet	■ Emin Lami	■ Evliyazade Naciye
■ Faik Ali	■ Fazıl Ahmed	■ Fehmi Razi
■ F. Sacid	■ Filibeli Nizami	■ H. Nazım
■ Hakkı Tarık	■ Hamid Subhi	■ Haşim Sami
■ Hayrullah Süleyman	■ Hüseyin Rahmi	■ Hüseyin Suad
■ İlyas Macid	■ İsmail Hami	■ İsmail Zühdi
■ M. Halid	■ Manastırlı Mehmed Emin	■ Mediha Güzin
■ Mehmed Muhyiddin	■ Mehmed Necib	■ Mehmed Rauf
■ Mehmed Sadi	■ Müstecabizade İsmet	■ Ömer Seyfeddin
■ Raif Necdet	■ Refik Halid	■ Şehabeddin Süleyman
■ Tahsin Nahid	■ Zaimzade Hasan Fehmi	

Grafik 1.2. Şair-yazar kadrosunun *Tenkîd ve Hediye*'deki eser sayıları baz alınarak saptanmış hacimsel göstergesi

1.4. *TENKÎD* DERGİSİNİN MÜNDERİCATI

1.4.1. Edebî Metinler

1.4.1.1. Alfabetik Sıralı Metin Listesi

- “**Ah Ey Arz**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.
- “**Âh, İntihâ**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326
- “**Akşam**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.
- “**At**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].
- “**Bezmî Nusret Bey’e**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.
- “**Bezmî Nusret Bey’e**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.
- “**Bezmî Nusret Bey’e**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.
- “**Bilmece**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].
- “**Bir Konferanstan**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.
- “**Bir Levha İçün**”, Tenkîd-Numero 4, 20 Mayıs 1326.
- “**Bir Sitâre Altında**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.
- “**Bomba**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.
- “**Boyacı**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.
- “**Buhrân**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.
- “**Cerîhalar**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.
- “**Çılgın**”, Hediye-Numero 3, [1912].
- “**Çiçek Tarlası**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.
- “**Du‘â Gecesi**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].
- “**Edebî Fırtınalar**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.
- “**Edebiyyât Kenârında**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].
- “**Edebiyyâta Gâye**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.
- “**Efsûnlu Bir Cenâh**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326
- “**Ey Vatan**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

“Feryâd”, Tenkîd-Numero 4, 20 Mayıs 1326.

“Girid ve Giridlerimiz”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“Halley’e Karşı”, Tenkîd-Numero 4, 20 Mayıs 1326.

“Hatem”, Hediye-Numero 3, [1912].

“Hayât Yolunda”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

“Hayât”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

“Hicrân-ı Müzmîn”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

“Hisler ve Fikirler”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“Hoş Bir Sadâ”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

“İki Kıt’a”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

“İntikâd”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

“İntikâd”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

“İntikâda Dâ’ir”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“İntikâda Dâ’ir”, Tenkîd-Numero 4, 20 Mayıs 1326.

“İntikâda Dâ’ir”, Tenkîd-Numero 5, 17 Haziran 1326

“İntikâda Dâ’ir”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

“İstişfâ”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

“Kadınlar ve Hayât”, Hediye-Numero 3, [1912].

“Köpekler”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

“Kudret-i İntâkıyyen”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“Leyâl-i Âfileden”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

“Leyâl-i Mahmûme”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

“Mâziye Karşı”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

“Melâl-i Rûhum”. Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

“Mesâ-yı Bahâr”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“Mest ü Müstağrak”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“**Muhâkeme-i ‘Aşk**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

“**Nefhâ-i Tesliyyet**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

“**Nigâh-ı Pür-heyecân**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

“**Nil Kenârında Yaz Gecesi**”, Hediye-Numero 3, [1912].

“**Odam**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

“**Olimp’in Eteklerinde**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

“**Onun Gözleri**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

“**Osmânlı Edebiyyâtı**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

“**Osmânlı Edebiyyâtı**”, Tenkîd-Numero 5, 17 Haziran 1326.

“**Prens Salonunda**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

“**Reftâr-ı Matbû ‘ât**”, Hediye-Numero 3, [1912].

“**Reftâr-ı Matbû ‘ât**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

“**Reftâr-ı Matbu ‘ât**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

“**Reftâr-ı Matbû ‘ât**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“**Reftâr-ı Matbû ‘ât**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

“**Rûh-ı Fuzûlî’ye**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“**Rû’ yâ**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

“**Rübâb-ı Şikeste**”, Tenkîd-Numero 5, 17 Haziran 1326.

“**Seni Görmek**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

“**Serâb**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

“**Sınıfta**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“**Şebâb-ı Meftûr**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

“**Şûrezâr-ı Hayat**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

“**Terbiyye-i Ahlâkıyye**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

“**Terlikler**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

“**Tevdî‘ât-ı Hissiyye**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

“**Tûde-i Melâl**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

“**Uhuvvet, ‘Adâlet**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

“**Vatanım İçin**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

“**Yâdn**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

“**Yalan**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

“**Yatak**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

1.4.1.2. Alfabetik Sıraya Göre Yazar-Şair Tasnifli Liste

Abdülhâk Hâmîd, “**Bir Sitâre Altında**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Abdülhâk Hayrî, “**Bomba**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Abdülhâk Hayri, “**Yalan**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Ahmed Kemâl, “**Âh, İntihâ**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.²¹

Ahmed Kemâl, “**Odam**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Ahmed Nebîl-Bahâ Tevfik, “**Osmânlı Edebiyyâtı**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Ahmed Nebîl-Bahâ Tevfik, “**Osmânlı Edebiyyâtı**”, Tenkîd-Numero 5, 17 Haziran 1326.

Âlî Haydar Emîr, “**Muhâkeme-i ‘Aşk**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Ali Sühâ, “**Adalet-Uhuvvet**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Alî Sühâ, “**Akşam**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Âlî Sühâ, “**Hayât**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

Azîz Nerîmân, “**Tevdî‘ât-ı Hissiyye**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

²¹ Dr. M. Kayahan Özgül, bu şiirin Rodoslu Habibzâde Ahmed Kemâl’e ait olduğunu şifahi olarak bildirmiştir fakat bu bilgi tarafımızca teyit edilemediği için tasniflerde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Bahâ Tevfik, “**Hisler ve Fikirler**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Baha Tevfik, “**İntikâd**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Bahâ Tevfik, “**İntikâd**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Bezmî Nusret, “**Buhrân**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Bezmî Nusret, “**Cerîhalar**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Bezmî Nusret, “**Edebiyyât Kenârında**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Bezmî Nusret, “**Serâb**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Bezmî Nusret, “**Sınıfta**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Bezmî Nusret, “**Tûde-i Melâl**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Bezmî Nusret, “**Vatanım İçin**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Celîs, “**Efsûnlu Bir Cenâh**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

Cemâl Nâdir, “**Çılgın**”, Hediye-Numero 3, [1912].

Doktor Abdullah Cevdet, “**Bezmî Nusret Bey’e**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Doktor Abdullah Cevdet, “**Bir Konferanstan**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Doktor Abdullah Cevdet, “**Girid ve Giridlerimiz**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Doktor Abdullah Cevdet, “**Köpekler**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Edhem Hidâyet, “**Mâziye Karşı**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Emîn Lâmi‘, “**Reftâr-ı Matbû‘ât**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Evliyâ-zâde Nâciye, “**Bezmî Nusret Bey’e**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

F. Sâcid, “**İntikâda Dâ’ir**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

F. Sâcid, “**İntikâda Dâ’ir**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

F. Sâcid, “**İntikâda Dâ’ir**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

F. Sâcid, “**İntikâda Dâ’ir**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Fâ’ik Alî, “**Bir Levha İçün**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Fâ’ik Alî, “**Kudret-i İntâkıyyen**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Fâ’ik Âlî, “**Leyâl-i Mahmûme**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Fâ’ik Âlî, “**Olimp’in Eteklerinde**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Fâ’ik Âlî, “**Yâdın**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Fâzıl Ahmed, “**Terbiyye-i Ahlâkıyye**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Fehmî Râzî, “**Prens Salonunda**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Filibeli Nizâmî, “**Şebâb-ı Meftûr**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

H. Nâzım, “**Nigâh-ı Pür-heyecân**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

H. Nâzım, “**Rübâb-ı Şikeste**”, Tenkîd-Numero 5, 17 Haziran 1326.

Hakkı Târik, “**Reftâr-ı Matbû’ât**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Hakkı Târik, “**Reftâr-ı Matbu’ât**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Hakkı Târik, “**Reftâr-ı Matbû’ât**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Hakkı Târik, “**Reftâr-ı Matbû’ât**”, Hediye-Numero 3, [1912].

Hâmid Subhî, “**Feryâd**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Hâşim Sâmî, “**Nefhâ-i Tesliyyet**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

Hayrullah Süleymân, “**Hatem**”, Hediye-Numero 3, [1912].

Hüseyin Rahmî, “**Kadınlar ve Hayât**”, Hediye-Numero 3, [1912].

Hüseyin Su‘âd, “**Çiçek Tarlası**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Hüseyin Su‘âd, “**Mest ü Müstağrak**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Hüseyin Su‘âd, “**Rûh-ı Fuzûlî’ye**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Hüseyin Su‘âd, “**Rû`yâ**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

İlyâs Mâcid, “**Ah Ey Arz**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

İlyâs Mâcid, “**Ey Vatan**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

İlyâs Mâcid, “**Onun Gözleri**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

İsmâil Hâmî, “**Leyâl-i Âfileden**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

İsmâ‘il Zühdî, “**Boyacı**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

M. Hâlid, “**Yatak**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Manastırlı Mehmed Emîn, “**Terlikler**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Medîha Güzîn, “**Melâl-i Rûhum**”. Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

Mehmed Muhyiddin, “**Seni Görmek**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Mehmed Necîb, “**Edebiyyâta Gâye**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Mehmed Ra’ûf, “**Bezmî Nusret Bey’e**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Mehmed Sa’dî, “**Şûrezâr-ı Hayat**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Mehmed Sa’dî, “**Halley’e Karşı**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Müstecâbî-zâde İsmet, “**İki Kıt’a**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326

Müstecâbî-zâde İsmet, “**İstişfâ**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

‘Ömer Seyfeddîn, “**At**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

‘Ömer Seyfeddîn, “**Hicrân-ı Müzmîn**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

‘Ömer Seyfeddîn, “**Hoş Bir Sadâ**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Râ’if Necdet, “**Edebî Fırtınalar**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Refik Halid, “**Du’â Gecesi**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Şehâbeddîn Süleymân, “**Bilmece**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Tahsîn Nâhid, “**Hayât Yolunda**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Tahsîn Nâhid, “**Mesâ-yı Bahâr**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Zâimzâde Hasan Fehmî, “**Nil Kenârında Yaz Gecesi**”, Hediye-Numero 3, ?.

1.4.1.3. Tenkîd ve Eklerindeki Edebî Metinler

Tablo 1.6. 22 Mart 1326 Tarihli Numero 1'in Metinsel Kimliği

İmza	Metnin Adı	Metnin Türü	Sayfa	Yazılma Tarihi	Kime İthaf Edildiği
Baha Tevfik	İntikâd	Makale	1-4	—	“Bezmî Nusret Bey'e”
Mehmed Sa'dî	Şûrezâr-ı Hayât	Şiir (Sone)	5	—	—
‘Ömer Seyfeddîn	At	Hikâye	5-6	—	—
Hakkı Târik	Reftâr-ı Matbû'ât	Eleştiri	6-9	17 Mart 1326	—
Şehâbeddîn Süleymân	Bilmece	Fantezi	9	1 Teşrînievvel 1325	—
‘Abdülhâk Hayrî	Yalan	Şiir (Sone)	9	—	—
İlyâs Mâcid	Onun Gözleri	Mensur Şiir	9-10	7 Hazîran 1317	“Hâmid Subhî'ye”
‘Alî Sühâ	Uhuvvet, ‘Adâlet	Eleştiri	10-12	—	—
Refik Halid	Du‘â Gecesi	Hikâye	12	Eylûl 1325	—
Edhem Hidâyet	Mâziye Karşı	Şiir (Sone)	13	—	—
Bezmî Nusret	Edebiyyât Kenârında	Sohbet	13-16	—	“Mehmed Ra'ûf Bey'e”

Tablo 1.7. 15 Nisan 1326 Tarihli Numero 2'nin Metinsel Kimliği

İmza	Metnin Adı	Metnin Türü	Sayfa	Yazılma Tarihi	Kime İthaf Edildiği
Doktor ‘Abdullah Cevdet	Bezmî Nusret Bey’e	Açık Mektup	1-3	20 Nisan 1910	—
[Fâ’ik ‘Âlî]	Olimp’in Eteklerinde	Şiir	3	—	“Kardeşime”
Bahâ Tevfik	İntikâd	Deneme	3-6	—	—
‘Ömer Seyfeddîn	Hicrân-ı Müzmin	Şiir (Sone)	6-7	—	—
‘Alî Sühâ	Akşam	Deneme	7	24 Mart 1326	“Bahâ Tevfik’e”
Tahsin Nahid	Hayat Yolunda	Şiir	11-12	1322	“Sana”
Hakkı Târık	Reftâr-ı Matbû‘ât	Eleştiri	7-11	11 Nisan 1326	—
Fehmî Râzî	Prensın Salonunda	Hikâye	12	5 Şubat 1325	“Edhem Hidâyet’e”
‘Abdülhâk Hayri	Bomba	Eleştiri	12-16	—	—
Bezmî Nusret	Tûde-i Melâl	Deneme	16	—	“Fehmî Râzi’ye”

Tablo 1.8. 5 Mayıs 1326 Tarihli Numero 3'ün Metinsel Kimliği

İmza	Metnin Adı	Metnin Türü	Sayfa	Yazılma Tarihi	Kime İthaf Edildiği
Doktor 'Abdullah Cevdet	Girid ve Giridlerimiz	Makale	32, 34-37 [1, 3-6]	12 Mayıs 1910	—
Fâ'ik 'Âlî	Kudret-i İntâkıyyen	Şiir (Sone)	35 [4]	2 Nîsân 1318	—
Hüseyin Su'âd	Mest ü Müstağrak	Şiir (Sone)	35 [4]	20 Nîsân 1326	—
Hüseyin Su'âd	Rûh-ı Fuzûlî'ye	Şiir (Gazel)	37 [6]	—	—
Bahâ Tefîk	Hisler ve Fikirler	Eleştiri	37-40 [6-9]	—	—
İlyâs Mâcid	Yarasalar	Hikâye	40-41 [9-10]	[1]322	—
Fâzıl Ahmed	Terbiyye-i Ahlâkıyye	Makale	41-44 [10-13]	—	—
Tahsîn Nâhîd	Mesâ-yı Bahâr	Şiir	44-45 [13-14]	30 Nîsân 1326	"Mehmed 'Alî Tefîk'e"
Emîn Lâmi'	Reftâr-ı Matbû'ât	Eleştiri	45-47 [14-16]	—	—
Bezmî Nusret	Sınıfta	Hikâye	47 [16]	—	"Edhem Hidâyet'e"
F. Sâcid	İntikâd'a Dâ'ir	Eleştiri	48 [17]	—	—

Tablo 1.9. 25 Mayıs 1326 Tarihli Numero 4'ün Metinsel Kimliği

İmza	Metnin Adı	Metnin Türü	Sayfa	Yazılma Tarihi	Kime İthaf Edildiği
Doktor ‘Abdullah Cevdet	Köpekler	Makale	49-53 [1-5]	—	—
Mehmed Ra’ûf	Bezmî Nusret Bey’e	Açık Mektup	53-54 [5-6]	—	—
Ahmed Nebîl- Bahâ Tevfik	‘Osmânlı Edebiyyâtı	Eleştiri	54-57 [6-9]	—	—
Mehmed Sa’îdî	Halley’e Karşı	Şiir	55 [7]	5 Mayıs 1326	—
Ahmed Kemâl	Odam	Şiir (Sone)	55 [7]	—	—
Hakkı Târik	Reftâr-ı Matbû’ât	Eleştiri	58-62 [10-14]	14 Mayıs 1326	—
Hâmid Subhî	Feryâd	Deneme	59 [11]	—	Doktor [İbrahim] Temo Bey’e
F. Sâcid	İntikâd’a Dâ’ir	Eleştiri	62-64 [14-16]	—	—
Bezmî Nusret	Serâb	Deneme	63 [15]	—	Fâ’ik ‘Âlî Bey’e

Tablo 1.10. 17 Hazîrân 1326 Tarihli Numero 5'in Metinsel Kimliği

İmza	Metnin Adı	Metnin Türü	Sayfa	Yazılma Tarihi	Kime İthaf Edildiği
Bezmî Nusret	Cerîhalar	Eleştiri	65-70 [1-6]	—	—
Hüseyin Su'âd	Çiçek Tarlası	Şiir (Sone)	69 [5]	30 Mayıs [1]326	"Genc Şâ'irlere"
Baha Tevfik- Ahmed Nebîl	'Osmânlı Edebiyyâtı	Eleştiri	70-72 [6-8]	—	—
Fâ'ik 'Âlî	Yâdın	Şiir	73 [9]	—	—
H. Nâzım	Rübâb-ı Şikeste	Eleştiri	73-78 [9-14]	—	—
'Ömer Seyfeddîn	Hoş Bir Sadâ	Şiir (Sone)	77 [13]	—	—
Râ'if Necdet	Edebî Fırtınalar	Eleştiri	78-79 [14-15]	30 Mayıs 1326	—
F. Sâcid	İntikâd'a Dâ'ir	Makale	79-80 [15-16]	—	—

Tablo 1.11. 10 Temmuz 1326 Tarihli Numero 6'nın Metinsel Kimliği

İmza	Metnin Adı	Metnin Türü	Sayfa	Yazılma Tarihi	Kime İthaf Edildiği
Evliyâ-zâde Nâciyye	Bezmî Nusret Bey'e	Açık Mektup	81-83 [1-3]	—	—
Mehmed Necib	Edebiyyâta Gâye	Eleştiri	83-86 [3-6]	—	—
'Abdülhâk Hâmid Tarhan	Bir Sitâre Altında	Şiir	86 [6]	—	—
Doktor 'Abdullah Cevdet	Bir Konferanstan	Makale	87-89 [7-9]	—	—
Bezmî Nusret	Vatanım İçin	Makale	89-92 [9-12]	—	—
Fâ'ik 'Âlî	Leyâl-i Mahmûme	Şiir (Sone)	92 [12]	[1]319	—
F. Sâcid	İntikâd'a Dâ'ir	Eleştiri	93-95 [13-15]	—	—
	Küçük Numûneler	Eleştiri [Çeviri]	95 [15]	—	—

Tablo 1.12. 17 Haziran 1326 Tarihli Hediye Numero 1'in Metinsel Kimliği

İmza	Metnin Adı	Metnin Türü	Sayfa	Yazılma Tarihi	Kime İthaf Edildiği
'Alî Sühâ	Hayât	Deneme	1	29 Kanunievvel 1322	—
Celîs	Efsûnlu Bir Cenâh	Şiir (Serbest Müstezat)	2	—	"Celâl Sâhir Bey'e"
İlyâs Mâcid	Ey Vatan	Fantezi	2	—	"Yaralar ve Sargılar Şâ'irine"
Filibeli Nizâmî	Şebâb-ı Meftûre	Şiir (Sone)	3	—	"Kardeşim Bezmî Nusrete"
Medîha Güzîn	Melâl-i Rûhum	Fantezi	3	—	"Lâmi 'â'ya"
İsmâ'il Hâmî	Leyâl-i Âfileden	Şiir (Sone)	3	—	"Kardeşim Bezmî Nusrete"
Hâşim Sâmi	Nefha-i Tesliyyet	Deneme	4	—	"Ş. Fedâ'î'ye"
Ahmed Kemâl	Âh, İntihâ	Şiir (Serbest Müstezat)	4	—	—

Tablo 1.13. 10 Temmuz 1326 tarihli Hediye ‘Aded [/numero] 2’nin Metinsel Kimliği

İmza	Metnin Adı	Metnin Türü	Sayfa	Yazılma Tarihi	Kime İthaf Edildiği
Müstecâbîzâde ‘İsmet	İki Kıt‘a	Şiir	5 [1]	—	—
İlyâs Mâcid	Âh Ey Ârz	Mensur Şiir	5 [1]	—	“Tahsîn Nâkâm’e”
Müstecâbîzâde ‘İsmet	İstişfâ‘	Şiir (Kıt‘a)	5 [1]	—	—
Manastırlı Mehmed Emîn	Terlikler	Fantezi	5-6 [1-2]	—	“Bahâ Tefvik’e”
‘Azîz Nerîmân	Tevdî‘ât-ı Hissîyye	Şiir (Serbest Müstezat)	6 [2]	—	“Anneme”
İsmâ‘il Zühdî	Boyacı	Hikâye	6-7 [2-3]	—	—
‘Alî Haydâr Emîr	Muhâkeme-i ‘Aşk	Şiir	7 [3]	—	—
M. Hâlid	Yatak	Fantezi	7-8 [3-4]	—	—
Mehmed Muhyiddîn	Seni Görmek	Şiir (Sone)	8 [4]	—	—
Bezmî Nusret	Buhrân	Fantezi	8 [4]	22 Ağustos 1325	“Şehâbeddîn Süleymân’a”

Tablo 1.14. “Mecmû‘a-i Edebiyye-i Gayr-ı Mevkûte” Olan 3 Numarolu Hediye’nin Metinsel Kimliği

İmza	Metnin Adı	Metnin Türü	Sayfa	Yazılma Tarihi	Kime İthaf Edildiği
Hakkı Târik	Reftâr-ı Matbû‘ât	Eleştiri	3,4	[1912]	
Zâimzâde Hasan Fehmi	Nil Kenârında Yaz Gecesi	Şiir (Sone)	5	—	Fâik Âlî’ye
Cemâl Nâdir	Çılgın	Mensûre	6,7	—	
Hayrullah Süleymân	Hatem	Mensûre	7	—	
Hüseyin Rahmi	Kadınlar ve Hayât	Mensûre	7	—	

II. BÖLÜM

2. TENKÎD DERGİSİNİN KADROSU

Tablo 2.1. Tenkîd Yazar-Şairlerinin Fotoğrafları

 <p>عبدالله جودت بك</p> <p>Abdullah Cevdet²²</p>	 <p>عبدالحق حامد بك</p> <p>Abdülhâk Hâmid²³</p>	 <p>Abdülhak Hayri B.</p> <p>Abdülhâk Hayri²⁴</p>
 <p>احمد كمال بك</p> <p>Ahmed Kemâl²⁵</p>	 <p>احمد نبيل بك</p> <p>Ahmed Nebil²⁶</p>	 <p>Ali Haydar Emir</p> <p>Ali Haydar Emir²⁷</p>

²² T.L. (1330). *Nevsâl-i Millî*. Dersa'âdet: Âsâr-ı Müfide. s.535.

²³ T.L. (1330). *Nevsâl-i Millî*. Dersa'âdet: Âsâr-ı Müfide. s.535.

²⁴ Reşat Feyzi. (1930, 28 Ağustos). Fecriâti Nasıl Bir Teşekküldü?. *Resimli Uyanış*, s.200-201.

²⁵ Ahmed Kemal Bey. (1325, 26 Mart). *Musavver Muhit*, s. 337.

²⁶ [Karagöz mecmuasının] Hasbihal Muharriri Ahmed Nebil Bey. (1327, 9 Temmuz). *Yirminci 'Asırda Zekâ*, s.156

²⁷ Tarih âleminin acı bir kaybı: Ali Haydar Emir öldü. (1937, 2 B. Teşrin). *Kurun*, s.1.

²⁸ Reşat Feyzi. (1930, 28 Ağustos). Fecriâti Nasıl Bir Teşekkürdü?. *Resimli Uyanış*, s.200-201.

²⁹ Fotoğrafına ulaşılamadı.

³⁰ Baha Tevfik (1329, 1 Eylül). Başlıksız. *Şehbal*, s. 169.

³¹ Kaygusuz, B. N. (1955). *Bir Roman Gibi*. İzmir: İhsan Gümüştayak, s.53

³² Mu'âvinin-i Tahrîriyyemizden Celis Bey. (1325, Şubat). *Musavver Hâle*, s.9.

³³ Cemâl Nâdir. (1329, 21 Mart). Hicrân. *Rûbab*, s.138.

	 <p>امین لامع بك</p>	
<p>Edhem Hidâyet³⁴</p>	<p>Emin Lâmi³⁵</p>	<p>Evliyazade Naciye³⁶</p>
 <p>فائق عالی بك افندی</p>	 <p>فاضل احمد بك</p>	 <p>Fehmi Râzi³⁹</p>
	<p>Fâik Ali³⁷</p>	<p>Fâzıl Ahmed³⁸</p>

³⁴ Doğruluğu teyit edilemediği için fotoğraf konulmadı.

³⁵ T.L. (1330). *Nevsâl-i Millî*. Dersa'âdet: Âsâr-ı Müfide. s.538.

³⁶ Fotoğrafına ulaşamadı.

³⁷ Fa'ik 'Âli Beyefendi. (1326, 5 Mayıs). *Tenkid*, s.32.

³⁸ T.L. (1330). *Nevsâl-i Millî*. Dersa'âdet: Âsâr-ı Müfide. s.25.

³⁹ Mu'âvinin-i Tahrîriyyemizden Fehmî Râzî Bey. (1325, Şubat). *Musavver Hâle*, s.26.

 <p>F[eyzullah] Sâcid⁴⁰</p>	<p>Filibeli [Mehmed] Niyazi⁴¹</p>	 <p>H. Nâzım⁴²</p>
 <p>حقی طارق بك Hakkı Târık⁴³</p>	 <p>Hamid Subhi⁴⁴</p>	<p>Haşim Sami⁴⁵</p>

⁴⁰ Çankaya, M. A. (1968-1969). *Mülkiye Şeref Kitabı (IV. Cild)*. Ankara: Mars, s.1477.

⁴¹ Fotoğrafına ulaşılamadı.

⁴² H. Nâzım. (1328, 12 Nisan). *Hâtırâ. Rûbab*, s.118.

⁴³ T.L. (1330). *Nevsâl-i Millî*. Dersa'âdet: Âsâr-ı Müfide. s.545

⁴⁴ *Gazetemizin Sâhib-i İmtiyâzı ve Sermuharriri Hâmid Subhî Bey.* ([1325, Teşrinisânî]). *Musavver Emel*, s.87.

⁴⁵ Fotoğrafına ulaşılamadı.

		
<p>Hayrullah Süleyman⁴⁶</p>	<p>Hüseyin Rahmî⁴⁷</p>	<p>Hüseyin Suad⁴⁸</p>
	 <p>اسماعيل حامى بك</p>	
<p>İlyas Macid⁴⁹</p>	<p>İsmâil Hâmî⁵⁰</p>	<p>İsmâil Zühdi⁵¹</p>

⁴⁶ Fotoğrafına ulaşılamadı.

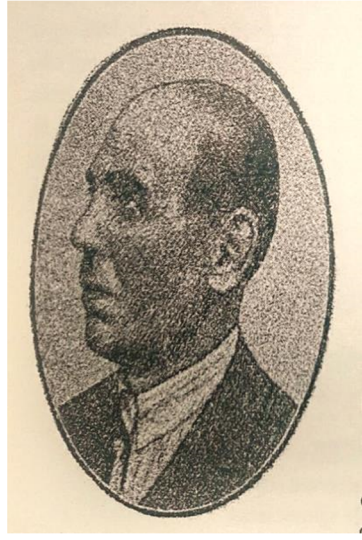

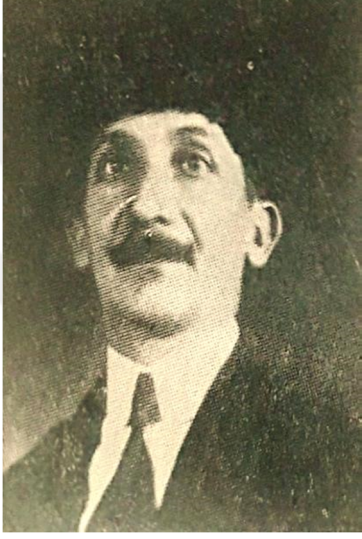
⁴⁷ F. K. (1334, 24 Teşrinisâni) Hüseyin Rahmî Beyefendi'yi Ziyaret. *Yarın*, s.10.

⁴⁸ Hüseyin Su'âd. (1326). *Lâne-i Melâl*. [İstanbul]: Tanîn.

⁴⁹ Toktan, M. (1996). *Beni Okuyunuz: İlyas Macid ve Eserleri*. İstanbul: Yapı Kredi, s.6.

⁵⁰ İsmâil Hâmî Bey. ([1]326, 14 Teşrinievvel). *Kanad*, s. 9.

⁵¹ İsmail Zühdi Bey Merhûm (1330, 17 Temmuz.). *Yeni Hisler*, kapak sayfası.

 <p>Manastırlı Mehmed Emin⁵²</p>	<p>Mediha Güzin⁵³</p>	 <p>Mehmed Muyhiddin⁵⁴</p>
 <p>Mehmed Hâlid⁵⁵</p>	 <p>Mehmed Necib⁵⁶</p>	 <p>Mehmed Sadi⁵⁷</p>

⁵² Manastırlı Mehmed Emin Bey. (1325, 1 Teşrinievvel). *Musavver Eşref*, s.8.

⁵³ Fotoğrafına ulaşamadı.

⁵⁴ İnal, İ. M. K. (1969). *Son Asır Türk Şairleri* (II. Cilt). İstanbul: Devlet, s. 990.

⁵⁵ Erdemir, L. (2015). *Cephe Arkadaşı-Çanakale Cephesinde Bir İstanbullu: Mehmet Halit Bayrı*, İstanbul: Timaş, s. 120.

⁵⁶ Huyugüzel, Ö. F. (2014). *Necip Türkçü*. Ankara: TDK, ön kapak sayfası.

⁵⁷ Çetinkaya, M. A. (1968-1969). *Mülkiye Şeref Kitabı* (III. Cild). Ankara: Mars, s.895.

⁵⁸ İnal, İ. M. K. (1969). *Son Asır Türk Şairleri* (Cilt-II). İstanbul: Milli Eğitim, s.730.

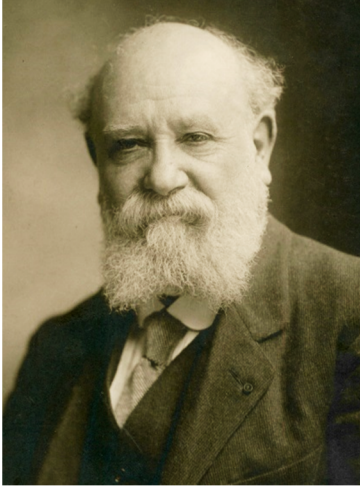

⁵⁹ T.L. (1330). *Nevsâl-i Millî*. Dersa'âdet: Âsâr-ı Müfide. s.540

⁶⁰ Râ'if Necdet Bey. (1324, Eylül). *Resimli Kitâb*, s.36.

⁶¹ Mu'âvinîn-i Tahrîriyyemizden Refik Hâlid Bey. (1325, Şubat). *Musavver Hâle*, s. 15

⁶² T.L. (1330). *Nevsâl-i Millî*. Dersa'âdet: Âsâr-ı Müfide. s.148

⁶³ Tahsin Nâhid Bey. (1324, Kanunievvel). *Resimli Kitâb*, s.273.

<p>Zâimzâde Hasan Fehmi⁶⁴</p>	 <p>Charles Le Goffic⁶⁵</p>	 <p>Émile Faguet⁶⁶</p>
<p>Georges Pellissier⁶⁷</p>	 <p>Gustave Larroumet⁶⁸</p>	 <p>Jules Bois⁶⁹</p>

⁶⁴ Fotoğrafına ulaşamadı.

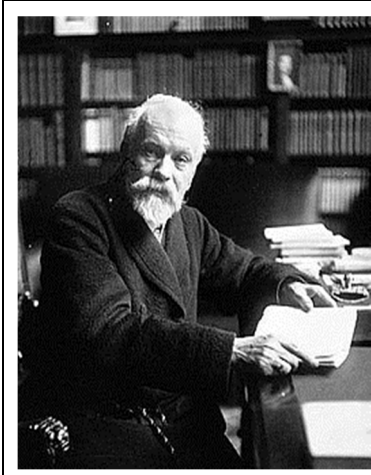
⁶⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/File:Charles_Le_Goffic_by_Nadar.jpg (22.05.2020)

⁶⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/%C3%89mile_Faguet#/media/File:Portrait_of_%C3%89mile_Faguet.jpg (22.05.2020).

⁶⁷ Fotoğrafına ulaşamadı.

⁶⁸ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gustave_LARROUMET.jpg (22.05.2020).

⁶⁹ https://fr.wikipedia.org/wiki/Jules_Bois#/media/Fichier:Jules_Bois.jpg (22.05.2020).

Jules Lemaître⁷⁰

Ludwig Büchner⁷¹

2.1. TELİF METİNLERİN YAZAR VE ŞAİRLERİ

Tenkîd ve Hediye'de telif eseri yayımlanmış toplam 44 isim vardır. Bu kadro içerisinde Abdülhâk Hâmid, Abdullah Cevdet, Faik Ali, Ömer Seyfeddin, Refik Hâlid, Şehabeddîn Süleyman, Tahsin Nahid, Hüseyin Suad, H. Nâzım, Baha Tevfik gibi tanınmış ve Türk edebiyatı tarihinde belli bir yer edinmiş simalarla birlikte adı pek duyulmamış ya da bir asrı aşan bu zaman diliminde unutulmaya yüz tutmuş birçok isim mevcuttur. Çalışmanın bu bölümünde, tanınmayan simalara daha çok yoğunlaşmış; edebiyat âlemince yeterince tanınan şahsiyetler ise edebiyat tarihlerinde geçen bilgilerle yüzeysel olarak hatırlatılmış veya sadece *Tenkîd*'deki konumu itibarıyla ele alınmıştır.

Abdullah Cevdet (1869-1932)

Türk edebiyatında daha ziyade Batıcı kimliği ile tanınan olan *İctihad* kurucusu Abdullah Cevdet, dergide yayımlanan eserlerinin gerek sayısı gerekse sosyal ve siyasî içeriği dolayısıyla derginin önemli kalemlerinden biridir. *Tenkîd* kadrosunun olgun simalarından olan Abdullah Cevdet, Bezmî Nusret'in anılarında şu ifadelerle tanıtılmıştır:

“Abdullah Cevdet beyi evvelden tanırdım. ‘Tenkid’e yazı yazar, o münasebetle sık sık idarehaneye gelir giderdi. Bazı fikirlerinin tazeliğini, kayıtsız oluşunu, üslubunun recüliyetini takdir ederdim. Ancak şahsi ve bazı hususiyetleri hiç hoşuma gitmezdi. Siması çok çirkindi. Gençliğinde çektiği çiçek hastalığı yüzünü delik deşik etmişti. Aynı zamanda pek hasis ve paraya düşkün idi. Sekiz on sene bir kat elbise giyerdi. Kışın kürklü bir palto, yazın gümüşü renkte bir redingot.. Bütün melbusatı bunlardan ibaretti. O esnada Cağaloğlu’nda yeni bir bina yaptırdı. İctihad matbaa ve mecmuasını Mısır’dan İstanbul’a

⁷⁰ https://fr.wikipedia.org/wiki/Jules_Lema%C3%AEtre#/media/Fichier:Jules_Lema%C3%AEtre_1913.jpg (22.05.2020).

⁷¹ https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Ludwig_B%C3%BCchner.jpg (22.05.2020).

naklettirdi. Kendisi de oraya yerleşti. İctihat mecmuasını ölümüne kadar yaşattı. His ve fikirlerinde çok heyecanlı idi. Bazan zaman ve zemini nazar-ı dikkate almaksızın çok ileriye atıldığı vakidir. Çok defa İttihat ve Terakki'nin istipdadından şikâyet ederken, vaktiyle Hamid'in aleyhinde bulunduğu pişman olduğunu, Hamid'in bunlardan daha adil ve insafli olduğunu sonradan anlamış bulunduğunu kendisinden dinledim. Son şiirlerini ihtiva eden "Karlıdağ'dan Ses", "Düşünen Musiki" kitapları cidden güzeldir. "İnkılap Niçin ve Nasıl Oldu" isminde bir de risale yazdı. Fransızca yazdığı şiirleri beş küçük risale şeklinde bastırılmış, Ömer Hayyam'ın rübailerini dilimize tercüme etmiştir. Eserlerinin sayısı altmış altı adede baliğ olmaktadır" (Kaygusuz, 1966: 68).

"Abdullah Cevdet ömrünün sonuna kadar göz hekimliğinin ve matbaasının mütevazı kazancile geçindi. 1932'de almış üç yaşında vefat etti. Ne elimdir ki «Tarih-i İslâmiyet»ten dolayı hocalar bu büyük üstadın cenaze namazını kılmaktan imtina ettiler" (Kaygusuz, 1955: 96).

Abdülhâk Hâmid [TARHAN] (1852-1937)

Kadronun en yaşlı ismi olan "Şair-i Azam", Tanzimat neslinin *Tenkîd*'deki tek kalemidir. Yaşı, kuşağı ve sanat hayatındaki konumu dikkate alındığında 20 yaşındaki bir hukuk öğrencisinin çıkardığı dergiye saygınlık kazandırdığı düşünülebilir. *Makber* şairinin *Tenkîd*'de yayımlanan tek eseri *Bir Sitâre Altında* adlı şiiridir.

[Mehmed] Abdülhâk Hayri (1890-1918)

İstanbul Şehremâneti Meclisi azalarındandır. Abdülhâk Hâmid Tarhan'ın ağabeyi olan Abdülhâk Yahyâ Bey'in oğludur. Üsküdar İdadisi mezunudur. 1911'de Mülkiye mektebini bitirmiş ve aynı yıl Reji İdâresi Tahrirât Kalemi Kâtibliğine tayin edilmiştir. Bu görevini uzun bir müddet, kesintisiz bir surette icra ettikten sonra 1. Mümeyyizliğe kadar yükselmiş ve henüz 28 yaşında ve evli iken veremden vefat etmiştir.

İyi derecede Arapça, Farsça ve Fransızca bilen şairin şiirlerinde amcası Abdülhâk Hâmid ve halası Abdülhâk Mihrunnisâ hanımın tesirleri görülür. İdadî yıllarında, onunla birlikte *Ezhar-ı Tefekkür* adında bir gazete çıkaran Münir Mazhar [Kamsoy], Abdülhak Hayri'nin, bir opera metni oluşturmak amacıyla, konusunu eski din mücadelelerinden alan manzum bir piyes yazmaya başladığını fakat ömrünün buna vefa etmediğini dile getirir. Şairler arasında Faik Ali'yi beğendiği öğrenilen Abdülhâk Hayri'nin vaktiyle sakini olduğu Küçük Çamlıca'nın da şiirlerine bir etkisi vardır. (Çankaya, 1968-1969:1451,1452) *Fecr-i Âtî*'nin ilk yirmi bir üyesinden biridir.⁷² Reşat Feyzi'nin, *Fecr-i Âti* mensuplarından kimliği gizli tutulan bir üye ile yaptığı röportajda⁷³ Abdülhâk Hayri'ye dair şu ifadeler yer alır:

⁷² Bkz, Müfid Râtib. (1325). *Fecr-i Âtî Encümen-i Edebîsi Beyânnâmesi*, *Servet-i Fünûn*, 977, 226.

⁷³ Bkz, Reşat Feyzi. (1930, 27 Teşrinisani). *Fecriâti Nasıl Bir Teşekküldü?*. *Resimli Uyanış*, s.410.

“Kadıköyüne akşamları gelen Edebiyat-ı Cedîdecilerden en fazla Cenap Şahabettin B. Göze çarparı. O, çok zaman gelir, bizimle gezer, konuşurdu. Hem de kalabalık gelirdi. Arkadaşlardan Abdülhak Hayri bu seyranlı çok sevenlerdendi. Bu arkadaş Abdülhâk Hâmit beyin akrabasındandır. O vakitler çamlıcada otururdu. Hemen her akşam bizim tarafa inerdi.”

Bezmî Nusret, hatıratında Abdülhâk Hayri’yi, *Tenkîd*’in süresiz tatilinden sonra bir daha görmediğini ve onun herhangi bir yazısına da rastlamadığını ifade eder. *Tenkîd*’de, biri şiir olmak üzere iki eseri bulunan Abdülhak Hayri’nin kadınlar hakkındaki tutumu dikkat çekicidir. Gerek Bezmî Nusret’in gerekse Emin Lâmi’nin dile getirme ihtiyacı hissettiği bu durum Abdülhâk Hayri’nin şiirine de yansımıştır.

Ahmed Kemâl [AKÜNAL] (1874-1942)

Servet-i Fünûn kuşağı şairlerindedir. Mehmed Behçet Yazar’ın 31 Kânunusani 1938’de Ahmet Kemal Akünal’dan aldığı mektupta⁷⁴ geçen bilgilere göre şair, 1291/M.1874⁷⁵, Şair Sadi Efendi’nin düşürdüğü tarihten yola çıkan M. Kayahan Özgül’ün verdiği bilgilere göre ise 9 Şevvâl 1290/M.30 Kasım 1873 İstanbul doğumludur (Özgül, 2010:3). Darüşşafaka’yı birincilikle 1894’te bitirdikten sonra aynı sene içerisinde Darüşşafaka’ya muallim, Galata İttihad Postanesi Müdüriyeti’ne de kâtip olarak atanmıştır (İnal, 1969: 849). Yeni tarzda manzum ve mensur metinleri olan yazarlar arasına katılmış, İsmail Safa ile *Maarif* risalesini çıkarmış ve Tefvik Fikret’in etkisiyle Servet-i Fünûn’da yazmaya başlamıştır. Söz konusu mektupta devrin baskısından yakınan şair, siyasî topluluklarla olan ilişkisi nedeniyle tutuklandığından ve yedi ay on bir gün hapis yatıp çıktıktan sonra sürgün edilmek üzere tekrar tutuklandığını fakat kaçtığını ifade eder.

Ahmed Kemal, bu kaçak yıllarında da matbuat âleminde kopmamış; Mısır’da *Doğru Söz* gazetesini çıkarmış, Kafkasya’da *Fiyûzat* ve *Güneş* gazetelerinde eğitime ve siyasete dair yazılar yazmıştır. Çarlık rejiminin kolluk kuvvetlerince yakalanmasının ardından beş-altı aylık bir mahpusluk hayatı yaşayan Ahmed Kemal, idam edilecekken ilk Meclis-i Mebusanın meseleye müdahale etmesi sonucunda, dönemin Trabzon valisi Bekir Sami’ye teslim edilmiştir. Memuriyet hayatına -kıymet vermediği için olsa gerek- değinmeyen şair, bahsi geçen mektupta,

“...Türkün tarihi gibi hiçbir sükûn devresi geçirmeyen hayatımda ne kendimi ne de eserlerimi taplamak nasip olmadı.”

diyerek eserlerini bastıramadığını belirtse de Tefvik Rüştü Aras’ın tenbihiyle yazdığı

⁷⁴ Bkz., Yazar, M. B. (1938). *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*. İstanbul: Kanaat. s.37-39.

⁷⁵ İbnülemin Mahmud Kemal İnal’ın *Son Asır Türk Şairleri*’nde 1290/M.1873 olarak geçer.

ninnilerin, kız mekteplerindeki ezber ve inşat derslerinde kullanılması üzere 1915'te Karagöz Kitabevince toplanıp bastırıldığını ifade etmiştir.

İsmail Habib, *Türk Teceddüd Edebiyatı*'nda Ahmed Kemâl'i şu iki cümle ile özetlemiştir:

“Ahmed Kemâl şi'riyyet i'tibarile belki diğer iki isimden de [H. Nâzım ve Ali Ekrem] fazla idi lakin onun da «teknik»i noksandı. Servet-i Fünûn sahîfelerinden titrek bir gölge gibi geçti” (İsmail Habib, 1925: 554).

Ahmed Nebil [ÇİKA] (?-1945)

Hayatı hakkında yeterince bilgi bulunamayan Ahmed Nebil, Baha Tevfik'in yakın arkadaşıdır. *Tenkîd*'den başka *Yirminci 'Asırda Zekâ*, *Çocuk Dünyası*, *İştirak*, *Karagöz*, *Eşek*, *Teşvik*, *Haftalık İzmir*, *Piyano* gibi dergilerde çeşitli türlerde eserleri yayımlanmıştır.⁷⁶ Baha Tevfik ile ortak çalışmalara imza atan Ahmed Nebîl, Balkan Harbi sonrasında gittiği Arnavutluk'ta 1945'e kadar gazetecilikle uğraşmış ve Enver Hoca'nın komünist çeteleri tarafından bir evin bodrumunda öldürülmüştür (Çapanoğlu, 1964: 76).

Hakkında çok şey bilinmemesinden ve Baha Tevfik'in gölgesinde kalmasından olsa gerek, kimi zaman gerçek bir şahsiyet olup olmadığından dahi şüpheye düşülen Ahmed Nebil, Yakup Kadri'nin *Zoraki Diplomat* adlı eserinde belirttiğine göre Baha Tevfik'e edebiyat çömezliği yapan, İstanbul'un bazı dergilerinde kısacık mensur şiirler yazan, uzun boylu, yakışıklı bir adamdır ve Tiran'da Yakup Kadri'yi karşılayanlar arasındadır (Karaosmanoğlu, 1984: 83).

Ali Haydar Emir [ALPAGUT] (1886-1937)

“II. Meşrutiyet'ten sonra, dönemin heyecanına cevap veren tarihî oyunları dikkat çekenlerden biri de Deniz Harp Okulu öğretmenlerinden ve Türk denizciliği tarihi üzerindeki incelemeleriyle tanınan Ali Haydar Emir'dir” (Enginün, 2018:741).

19 Ağustos 1302'de Gelibolu'da doğmuştur. Babasının adı Mustafa'dır. Gelibolu İdadisi'ni bitirdikten sonra Heybeliada'daki Deniz Harp Okulu'na kaydolmuş ve buradan 1322'de mezun olmuştur. Mühendis rütbesiyle donanmada çeşitli görevler üstlenmiş, ciddiyetle yürüttüğü mesleğinde başarılı olmuş ve yükselmiştir. Edebiyata ve dile meraklı olan ve kendini bu alanda yetiştiren Alpagut, bilhassa Erkan-ı Harbiye Neşriyat Şubesine atandıktan sonra deniz savaş tarihi ile yakından ilgilenme fırsatı buldu ve edebî kimliğini bulduğu bu alanda dikkat çeken başarılı çalışmalara imza atmıştır.

⁷⁶ Kalaycıoğulları, İ.; Dinçarslan İ. (2016). Osmanlılarda Antropoloji: Ahmed Nebîl ve İnsanın Menşesi. F. Aydın, M. B. Aydın (Ed.), *Osmanlı'da Tasavvuf, Felsefe ve İlim*. İstanbul: Mahya. s. 320.

1327'den itibaren başta Heybeliada deniz okulu olmak üzere çeşitli okullarda edebiyat ve tarih hocalığı da yapan Erkân-ı Harbiye Deniz Harp Mütahassısı Profesör Haydar Alpagut yüzbaşı rütesindeyken Bahriyeden ayrılmıştır. Milliyetçi bir kimlikle anılan Haydar Alpagut kanser sebebiyle bir süre Cerrahpaşa Gureba Hastanesi'nde tedavi görmüş ve 1 Teşrinievvel 1937 Cuma gecesi Heybeliada'daki evinde vefat etmiştir. Heybeliada'ya defnedilen tarih yazarının “*Denizde Türkiye*” adlı eseri de ölümü dolayısıyla yarım kalmıştır.

Eserleri: *Selim-i Sâlis, Tarih-i Bahrî Sahifeleri, Marmara'da Türkler...*⁷⁷

Ali Süha [DELİLBAŞI] (1887-1960)

Fecr-i Âti Edebî Encümeni'nin ilk bildirisinde adı geçen yirmi bir üyeden biridir.⁷⁸ Kökeni Erzurum'a dayanmakla birlikte 17. asırda Kütahya'da yerleşen Dedilbaşı ailesinden olup Erkân-ı Harb feriki Mustafa Âkif Paşa'nın oğludur. Kütahya'da⁷⁹ doğan yazar, henüz 22 aylıkken babasını yitirmiş ve bu durumun, kendisini edebiyata yönlendiren nedenlerinden biri olduğunu ve 1900'den beri edebiyatla uğraştığını söyler (Yazar, 1938: 58). Edebiyatta, özellikle Fecr-i Âti'ye katıldıktan sonra şiirleriyle dikkat çeken Ali Süha, Tıbbiyeyi bitirince yurdun çeşitli yerlerinde görev yapmış çeşitli görevler üstlenmiş, iki dönem Kütahya milletvekilliği yapmıştır. Edebiyatın çeşitli alanlarında uğraş veren ve daha çok tiyatro ile meşgul olan Ali Süha; *Haftalık İzmir, Muhîr, Resimli Kitâb, Şiir ve Tefekkür, Servet-i Fünûn* gibi dergilerde yazmıştır. *İkinci Gençlik* adlı bir romanı ve *Kaybolan Ses* adlı bir oyunu olan yazarın bunlar dışında tercüme ve adaptasyon türünde birçok eseri vardır ve Ali Sühâ, çeviri alanında devrinin öne çıkan yazarlarından.

Aziz Nerîmân [BİNİŞİK] (?-?)

Doğum ve ölüm yılları net olarak saptanamayan şair hakkında bilinenler çok azdır. Nazım Hikmet Polat, *Kanad* dergisini tanıttığı bir makale⁸⁰sinde “Aziz Nerimân” müstear adının Tevfik Lâmih'e ait olduğunu belirtir fakat Ali Süha, edebî hatıralarını anlattığı bir yazısında⁸¹ Abdülaziz Agâh adında bir arkadaşının “Aziz Neriman” imzasıyla bazı manzumeler yazdığını ve 1937'de, Ankara'da küçük bir şiir kitabı⁸² çıkardığını ifade eder.

⁷⁷ Ali Haydar Emir Öldü: [T]ercümei Hâli. (1937, 2 B. Teşrin). *Kurun*, s.6.

⁷⁸ Bkz, Müfid Râtib. (1325). Fecr-i Âti Encümen-i Edebîsi Beyânnâmesi, *Servet-i Fünûn*, 977, 226.

⁷⁹ Bazı kaynaklarda doğum yeri olarak İstanbul gösterilmekle birlikte Ali Süha, Mehmet Behçet'e yazdığı 29 Nisan 1938 tarihli mektupta nerede doğduğunu belirtmemiştir. Murad Uraz'ın *Türk Edip ve Şairleri*'nde ise Kütahya'da doğduğu yazılıdır.

⁸⁰ Polat, N. H. (2006). *Kanat Dergisi. Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 437-455.

⁸¹ Bkz, Yazar, M. B. (1938). *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*. İstanbul: Kanaat.

⁸² Binışık, A. (1937). *Tanrının mı, Gönlümün mü Duyduğum Bu Ses?..-Ankara*, İstanbul: Aydınlık.

Hatta Ali Süha, söz konusu yazısında kendisinin edebiyata kesin bir surette bağlanması hususunda Abdülâziz Agâh'ı ve edebiyat muallimi Tevfik Lâmih'i anarak onların bu noktadaki etkilerine dikkat çeker.

Ali Süha'nın verdiği bilgilerden, Trabzon İdâdîsi'ne Samsun'dan geldiği ve Ali Süha'dan "birkaç yaş" büyük olduğu öğrenilen Abdülâziz Agâh'ın 1884/1885 yıllarında doğmuş olması güçlü bir olasılıktır.

Tenkîd'in ikinci *Hediye*'sinde "*Tevdî'ât-ı Hissiyê*" başlıklı bir şiiri neşredilen Aziz Neriman'a dair yapılan araştırmalarda, Aziz Neriman Binışık imzalı, 1937'de basılmış küçük bir şiir kitabı temin edilmiş ve Ali Süha'nın verdiği bilgiler ışığında söz konusu kitapçığın "Aziz Neriman" takma adlı Abdülâziz Agâh'a ait olduğu saptanmıştır. Öte yandan, Sanayi Şubesi Mümeyyizi Aziz Neriman'ın "BİNİŞİK" soyadını alışı, Ulus gazetesinin 1934, 6 İlkânun Perşembe tarihli sayısının beşinci sayfasında kayıtlıdır.

Aziz Neriman, *Çınaraltı* ve *Şehbâl* gibi dergilerde yazmıştır. Başvekâlet İstatistik Genel Direktörlüğü şube: 4. baş mümeyyiz vekilliği de yapan Aziz Neriman, "*İstatistik İlim midir? Usûl müdür?*" adlı eseri Türkçeye özetleyerek çevirmiştir. Aziz Neriman'ın 21 Eylül 1932'te toplanan olan Türk Dili Kurultayına aza olmak için müracat etmiş⁸³ olması da dil bahislerine olan ilgisi yönüyle kayda değerdir.

Baha Tevfik (1882-1916)

Gümrük memuru Mehmed Tevfik efendinin oğlu olan Baha Tevfik İzmir'de doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini İzmir'de tamamladıktan sonra Mülkiye Mektebi'ne kaydolmuş ve buradan 1907'de iyi dereceyle mezun olmuştur. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İştirakçi Hüseyin Hilmi ile birlikte İstanbul'a yerleşmiş; genç yaşına rağmen ilmi ve zekâsıyla İstanbul'daki ilim topluluğunca çabucak tanınmıştır. *Felsefe Mecmuası*, *Zekâ*, *Eş[ş]ek*, *El-Ma'lûm*, *Yine O* adlarında dergiler çıkarsa da çeşitli engellerle karşılaşmış ve adı geçen mecmuaların ömrü hep kısa olmuştur. Ahmed Nebil ile daha çok felsefe üzerine yaptığı tercüme büyük ilgi görmüştür. Öte yandan, özel Rehber-i İttihâd-ı Osmânî mektebinde felsefe muallimliği yapmıştır. 1916'da tedavisi ihmal edilmiş bir apandisit iltihabı dolayısıyla ölmüş ve Karaca Ahmed Mezarlığı'na gömülmüştür (Çetinkaya, 1968-1969: 1116).

Hilmi Ziya Ülken, iyi derecede Arapça ve Fransızca bilen Baha Tevfik'i kuvvetli bir polemikçi olarak tanıtır. Tanzimat'tan beri Doğu-Batı sorunsalı yaşayan aydınların

⁸³ Türk dili kurultayı azaları. (1932, 13 Eylül). *Vakit*, s.2.

aksine onun İslâm kültürü ile ilişinin olmadığını ve tek yönlü bilgisi ile Batı üzerine yoğunlaştığını ifade Ülken, Baha Tevfik'i o devrin polemikçileri olan Hüseyin Cahid ve Ali Kemal'e kıyasla çok daha farklı bir noktada konumlandırmış ve Baha Tevfik'in fikri hiciv yaptığını vurgulamıştır (Ülken, 1992: 234). Kural tanımayan tenkitçiliği ile *Tenkîd*'in belki de en dikkat çeken yazarı olan Baha Tevfik, Bezmî Nusret'in anılarında şu ifadelerle anılmıştır:

“Baha Tevfik her gün burada idi. O zaman tahminen yirmi yedi veya yirmi sekiz yaşında ve güzellikte cidden yektâ idi. Bu yaşta Baha kadar Garp edebiyat ve felsefesini okumuş ve hazmetmiş bir genç görmüş değilim. İntikâdî ve ilmî yazılarda daima muvaffak olurdu. Zekâsı aşkın ve taşkın idi. Mutlaka herkesin düşündüğünden başka türlü düşünmek, teessüs etmiş ananelere geleneklere muhalefet etmek itiyadında idi. Bir vakit fesindeki püskülü, yakasındaki kıravatı çıkardı attı. Soranlara “Bunlara ne lüzum var?” dedi. Gerçi biz de onları atmış ve daha ileriye de gitmiş bulunuyoruz. Fakat o tarihte bu gibi hareketler züppelik sayılırdı. Hiç kimsenin muaheze ve muatebesinden endişesi yoktu. Ali Kemal'e ahlâk kitabından dolayı çattı. Rıza Tevfik'e filozofluk taslamasından naşi hücum etti. Mehmet Rauf'u Serap adındaki eseri sebebiyle hırpaladı. Raif Necdet'in Hisler ve Fikirler'ini baltaladı. Yazdığı bütün tenkidlerde kuvvetli bir varlık göstermiş olmakla beraber bunlar birçoğlarının düşman kesilmesine vesile olmuştur. Pervasız, cür'etkârane hareketleri daima talihini karartmaktan hâli kalmadı. Hayatını darlık içinde geçirmesine saik oldu. Müşkülâtle geçinebiliyordu. Babası Tevfik Efendi Babiali Caddesi'nde küçük bir dükkân açmıştı. İçinde kırk elli kadar kartpostal ve Baha'nın okuduğu bazı kitaplar bulunuyordu. Baha evli değildi. Fakat anasını, babasını ve iki kardeşini geçindirmek zorunda idi. Bir zaman, Âyan Meclisi kâtibi oldu. şair Mehmet Sadi ile beraber çalıştı. Lâkin Âyan reisi Küçük Sait Paşa ile bir türlü geçinemedi. Ve nihayet oradan ayrıldı. Eşref'e, şehbal'e yazı yazdı. İştirâk ve Serbestî gazetelerine tahrirî muavenette bulundu. Zekâ, Hâle, Felsefe, Düşünüyorum, Piyano mecmualarını çıkardı. Maişet derdi yüzünden uzun müddet Karagöz gazetesinin başmuharrirliğini bile yaptı. 1916'da tahminen otuz bir yaşında iken apandisite tutuldu. Ve ameliyat esnasında ebediyete intikal etti. Matbu eserleri: İştikak Lügati, Felsefe-i Ferd, Niçe ve Felsefesi, Teceddüd-i İlmî ve Felsefi, Vahdet-i Mevcûd, Muhtasar Felsefe, Madde ve Kuvvet (üç cilt), Feminizm, Hassasiyet ve Ahlâk, Psikoloji'dir” (Kaygusuz, 1955: 50-51).

Bezmî Nusret [KAYGUSUZ] (1890-1961)

Tenkîd ve *Hediye*'nin imtiyaz sahibi olan Bezmî Nusret, 10 şubat 1305 (1890)'te Girid adasının Kandiye şehrinde doğmuştur (Kaygusuz, 1955:5). Kandiye'deki Bektaşî meşrepli Kaygusuz tekkesinin -bir müddet- koruyuculuğunu yapan Kadrîzâdeler ailesindedir.⁸⁴ Girit'te, 1885'ten sonra baş gösteren iç karışıklıklar nedeniyle ailecek göç ettikleri İzmir'de idadiye başlamış fakat beşinci sınıfta iken bu okulu bırakmıştır. İzmir İdadîsi'nde Yakup Kadri, Baha Tevfik, şehbeddin Süleyman gibi Türk edebiyatında iz

⁸⁴ Bkz, Özer, M. (1987). Bezmî Nusret Kaygusuz'un Hayatı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, s. 2.

bırakan isimlerle arkadaşlık kurmuş ve bu yıllarda çağdaşlarının aksine, Türk edebiyatının daha çok Doğu'ya dönük simalarının tesiri altında kalmıştır.

Yayımlanan ilk yazısı “*Hava Hakkında*”dır ve bu fennî yazı İstanbul'daki *Musavver Terakkî* dergisinde çıkmıştır.⁸⁵ Bu esnada İzmir İdadîsi'nin dördüncü sınıfında olan yazar bir yıl sonra tatil için gittiği Girit'te Jön Türklerin yazılarıyla ilk defa karşılaşmış ve onların faaliyetlerinden etkilenmiştir. Bu etkileniş onu istibdat aleyhtarı yapmış hatta Bezmî Nusret bu yönetim tarzının doğurduğu bunalmışlıkla Avrupa'ya kaçmayı planladıysa başarılı olamamıştır (Kaygusuz, 1955: 17).

İzmir İdadîsi'nden beşinci sınıftayken ayrılan yazar 1905'te İstanbul Ticaret Mektebi'ne kaydolmuş ve bu esnada İstanbul'daki matbuat hayatını tanıma fırsatı bulmuştur. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Ticaret Mektebi'ni de bırakan Bezmî Nusret, Hakkı Tarık ve Tahsin Nahid'le birlikte Mekteb-i Hukûk'a başlamıştır (Kaygusuz, 1955:37). Devrin önde gelen kalem erbaplarını tanıma fırsatı bulan Bezmî Nusret henüz 20 yaşındayken -babasının maddî desteği sayesinde- *Tenkîd* dergisini çıkarmıştır. Öte yandan *Selâmet-i Umumiye* gazetesinin mesul müdürlüğünü de yapan Bezmî Nusret, bu gazetenin tatilinden sonra *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesini çıkarmış ve ertesi yıl birkaç ay müddetle Osmanlı Demokrat Fırkası murahhas-ı mesul ve kâtib-i umûmîliğini yapmak suretiyle siyasetle de meşgul olmuştur.⁸⁶

29 Kanunuevvel 1929/11 Ocak 1914 tarih ve 2215/87 sayılı ve ala dereceli diploma ile Hukuk Mektebi'nden mezun olan⁸⁷ *Tenkîd* kurucusu bir süre öğretmenlikle meşgul olmuş, daha sonra işgal yıllarında Alaşehir'de kaymakamlık yapmıştır. Bu süreçte İstanbul, Ankara ve işgale direniş göstermekle birlikte başına buyruk hareket eden bölgesel güçler arasında aleni bir taraf tutmadan ve aynı zamanda millî menfaatlere, kamu vicdanına da aykırı hareket etmeksizin vazifesini yapmaya çalışan Bezmî Nusret, ilgili mercilerle iletişim kuramamış ve işgal tehlikesi altındaki Alaşehir'i terk ettiği için de yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti bünyesinde bu görevini devam ettirememiştir.

Çeşitli güçlükler sonucunda İzmir'e; ailesinin yanına dönen yazar bu süreçte, mensubu olduğu Bektaşilikle daha çok ilgilenmiş ve geçimini de tarım ve ticaretle sağlamaya çalışsa da umduğunu bulamamıştır. Anılarında babasını minnetle yâd eden yazar, babası vefat edinceye kadar ondan maddî-manevi destek görmüştür (Kaygusuz,

⁸⁵ Hüseyin Bezmi (1320, 1 Kanunuevvel). *Hava Hakkında*. *Musavver Terakkî*, s.kapak-234.

⁸⁶ Bkz, Özer, M. (1987). *Bezmi Nusret Kaygusuz'un Hayatı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, s. 12.

⁸⁷ Age, s.13.

1955).

İlerleyen yıllarda suçsuz olduğu anlaşılan yazar, 1933'ten sonra Maliye Vekâleti'ne bağlı çeşitli memurluklarla görevlendirilmiştir. Emekli olduktan sonra anılarını kaleme alan Bezmî Nusret, bunları *Bir Roman Gibi* adıyla bastırdıktan altı yıl sonra enfaktüsten vefat etmiştir.⁸⁸

Tenkîd'den başka *Musavver Terakkî, İzmir, Müdafaa-i Hukuk-ı Vatan, Siper-i Saika, İttihad, Musavver Emel, Selâmet-i Umumiye, Hâkimiyet-i Milliye, Köylü, Maşrık, Yeni Gazete, Âhenk, Anadolu, Hukûk-ı Beşer, Vergi ve Resimler Dergisi* adlı süreli yayınlarda yazıları⁸⁹ çıkan Bezmî Nusret'in kitap halinde basılan eserleri şunlardır:

Fırkalar ve Ben, İlk ve Son, Nur Baba Masalı, Bir Roman Gibi, Şeyh Bedreddin Simaveni, Kurumuş Pınar

Celis (1870-75?-1913)

Asıl adı Rahmi olan Celis hakkında bilinenler sınırlıdır. Baha Tevfik, *Felsefe-i Edebiyât ve Şâir Celis* adlı küçük eserinde Celis hakkında az da olsa bilgi verir. Söz konusu kitapçıkta verilen bilgilere göre Celis aslen Giresunludur fakat İstanbul'da büyümüştür. Amacının bir "tercüme-i hâl varakası" yazmak olmadığını söyleyen Baha Tevfik, buna dayanarak şairin ne zaman doğduğunu saptamadığını belirtir.

Celis, yüzbaşılığa kadar terfi etmiş bir zabittir. Hiç evlenmemiştir, kızkardeşinden başka kimsesi yoktur. Pansiyonda oturan Celis, Arnavutluk'ta gerçekleşen bir çatışmada yaralandığı için son zamanlarda görevinden uzun bir süre muaf tutulmuş, o devirde yaygın ve ölümcül bir hastalık olan vereme yakalanmış ve buna rağmen kahvelerden uzak duramayacak kadar umarsız ve rindâne sürdürdüğü ömrünü henüz 35-40 yaşlarında iken 1913'te tamamlamıştır.

Baha Tevfik, Celis'in Harbiyeli olmasına rağmen ilime, fenne ve herhangi bir yabancı lisâna kuvvetle vâkıf olmadığını fakat Türkçeyi iyi bildiğini söyledikten sonra onu inatçı, iddiacı ve itirazcı olarak nitelendirir.

Celis'in Baha Tevfik ile tanışması, onun sanat hayatında bir dönüm noktasıdır. Baha Tevfik, Celis'in şiirlerini felsefî fikirler içermesi yönüyle beğenir, şiirin şekil ve içerik açısından yeni olduğunu ifade eder. Birkaç makalede kullandığı "Celis" müstear

⁸⁸ Age, s.45.

⁸⁹ Age, s.51-54.

ismini ona verir ve Rahmi Bey'in şiirlerini, müdürlüğünü yaptığı *Eşref* gazetesinde bu takma ad ile yayımlar.

Edinilen bilgilere göre Celis'in en belirgin özelliği, kendine has bir şair oluşudur. Onun daha çok sanatsal kimliği üzerine yoğunlaşan Baha Tevfik, Celis'in "şahsiyyet-i âşıkânesi"ne, "âşıkâne şiirleri"ne ve "tabiat-ı mizahiyyesi"ne birer başlık ayırmak suretiyle onu genel olarak tanıtır ve değerlendirir.⁹⁰

[Âsımzâde] Cemâl Nâdîr (?-?)

Türk matbuatında, Cemal Nadir ismiyle bilinen iki kişi dikkat çeker ki bunlardan biri ünlü karikatürist Cemal Nadir Güler (1902-1947) diğeri ise *Rübâb* dergisinin imtiyaz sahibi olan Cemal Nadir'dir.

Hediye'nin üçüncü sayısında çıkan *Çılgın* başlıklı mensurenin, gerek yayımlanma zamanı gerek muhtevası gerekse yazarının üslubu dolayısıyla o vakitlerde henüz on yaşında olan karikatürist Cemal Nadir'e ait olması pek mümkün görünmemektedir. Şu hâlde söz konusu metnin Âsımzade Cemal Nadir'e ait olması kuvvetle muhtemeldir.

Nâzım H. Polat'ın, *Rübâb* dergisini tanıttığı bir makalesinden⁹¹ elde edilen verilere göre Cemâl Nadir, Yemen Naibi Âsım Efendi'nin oğludur ve büyük olasılıkla Manisa'da doğmuştur. İlk yazısı *İzmir* gazetesinde yayımlanan Cemal Nadir II. Meşrutiyet sonrasının öne çıkan dergilerinden biri olan *Rübâb*'ın "sahib-i imtiyâz"ı ve "müdîr-i mesul"üdür. Ayrıca *Hanımlara Açık Mektûb*, *Ordumuzun Zafer Kitâbeleri* gibi eserlerin de yazarıdır.

Doğum ve ölüm yılları belirlenemeyen Cemâl Nâdîr, kardeşi Şeyh Abdurrahman Sami'nin -Menemen Olayı'ı münasebetiyle- tutuklanmasına dair 12 Kanunısani 1931 tarihli *Vakit* gazetesinde geçen haberde "merhum" sıfatıyla anılır.⁹² Bu da ölüm yılı belirlenemeyen yazarın en geç 1931'de vefat ettiğini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Edhem Hidâyet [AKIMSAR] (1890-1958)

Langaza doğan Edhem Hidâyet, Hukuk Mektebi'ni bitirememiş ve 1326-1336 (1910-1920) yılları arasında Ayân Meclisinde kâtip olarak çalışmıştır. Sonra Anadolu Ajansına girmiş, 1 Mart 1924'ten 28 Şubat 1925'e kadar İstanbul Şube müdürlüğü görevini

⁹⁰ Bkz, Bahâ Tevfik (1330). *Felsefe-i Edebiyât ve Şâ'ir Celis*. İstanbul: Necm-i İstikbal.

⁹¹ Polat, N. H. (2003). II. Meşrutiyet Devri Türk Kültür-Edebiyat ve Basın Hayatının Bir Yansıtıcısı Olarak Rübâb Dergisi. *TÜBAR*, XIV, 9-10.

⁹² Bkz, Fahrettin Pş.nın Beyanatı/ Şeh Apturrahman Sami Efendi kimdir?. (1931,12 Teşrinisani). *Vakit*, s.5.

yürütmüştür. 1928’de Ajans yönetim kurulunda üye olmuştur.⁹³ Bezmî Nusret’e göre *Tenkîd*’in çıktığı zamanlarda parlak bir ikbale aday olan Edhem Hidâyet, sanat hayatında düzenli olamamış ve hayatını Anadolu Ajansı’na adamıştır. (Kaygusuz, 1955: 52) Bezmî Nusret, Sirkeci’de Sotiri adlı şahsın işlettiği Selânik Kiraathanesi’nde tanıştığı Edhem Hidâyet’i her şeyin gülünç tarafını arayıp bulan biri olarak nitelendirmiştir. Bezmî Nusret, (Kaygusuz, 1955: 39-40). Bir süre Ankara Matbuat Umum Müdürlüğü görevinde bulunan⁹⁴ Edhem Hidâyet, Anadolu Ajansı Türk Anonim Şirketleri’nin kurucularındandır.

Emin Lâmi (?-?)

Adı, Fecr-i Âti bildirisinde geçenlerden biri⁹⁵ olması dolayısıyla onca kaynakta geçen yazar hakkında bilinenler hatırat sayfalarında dağınık hâlde kalmıştır. Fecr-i Âti nasirlerinden olan yazarın doğum ve ölüm yılları tespit edilemekle birlikte Vâlâ Nûreddin’in, 12 Şubat 1941 tarihli Akşam gazetesinde yayımlanan “*Sınıf Arkadaşlarım*” adlı yazısında⁹⁶ -bildiklerini Refik Halid’e dayandırmak suretiyle- Emin Lâmi’in Galatasaray’⁹⁷da okuduğunu ve -net olmamak kaydıyla- Refik Halid’in sınıf arkadaşı olduğunu yazar. Buradan hareketle Emîn Lâmi’in 1885-1900 yılları arasında doğmuş olması ihtimali düşünülebilir. Yapılan araştırmalarda yazarın genç yaşta öldüğü anlaşılmıştır. Bu noktada, Rıfat Necdet Evrimer’in,

“Genç yaşta ölmeseydi edebiyat tarihimiz ondan oldukça önemle bahsedebilirdi” (Evrimer, 1961: 61) ifadesi, Emin Lâmi’in edebî kimliği yönünden de dikkat çekicidir. Öte yandan Ahmed İhsan’ın *Matbuat Hatıralarım* adlı eseri, Emin Lâmi’in 1930’da/1930’dan önce vefat etmiş olduğuna netlik kazandırır. Zira yazar, 1930’da basılan bu eserde Emin Lâmi’i “merhum” olarak anar (Ahmet İhsan, 1930: 94).

Emin Lâmi’den bahsedenlerden biri de o devrin tanıklarından olan Münir Süleyman Çapanoğlu’dur. *Türkiyede Sosyalizm Hareketleri ve Sosyalist Hilmi* adlı eserinde, Emin Lâmi’in *İdrak* gazetesine yazı işleri müdürlüğü yaptığını belirten Çapanoğlu, onun *Servet-i Fünûn*’da yayımlanan yazılarını,

“O devrin edebî zevkine ve temâyülüne göre güzel nesirlerdi.”

cümlesiyle vasıflandırırken (Çapanoğlu, 1964:66) *Basın Tarihimizde (İlâve)* adlı

⁹³ Barlas, A. İ. (1987, Mart). Ajanstan Hatıralar (1923-1938)-1: Ethem Hidayet Akımsar. *Tarih ve Toplum*, s.179

⁹⁴ <https://www.biyografya.com/biyografi/14877> (29.05.2020).

⁹⁵ Bkz, Müfid Râtib. (1325). Fecr-i Âti Encümen-i Edebîsi Beyânâmesi, *Servet-i Fünûn*, 977, 226.

⁹⁶ Vâ-Nû, (1941, 12 Şubat). Sınıf arkadaşlarım. *Akşam*, s.3.

⁹⁷ 1868’den 1927’ye kadarki resmî adı Mektebî Sultânî’dir.

kitapçığında ise Emin Lâmi’i,

“Fecr-i Âti edebî teşekkülünün kalburüstü gelen simalarından...”

biri ifadesiyle tanıtır (Çapanoğlu, 1960: 72). Çapanoğlu, Emin Lâmi’e, *Vakit* gazetesinde yayımlanan matbuat hatıralarında da yer verir. Bu anılarda, Baha Tevfik’in çıkardığı *Eşşek* adlı gazetenin kapatılması sonrasında çıkarılan *Yuha* gazetesine imtiyaz sahipliği yapan kişinin Emin Lâmi olduğunu ve bu gazetenin de kısa ömürlü olduğunu belirtir.⁹⁸ Çapanoğlu’nun verdiği bilgiler ışığında Emin Lâmi, yabancı dil bilen, işinde titiz, mütevazı, sosyalizme eğilimi olan cesur bir yazardır.

Öte yandan Bezmî Nusret de *Rey-i Âm* başlıklı makalesinin yayımlanmasından bahsederken Emin Lâmi’i anar ve onun *Yeni Gazete*’de çalıştığı bilgisini dolaylı olarak verir (Kaygusuz, 1955:157). Bunlar haricinde, yapılan taramalarda Emin Lâmi’in *Alemdar*, *Azim*, *Bahçe* gibi çeşitli dergi ve gazetelerde farklı konumlarda görev aldığı ve yazdığı tespit edilmiştir.

Evliyazade Naciye (?-?)

İzmir’in ilk kadın muharriri olan Evliyâzâde Nâciye, mektubî kalemi birinci mümeyyizi İzzet Bey’in eşidir ve yazılarıyla, kadınları daima okumaya teşvik etmiştir (Kaygusuz, 1955: 42). İzmir’in köklü bir ailesinin ferdi olan Naciye Hanım, kendisi gibi muharrir olan Makbule Hanım’ın da kardeşidir. Ö. Faruk Huyugüzel, Evliyazade’nin yazıları için;

“...Bununla beraber yazıları, en azından özel hocalar elinde düzenli bir eğitimden geçtiğini gösterecek bir olgunluktur.”

İfadesini kullanmakla birlikte hayatı hakkında yeterince bilgi olmadığını da ifade eder (Huyugüzel, 2000: 460).

Tenkîd’den başka *Gencine-i Edeb*, *İttihad*, *Adadolu*, *Kadın* ve *Köylü* adlı süreli yayınlarda eserlerine rastlanılan Evliyazade Naciye, kadın haklarına dair yazdığı makaleleriyle dikkat çeker. Öte yandan 1916’dan sonra basın âleminde adı geçmeyen Evliyâzade’nin eserleri de süreli yayınlarda dağınık halde kalmıştır. (Huyugüzel, 2000: 461)

Faik Ali [OZANSOY] (1876-1950)

Süleyman Nazif’in küçük kardeşi olan Faik Ali Diyarbakır’da doğmuştur. Ağabeyi gibi babası da şair olan Faik Ali, Diyarbakırlı Said Paşa’nın oğludur. Çocukluğunu

⁹⁸ Çapanoğlu, M. N. (1944, 5 İkinciteşrin). Bir şedde ilavesile... Gözyaşından uzun kulaklı bir eşek doğdu. *Vakit*, s.5.

Diyarbakır'da geçiren şair İshak Sükûti ve Ziya Gökalp'in de okul arkadaşıdır (Ertaylan, 2011: 831) Babasıyla İstanbul'a geldikten sonra lise ve üniversite öğrenimini Mekteb-i Mülkiye'de tamamlamış ve bu okuldan 1901'de "iyi" derece ile mezun olmuştur. (Çankaya: 1968-1969: 880) Mezuniyetinden sonra yurdun farklı yerlerinde çeşitli memuriyetlerde bulunan Faik Ali'nin 1949'da Mücellidoğlu Ali Çankaya'ya gönderdiği mektuptan, *Tenkîd*'in çıktığı yıllarda onun Midilli Sancağı Mutasarrıflığı ile görevli olduğu anlaşılmaktadır (Çankaya, 1968-1969: 881). Şairin *Tenkîd* ve idaresiyle olan ilişkisinin boyutu tespit edilememekle birlikte onun –eğer izinli olarak İstanbul'da değilse-Midilli'den, beş şiiriyle dergiye katkıda bulunması dikkat çekicidir.

Edebiyat âlemince yeterince tanınan şairin sanatına bakışlar genellikle Abdülhâk Hâmid orijinlidir:

“Faik Âlî tanzîr ettiği Hâmid'in lisânını da benimsemek istemiştir. Filhakika lisanı çok tumturaklı, çok ağır ve mahmûldür (emphatique), ifrat-kârdır. İlhamını fikir ve hayâlından alan Faik, romantique bir şairdir. Çok zaman yazdığı eserler kalbî olmaktan ziyade lisânîdir” (Ertaylan, 2011: 833).

“Süleymân Nazîf'in bu küçük kardeşi Servet-i Fünûn Edebiyatı'nın romantik şâ'iridir. Daha mekteb talebesi iken onu «küçük bir Hâmid» sandılar. On dokuz yaşında bir genc “Kehkeşâna Karşı” hitâb ediyordu ...” (İsmail Habib, 1925: 547).

Fazıl Ahmed [AYKAÇ] (1883-)

İstanbul'da doğan yazar öğrenim hayatına İstanbul'da başlamış ve yurdun çeşitli yerlerinde devam etmiştir. Musul İdadisi'nden mezun olduktan sonra İstanbul'a dönmüş ve özel derslerle öğrenim hayatına devam etmiş ve

“Paris'teki Siyans Politigin derslerini muhabere suretile takip etmiş ve tamamlamıştır.”⁹⁹

Bir müddet milletvekilliği de yapan Fazıl Ahmed, Fecr-i Âti topluluğunun üyelerinden olup nüktedan kimliği ve ince zekâsıyla tanınmıştır. Daha çok eğitim ve felsefe alanına yoğunlaşan yazar aynı zamanda mizahî şiirleriyle dikkat çeker.

Fehmi Razi [CANER] (?-?)

Doğum ve ölüm yılları tespit edilemeyen Fehmi Râzi, Bezmî Nusret'in anılarında yer verdiği yazarlardan biridir. Bezmî Nusret'in verdiği sınırlı bilgilere göre şehremanetinde mümeyyiz olan Fehmi Râzi (Kaygusuz, 1955: 39) bazen Beyoğlu'na çıkmayıp *Tenkîd* idarehânesinde yatacak kadar üşengeç, “haylaz” ve “derbeder” bir

⁹⁹ Uraz, M. (1939). *Türk Edip ve Şairleri Cilt 1-4*, İstanbul: Tefeyyüz. s. 37.

adamdır. Mütevazı tahsiline rağmen yüksek idealler peşinde koşan Fehmi Razi'nin hiçbir işte hakkıyla muvaffak olamamasını sebatsızlığına bağlayan Bezmî Nusret, Fehmi Razi'nin eserlerinin eleştiriye tahammülünün olmadığını da belirtmiştir. Dönemin bazı yazarlarının uğrak mekânlarından Diyarbakır kıraathanesinin müdavimlerinden olan Fehmi Razi, Meşrutiyet sonrasında çıkan bazı dergilerin sorumlu müdürlüğünü yapmış ve Bezmî Nusret'le birlikte *Müdafaa-i Hukûk-ı Vatan*'da yazmıştır. Fehmi Razi'ye dair yapılan araştırmalarda, “*Birinci Türk Dili Kurultayı-Tezler Müzakere Zabıtları*” (1933) adlı kitapta Fehmi Razi isimli bir katılımcı İktisat Vekâleti Şirketler Komiseri ve muharrir sıfatlarıyla tanıtılmıştır.¹⁰⁰ Atatürk'ün dil konulu sohbetlerinde bulunmuş olan bu şahsın *Tenkîd* yazarı Fehmi Razi yüksek olasılıklıdır. Fehmi Razi ismi, -her ne kadar ulaşılamasa da- *Resimli Şark* adlı derginin 45. sayısında mevcut *İkinci Türk Dili Kurultayı* başlıklı metnin yazarı olarak da karşımıza çıkar. Bunlar haricinde Fehmi Razi'nin, 1933'te Cumhuriyet Halk Fırkası'na “mebus namzetliği” için başvurduğu bilgisi 6 Nisan 1931 tarihli *Vakit* gazetesi¹⁰¹nde kayıtlıdır. Buradan hareketle siyasete atıldığı düşünülse de milletvekili olamadığı belirlenmiştir.

Yapılan taramalarda *Yeni Gazete*'nin 23 Mart 1949 tarihli nüshasındaki bir ölüm ilanından Caner soyadını aldığı saptanan¹⁰² Fehmi Razi'nin eserleri *Tenkîd*'den başka *Musavver Emel*, *Musavver Hâle*, *Musavver Mevsim*, *Yenilik* gibi mecmualarda yayımlanmıştır.

F[eyzullah] Sacid [ÜLKÜ] (1892-1970)

Mustafa Sabri Bey ile Emine hanımın oğlu olarak Kırşehir'de doğmuştur. Kırşehir'de ilk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra Ankara İdâdisi'ne kaydolmuş ve oradan mezun olduktan sonra İstanbul'da Mülkiyeyi bitirmiştir. Memuriyete, Kadıköy Numûne Mektebi'nde Türkçe öğretmeni olarak başlamış askerlik vazifesini tamamladığı yıl asteğmen rütbesiyle orduya katılmıştır. Üç yıl süren bu asteğmenlik süresince ordu içinde öğretmenlik ve yazarlık faaliyetlerini sürdürmüştür. 1922'den 1932'ye kadar yurdun muhtelif kazalarında kaymakamlık yapan Feyzullah Sacid, mesleğinde, Mülkiye Başmüfettişliğine kadar yükseldikten sonra bu makamdan 1952'de emekli olmuştur (Çankaya, 1968-1969:1477-1478).

Arapça, Farsça ve Fransızca bilen yazar bilhassa emeklilik yıllarında ilmî, felsefî ve

¹⁰⁰ T.C. Maarif Vekâleti (1933). *Birinci Türk Dili Kurultayı-Tezler Müzakere Zabıtları*, İstanbul: Devlet. s. xvi.

¹⁰¹ Bkz; Mebus Namzetliği için Fırka umumî kâtipliğine müracaat edenler. (1931, 6 Nisan). *Vakit*, s.5.

¹⁰² Bkz; Cemiyet Hayatı/Ölüm/3. İlan. (1949, 23 Mart). *Yeni Gazete*, s.3.

edebî çalışmalarla meşgul olmuştur. Millî his ve düşüncelerle şiirler yazan Feyzullah Sacid'in eserlerinin bir kısmı *Şehbâl, Rübâb, İctihâd, Tük Yurdu* gibi mecmualarda yayımlanmıştır.

Eserleri: *Ordumuza Armağan, Yaradılış Cilvesi, Hayyam'ın Rubaîleri ve Manzum Tercemeleri, Ülker, Devrim ve Uzu, Ateş ve Nur, Mesnevî, Ülkü ve Şiir, Fatih ve İstanbul...*

Filibeli Nizâmî (1299-?)

İzmir'de doğmuştur. Darülfünûnun edebiyat şubesinde okuyan, Ahmed Râsim'in de damadı olan Filibeli Nizamî kuvvetli ve üretken bir şairdir. Bezmî Nusret, onunla Divan Yolu'ndaki Diyarbekir Kırathânesi'nde tanıştığını ifade eder. *Pul* mecmuası, *Mâlûmât, İrtikâ, Mecmûa-i Edebiyye, Musavver Terakkî* ve *Tiraje*'de gibi süreli yayınlarda şiirleri yayımlanmıştır. Bir vakitler Kastamonu'da Maarif müdürlüğü yapan ve 1329'da henüz otuz yaşındayken ölen şairin, "*Hüsn-i Manzum*" adında basılıp basılmadığı belli olmayan bir eseri vardır (Kaygusuz, 1955: 19).

H. Nazım [Ahmet Reşit REY] (1870-1956)

İlk eseri *Gülşen* mecmuasının 31 Kanunısani 1301(10 Şubat 1885) tarihli sayısında yayımlandı (Us, 1943). Şiirlerinin yanı sıra siyasi kimliği, edebî eleştirileri ve edebiyat nazariyesi üzerine yazdığı eseriyle de tanınan H. Nazım'ı İsmail Hikmet Ertaylan ve İsmail Habib, aşağıdaki ifadeleriyle değerlendirmişlerdir:

"H. Nâzım nâm-ı müsteârıyla Servet-i Fünûn'da manzum ve mensur birçok eserler yazarak kudret ve sanatını ispat eden Reşid Bey, tenkit (critique) sahasında bazı makaleler yazmış ve o zamana kadar mânâsı, şumulü ve maksadı lâyıkiyle anlaşılmamış olan edebî tenkide (critique littéraire) bir temel taşı koymaya çalışmıştı." (Ertaylan, 2011: 257)

"H. Nâzım, Hürriyet ve İ'tilâfçıların Dahiliyye Nazırlığını yapan Reşid Bey'dir. Çok yazıyor fakat kuru yazıyordu. Mısra'larında, vezninde belki metânet vardı. Fesâhate ri'âyet ediyordu, kendisinde şekil aksaklığı göremiyorduk. Lâkin heyecânsızdı. Çıkardığı ses kalblere gelmiyordu. Bazı kadınlar vardır, güzel gibi görünür, a'zâ ve eşkâli mütênâsibdir fakat câzibesiz yoktur, soğukturlar, kansız bir beyâzlıkla donuk dururlar, H. Nâzım'ın şi'ri buna benziyor (İsmail Habîb, 1925:554).

Hakkı Tarık [US] (1889-1956)

Hasan Hulûsî Bey'in oğlu olan Hakkı Tarık Gördes'te doğmuştur. Darülfünûn'un Hukuk şubesini bitirmiş, öğretmenlik, gazetecilik ve milletvekilliği yapmıştır. Bezmî Nusret'in hukuk mektebinden arkadaşı olan Hakkı Tarık, onun anılarında zikredilen isimlerden biridir:

“Tenkid’in icmalini yazan Hakkı Tarık Us, en çok sevdiğim, takdir ettiğim arkadaşlardan ve İttihadçılar içinde namus ve faziletini muhafaza eden idealist zevattan biridir. Mütareke senelerinde ağabeyi Mehmet Asım ile birlikte “Vakit” gazetesini tesis etmiş ve millî mücadeleyi desteklemiştir. Uzun müddet Büyük Millet Meclis’inde Giresun’u temsil etti. Senelerden beri Matbuat Cemiyeti Başkanlığında bulunmaktadır. Kafası geniş ve esaslı mâlûmatla mücehhez, yazıları ciddî ve vukufa müstenitdir. Tarz-ı beyanı Abdullah Cevdet’in tahrir şivesini andırmaktadır. Maalesef henüz esaslı bir eser vermiş değildir (Kaygusuz, 1955: 51).

Hakkı Tarık, Türk kültür camiasının dikkate değer koleksiyonerlerinden biridir. Hiç evlenmeyen ve ömrünü Türk matbuatına adayan Hakkı Tarık’ın süreli yayınlardan oluşan koleksiyonu internet üzerinden erişime açık olup bu çalışmanın temel kaynaklarından olan *Tenkîd*’in nüshalarının elde edilmesine de aracı olmuştur.

Hakkı Tarık’ın anılmaya değer bir diğer yönü de organizetör kimliğidir. Yazar, 1943 ve 1953 yıllarında, meslek hayatının ellinci yılını dolduran yazar ve şairleri bir araya getirerek onlar için jübile düzenlemiştir. Söz konusu jübilelerde duygu ve düşüncelerini dile getiren şair-yazarların sesleri kayıt altına alınmışsa da bu kayıtlara henüz ulaşamamıştır. İlk jübile *50 Yıl* adıyla kitaplaştırılmış, ikinci jübile ise *Basın Hayatında 50 Yıl-1953 Jübilesi* başlığıyla bir broşür halinde yayımlanmıştır.

Hâmid Subhî (?-1914-1918?)

Hâmid Subhî’ye dair yazılanlar daha çok siyasî hayatıyla ilgilidir. Elde edilen verilere göre Hâmid Subhî’ye dair en önemli veriler Bezmî Nusret’in anılarında dağınık hâldedir. Hâmid Subhî, söz konusu hatıralarda, maddî sıkıntılar çekmesine rağmen eline geçeni gazetecilik için sarf etmekten çekinmeyen bir “matbuat fedaisi” olarak anılmıştır.

Yetim olarak büyüyen Hâmid Subhî’nin tahsili, yarım bıraktığı İzmir İdadisi’nden ibarettir. Bezmî Nusret’in “hayalperest” ve “edebiyat düşkünü” olarak nitelediği Hâmid Subhî ile askerî kıraathânedede buluştuklarından bahseder. İzmir İdâdisi’ne değin uzanan bu arkadaşlık, Hâmid Subhî’nin birçok girişiminde Bezmî Nusret’in ona yardımcı olmasını sağlamıştır. Nitekim Bezmî Nusret, ilk sayısı 23 Temmuz 1323 tarihli olan *Haftalık İzmir* gazetesinin çıkmasında Hâmid Subhî’ye yardım etmiştir (Kaygusuz, 1955: 25).

Edebi kimliğinin oluşmasında Bıçakçızade Hakkı Bey’in etkisi olan Hâmid Subhî, İzmir’de *Musavver Emel* adında haftalık bir dergi ve bunlar haricinde de *Feryad* ve *Medeniyet* adında iki gazete çıkarmıştır ve özellikle *Musavver Emel*’de başta küçük hikâye olmak üzere mensur şiir ve tiyatro türünde eserler yayımlamıştır. *Tenkîd*’den başka *Muahede* gazetesinde yazıları yayımlanan ve *İfham* gazetesinde çalışan Hâmid Subhî, Türk siyaset tarihinin ilk “demokrat” partisi olan Osmanlı Demokrat Fırkası’na katılıp fırkanın

İzmir kulübünü -Bezmî Nusret'in yardımıyla- açsa da uzun süre idare edememiştir.

Siyasal etkinlikleri sonucunda 7 Kânunusani 1326'da Divan-ı Harp tarafından Ankara'ya sürgün edilen Hâmid Subhî, 28 Temmuz 1328'de affedilmek suretiyle sürgününü bitirmiş sonrasında Büyükkada Belediyesi Baş Kâtipliğine tayin edilmiş ve evlenmiştir (Kaygusuz, 1955: 97).

Hapisteyken Bezmî Nusret'e gönderdiği bir mektuptan ve *Bir Konferans* adlı ilmî kitapçığınan elde edilen verilere göre basılıp basılmadığı tespit edilememiş birkaç eseri olan Hâmid Subhi, -Bezmî Nusret'e göre "tam da rahat edecekken"- yedek subay statüsünde Kafkas cephesine çağrılmış ve de orada şehit düşmüştür.

Eserleri: *Solgun Neşîdeler* (fantezi/şiir), *Bir Konferans* (ilmî bir risale), *İsrâr-ı Hayâl* (küçük hikâye), *Kadın İncelikleri* (roman), *İstikbalde Türkiye*, *Kalb-i Mesrûk* (roman).

Hâşim Sâmi (1891-?)

Yazarı Hâşim Sâmi olan 1341 tab'lı *Dullar ve Yetimler* adlı hatıra kitabında mevcut 1335 (1919) tarihinde yazılmış *Kâri'lerime* başlıklı metinde geçen

"Yirmi sekiz yıldan ibâret ömrümün bu mukaddes hâtırâları da mâzî denilen 'amîk bir hufre-i nisyân içine birer birer gömülmekte."¹⁰³
cümlesinden anlaşıldığı üzere yazar 1891 doğumludur.

Yine adı geçen hatıratındaki

"Mini Mini minareleri, bir ceviz kabuğu kadar küçük görünen kubbeleriyle Sultan Ahmed ve Ayasofya câmi'lerini seçtim.. Bu mahal doğduğum ve büyüdüğüm yerdî."¹⁰⁴

cümlesinden İstanbul'da doğduğu anlaşılan Hâşim Sâmi, *Guguk* adlı mizahi gazetesinin sahib-i imtiyazı ve *Zümrüdüanka* adlı mizahi gazetesinin de müdürüdür. *Servet-i Fünûn* ve *Fağfur* dergilerinde de yazmıştır. Aziz Nesin;

"...Cumhuriyet'ten hemen sonra çıkan Zümrüdüanka gibi gülmece dergilerinde yazan Haşim Sami, polislikle yazarlığın uygun düşmeyeceğini düşündüğünden Behlül Dâna takma adını kullanmak zorunda kalmıştır." (Nesin, 2015:280-281)

demek suretiyle zikredilen müstear adı ona atfeder fakat Zümrüdüanka dergisi üzerine yazılan bir tezde bu takma adın İskender Fahrettin Sertelli tarafından kullanıldığı yazılıdır.¹⁰⁵

Atıf Ölmez, Hâşim Sami'yi ziyaretini anlattığı bir anısında onun *Yeni Asır*

¹⁰³ Bkz,Haşim Sâmi. (1341). *Dullar ve Yetimler*. İstanbul: Sabah, s. 2.

¹⁰⁴ Age, s.12.

¹⁰⁵ Bkz, Güner, K. (2016). *Zümrüdüanka Gazetesi: 1.-50. Sayılar: Tahlili Fihrist-İnceleme-Seçme Metinler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s. 49.

gazetesinde Şahin Akduman imzasıyla tarihî yazılar yazdığını ifade eder.¹⁰⁶ Ölüm yılı ve soyadı tespit edilemeyen Hâşim Samî'nin, adı geçen kitaptan anlaşıldığına göre 1941'de hayatta olduğu söylenilebilir.

Vakit gazetesinin 17 Haziran 1933 tarihli sayısının onuncu sayfasında Osman Cemal imzalı, Ahmet Haşim'le ilgili bir hatıradaki Haşim Samî'nin o tarihte Zonguldak polis komiseri olduğu ve divan edebiyatını iyi bildiği yazılıdır.¹⁰⁷ Öte taraftan Atıf Ölmez de tarihe vâkıf olduğunu ifade eder.

İlerleyen yıllarda İzmir'de yaşadığı bilinen ve sonrasında da Ankara'da¹⁰⁸ yaşadığı sanılan komiser Haşim Sâmi'nin, *Tenkîd*'in ikinci sayısındaki *Muhabere-i 'Aleniyye'*de adı geçen Giritli Hâşim Sâmi ile aynı kişi olup olmadığı ise tespit edilememiştir.

Hayrullah Süleymân (?-?)

Hediye'nin 3. numerosunda *Hatem* adlı mensuresi yayımlanan Hayrullah Süleyman Bezmî Nusret'in verdiği bilgilere göre esasen eczacıdır. Hayrullah Süleyman'ı “saf, temiz yürekli ve sevimli bir genç” olarak tanıtan Bezmî Nusret, sonradan iletişimlerinin koptuğunu ifade eder.

Bezmî Nusret'in, imtiyaz sahibi Nizameddin Hasib olan *Kadın* dergisiyle ilgili olarak anma gereksinimi duyduğu Hayrullah Süleyman, yine onun verdiği bilgilere göre bu derginin yazı işlerini yönetiyordu. Bu bilgiler ışığında yapılan araştırmalarda Hayrullah Süleyman'ın *Kadın* dergisinde edebî müdürlük yaptığı bilgisi doğrulanmıştır.

Hüseyin Rahmî (?-?)

Hediye'nin üçüncü sayısının ön kapağında “ser-muharrir” olarak sunulan Hüseyin Rahmî'nin bu sayıda “*Kadınlar ve Hayât*” adında bir mensuresi yayımlanmıştır. Metnin konusu ve sade dili *Mürebbiye* yazarını hatırlatsa da *Tenkîd*'in dördüncü sayısında, “samîmî tebriği” dolayısıyla kendisine teşekkür edilen Giritli Hüseyin Rahmî'nin dergiyle olan ilişkisi ve Bezmî Nusret'in hemşehrilerine duyduğu muhabbet göz önünde tutulduğu vakit, söz konusu metnin Giritli Hüseyin Rahmî'ye ait olabileceği ihtimali de göze çarpar. Öte yandan, yapılan taramalarda *Sırat-ı Müstakîm* dergisinin Eylül 1324 tarihli dokuzuncu sayısında “*Ramazan-ı Mübârek Etti Hulûl*” başlıklı manzumenin Giritli'ye ait olduğu tespit edilmiştir ve burada dikkat çeken şey, Hüseyin Rahmî'nin -romancı Hüseyin Rahmî ile

¹⁰⁶ Bkz, Ölmez, İ. A. (1941). *Vakitsiz Sönen Yıldızlar*. İzmir: Bozkurt, s. 31.

¹⁰⁷ Bkz, Osman Cemal. (1933, 17 Haziran) Göller, Kamışlar Şairine ait bir hatıra: Sazlar, kamışlar, kurbağalar arasında bir âlem. *Vakit*, s.10.

¹⁰⁸ Bkz, Ölmez, İ. A. (1941). *Vakitsiz Sönen Yıldızlar*. İzmir: Bozkurt, s. 32.

karıştırılma ihtimalini engellemek için olsa gerek- imzasında memleketini belirtme ihtiyacı duymasıdır. Şu hâlde, *Hediye*'deki Hüseyin Rahmî imzasında “Giritli” ifadesinin bulunmayışı ve *Hediye*'deki mensurenin üslup ve konu açısından Gürpınar'ı hatırlatması, eserin *Mürebbiye* yazarına ait olduğu olasılığını güçlendirir. Öte yandan *Hediye*'nin başyazarı olan Hüseyin Rahmi'nin, gerek İstanbul Belediyesi Atatürk Kütüphanesi'nin dijital arşivinde gerekse Hakkı Tarık Us koleksiyon katoloğunda [Gürpınar] olarak ibraz edildiğini (Öztürk, 2006: 163) belirtmek de yerinde olacaktır. Dolayısıyla *Tenkîd* kadrosunda ismi geçen Hüseyin Rahmi'nin [Gürpınar] olması kuvvetle muhtemeldir.

Hüseyin Suad [YALÇIN] (1867-1942)

İlk eseri 28 Şubat 1886 tarihli Saadet gazetesinde çıkan bir gazeldir.

İsmail Habib, *Tenkîd* kadrosunun önde gelen şairlerinden olan Hüseyin Suad'ı *Türk Teceddüd Edebiyatı* adlı eserinde şu şekilde tanıtır ve değerlendirir:

“Hüseyin Câhid Bey'in büyük biraderidir. 1284'te İstanbul'da doğmuştu. Doktordur. «Ma'lûmât» gazetesinin 311 tarihindeki nüshalarında «Onuncu Dâ'ire-i Belediye Tabîbi Su'âd» imzâsıyla manzûmeler görüyoruz. Bunlarda Tanzîmat devrinin edâsı var. ... 312 Eylül'ünde Servet-i Fünûn'a intisâb ediyor. Vefât eden zevcesine 'â'id şi'r nazar-ı dikkati celb eyledi. Hassâs bir şâ'ir olarak tanınmıştı.

...Yalnız ince şi'rlere yazan bir doktor olarak bildiğimiz Hüseyin Su'âd Bey Meşrûtiyyet'ten sonra isbât etti ki daha iki sîmâyî hâ'izdir: Mizâhçılık, temâşâ-nüvislik.

Mizâhî yazılarını «Gâve-i Zâlim» imzâsıyla neşretti. Temâşâ muharrirliğinde «adaptasyon»un ilk muvaffak olanlardan ve Dârülbîdâyi'in müessesilerindedir.

Şâ'ir Hüseyin Su'âdın kitâbı «Lâne-i Melâl» nâmındaki şi'r mecmû'âsı, mizahçı doktorun eseri «Gave'nin Destânı» nâmındaki kitâb, temâşâ muharririnin mahsûlleri de «Kirli Çamaşırklar» «Derse Devâm Edelim» gibi eserlerdir.

Şâ'ir; çok mutavassıt mizâhçı, şöyle böyle temâşâ-nüvis, kendi kâbiliyetini gösteremeyen bir nâkil, her üçünden mürekkebe Hüseyin Su'âd sâdece edebiyâtımızın târihinde silik bir iz bırakmış bir fânidir” (İsmail Habîb, 1925: 550).

Tenkîd'de mevcut tek gazelin şairi olan Hüseyin Suad'ın bu eski şiir zevkini, maliye memuru olan babası Ali Rıza Bey'in şahsi kütüphanesindeki divanlardan almış olma ihtimali, İsmail Hikmet'in şu cümleleri ile kuvvet kazanır:

“Kendine hayatta ekmek getirecek bir meslek olarak tebâbeti intihap eden Hüseyin Suad, fitratının temayülünden kendisini kurtaramamış, edebiyata meraklı olan babası Ali Bey'in kütüphanesinde bulunduğu birçok eski divanları da okumaya ve bunlardan bir lezzet almaya başlamıştı. Boş ve tatil zamanlarını bu köhne kitapları mütalâaya hasrediyordu. Mektepte aldığı tahsilin ve gördüğü teşvikin de tesiriyle edebiyata bir incizap duymuştu” (Ertaylan, 2011: 795).

Hüseyin Suad'ın, şiire gazelle başladığını ve bu tesirden çabuk sıyrıldığını ifade eden Ertaylan, onu Türk edebiyatının Musset'si addeder.

Tenkîd'deki şiirlerinde de görüldüğü üzere;

“Hüseyin Suad’ın üslûbu metîn ve ateşin bir üslup değildir. Onda yakıcı, yıkıcı cümleler, tantanalı tumturaklı ibareler aranmaz. Onun ifadesi şûh, şakrak, serin ve hazindir...” (Ertaylan, 2011: 799).

Öte yandan Bezmî Nusret, edebiyat âlemince yeterince tanınan bu şairden pek bahsetmemiş ve II. Abdülhamîd’in aydınları nasıl idare ettiğini anlattığı bir pasajda Hüseyin Suad’ın Meclîs-i Kebîr’i Sıhhiyede azalık yaptığı bilgisini vermiştir (Kaygusuz, 1955: 20).

İlyas Macid (1881?-1916)

Tenkîd'deki mensureleriyle dikkat çeken İlyas Mâcid’in hayatı hakkında bilinenler sınırlıdır. Torunu Mahir Toktan’ın hazırladığı *Beni Okuyunuz-İlyas Macid ve Eserleri* adlı kitapta verilen bilgilere göre yirmisine gelmeden yazmaya başlamış ve yüzbaşı rütbesinde iken ölmüş bir subaydır. Görevi gereği İstanbul’dan Trablusşam’a kadar birçok Osmanlı şehrinde bulunan İlyas Macid’in Behiye adında bir kadınla evli olduğu ve bu evlilikten Feridun Sîret, Reşat, Münevver ve Perihan adlı çocukları olduğu söz konusu eserde kayıtlıdır.¹⁰⁹ Çocuklarından bazılarını, onlar henüz küçük yaşta yitiren İlyas Mâcid’in bu acısı onun yazınsal kimliğine yansımıştır. Özellikle dil yönünden Edebiyat-ı Cedîde etkisinde olan yazarın sosyal temalı eserleri de vardır. Ortadoğu’da tífuse yakalanan ve Tarsus’a getirilen İlyas Macit’in ölüm tarihi 21.10.1916’dır (Toktan, 1996).

Eserleri: *Beni Okuyunuz, Kıyl ü Kâl-i Edebî, Hâl ve Ferdâ, Elemler, İnşâd ve Hitâbet, Sisler ve Gölgeler, Kahkahalar, Zevkler ve İhtiraslar, Elhân-ı Rûh* vd. ...

İsmail Hami [DANIŞMEND] (1899-1967)

Dânişmend Ahmed Gâzî’nin soyundan gelen yazar Emîr Mahmud Kâmil Bey ile Melek Hanım’ın oğlu olarak 1892’de Merzifon’da doğmuştur. Şam İdadîsi’nden mezun olduktan sonra İstanbul’da Mülkiye Mektebi’ne kaydolmuş, buradan 1912’de “iyi” derece ile mezun olmak suretiyle yükseköğrenimini tamamlamış ve sonrasında bir süre Paris’te Collégé de France’de de öğrenim görmüştür. Hariciye Nezareti Tahrîrât-ı Hariciye Kalemî’nde kısa bir süre kâtiplik yaptıktan sonra yükseköğretim kurumlarında çeşitli görevler üstlenmiş de Damat Ferit hükûmetince son işine verilen yazar 1919’da *Memleket Gazetesi*’ni çıkarmış ve milliyetçi kimliğini ön plana çıkardığı yazılarıyla da bu gazetenin başyazarlığını yapmış fakat aynı sene içerisinde gazetesi kapatılmıştır. Sivas Kongresine İstanbul temsilcisi olarak katılan yazar, milli mücadele yıllarında çeşitli görevler icra etmiş

¹⁰⁹Bkz, Toktan, M. (1996). *Beni Okuyunuz-İlyas Macid ve Eserleri*. İstanbul: YKY, s. 9.

ve bu esnada *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde başyazar olarak onun makaleleri yayımlanmıştır. İsmail Hâmî, millî mücadeleden sonra kendisini tamamen ilmî çalışmalara vermiştir. İyi derecede Fransızca, Arapça, Farsça bilen kısmen de Sümerce, Latince ve Almanca'dan anlayan yazarın bilhassa Türk tarihi ve Türklük meseleleri üzerine yaptığı çalışmalardan oluşan onca eseri yayımlanmıştır ve kendisi de bu sayede uluslararası bir üne kavuşmuştur (Çankaya, 1968-1969: 1533).

“Muhtî” ve “Rabia Hatun” mahlaslı şiirler yazan şairin *Tenkîd Hediye*'sinde yayımlanan tek şiiri *Leyâl-i Âfileden*'dir ve bu şiir Bezmî Nusret'in anlarından edinilen bilgiye göre İsmail Hamî'nin ilk eseridir. Bezmî Nusret, bu bilgiyi verdikten sonra İsmail Hamî'ye dair izlenimlerini şu şekilde özetler:

“Bu gencin yüksek bir istidat taşıdığını daha o zaman takdir etmişim. Çok zeki ve sevimli bir çocuk idi. O sırada Mülkiye Mektebine müdavimdi. Şimdi ciddî ve esaslı birçok eserin müellifidir” (Kaygusuz, 1955: 52).

İsmail Zühdî (1891-1912)

Türk edebiyatı tarihinde Nâyiler olarak bilinen Yeni Nesil/Nesl-i Âti topluluğundan bir üye. Edebiyat tarihinde kayda değer bir varlık gösteremeyen grubun kısa ömürlü yayın organı Kahkeşan'da yayımlanan bir makalede “daimî heyet-i tahrîriyyemiz” adı altında isimlerine yer verilenlerden biri de İsmâil Zühdî'dir (Enginün, 2018:634) Nâyiler'den biri olan Halit Fahri, *Edebiyatçılar Geçiyor* adlı anı-portre türündeki eserinde çok kısa da olsa İsmail Zühdî'yi anar;

“İsmail Zühtü, Ahmet Haşim tarzında sembolik şiirler yazardı ve Çengelköyünde otururdu. Zayıf, çelimsiz bir çocuktü. Veremden öldü.”¹¹⁰

cümleleriyle onu tanıtır. Bunun yanı sıra, ünlü müzikolog ve halkbilimci Sadi Yaver Ataman, müzisyen Mehmed Sadi Bey üzerine yazdığı biyografide¹¹¹, ağabeyi olarak tanıttığı İsmail Zühdî'ye az da olsa yer vererek şiir yazdığını, Fecr-i Âti'ye katıldığını ve henüz 21 yaşında iken Safranbolu'da veremden öldüğünü belirtir. Darülfünûn'un edebiyat şubesinde okuduğu öğrenilen İsmail Zühdî, daha çok şiirleriyle ön plana çıksa da *Hediye/Tenkîd*'de yayımlanan tek eserinin hikâye oluşu ve *Hediye*'nin üçüncü sayısındaki *Reftâr-ı Matbû'ât*'ta “Şebtâb'ın genç musahabe-nüvisi” olarak tanıtılması, yazarın nesir türünde de eser verdiğinin bir göstergesi olması bakımından dikkate değerdir.

¹¹⁰ Bkz, Ozansoy, H. F. (1967). *Edebiyatçılar Geçiyor*. İstanbul: Türkiye. s.7.

¹¹¹ Bkz, Ataman, S. Y. (1987). *Mehmet Sadi Bey*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

M[ehmed]. Halid [BAYRI] (1896-1958)

Hediye'nin ikinci sayısında *Yatak* adlı metni yayımlanan M. Halid imzalı yazar, edebiyat araştırmacısı Mehmed Halid Bayrı'dır. Metnin söz konusu yazara ait oluşu, onun Hâlid Oğuz adıyla 1919'da yayımladığı *Maziden Bir Yaprak* adlı eserinden teyit edilmiştir. Çeşitli düzyazıların yer aldığı kitapta, yazarın 11 Şubat 1325'te yazdığı *Yatak* adlı fantezi de mevcuttur.¹¹²

Diyarbakırlı Bahriye Çarkçısı Kolağası Ahmed Muammer Bey'in oğlu olan Mehmed Hâlid ilk ve ortaöğrenimini İstanbul'da tamamlamış ve Darülfünûnda edebiyat okuduktan sonra askerlik görevini Çanakkale'de dört yıl süreyle 16. Nizamiye Fırkası'nda yedek subay olarak yapmıştır. Dönüşünde Osmanlı Âyân Meclisine kâtip olarak atanmış ve seyreden yıllarda çeşitli mevkîlerde devlet hizmetinde bulunmuştur. 1946'da emekli olsa da İstanbul Çocuk Esirgeme Kurumundaki yöneticilik görevini ölene dek (27 Ekim 1958) sürdürmüştür (Erdemir, 2015:9-10).

Öte yandan İsmail Hikmet Ertaylan'ın *Düşünce* dergisinde yazı işleri müdürlüğü yapan Mehmed Hâlid, 1924'te çıkan *Anadolu* mecmuasının da sahibi ve müdürüdür. Yazar, 19. sayısından sonra maddî sıkıntılar dolayısıyla yayın hayatına ara vermek zorunda kalan *Halkbilgisi Haberleri*'nin tekrar çıkmasına önayak olmak suretiyle Türk folklorüne hizmet etmiştir (Erdemir, 2015: 12).

Manastırlı Mehmed Emîn (?-?)

Manastırlı Mehmed Emin hakkında bilinenler edebî şahsiyeti ile sınırlıdır. *Eşref* dergisinin öne çıkan yazarlarından olan Manastırlı Mehmed Emin'in özellikle mensur şiirleriyle dikkat çeker. *Eşref*'te, Ziyaeddin Bedî ile birlikte en çok mensur şiir yazan¹¹³ iki isimden biri olan yazarın bu dergide yayımlanmış birkaç hikâyesi de vardır. Yine *Eşref* dergisindeki ilandan *Hazan* adında bir kitap yayımladığı öğrenilen Manastırlı Mehmed Emin aşk, ölüm ve kadın gibi konular üzerinde eser vermiştir. Ayrıca 26 Ekim 1908-7 Haziran 1909 tarihleri arasında çıkan *Kadın* adlı dergide, kadın isimlerini takma ad olarak benimseyen erkek yazarları tenkit ettiği *Maskeli Erkekler* başlıklı yazısı dikkate değerdir.

Mediha Güzîn (?-?)

Tenkîd kadrosunun tanınmamış isimlerinden biri olan Mediha Güzîn'in yazınsal

¹¹² Bkz, Hâlid Oğuz (1335). *Maziden Bir Yaprak*. İstanbul: Karabet. s.29-30.

¹¹³ Aydemir, H. (2010). *Eşref/Musavver Eşref Dergisi Üzerinde Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

etkinliklerine dair bilinenler, *Tenkîd*'den başka *Kanad* ve 1911'de çıkan *Kadın* dergisinde yazmış olması¹¹⁴ ile sınırlıdır.. Mediha Güzin, Nazım H. Polat'a göre Edebiyat-ı Cedîde ve Fecr-i Âti tesirinde eser veren bir yazardır.¹¹⁵ Adı geçen Kadın dergisinde Mediha Güzin ile Ali Süha'nın izdivaçlarına dair bir haber¹¹⁶ varsa da bu evliliğin gerçekleşip gerçekleşmediği tespit edilememiştir. Bunlar haricinde, yapılan araştırmalarda Mediha Güzin adına 29 Teşrinisani 1929 tarihli *Akşam* gazetesinin 9. sayfasındaki “*İş Arayanlar*” başlıklı ilanlar arasında rastlanmıştır. Söz konusu ilanda,

“Evlerde hususî olarak Türkçe ve Fransızca ders vermek istiyorum. Müesseselerde daktilo dahi olmak isterim.”¹¹⁷

diyen kişinin *Tenkîd* yazarı Mediha Güzin olup olmadığı net olmamakla birlikte iş arayan kişinin nitelikleri dikkat çekicidir. Adı geçen kişi eğer *Tenkîd* yazarı olan Mediha Güzin ise söz konusu ilanın da en azından, onun 1929'da hayatta olduğunu gösteren bir belge olduğunu söylemek mümkündür.

Mehmed Muhyiddîn [ÇAĞPAR] (1874-1936)

Türk edebiyatında Mehmed Muhyiddin adında iki şair dikkat çeker. Bunlar, Mehmed Muhyiddin Çağpar ve Mehmed Muhyiddin Yengi'dir. *Tenkîd*'in *Hediye*'sinde sadece “*Seni Görmek*” adlı sonesi yayımlanan şairin hangi Mehmed Muhyiddin olduğu net değilse de gerek Yengi'nin -daha ziyade- Muhyiddin Raif adıyla tanınması gerekse şiirlerini eski tarzda yazması, “*Seni Görmek*” adlı sonenin Mehmed Muhyiddîn Çağpar'a ait olma ihtimalini kuvvetlendirir.

Hicaz vilayeti muhasebe mümeyyizi Arapkirli Mehmed Efendi'nin oğlu olarak Mekke'de doğan Mehmed Muhyiddîn ilk tahsilini de orada tamamlamış ve İstanbul'a gidip Harbiyeyi bitirdikten sonra ordu içinde, muhtelif yerlerde görevlerde bulunmuştur. Miralaylığa kadar yükseldiği ordudan ayrıldıktan sonra öğretmenlik yapmış ve 1936'da, Şişli'de vefat etmiştir.

Oğlu İzzettin Çağpar'ın İbnülemin'e verdiği bilgilere göre Mehmed Muhyiddîn, devrinin şairlerinden Abdülhâk Hâmid, Cenab Şahabeddîn, Süleyman Nazif ve Ali Ekrem gibi isimlerle iletişim kuracak kertede edebiyatla ve şiirle ilgilidir. Özellikle Cenab'ı çok seven ve doğal olarak ondan etkilenen Mehmed Muhyiddîn, *Yeşil Yaprak* adlı eserini de

¹¹⁴Bkz, Erbalıkçın, K. (2019). *Kadın Dergisi, İnceleme, Fihrist Seçme, Yazılar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.62.

¹¹⁵Bkz, Polat, N. H. (2006). *Kanat Dergisi. Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 437-455.

¹¹⁶ Bkz, Erbalıkçın, K. (2019). *Kadın Dergisi, İnceleme, Fihrist Seçme, Yazılar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.93.

¹¹⁷Bkz, Küçük İlanlar: 1-İş Arayanlar. (1929, 29 Teşrinisani). *Akşam*, 9.

ona ithaf etmiş ve adı geçen eser içinde mevcut hitabede bu hayranlığını dile getirmiştir. Şair olmadığını itiraf ederek alçakgönüllü bir portre çizen Mehmed Muhyiddin, söz konusu metinde edebiyata olan ilgisinin etkenlerinden de bahseder. Erkan-ı Harbiye Miralayı Recep Mahfi'nin etkisiyle nazım yazmaya başlayan Mehmed Muhyiddîn, doğup büyüdüğü coğrafya nedeniyle Arap edebiyatına yabancı değildir. Manzum ve mensur piyesleri de olan şair, Batı edebiyatından Alferd de Musset ve Jules Claretie gibi sanatkârları incelediğini de yine aynı metinde dile getirmiştir.

Eserleri: *Yeşil Yaprak, Yeni Mevlid-i Nebevî, Anize, Nahid, Güzel Vatan, Güzel Rumeli, Filiz* (İnal, 1969:990-991).

Mehmed Necib [TÜRKÇÜ] (1872-1950)

Türkçü Necip olarak tanınan yazar Edirne'de doğmuştur. Babası kadirî şeyhi Ali Bey annesi ise Ayşe Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini Edirne'de tamamlayan yazar, maddî olanaksızlıklar dolayısıyla yükseköğrenim görememiştir. Altı yıl süren vatanî görevi sonrasında bir memurluğa atansa da İttihad ve Terakkî cemiyetine mensup bazı kişilerle olan yakınlığı dolayısıyla 1896'da tutuklanarak hapse mahkûm edilmiştir. Mahkûmiyetinin ikinci senesinde iken başka bir vilayette oturması koşuluyla serbest bırakılmıştır. Önce Bursa'ya oradan da İzmir'e giden yazar 1889'dan ölümüne değin orada kalmıştır. Gümrük memuru olarak geçimini kazanan yazar bu süreçte siyasal etkinliklerden uzak durmuştur. Bir süre İzmir Türk Ocağı başkanlığı da yapan Mehmed Necib özel Şark Mektebi'nde dil derslerine girmek suretiyle öğretim faaliyetleriyle de meşgul olmuş ve gümrükteki memuriyetinde ise müdürlüğe kadar terfi edip 1940'ta buradan emekliye ayrılmıştır.

Kendi kendini yetiştiren yazar, yaşadığı dönemde önemli sayılan yabancı dilleri öğrendikten sonra bu dillerle, sosyal bilimler ve dil bilimi alanlarında yazılmış eserlerden yararlanmak suretiyle Türk dili ve Türk kültürü hakkında daha esaslı görüşler edinmiştir. Çalışmalarını, benimsemiş olduğu Türkçülük akımının esasları üzerine kuran yazar, özellikle dil bilimci kimliğiyle dikkat çeken bir fikir adamıdır. Düşünceleri ve etkinlikleriyle "Yeni Lisan Hareketi"ne de tesiri dokunan yazarın çalışmaları o devrin süreli yayınlarında dağınık hâlde kalmıştır (Huyugüzel, 2000: 353-355) Bu noktada, Bezmî Nusret'in ifadeleri de kayda değerdir. Bezmî Nusret, anılarında *İzmir* gazetesinin yazarları hakkında bilgi verirken Mehmed Necib'i şu cümlelerle anmıştır:

"...Hele Türkçü Mehmed Necib'in 'Lisânımızda Şekli ve Manaî Tekâmül' başlıklı makaleleri hâlâ aynı tazeliği ve aynı kuvveti muhafaza etmektedir. Yazık ki lisanîyat ilminde Necib Asım'dan daha değerli ve hattâ emsalsiz bulunan bu zatın yazıları

hep gazete sahifelerinde kalmış kitap şekline konuşmamıştır. Beş altı sene evvel gümrük müdürlüğünden emekliye ayrılarak yapayalnız, münzevî; fakr ve sefalet içinde bir hayat geçirip Karşiyaka’da ebediyete intikal etmiştir” (Kaygusuz, 1955: 29).

Mehmed Rauf (1875-1931)

Eylül yazarı, “Bezmî Nusret Bey’e” başlıklı açık mektubunda *Tenkîd*’de yazamayacağını açıkça belirttiği için onu, derginin yazar kadrosuna dâhil etmek yanılıcı olacaktır fakat -belki de yayımlanacağını bilmeden- yazdığı mektubun *Tenkîd* sayfaları içerisinde yer alması en azından bu açıklamanın yapılmasını gerekli kılmıştır.

Mehmed Sa’dî (1879-1930)

Türk edebiyatı tarihinde aynı isimde birkaç kimlik olmakla birlikte bunlar içerisinde dikkat çekenler *Gülşen-i Âsâr* adlı divançenin sahibi olan güfte yazarı Mehmed Sa’dî (1839-1902) ile İsmail Habib Sevük’ün *Avrupa Edebiyatı ve Biz*¹¹⁸, *Tanzimattan Beri I*¹¹⁹ adlı eserleriyle Niyazi Akı’nın *XIX. Yüzyıl Türk Tiyatrosu Tarihi*’nde adı geçen Tanzimat devri tiyatro yazarlarından *Afet-i Cehil [yahut İnhimâk-i Sefahat]* sahibi Mehmed Sa’dî’dir. *Gülşen-i Âsâr* şairi Mehmed Sa’dî zaten *Tenkîd* çıkmadan sekiz sene önce vefat etmiştir ve şiirleri de eski tarzdadır. Tiyatro yazarı olan Mahmed Sa’dî’nin ise doğum ve ölüm yılları tespit edilememekle birlikte onun, söz konusu şair olması da zayıf bir ihtimaldir. Şu durumda *Tenkîd*’de iki şiiri yayımlanan Mehmed Sa’dî’nin, Mülkiyeden Faik Ali ile aynı sene¹²⁰ mezun olan Mehmed Sa’dî olması güçlü bir olasılıktır.

Servet-i Fünûn’da da birkaç şiiri yayımlanan Mehmed Sa’dî, müezzin bir babanın oğlu olarak 1879’da İstanbul’da doğmuştur. Çiçekpazarı Rüşdiyesi’ni bitirdikten sonra lise öğrenimini ve yükseköğrenimini Mülkiye’de tamamlamış, mezun olduktan sonra bir süre kaymakamlık yapmış ve sonrasında çeşitli memuriyetlerde bulunmuşur. Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti’nde çalışmasından Millî Mücadele’yi desteklediği anlaşılan Mehmed Sa’dî, son olarak Tayyare Cemiyeti’nin İstanbul şubesinde görev almış ve 1930’da vefat etmiştir. Rumca ve Fransızca bildiği öğrenilen Mehmed Sa’dî, şiirden başka resim ve müzikle de meşgul olmuştur (Çankaya, 1968-1969: 895).

Müstecabizade İsmet (1868-1917)

Müstecabîzâde İsmet namıyla tanınan şairin asıl adı İbrahim İsmet’tir. Balıkesir’de

¹¹⁸ İsmail Habib. (1941). *Avrupa Edebiyatı ve Biz-Garpten Tercümeler*. İstanbul: Remzi. s. 575.

¹¹⁹ İsmail Habib. (1940). *Tanzimattan Beri-I*. İstanbul: Remzi. s. 211.

¹²⁰ 1901.

doğmuştur. Kayseri İdâdî Mektebi'nden sonra İstanbul'da hukuk okumuş, siyasi faaliyetlerine dair bir jurnal sonucunda tutuklanarak Yunus Nadi ve İsmail Safa ile beraber İstanbul'dan sürülmüştür. Şair, Midilli'deki beş senelik sürgün hayatı bittikten sonra çeşitli memurluklarda görev yapmıştır. Arapça, Farsça ve Fransızca bilen şairin eserleri *Resimli Gazete*, *Mekteb*, *Ma'arif*, *Hazine-i Fünûn*, *Mâlûmât*, *İrtikâ* gibi çeşitli gazete ve dergilerde çıkmıştır. *Musavver Terakkî*'nin ve *Hizmet*'in başyazarlığını yapan ve Muallim Nâcî'nin yarım kalan lugatini tamamlayan Mestecâbîzâde İsmet, İzmir'de *Hıyaban* isimli bir dergi çıkardı fakat gerek yeterince rağbet görememesinden gerekse I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi dolayısıyla dergi beş sayıdan ibaret kaldı. Matbuattan umduğunu bulamayınca tekrar hukukî işlerle uğraşsa da maddî anlamda yine çeşitli zorluklarla karşılaşmış ve kendi doğasına uygun bulmadığı memuriyete tekrar dönmüştür.

Eserleri: *Terane*, *Destan-ı Zafer*, *Nâilî-i Kadîm*, *Fürûk-i Elfaz*, *Refâil Tercemesi*, *Şükûfe Çin*, *Şehr-i Ayin*, *Tetümme-i Lugât-i Nâcî* ve basılmayan 177 'Ömer Hayyam rubaisinin tercümeleleri (İnal, 1969:730-733))

Ömer Seyfeddin (1884-1920)

Tenkîd'de bir hikâyesi iki de şiiri yayımlanan Ömer Seyfeddin, Bezmî Nusret'in anılarında yer verdiği isimlerden biridir. Söz konusu eserlerin *Tenkîd*'de yayımlandığı zaman, dergideki birçok şahsiyetin olduğu üzere Ömer Seyfeddin'in de sanat hayatının ilk yıllarını oluştursa da yazar, bilhassa *Genç Kalemler* dergisindeki faaliyetlerinden sonra iyice ünlenmiş ve klasik Türk hikâyesinin temel taşlarından biri hâline gelmiştir. Bezmî Nusret'in aşağıdaki ifadeleri, onun sanat anlayışının şekillenmesi noktasında dikkate değerdir:

24 Teşrinisani 1323 tarihinde Hâmit Suphi İzmir gazetesinden ayrıldı. Ve yerine Baha Tevfik geçti. İtiraf etmek lâzımdır İki İzmir daha iyi bir mündericata kavuştu. Baha'nın, Ömer Seyfeddin'in yazıları fazlaştı. Baha Tevfik, Garp edebiyat ve tefekkür âlemini gayet iyi tetkik etmişti. Hatta diyebilirim ki Ömer Seyfeddin'i yetiştiren de odur. Ömer Seyfeddin o tarihte mülâzım-ı evveldi. Çirkin, çiçek bozuğu, biraz da lafazan olduğu için kimse ona iltifat etmezdi. Jandarma mektebinde ulûm-ı diniye muallimi idi. Gerçi vaktiyle Pul mecmuasında ve Mecmua-i Edebiye'de bazı şiirleri intişar etmiştir. Fakat bunlar alelade ve kıymetsiz şeylerdir. İptida Baha'nın irşadiyle Garp edebiyatına sarıldı. Üslubuna benim de tesirim olmadı değil. İzmir'de iken kendisine bir hikâyemi vermiştim. Okuduktan sonra bir mektupla iade etti. Bunda, cümlelerin iki üç kelime ile teşekkül ettirilmiş olmasına ve kesik kesik cümlelerin ahenk ve insicamına hayran kaldığını ve bu yazış tarzını fımabat kendisinin de takip edeceğini bildiyordu. Filhakika ondan sonra çıkan eserleri hep öyle sade ve küçük cümlelerle yazılmış bulunmaktadır. Süheyl Feridun nâm-ı müstearı da onundur (Kaygusuz, 1955: 29).

Ömer Seyfeddin (1884-1920), o zaman Rumeli'nin Yakorit kasabasında yine

zabitti. Misafireten İstanbul'a gelmişti. En çok küçük hikâye yazmakta muvaffak olmuştur. Şiir yazmak mesleim haricindedir, der, fakat yine de şairlikten vazgeçmezdi. Eshab-ı Kehfimiz, Efruz, Harem, İlyada, Yarınki Türan Devleti isimlerinde beş kitabı matbudur. (Kaygusuz, 1955: 51).

Raif Necdet [KESTELLİ] (1881-1937)

İzmir'de doğan yazar 1908'den sonra, *Resimli Kitâb*'daki tenkitleri ve edebî görüşleriyle ile dikkat çeker. Bilgili, duygularında ve söylemlerinde kuvvetli bir yazar olarak tanınan Raif Necdet, eleştiriden başka roman sanatıyla da ilgilenmiştir ve çeviriler yapmıştır. Tedavi olmak için gittiği Londra'da vefat eden (Uraz, 1939: 66) ve 3/10/1937'de Zincirlikuyu Asrî mezarlığa gömülen¹²¹ Raif Necdet'i Bezmî Nusret, *Resimli Kitâb* vesilesiyle anmıştır:

“...Raif Necdet ise edebiyatın faide nazariyesine müstenit olması lazım geldiğini ağzına dolamış, mütemadiyen “Sanat sanat içindir.” nazariyesini baltalamakta idi. Bu zat (1888-1936), yüzbaşı rütbesinde ve Kuleli idadisinde öğretmendi. Tiraje, Üful, Hayat-ı Edebiye, Hisler ve Fikirler, Hayat ve Mektublar adlarındaki matbu eserler onundur” (Kaygusuz, 1955: 49)

II. Meşrutiyet sonrasında, *Resimli Kitâb*'daki tenkitleriyle dönemin eleştirel seslerinden biri olan Raif Necdet, Yakup Kadri ile yaşadığı bir polemik vesilesiyle Hasan Âlî Yücel tarafından da anılmış ve tarafsız olmamakla eleştirilmiştir:

“Raif Necdet, Yakub'un da söylediği gibi bir asker, belki bir din adamı duygusuyla belki biraz mutasallif fakat her hâlde samimî bir düşünüşle istibdad devrinin baskısından kurtulduktan sonra bağımsız, dayanıksız görünen Türk cemiyetini tutacak, birleştirecek bir vahdet noktası aramaktadır. Yakub'un keşfettiği gibi daha sonraları Tolstoy'dan “Anna Karenin” ile “Bir İzdivacın Romani”ni tercüme eden; diğer yazıları gibi bu tercümeleriyle de sanatta ahlâk ve sosyal bir ülkü arayan Raif necdet; 1908 inkılâbının hemen ilk senesi tam bir hürriyet içinde yaşayan bu gençlere, yürekleri ümit ve emel dolu bu sanat idealistlerine daha yumuşak seslenebilir, daha tatlı bakabilirdi. Meselâ Yâkub'un Vedâ isimli piyesi böyle sosyal bir mevzu ele almamış mıydı? Görülüyor ki fikirlerini söylerken Raif Necdet de pek tarafsız bir hâlde değildir” (Yücel, 1957: 78).

Refik Halid [KARAY] (1888-1965)

Memleket Hikâyeleri yazarının *Tenkîd*'de yayımlanan tek eseri olan *Dua Gecesi*, yazarın ilk hikâyelerindendir ve 1919'da basılan *Memleket Hikâyeleri*'nde bu esere yer verilmemiştir. Eserin daha sonraki baskılarında da bu hikâye kitaba dâhil edilmemiştir. Refik Halid üzerine kapsamlı bir çalışma yapan Şerif Aktaş da 1909-1910 yıllarında altı

¹²¹ Bkz, B. Raif Necdet'in Cenazesi Merasimle Defnedildi. (1937, 3 Teşrinievvel). *Akşam*, 3.

hikâye¹²² yazdığını ifade etmiş (Aktaş, 2004: 65) ve o da “*Dua Gecesi*”ni zikretmemiştir.

Bezmî Nusret, anılarında Refik Halid’den -*Dua Gecesi*’nin *Tenkîd*’de yayımlanmış olduğu bilgisi müstesna olmak üzere- hiç bahsetmemiştir. Refik Halid, II. Meşrutiyet’in ilanında ikinci sınıfta iken hukuku bırakmış (Aktaş, 2004: 20), Bezmî Nusret ise aynı sene içerisinde bu mektebe Hakkı Tarık, Tahsin Nahid ve Mahmud Esad’la birlikte yeni başlamıştır (Kaygusuz, 1955:37-38) Tanışmış/tanışmamış olmaları ihtimal dâhilindedir. İsmail Habib ise Refik Halid’i şu şekilde değerlendirmiştir:

“Refik Halid’in kalemi... Bu, menâzıra çevrilmiş bir ‘adese, üç darbeye eşyâyı tesbît eden bir fırçadır. Ziyâlî in’itafiyle eşkâlî aydınlatan bir kalem. Refik Halid, «sath»ın en nâfiz nâsiri oldu. «Tabî’at»a rûhuyla değil gözüyle bakıyor. Derinden anlamayan bir rûhu, «şekl»in, «sûret»in bütün noktalarını gören şeffâf bir nazarı var. San’atı terkibi değil tahlîlidir. Toplamıyor, dağıtıyor. İlhâm dimağına küll hâlinde gelmez. Zekâsı sanki ince bir keskinlikle eşyânın üzerinde gezinerek sânihaları katre katre çeken bir enbûbedir!” (İsmail Habib, 1925:635).

Şehabeddin Süleyman (1885-1921)

Tenkîd’de *Bilmecce* başlıklı mensuresinden başka bir eseri yayımlanmayan Şehabeddin Süleyman ve Bezmî Nusret’in ilişkisi İzmir İdadisi’ne kadar uzanır. Bezmî Nusret, II. Meşrutiyet sonrası Türk edebiyatının tenkit sahasında öne çıkmış yazarlarından olan Şehabeddin Süleyman’ı şu şekilde tanıtır:

“Şehabeddin Süleyman, 1885’te İzmir’de doğdu.¹²³ Defterihakani müdürü Süleyman Bey’in oğludur. İzmir İdadisi’nde beraber bulunduk. Baha Tevfik ve Hasan Vasfi beylerle birlikte mülkiye mektebinden neşet etmiştir. Vefa İdadisi edebiyat muallimliğinde ve Erkek Muallim Mektebi müdür muavinliğinde bulunmuş fakat neşrettiği “Çıkmaz Sokak”piyesi ahlâka mugayır telakki edildiğinden öğretmenlikten çıkarılmıştır. 325 yılında “Şiir ve Tefekkür” isminde bir mecmua neşretmiştir. Ondan sonra “Fırtına”, “Kırık Mahfaza” piyeslerini ve Tahsin Nahid’le müştereken “Ben... Başka!” piyeslerini yazmış ve tabettirmiştir. Fuat köprüünün iştirakile “Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye” isimli bir eser meydana getirmiştir. “Osmanlılarda Vehime-i Mesuliyet” adında küçük bir risale de yayınlamıştır. En güzel eserleri muhtelif mecmualardadır. Çok zeki ve ateşli lakin hoppa mizaçlı bir gençti. Gayet hassastı. Yazılarında bir fevkalâdelik meşhuttur. İptidaları demokrat kulübüne uğradığı yoktu. Benim fırkaya intisabımdan sonra ara sıra gelmeye ve fırka işleriyle ilgilenmeğe başlamıştır” (Kaygusuz, 1955: 70).

“Şehabeddin Süleyman 913 yılında Rebap mecmuasının müdürlüğünü yaparken köse Raif paşanın kızı İhsan hanımla tanıştı. Hüsnüne ve şiirlerine hayran kaldı. Ve onunla evlendi. Zavallının sıhhati bozuktu. Fazla içki vücudunu harap etmişti. Zevcesiyle beraber

¹²² Bu hikâyeler: “*Ayşe’nin Talii*”, “*Hakk-ı Sükût*”, “*Kuvvete Karşı*”, “*Cer Hocası*”, “*Yıldı Bir*” ve “*Komşu Namusu*”dur.

¹²³ Yaygın görüş İstanbul’da doğduğu yönündedir.

İsviçreye gitti. 921’de orada veremden öldü.¹²⁴” (Kaygusuz, 1955: 97).

Tahsin Nahid (1887-1918)

Bezmî Nusret’in Darülfünûn Hukuk Şubesinden okul arkadaşı olan Tahsin Nahid İstanbul’da doğmuştur. İsmail Hikmet Ertaylan’a göre;

“Tahsin Nâhid bir zamanlar kendisini spora da (sport) vermiş; bisiklete binmek, yarışlara iştirak etmek, futbol oynamak gibi riyâzetlerle meşgul olmuştu. Bu havailik pek de derse rağbet bırakmadığından tahsili mühimsememiş, yüzüstü bırakmıştır” (Ertaylan, 2011:949).

Genç yaşta şiirle uğraşmış, Fecr-i Âtî topluluğu içerisinde yer almış ve şiir dışında tiyatro da yazmıştır. Yakalandığı bir hastalık yüzünden genç yaşta ölen Tahsin Nahid Büyükkada’da gömülüdür.

İsmail Hikmet, Tahsin Nahid’in romantik yaradılışı olduğunu ifade etmekle birlikte onun lisanını ve şairliğini cılız bulur; tiyatrodaki kuvvetli olduğunu ifade eder (Ertaylan, 2011: 950) İsmail Habîb’in aşağıdaki görüşleri de Ertaylan’ı doğrulayıcı bir nitelik taşır.

“Adalar müterennimi! Manzûmelerinin hemen hepsinde Büyükkada’nın şi’rini terennüm etmek istedi. Eğer vezin ve kâfiye ile yaşatmak istediği «ada» dahi bu şi’rler derecesinde bir yer olaydı arzın bu en güzel parçası ne biçâre bir toprak yığını gibi görünecekti! Şi’rlerinin kitâbına «Rûh-ı Bîkayd» ismini verdi, besbelli o şi’rlerin karşılanacağı lâkaydîyi sezdiği için!

Tahsin Nâhid’in temâşâ muharrirliği şairliğinden daha fazladır. Şehâbeddîn Süleymân’la müşterek tiyatro eserleri de yazmış, birkaç «adapte» de yapmıştı. Bu iki zavallı genç, yalnız temâşâ eseri yazmakta değil, ölümden de iştirâk ettiler. Bu da onun gibi ‘Umûmî Harb’in sonlarına doğru vefât etti” (İsmail Habîb, 1925-577).

Bezmî Nusret’in anılarından, II. Meşrutiyet’in ilan edildiği gün İttihad ve Terakkî cemiyetinin beyannamelerini dağıttığı (1955: 36) öğrenilen Tahsin Nahid’in, buradan hareketle sosyal-siyasal faaliyetler içerisinde bulunduğunu söylemek de mümkündür.

Zâ’imzâde Hasan Fehmî (1878-1916)

Zaimzâde Mehmed Midhat Efendi’nin oğlu olan Hasan Fehmi Varna’da doğmuştur. Şairin İdâdî kısmını bitirdiği Mühendishâne-i Berrî ile olan ilişkisi sağlık sorunları sebebiyle kesilmiştir. Defter-i Hakânî Muhasebe Kalemine memur olarak tayin edildiği sene içerisinde siyasî yönden suçlu bulunarak tutuklanıp ömür boyu sürgüne mahkûm edilse de Trablusgarp’ta dokuz ay hapis yattıktan sonra ilgili mahkûmlarla birlikte affedilmiştir. Affından sonra Trabzon’da tercüman muavinliği ile vilayet

¹²⁴ Mücellidoğlu Ali Çankaya, İspanyol gribinden öldüğünü yazar.

gazetesinde muharrirlikle görevlendirilen Hasan Fehmî, Mısır'a kaçtıktan sonra Ahmed Muhtar Paşa'nın himayesinde Viyana'ya gitmiş, orada hukuk ve iktisat alanlarında ihtisas yaptıktan sonra Mısır'a dönmüş ve Ahmed Muhtar Paşa'nın husûsî kâtibi olmuştur. Sonrasında çeşitli memuriyetlerde bulunup Mısır'dan ayrılmış ve Tebriz baş şehbenderliği ile görevlendirildiği sene içerisinde Dâhiliye Nezareti Kalemî Mahsus Müdüriyyetine atanmıştır. Buradaki görevinin beşinci senesinde rahatsızlığının nüksetmesi sonucunda aklı dengesini yitirdiği gerekçesiyle hastaneye götürülmüş ve on beş gün sonra vefat etmiştir (İnal, 1969: 388).

Tenkîd Hediye'sinde Nil Kenârında Yaz Gecesi adlı bir şiiri yayımlanan Zâimzâde; Arapça, Fransızca, İtalyanca, Rusça ve Almanca bilen ve Batı dillerinden çeviri eserleri olan bir kalemdir. Telif eseri ise şiirlerini topladığı *Hacle-i Ebkâr*' ıdır.

2.2. TERCÜME METİNLERİN MÜELLİFLERİ

Charles Le Goffic (1863-1932)

Fransız şair, romancı, tarihçi, eleştirmen ve öğretmen olan Charles Le Goffic Kelt kültürü üzerine çalışmalar yapmış ve 1930'da Fransız Akademisi'ne üye seçilmiş bir yazardır.¹²⁵

Émile Faguet (1847-1916)

Yusuf Şerif'in Van Tieghem'den çevirdiği *Muhtasar Avrupa Edebiyatı Tarihi*'nde "yorulmak bilmez bir münekkid" olarak tanıtılan Émile Faguet, çok yönü bir eleştirmendir. Fransız edebiyatının dört yüzyılını inceleyen eden yazar, incelediği şahsiyetlerin mevkîlerinden ziyade onların fikirlerine ve sanatlarına yoğunlaşmıştır. Tieghem, bu vesileyle onun kendi fikirlerini ifade ettiğini belirtirken İsmail Habib, Émile Faguet'yi "ne Brinüter gibi nascı ne de Lömetr gibi enfüsî" olarak değerlendirmiş ve onun Saint Beuve yolunda yürüdüğünü ifade etmiştir (İsmail Habib, 1941: 326). Münekkidin eleştirilen yönü ise çabuk ve kolay yazmasından kaynaklanan üslup duyarsızlığıdır.

Georges Pellissier (1852-1958)

Fransız öğretmen, yazar ve retorik profesörüdür.¹²⁶

Gustave Larroumet (1852-1903)

¹²⁵ https://fr.wikipedia.org/wiki/Charles_Le_Goffic (21.05.2020)

¹²⁶ https://fr.wikipedia.org/wiki/Georges_Pellissier (21.05.2020)

Fransız tarihçi, yazar, eleştirmen ve retorik profesörüdür. 1884 itibariyle Sorbonne'da öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlamış, Güzel Sanatlar akademisine üye ve daimi sekreter seçilmiştir.¹²⁷

Jules Bois (1868-1943)

Fransız şair, oyun yazarı, sanat eleştirmeni, deneme yazarı ve gazetecidir.¹²⁸

Jules Lemaître (1853-1914)

Empresyonist bir eleştirmen olan Jules Lemaître öznel eleştirileriyle dikkat çeken bir münekkittir. Günü gününe yazdığı tenkitleri ve konferanslarıyla Fransız eleştiri literatüründe önemli bir yer edinmiştir. Faguet'nin aksine edebiyat tarihinden uzak kalan Lemaître nüktedan bir kimliktir. (Şerif, 1935: 293)

Teorilerden ve kurallardan bağımsız hareket etmesi sebebiyle İsmail Habib'ce Brüntier'in zıddı olarak görülen eleştirmen, tiyatro da yazmıştır. Lemaître'nin eleştirmenliği ile birlikte onun tiyatro türüne olan katkısından bahseden Cevdet Perin, *Tiyatro İntibaları ve Çağdaş Yazarlar* adlı eserleri, söz konusu yazarın kütüphane raflarında küflenmemesi için yeterli görür.. (Perin, 1957: 93)

Ludwig Büchner (1824-1899)

Alman filozof. Alman edebiyatının ünlü oyun yazarı Gerog Büchner'in kardeşi olan Ludwig Büchner, Darmstadt'da doğmuştur. Giessen Üniversitesi'nde fizik, kimya, botanik, felsefe ve tıp gibi çeşitli alanlarda öğrenim görmüş¹²⁹, felsefesini maddecilik üzerine inşa etmiş ve bu alanda çeşitli eserler yazmıştır. En ünlü eseri olan Madde ve Kuvvet, Türkçeye Baha Tevfik ve Ahmed Nebîl tarafından çevrilmiştir.

¹²⁷ https://fr.wikipedia.org/wiki/Gustave_Larroumet (21.05.2020).

¹²⁸ https://fr.wikipedia.org/wiki/Jules_Bois (21.05.2020).

¹²⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Ludwig_B%C3%BCchner (30.05.2020).

III. BÖLÜM

3. TAHLİLÎ FİHRİST

3.1. EDEBÎ METİNLER

3.1.1. Telif Olanlar

“**Ah Ey Arz**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

İlyas Mâcid’in millî romantizmle yazdığı ve Tahsin Nâkâm’e ithaf ettiği mensur şiir.

“**Âh, İntihâ**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

Ahmed Kemal’in birinci, ikinci ve dördüncü bendi on; üçüncü bendi ise sekiz mısradan oluşan otuz sekiz dizeli ölüm temalı şiiri.

“**Akşam**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Ali Sühâ’nın, Bahâ Tevfik’e ithaf ettiği resimsi metin.

“**At**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Ömer Seyfeddin’in kahraman bakış açısıyla, devrine göre dikkat çekmesi muhtemel, sade bir dille yazdığı ve zaman sorunsalı temalı küçük bir hikâye.

“**Bezmî Nusret Bey’e**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Doktor Abdullah Cevdet’in, *Tenkîd* kurucusu Bezmî Nusret’e açık mektup şeklinde yazılmış makalesi. Devrinin genel görünümünü yansıtan Abdullah Cevdet’in bu metninde, dönemin genç yazarlarını etkilemeyi hedefleyen muhteva ve yazarın bu içeriğe uygun üslubu belirgindir. Bununla birlikte metin,

“Sevdâ-yı san’ata gelince “L’art l’art pour” (San’at için san’at) düstûrunu kabûl edenlerden değilim.”

cümlesinde görüldüğü üzere yazarın, sanatın işlevi noktasındaki görüşünü net bir şekilde ifade etmesi ve de yazarın bu tutumuyla kendisini diğer Batıcı ediplerden ayırması yönüyle dikkate değerdir.

“**Bezmî Nusret Bey’e**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Mehmed Rauf’un Bezmî Nusret’e açık mektup şeklinde yazdığı eleştiri türündeki

metin. Yazar, bu metinde edebiyata kayıtsızlıktan ve eleştirmenlerin de liyakatsizliğinden yakınır hatta önce edebiyattan tiksindiğini ifade eder ve gerekçe olarak da bu olumsuzlukları gösterir ve dahi devrin matbuat âlemine olan bu olumsuz bakış açısı sebebiyle *Tenkîd*'de yazamayacağını ifade eder.

“**Bezmî Nusret Bey’e**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Evliyâzâde Nâciye'nin Bezmî Nusret'e açık mektup şeklinde yazdığı tenkit türündeki yazı. Metnin dikkat çeken yanı, yaklaşık bir yıl sonra gelişmeye başlayan millî ruhlu, özgün bir edebiyatın gereğinden dem vurmak suretiye, 1911'de yayımlanacak olan *Yeni Lisan* makalesinine zemin hazırlayan görüşleri içeren eserlerden biri olmasıyla dikkate değerdir.

“**Bilmece**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Şehabeddin Süleyman'ın fantezi tarzında kaleme aldığı bu metinde kadına karşı olumsuz bakış açısı dikkat çeker.

“**Bir Konferanstan**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Doktor Abdullah Cevdet'in Arnavutluk ve Yemen meselelerine değindiği siyâsî yazı. Yazar, bu makalede genel olarak, Türk olmayan unsurların bağımsızlık emellerine sebep olan etkenler üzerinde durmuştur.

“**Bir Levha İçün**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Faik Ali'nin sone nazım şekliyle yazdığı şiir.

“**Bir Sitâre Altında**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Abdülhak Hâmid'in *Tenkîd*'deki ilk ve tek şiiri olan bu eser yirmi mısradan ibarettir. Şiirde dizeler beyit beyit öbeklenmese de eser kafiye şeması açısından gazeli andırır.

“**Bomba**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Abdülhâk Hayri'nin eleştiri türündeki metni. Yazar, bu yazısında şair Celis'in “manzume”lerini gerek biçim gerekse öz açısından nazım tarzımıza aykırı bulduğu için şairi ve şiirini hicveder. Celis'in şiirlerini âhenksiz bulan yazar, ifadelerin “yarım”lığından kaynaklı bir kapalılığa dikkat çeker ve şairi, halk diline ait kelimeleri şiirlerinde kullandığı için eleştirir. Celis'in sık sık vezin değiştirdiğini ifade eden Abdülhâk Hayri, şairin bu üslubunu gereksiz bulur ve onun şiirlerini anlayamadığını ifade eder.

“**Boyacı**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

İsmail Zühdi'nin, adını bile vermediği boyacı bir çocuğun günlük hayatını ana hatlarıyla betimlediği anlatı. Hikâyeye göre çok daha küçük olan bu yapıtın dikkat çeken yanı toplumsal bir gerçekliğe değinmesidir.

“**Buhrân**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Bezmî Nusret'in “Şehabeddîn Süleyman'a ithaf ettiği fantezisi. Yoğun bir anlatımın yeğlendiği yazı, esasen belli bir şey üzerinde durmaktan çok, anlatıcının “sevgili” diye seslendiği varlıktan ve ona dair şeylerden yoksun kalışının bunalımını hissettirmeyi amaçlayan biçemi yansıtan bir kimlikte olup yeterince açık değildir. İlk okunuşta, gerçek anlamda, bir çift güvercine dair anıların depreştirdiği özlem hissedilse de anlatıcının, bir çift güvercin ile o an için, mahrum olduğu sevgilisiyle kendini özdeşleştirdiği ve aralarındaki sevgiyi söz konusu güvercinlerle somutlaştırdığı yorumunun çıkarılabileceği bu yazının simgesel bir metin olduğu söylenilebilir.

“**Cerîhalar**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Bezmî Nusret'in eleştiri türündeki yazısı. Mehmed Rauf'un *Bezmî Nusret Bey'e* başlıklı açık mektubu sonrasında kaleme alınan bu yazı, Mehmed Rauf'un yazdığı tenkidinin bir açıklaması ve eki ve aynı zamanda karşılığı olarak düşünülebilir. Bezmî Nusret, öncelikle II. Meşrutiyet'in ilânıyla başlayan basın-yayın özgürlüğünün sanatsal açıdan bekletisini karşılamadığını ve çıkan eserler sebebiyle düş kırıklığına uğradığını belirtir ve dahi bu düş kırıklığının nedenini, verdiği örneklerle somutlaştırarak özellikle dönemin genç ediplerinin yetkin olmayan yanlarını eleştirir. Kendilerinden öncekilerin eserlerini küçümseyerek tenkit eden bu yeni edipleri, “eskiler”den daha iyisini ve daha farklısını yazamamakla ve bir bakıma onları, seleflerini taklit etmekle suçlar. Yazı, genel anlamda Fecr-i Âti'ye bir yergi olmakla beraber metindeki bu sert eleştirilerden yeni edebiyatın eski temsilcileri de nasibini almıştır. Daha açık bir biçimde ifade etmek gerekirse Bezmî Nusret, Fecr-i Ati topluluğunun üyelerini yerdikten sonra aynı ses tonuyla olmasa da eskileri de -en azından- susmaları dolayısıyla iğnelemiş ve bu sayede *Tenkîd*'de yazamayacağını ifade eden Mehmed Rauf'u bu tutumu nedeniyle eleştirmiştir. Aynı zamanda onun söz konusu mektubuna kendi imzasını kullanmak suretiyle de cevap vermiştir.

“**Çılgın**”, Hediye-Numero 3, ?.

Cemal Nadir'in bir kadına hitaben şûhâne bir üslupla yazdığı erotik mesure.

“Çiçek Tarlası”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Hüseyin Suad’ın sone nazım biçimiyle yazdığı şiir. “Genç şairler”e ithaf edilen ve dili devrine göre çok da ağır olmayan şiirin teması gençlik özlemidir. Söyleyici, vaktiyle gençliğin lütuflarından yararlanmakla beraber akıp giden zamana karşı duyduğu hüznü hissettirerek bir güzellik kafilesine benzettiği taze zamanlarının durmasını ister ve bu şekilde “çiçek tarlası”yla benzeştirdiği nimetlerden yararlanmayı diler. Son bentte söyleyici rücû sanatına başvurarak bu isteğinden vazgeçer ve gönül yorgunluğunu ifade eder.

“Du‘â Gecesi”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Refik Halid’in hikâyesi. Eser, dil açısından diğer metinlerin aksine devrine göre sade olmakla birlikte yazarın *Memlekete Hikâyeleri*’ndeki öykülerine göre hem yapı hem de sadelik itibarıyla çok daha zayıftır ve yazarın benimsediği hikâye tarzının aksine, bir olay üzerine kurulmamış; metinde, hikâyeyi oluşturan unsurlar klasik öykü tekniğine uygun bir biçimde verilmemiştir. Belirgin bir başkişinin olmadığı hikâyede, anlatıcının odaklandığı mesele, akşamın oluşudur. Bu kısacık metin, bir leitmotiv unsuru olarak karşımıza çıkan “*Köylüler topladıkları kuru funda köklerine âteş vermişlerdi; ...*” ifadesiyle başlar ve anlatıcı, dikkate betimlemeleriyle birçok coğrafyada, farklı hayat koşulları içinde yaşayan insanların ve hatta hayvanların o sıradaki durumlarını resmetmeye çalışır. Kendisini gözlemci bir konumda hissettiren anlatıcı, metnin son kısmında birinci çoğul kişinin ağzından içerisinde bulunduğu durumu ifade ederek anlatıyı bitirir. Bütün bunlar bir arada düşünüldüğünde metnin hikâyeden çok fantezi-hikâye karışımı bir anlatı olduğu söylenilebilir.

Öte yandan, *Tenkîd* yazarlarından olan Hayrullah Süleyman’ın “*Kadın*” dergisinde bir yıl sonra yayımlanan “*Tasvirler: Dağ Yollarında*” başlıklı yazısı¹³⁰, Refik Halid’e ait “*Dua Gecesi*”ni birçok açıdan anımsatan bir anlatıdır. Esasen akşamüstülerin ve akşam vakitlerinin o dönem fantezilerinde bir zaman unsuru olarak kullanılması yaygındır fakat Hayrullah Süleyman’ın adı geçen anlatısı ile Refik Halid’in “*Dua Gecesi*” adlı eseri arasındaki benzerlik, az evvel bahsi geçen yaygınlığı aşan bir düzeydedir. Bu da Refik Halid’in yazınsal etkisi noktasında kayda değer bir durumdur.

“**Edebî Fırtınalar**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Raif Necdet’in eleştirisi. Metin, ilk bakışta bir denemeyi andırırsa da yazar, bu eserinde Baha Tevfik’i isim vermeden eleştirmiş ve bu şekilde daha önce kendisini Tenkit

¹³⁰ Hayrullah Süleyman. (1327, 10 Temmuz). *Tasvirler: Dağ Yollarında*. Kadın, s. 11.

eden Baha Tevfik'e karşılık vermiştir.

Edebî Firtanalar, -üstükapalı göndermelere uygun bir zemin hazırlama amacından olsa gerek- Raif Necdet'in kendi "*Hisler ve Fikirler*"ini savunmanın ötesinde, Baha Tevfik'in "*Hisler ve Fikirler*"ine bir reddiyedir. Metinde, tenkide cevap verilmekten çok münekkit eleştirmiştir. Yazarların birbirlerini samimî anlamda sevmediklerini iddia eden ve bunun aksine bir tavır sergileyen muharrirlerin davranışlarını "rol" olarak gören yazar, bu durumu, en dürüst eleştirmenin edebiyatsever bir okur olabileceği düşüncesine gerekçe olarak göstermiştir. Haksız yere bir eseri batırmayı amaçlayan eleştirmeni bencillikle suçlayan Raif Necdet, edebiyat dünyasıyla siyaset dünyasını entrikalar ve kişisel tutkular bağlamında kıyaslayarak bu iki topluluğun birbirinden çok da farklı olmadığı iddia etmiş ve bu suretle, münekkidin varlık sebebini kişisel emellere bağlayarak tenkit ehliyetini okura teslim etmiştir.

"Edebiyyât Kenârında", Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Bezmî Nusret'in musahabe tarzında kaleme aldığı eleştirisi. Mehmed Rauf'a ithaf ettiği yazısına, matbuat âlemindeki hareketlilik noktasında İstanbul ile Madrid'i kıyaslayarak başlayan Bezmî Nusret, devrin İstanbul'undaki basım-yayım âlemini ve koşullarını çeşitli açılardan eleştirir. Genel anlamda, ilerleme noktasında edebiyatın, edebî eserlerin ve edebî zevklerin önemine dikkat çeken yazar yer yer Avrupa ülkelerindeki koşullara dikkat çekmiş ve düşüncelerini devrin öne çıkan yazarlarının görüşleriyle paralel bir düzlemde ifade etmiştir. Bunlar haricinde metinde, Osmanlı coğrafyasında 1908'e kadar çıkan gazete ve mecmuaların imtiyaz sahipleriyle birlikte verilen listesi de bu alanda çalışma yapan araştırmacıları aydınlatacak niteliktedir.

"Edebiyyâta Gâye", Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Mehmed Necib'in makale tarzında kaleme aldığı eleştiri. Başlığından da anlaşıldığı üzere edebiyatın ne gibi bir amacı olması gerektiğinden bahseden metinde "toplum için sanat" görüşü egemendir ve Raif Necdet'in sanat anlayışı bu bağlamda desteklenmiştir. Mehmed Necib, dönemin edebî kimliğini genel anlamda bir değerlendirmeye tabi tutmuş ve toplumsal açıdan yararsız bulunduğu dünkülerin "edebiyat-ı cedîde"sini -Fikret'in sosyal temalı şiirleri müstesna- azmakla ve soysuzlaşmakla suçlayarak Servet-i Fünûn edebiyatını ve onların sanat anlayışlarını eleştirmiştir.

"Efsûnlu Bir Cenâh", Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

Celis'in Girit konulu manzumesi. Serbest müstezat şeklinde yazılan manzume

gerek nev’i şahsına münhasır şairin üslubu gerekse manzûmenin içeriği itibarıyla detaylı bir incelemeye muhtaçtır. Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti neslinin hüznü-hazanı dile getirdiği kelimelerle Girit gibi sosyal ve siyasal bir meseleyi ele alan Celis’in “Efsunlu Bir Cenâh”ı bu yönüyle dikkat çekicidir.

“**Ey Vatan**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

İlyas Mâcid’in “Yaralar ve Sargılar Şairine” ithaf ettiği vatan sevgisi temalı mensûre... Alışılmamış bağdaşıklıklarla dolu olan bu mensurenin göndermede bulunduğu meseleler dolayısıyla bir edipten ziyade harbiyeli bir zâbitin kaleminden çıktığı bellidir. Mensurenin ruhu Namık Kemal’i hatırlatsa da dil, meselenin sosyal kimliğinin aksine ağdalıdır. Meşrutiyet’in, Fikret’e “rücû” ettiren pozitif enerjisinin hissettirildiği metinde, “devlet-i ebed-müddet” ülküsünün vatan mefhumu bağlamında -devrin bütün olumsuzluklarına rağmen- yaşatılması dikkat çekicidir.

“**Feryâd**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Hâmid Subhî’nin Doktor [İbrahim] Temo Bey’e ithafen yazdığı deneme. Esasen bir toplum eleştirisi niteliğinde olan metinde ifade edilen toplumsal aksaklıklar, devrinin “sosyalist”i sayılabilecek bir yazarın, dile getirdiği “sefiller”, “ezilenler”, “açlar”, “alfiller”, “sakatlar” ve sair mağdurlar nâmına birer “feryat” yerindedir.

“**Girid ve Giridlerimiz**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Doktor Abdullah Cevdet’in Girit meselesini ele aldığı yazısı. Metin; meselenin güncel oluşu yönüyle fikrayı, yazarın biçemi açısından de sohbeti andırsa da bunlardan daha çok siyasî bir makale sayılabilir.

Devletin Girit ve “Giritler”; Girit konumundaki memleketler üzerine uyguladığı politikanın eleştirisinin hâkim olduğu metinde dil, devrine göre sade sayılabilecek derecede anlaşılırdır. Yazar, öncelikle dünkü ve o günkü devlet politikasını tenkit etmiş, aynı zamanda Girit ve benzeri meseleler için kalıcı fetihleri sağlayacak bir yönetim politikası önermiştir. Kendi söylemiyle acı başlayıp tatlı bitirdiği metninde “acı” olarak gördüğü kısmı soğukkanlı ve eleştirel bir bakış açısıyla kaleme alan yazar, metnin sonunu oluşturan “tatlı” kısımda ise gerçeklikten -vatandaş refleksiyle- uzaklaşmış ve esasen dilekten, inançtan ibaret olan hislerini coşkun bir tavırla/millî bir romantizmle ifade etmiştir.

“**Halley’e Karşı**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Mehmed Sadi'nin Halley kuyruklu yıldızına yazdığı şiir. 1910'da Yerküre'ye çarpması ihtimali dolayısıyla dünya çapında kaygıya sebep olan Halley kuyruklu yıldız, dönemin bazı ediplerine ilham vermiş, uyandırdığı endişe ve korkuyla bazı eserlerin "sebeb-i telifi" olmuştur. Bu tip eserlere bir örnek olan "Halley'e Karşı", serbest bir nazım şekliyle kaleme alınmıştır.

"Hatem", Hediye-Numero 3, ?.

Hayrullah Süleyman'ın, bir kadın parmağındaki yüzük objesi etrafında oluşturduğu mensure.

"Hayât Yolunda", Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Tahsin Nahid'in "Sana" dediği şahsa ithaf ettiği şiiri. Aşk temalı şiirin lisanında yer yer konuşma dilinin tesirleri görülür.

"Hayât", Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

Ali Süha'nın, hayatı özetlediği sohbeti... İkinci tekil şahsın zamiriyle seslendiği okura, -genç yaşta olmasın rağmen- güngörmüş bir yetişkin üslubuyla hitap eden Ali Süha'nın ana-baba kıymetini vurguladığı bu metin, yazarın hayatı dikkate alınarak okuduğunda, biyografik unsurlar barındırması dolayısıyla dikkate değerdir. Nitekim babasız büyüyen ve annesiyle yaşayan yazarın satırlarında, hayatta olmayan bir babanın yokluğundan kaynaklanan acının deneyimi ve bundan doğan içtenlik metne yansımıştır.

"Hicrân-ı Müzmîn", Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Ömer Seyfeddin'in sone nazım şekliyle yazdığı şiir. *Tenkîd*'deki diğer şiirlere oranla çok daha sade bir dille yazılan şiirin kelimeleri, yazarın hikâyelerine göre daha ağırdır.

"Hisler ve Fikirler", Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Baha Tevfik'in Raif Necdet'i, onun eseri "*Hisler ve Fikirler*" bağlamında değerlendirdiği eleştirisi... Baha Tevfik, bu tenkidinde Raif Necdet'i "şuh ve hoppa" üslubu nedeniyle ilk önce Mehmed Rauf'a benzetse de onun bir Mehmet Rauf olmadığını hatta çeşitli yönleriyle onun tam zıttı olduğunu ve Raif Necdet'in daha çok Ahmed Midhat Efendi'ye benzediğini ve de bu yönüyle çözümlenmesinin, eleştirilmesinin gerekliliğini belirtir.

Baha Tevfik, "*Hisler ve Fikirler*" adı eseri, birbirine zıt düşünceler dizisi

barındırdığı için alaycı bir üslupla “şâyân-ı takdir” kabul eder. Kimi ifadelerini anlamsız bulan ve eserin adını, kitapta ele alınan meselelerin sırası noktasında bir ipucu olarak gören Baha Tevfik, yapıtta bunun tam aksine hareket edilmesini takdir ederken yazarın, bunu farkında olmaksızın yaptığını alaycı üslubuyla ima eder hatta ilerleyen satırlarda yazarın his ve fikri birbirinden ayırt edemediğini ifade eder.

Hisler ve Fikirler adlı kitapta dile getirilen meselelerin hepsinin sadece okunmuş ve dolayısıyla başkalarından edinilmiş olduğunu fakat edinilen/ezberlenen bu fikirlerin Raif Necdet tarafından anlaşılmadığını dile getiren yazar; eleştirisini, adı geçen eserden aldığı pasajlara dikkat çekmek ve bunu da eleştirisine bir sohbet havası katmak suretiyle devam ettirmiş; Raif Necdet’i özgün olmadığı ya da basmakalıp görüşleri devam ettirdiği gerekçesiyle eleştirmiştir.

“**Hoş Bir Sadâ**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Ömer Seyfeddin’in sone nazım biçimiyle yazdığı şiir.

Teması ölüm olan şiirdeki metinlerarasılık dikkat çekicidir. Théophile Gautier’in “*L’arte*” adlı şiirinden bir dörtlüğe iktibasla başlayan sone, Bakî’nin “Zülf-i siyâh-ı sâye-i perr-i hümâ imiş/İklîm-i hüsne anuñ için pâdişâ imiş” matlalı gazelinde geçen “Bâkî kalan bu kubbeye bir hoş şadâ imiş” mısrayla sona erer.

Şair, Gautier’in “*Tout passe*” ifadesini şiirin dört bendinde de “Her şey geçer...” demek suretiyle onaylasa da onun, Bakî’nin “hoş sada”sıyla paralel olarak algılanabilecek nitelikteki “le buste”ünü son bentteki “adem”le reddeder ve bu şekilde, ölüm sonrasında - belki hatırlanma isteği belki de sonsuzluk arzusuyla- dünyada bırakılan/bırakılması umulan miras noktasında kendi gerçeklik algısını dile getirir.

Şiirin başlığındaki soru işareti “hoş bir sadâ”nın varlığını sorgulaması yönüyle dikkat çekicidir ve şairin, özellikle “Bâkî kalan bu kubbeye bir hoş sadâ imiş” dizesine karşı parodik tavrı, alıntılanan dizenin şairine “bî-çâre” dedirtecek kertede iddialıdır.

Öte yandan şiirin Fransızca alıntısında mevcut “*august*” ifadesi dikkat çekicidir zira şairin iktibas yaptığı asıl metinde bu kelime değil “*robuste*” sözcüğü kullanılmıştır.¹³¹ Şair, sözü edilen metni tırnak içinde verdiğine göre burada bir müdahaleden çok yanlış hatırlama ihtimali göze çarpar.

İktibasta bulunulan her iki eserin de ölüme bakış, daha doğrusu ölümden sonra

¹³¹ Bkz, Gautier, T. (1881). *Émaux et Cameés*. Paris, s.223.

dünyaya bakış noktasında birbirleriyle benzerlik gösterdiğini okura fark ettirmek isteyen şair, bir bakıma bu vadiye kendi düşüncesini ifade etmiştir.

“İki Kıt’a”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Müstecâbîzâde İsmet Bey’in iki kıt’alık şiiri. Kıt’a nazım şekliyle yazılan şiirler aslında başlıksızdır. İlk kıt’ada felekten ve dostların kötü kalpliliğinden şikâyet söz konusudur. İkinci kıt’a ise evvelkine göre daha ve hikemîdir.

“İntikâd”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Baha Tevfik’in Bezmî Nusret’e yazdığı, intikad kavramına dair görüşlerini içeren açık mektubu. İntikâdın belli usul ve kurallardan bağımsız olduğunu ifade eden Baha Tevfik, bu kuralsızlığı “efkâr-ı müştereke”nin olmayışına bağlar. Düşünen insanların oranını milyonda bire indirgeyen yazar geriye kalanların, fikirleri hemen herkesçe kabul ve taklit edilen kişiler olduğunu belirtir ve teamüllerin ortak bir düşünceden değil papağan gibi tekrarlanmak suretiyle devam ettirilen görüşlerden türediğini iddia eder. Âlimlerin kabul görüşlerini de hile ve kurnazlıkta muktedir olmaya bağlayan Baha Tevfik; ilim ve fenni, zamana ve zemîne uydurulmuş “indî fikirler, nisbî ve muvakkat hakikatler” olarak ifade etmek suretiyle bilimin göreceliliğine ve hakikatlerin vakitsel değişkenliğine dikkat çekerek tenkidin kuralsız oluşu noktasında ısrar eder.

Baha Tevfik, edebiyat ve sanat hususunda da tenkîdin kuralsızlığına kendi fikrinde bir zemin hazırlama gayreti içerisinde. İmgelemi hastalık hâli olarak gören yazar, bu muhayyileden çıkan edebî eserlerdeki ilerleme ile iddia ettiği hastalık arasında bir doğru orantı kurar ve şairin ne denli hasta ise o derece sanatkâr olduğu çıkarımına dayanarak söz konusu hastalıkların/sanatkârlık gücünün saptanabilmesi için belirli bir eleştiri ölçüsünün konulamayacağı sonucuna ulaşır.

“İntikâd”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Baha Tevfik’in *İntikâd* başlıklı metninin devamı. Tenkitte kural olduğunu iddia etmenin münekkît için bir başarı hilesi olduğunu dile getiren yazar, eleştirinin kuralsızlığına dair fikirlerini makalenin bu ikinci kısmında da dile getirir. Meseleye makyavelist bir tutumla yaklaşan Baha Tevfik, eleştirmene atfettiği hilenin meşruiyetini de onun başarılı olmasına bağlar.

Eleştirinin varlık sebebini ise bir eseri batırma emeline bağlayan yazar, eleştiriden beklenen tek şeyin kişisel bir şöhret elde etme olduğunu iddia eder, tenkidin bilindik

tanımını asla hakikî bulmaz ve tenkidi, kelimenin tam manasıyla bir “iğfal”; kandırma, baştan çıkarma olarak görür.

Zeki ve kurnaz bir ve alçakgönüllü olmayan bir eleştirmen tipi idealize eden Baha Tevfik’e göre hakikat kavramı görecelidir. Durağan ve sonsuz bir şeyin olmadığını iddia eden yazara göre her şey gelip geçicidir. Dolayısıyla Baha Tevfik’e göre sınırları belli ve sabit birtakım eleştiri kurallarından bahsetmek mümkün değildir.

“**İntikâda Dâ’ir**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

F[eyzullah] Sâcid’in, Baha Tevfik’e ait *İntikâd* başlıklı metnini değerlendirdiği eleştiri metninin birinci kısmı. F. Sâcid, makaleye *Tenkîd*’in kendisinde bıraktığı olumlu izlenimleri ifade ederek başlar. Tenkîd’in, gereksinim duyulan bir kılavuz olarak üstleneceği göreve dair iyi niyet ve temennîlerini dile getirdikten sonra -isim vermeksizin- eleştirdiği bazı gazetelerle sürdürdüğü yazısının son kısmında Baha Tevfik’in *İntikâd* adlı makalesine yer verir. İlk cümleleriye kendisinde şaşkınlık yarattığını ifade ettiği *İntikâd*’ı bir cümleyle özetler ve yazının devam edeceğini bildirir.

“**İntikâda Dâ’ir**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

F[eyzullah] Sâcid’in, Baha Tevfik’e ait *İntikâd* başlıklı metnini değerlendirdiği eleştiri metninin ikinci kısmı. Makalesini, hakikatlerin içyüzü ve insan için neden gerekli olduğunu belirten cümlelerle sürdüren yazar, Baha Tevfik’in görüşlerine göre insanlığın artık yaşamaması gerektiğine hükmeder, insanlık için o vakte kadar üretilmiş ne varsa onları boşa çıkarır ve yine Baha Tevfik’in görüşlerine dayanarak onun “İntikâd” başlıklı makalesinin de gereksiz olduğunu söyler ve bu suretle onu iğneler.

Eleştiriye dair o zaman için cidden belirli kuralların olmadığı noktada Baha Tevfik’e katılan yazar; onun, daha çok bu noktadaki aşırı tutumunu tenkit eder. Söz gelimi, eleştiriye dair hiçbir şekilde kural konulamayacağı düşüncesini reddeder. Bir takım örneklerden yola çıkarak, fikirlerin ya yanlış ya da doğru olabileceğini ifade ettikten sonra bu noktada ihtiyaç duyulan netliğin de belirlenmiş kurallar ve ispatlanmış hakikatlerle sağlanacağını savunur.

Hakikatin/hakikatlerin zaman içerisinde nasıl oluştuğunu felsefî bir yaklaşımla açıklayan F. Sâcid, Baha Tevfik’in “mugâlata” ve “şaşırtma” kavramlarıyla bir tutup “boş” kelimesiyle nitelendirdiği “mantık” için bu sıfatı kabul etmez.

“**İntikâda Dâ’ir**”, Tenkîd-Numero 5, 17 Haziran 1326

F[eyzullah] Sâcid'in, Baha Tevfik'e ait *İntikâd* başlıklı metnini değerlendirdiği eleştiri metninin üçüncü kısmı. Düşünürler tarafından ortaya konan ve kabul gören bir takım kuralların Baha Tevfik'çe, yanıltıcı sözler olarak kabul edilmesine karşı çıkan F. Sâcid, düşünebilenlerin az olduğu iddiasını da reddeder, herkesin düşündüğünü fakat bu düşünenleri içerisinde isabetli fikirleri olanların az olduğunu dile getirir. Baha Tevfik'in "efkâr-ı müştereke"yi reddedişine de karşı çıkan yazar, insanın hiçbir şeyden, hiç kimseden etkilenmeksizin; tamamen şahsi fikirleriyle var olmasına olanak vermez ve dolayısıyla *İntikâd*'da alay edilen bu etkileşim silsilesini doğal karşılar.

"İntikâda Dâ'ir", Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

F[eyzullah] Sâcid'in, Baha Tevfik'e ait *İntikâd* başlıklı metnini değerlendirdiği eleştiri metninin son kısmı. Bilim adamlarının, âlimlerin ve filozofların görüşlerinin reddedilmiş olması hususunda Baha Tevfik'in genelleme yapmasını eleştiren F. Sâcid, hakikati değişmez addederken değişime açık olanın teori olduğunu vurgular. Her teorinin de hakikate dayandırılmayacağını söyledikten sonra teorinin gerçek/kanun olup olamayacağı noktasında mantığa duyulan ihtiyacı dile getirmek suretiyle Baha Tevfik'in mantık hakkındaki tutumunu bir kez daha tenkit eder.

F. Sâcid, akıl ve yargılayabilme yetisini ön plana çıkararak Baha Tevfik'in ilimi ve bilimi kişiden kişiye değişebilecek terörlerden ibaret görmesini eleştirdikten sonra yine tenkit bahsine gelir ve eleştirinin bir takım kuralları bağlı kalınarak yapılması lehine görüşlerini açıklar.

Baha Tevfik'in mânâ ve edebiyatı kullanarak eleştirinin kuralsızlığına dönük oluşturduğu zemini, özellikle onun edebiyat-sanatçı hakkındaki görüşlerini aldatmacalı bir kurgu olarak nitelendirmek suretiyle eleştiren yazar, tenkidin şöhret için yapılacağı fikrini de abartılı bulur ve son olarak Baha Tevfik'in eleştirmen-hilekârlık-budalalık bağlamında dile getirdiği görüşlerini sorgulayarak makalesini bitirir.

"İstîşfâ", Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Müstecabîzâde İsmet'in Hz. Peygamber'e dair yazdığı rubai.

"Kadımlar ve Hayât", Hediye-Numero 3, ?.

Hüseyin Rahmî'nin kadın konulu mensuresi.

"Köpekler", Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Doktor Abdullah Cevdet'in, sokak köpeklerinin zaptedilmesi gerektiği hususunda

yazdığı makale.

“**Kudret-i İntâkıyyen**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Fâik Ali'nin aşk temalı sonesi.

“**Leyâl-i Âfileden**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

İsmail Hâmi'nin Bezmî Nusret'e ithaf ettiği sone nazım biçimli şiir.

“**Leyâl-i Mahmûme**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Faik Ali'nin tema itibarıyla münacaatı andıran sonesi.

“**Mâziye Karşı**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Edhem Hidâyet'in, hayal dünyasındaki geçmiş algısını yansıttığı sonesi.

“**Melâl-i Rûhum**”. Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

Medîha Güzîn'in “Lâmi'a” ithaf ettiği yalnızlık temalı mensure.

“**Mesâ-yı Bahâr**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Tahsin Nahid'in Mehmed Ali Tevfik'e ithaf ettiği aşk temalı manzume.

“**Mest ü Müstağrak**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Hüseyin Suad'ın sone nazım biçimiyle yazdığı şiir. Eser, bir aşkın alışlagelmiş terennümünden çok erotik kimliği ile dikkat çeker. Şair, ifadelerini aşkın manevî yönünden ziyade tensel boyutu etrafında yoğunlaştırmış, sevgilisine duyduğu hisleri şûhâne bir tavırla dile getirmiştir.

“**Muhâkeme-i ‘Aşk**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Ali Haydar Emir'in iki beş, üç üçlükten oluşan aşk temalı şiiri.

“**Nefhâ-i Tesliyyet**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326.

Hâşim Sâmi'nin ölüm ve yaşam üzerine yazdığı deneme.

“**Nigâh-ı Pür-heycân**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

H. Nâzım'ın sone nazım biçimiyle yazdığı şiir.

“**Nil Kenârında Yaz Gecesi**”, Hediye-Numero 3, ?.

Zaimzâde Hasan Fehmi'nin Faik Ali'ye ithaf ettiği egzotik özellikler taşıyan sone.

“**Odam**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Ahmed Kemâl'in sone nazım biçimiyle yazdığı şiir.

“Olimp’in Eteklerinde”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Faik Ali'nin sekiz dörtlükten oluşan şiiri.

“Onun Gözleri”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

İlyâs Mâcid'in Hâmid Subhî'ye ithaf ettiği fantezisi.

“Osmânlı Edebiyyâtı”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Bahâ Tevfik ve Ahmed Nebîl'ce, “Edebiyyât nedir?, Bizde telakkîsi, te'sîrleri, Dünküler, bugünküler — Edebiyyât bâdî-yi izmihlâldir. — En büyük maraz.... Şübhesiz edebiyât!... —Edebiyyâta gâye nedir?... — Edebiyyât nasıl olmalı? — Âtisi...?” kabilinden soruların ve sorunların ele alındığı eleştiri metni.

“Osmânlı Edebiyyâtı”, Tenkîd-Numero 5, 17 Haziran 1326.

Bahâ Tevfik ve Ahmed Nebîl, uzun olması sebebiyle böldükleri tenkitlerini bu ikinci başlık altında sürdürmeye devam eder. Edebiyatın olumsuz yönlerine dikkat çeken ve onu bir hastalık kaynağı olarak gören yazarlar, bu metinde genel olarak edebiyatın kendisini hicvetmişlerdir. Tenkîd'in dikkate değer metinlerinden biri olan *Osmanlı Edebiyyâtı* eleştiriden öte bir hicviye hatta reddiyedir.

“Prens Salonunda”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Fehmi Râzi'nin sohbet tarzında keleme aldığı metin.

“Reftâr-ı Matbû'ât”, Hediye-Numero 3, ?.

Hakkı Tarık'ın Tenkîd'in yayımlanmasından iki yıl sonra yazdığı ve o devir edebiyatının değerlendirmesini yaptığı eleştiri.

“Reftâr-ı Matbû'ât”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Hakkı Tarık'ın, Ahmed Hâşim'i, Midhat Cemâl'i, Râ'if Necdet'i, Senî' H.'yi, Şehâbeddîn Süleymân'ı ve Şekîb 'Âkif'i, tenkit etmek suretiyle edebî gündemin değerlendirmesini yaptığı eleştiri.

“Reftâr-ı Matbu'ât”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Hakkı Tarık'ın, *Siyâh Çarşafı*, *Kardeşim 'İzzet İçün*, *En-nâr Eşeddü Mine'l-İntizâr*, *Felâketten Sonra*, *Bugünküler*, *Dünküler*, *Muhterem Bir Şâ'irenin Defterine*, *Lukad'ın Karşısında*, *Fecr-i Âtî Mektebi İmtihânları*, *Fıkra*, *Bir Demet*, *Bedbînî*,

Muhâvere-i Hissiyye, Leyâl-i Hicrân, Musâhabe-i Edebiyye başlıklı metinler üzerinden iki haftanın edebi değerlendirmesini yaptığı tenkit.

“**Reftâr-ı Matbû‘ât**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Emin Lâmi’in, *Servet-i Fünûn, Resimli Kitâb, Ümmet, Şebâb, Envâr-ı Vicdân ve Tenkîd* dergilerinde yayımlanan bazı eserler üzerinden edebî gündemin nabzını tuttuğu eleştiri.

“**Reftâr-ı Matbû‘ât**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Hakkı Tarık’ın, *Hüsn ve Şi‘r, Şebâb, Tenkîd, Servet-i Fünûn, Resimli Kitâb, Ümmet, Arkadaş ve Envâr-ı Vicdân* adlı dergilerde yayımlanan bazı eserler üzerinden iki haftanın edebî tenkidini yaptığı metin.

“**Rûh-ı Fuzûlî’ye**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Hüseyin Suad’ın, Fuzulî’nin ruhuna ithaf ettiği gazel biçimli şiir.

“**Rû‘yâ**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Hüseyin Suad’ın sone nazım biçimiyle yazdığı şûhane şiir.

“**Seni Görmek**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Mehmed Muhyiddîn’in sone nazım biçimiyle yazdığı hasret temalı şiir.

“**Serâb**”, Tenkîd-Numero 4, 25 Mayıs 1326.

Bezmî Nusret’in, üzerine yazı yazılacak bakir bir mevzu bulmanın güçlüğü üzerine yazdığı deneme. Faik Ali’ye ithaf edilmiştir.

“**Sınıfta**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Bezmî Nusret’in Edhem Hidâyet’e ithaf ettiği, eğitim-öğretim hayatından bir kesiti yansıtan metin... Yağmurlu bir gün peyzajıyla başlayan bu anlatı, kısa hikâye ile küçürek öykü arasında bir hacme sahiptir. Ailelerinden henüz ayrıldıkları izlenimini hissedildiği çocukların tedirgin ruh hâli, şiddetle yağın yağmurun verdiği ürperti ile pekiştirilerek söz konusu öğrencilerin hissettiği kasvetin tasvirine canlılık katmıştır. Metinden, “muallim” olduğu anlaşılan Munis’in “vicdan” kelimesine dair hissettikleri ise metnin belki en dikkat çekici yanındır fakat ne var ki Munis’in bu noktadaki duygu ve düşüncelerinde açıklık yoktur ve bu “muamma” okucunun hayal gücüne bırakılmıştır.

“**Şebâb-ı Meftûr**”, Hediye-Numero 1, 17 Haziran 1326

Filibeli Nizamî'nin Bezmî Nusret'e ithaf ettiği geçmişe özlem temalı sonesi.

“**Şûrezâr-ı Hayat**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Mehmed Sadi'nin sone nazım biçimiyle yazdığı şiiri. Geçmiş, gelecek, hayat, ölüm ve yokluk kavramları üzerine inşa edilen şiir felsefî özellikler gösterir ve bu yönüyle de Makber Şairi'ni hatırlatır.

“**Terbiyye-i Ahlâkiyye**”, Tenkîd-Numero 3, 5 Mayıs 1326.

Fazıl Ahmed'in ahlak eğitimi üzerine yazdığı makale.

“**Terlikler**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Manastırlı Mehmed Emin'in Baha Tevfik'e ithaf ettiği fantezi.

“**Tevdî'ât-ı Hissiyye**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

Aziz Nerîman'ın, annesine ithaf ettiği serbest müstezat.

“**Tûde-i Melâl**”, Tenkîd-Numero 2, 15 Nisan 1326.

Bezmî Nusret'in, Fehmî Râzî'ye ithafen yazdığı aşk konulu deneme.

“**Uhuvvet, 'Adâlet**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Ali Sühâ'nın yazdığı Aktör Burhaneddin Bey'i tenkîd ettiği tiyatro eleştirisi.

“**Vatanım İçin**”, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Bezmî Nusret'in Girit meselesi üzerine yazdığı makale.

“**Yâdin**”, Tenkîd-Numero 4, 17 Haziran 1326.

Faik Ali'nin sone nazım biçimiyle yazdığı özlem temalı şiir.

“**Yalan**”, Tenkîd-Numero 1, 22 Mart 132[6].

Abdülhâk Hayri'nin sone nazım biçimiyle yazdığı aşk temalı şiir.

“**Yatak**”, Hediye-Aded 2, 10 Temmuz 1326.

M. Hâlid'in fantezi türünde yazdığı metin.

3.1.2. Tercüme Olanlar

Tenkîd dergisindeki müstakil tercüme metinler *Küçük Numuneler* başlığı altında toplanmış kısa eleştiri yazılarıdır. Yedi ayrı konu üzerine yazılan toplam dokuz metin vardır ve bunlar yedi farklı yazarın kaleminden tercümedir ve “*Suderman*” başlıklı eleştiri haricindekiler Fransız edebiyatına dairedir. Dergide, metinleri kimin çevirdiğine dair bir bilgi verilmemiştir fakat yapılan araştırmalarda “*Kese Hakkında*”, “*Ceriha’ya Dair*”, “*Bir Mecmû’a-i Eş’âr Hakkında*”, “*Bir İş Adamına Dâ’ir*”, “*Suderman*”, “*Pol Verlen*” başlıklı metinlerin, matbuat âleminde ε. Nâdir imzasıyla tanınan Ali Ekrem’e ait olduğu tespit edilmiştir. Adı geçen metinlerden “*Kese Hakkında*”, “*Ceriha’ya Dair*”, “*Bir Mecmû’a-i Eş’âr Hakkında*” ve “*Bir İş Adamına Dâ’ir*” Tenkîd çıkmadan dokuz sene önce; *Ma’lûmât* mecmuasının 7 [Haziran] 1317 tarihli 292. numerosunda “*Tenkîd Numûneleri*” başlığı altında “*Bazı Âsâr-ı Edebiyye Hakkında Meşâhir-i Münekkidîn Tarafından Verilen Hükümlerin Hülâseten Tercümesi*” sunumuyla yayımlanmıştır.¹³² Öte yandan “*Pol Verlen*” de yine *Mâlûmât*’ın 293. sayısında mevcut “*Tenkîd Nûmuneleri*”nde; “*Pol Verlen Hakkında Jül Lümetrin Mütâla’âtından Mâb’ad*” başlıklı metnin içinde,¹³³ “*Suderman*” ise *Mâlûmât*’ın 296. sayısındaki “*Sembolizm*” başlıklı yazının içinde¹³⁴ yer alan bir pasajdır. Bunlar haricinde, Söz konusu metinler, başlıklarında çok ufak değişiklikler yapılması ve içerdikleri latin harfli özel isimlerin çıkarılması haricinde aynen *Tenkîd*’e nakledilmiş ve çevirmeni verilmeden yayımlanmıştır.

3.1.2.1. Küçük Numûneler

Suderman, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Ludwig Büchner’in Alman tiyatro yazarı Suderman’ı tenkit ettiği metin.

“Ceriha”ya Dair

Başlıksız, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Émile Faguet’nin, adı Türkçe’ye “Ceriha” olarak çevrilen eser üzerine yazdığı eleştiri.

Başlıksız, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

¹³² Bkz. ε. Nâdir. (1317, 7 Haziran). Tenkîd Numûneleri. *Ma’lûmât*, s. 1010-1012.

¹³³ Bkz. ε. Nâdir. (1317, 14 Haziran). Paul Verlen Hakkında Jül Lümetr’in Mütâlâ’atından Mâb’ad. *Ma’lûmât*, s.1019-1024.

¹³⁴ Bkz. ε. Nâdir. (1317, 5 Temmuz). Sembolizm. *Ma’lûmât*, s.1068-1070.

Gustave Larroumet'nin Ceriha'yı tenkit ettiği metin.

“Kese” Hakkında

Başlıksız, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Émile Faguet'nin, Alferd Capus'ye ait *La Bourse ou la Vie* adlı komedisini değerlendirdiği metin.

Başlıksız, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Gustave Larroumet

“Bir İş Adamı”na Dâ'ir, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Georges Pellissier'nin Paul Bourget, Un Homme D'affaires künyeli eser için yazdığı eleştiri.

Senbolizm, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Jules Bois'nın sembolistleri eleştirdiği ve sembolizme dair fikirlerini ifade ettiği yazı.

Pol Verlen, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Jules Lemaître'in Paul Verlaine'e dair düşüncelerini dile getirdiği yazı.

Bir Mecmû'a-i Eş'âr Hakkında, Tenkîd-Numero 6, 10 Temmuz 1326.

Charles Le Goffic'in, Albert Mérat'ya ait Vers Le Soil adlı şiir kitabını tenkit ettiği metin.

IV. BÖLÜM

4. DİĞER METİNLER

Tablo 4.1. Tenkîd ve Eklerindeki Diğer Metinlerde Adı Geçenler

TENKİD: Numero-1	Şair-Yazar	Mehmed Ra'ûf, Doktor Lutfi, Safvet Nezîhî, Celâl Sâhir, Fâzıl Ahmed, Tahsin Nâhid, Hâmid Subhî
	Eser	“Rûh-ı Bıkayd”, “Timsâl-i 'Aşk”, “Solgun Neşîdeler”
	Sürelî Yayın	Tanîn, Sadâ-yı Millet, Yeni Gazete, Tercümân-ı Hakikat, Sa'âdet, İştirak, Eşref, Feryâd, İğne
TEN KİD:	Şair- Yazar	'Âlî Haydar Emîr, F. Sâcid, Mehmed 'Alî, 'Aziz Nerimân, Ğ. Mübîn, Çelebizâde Nûrî, Sezâ, Hâşim Sâmi

	Eser	“Nation Ottomane”, “Zulmet”
	Sürelî Yayın	Tanin, İkdâm, Tasvîr-i Efkâr, Sabah, Arkadaş, Kalem, ‘Avam, Hande, Geveze, Kâ’inât, [Salihli’deki] Tenkîd, Tatbikât, Resimli Kitâb, Sadâ-yı Millet, Yeni Gazete, Tercümân-ı Hakikat, Sa’âdet, İştirak, Eşref, Feryâd, İğne, Hüsn ve Şi’r
	Girişimci	H. Hüsnü, A. Subhî
TENKİD: Numero-3	Şair-Yazar	‘Alî Sühâ, Emile Faguet, Halil Hidâyet Keşfi, Râ’if Necdet, Tahsin Nâhid, Nâmîk Ekrem, Emin Lâmi’, M. Hayrâh Süleymân, S. M..., Ahmed Muhtâr
	Eser	“On Dokuzuncu ‘Asır”, “Hisler ve Fikirler”, “Rûh-ı Bîkayd”, “Hicrân”, “‘Âlem-i Lâtifin Mevcûdiyyeti yâhûd Manyâ-tizm ve İspirtiz-manın Mâhiyyeti”, “Mezâmîr-i Elem”, “Kulis Aralarında”
	Sürelî Yayın	Hanım Teyze, Envâr-ı Vicdân, Şûrâ-yı Ümmet, Edeb
	Girişimci	İskeçeli Sıdkı
TENKİD: Numero-4	Şair-Yazar	Mehmed Rauf, F. Sâcid, Giridli Hüseyin Rahmî, Köprülüzâde Fu’âd Bey, A.-B.
	Eser	“Zulmet”, “Edebiyyât-ı İnsâniyye”, “Hayât-ı Fikriyye”
	Sürelî Yayın	İğne, Hukûk-ı ‘İbâd
	Ticarethâne	Emniyyet Eczahânesi, Şâmlı, Tiring, İştayn, Kânî İpekci, Mehpâre, Binbir Çeşid Mağazası, Selânik Bonmarşesi, Gözlükcü Yohan Paluka
	Girişimci	Doktor Halil Rif’at
Tn-5	Yazar	Mehmed Rauf
HEDİYE: Numero-1	Şair-Yazar	Tevfik Fikret, İsmâ’il Hâmî, İlyâs Mâcid, M. Ra’ûf, Ali Haydar Emir, Mehmed ‘Alî, ‘Azîz Nerîmân, Mehmed Muhyiddîn, Manastırlı Mehmed Emîn, Serâb, Fâ’ik ‘Âlî
	Eser	“Kıyl ü Kâl-i Edebî”
	Ticarethâne	Şâmlı, Tiring, İştayn, Kânî İpekci, Binbir Çeşid, Selânik Bonmarşesi, Gözlükcü Yohan Paluka
	Girişimci	Trabzonlu ‘Alî Haydar Bey
HEDİYE: Numero-2	Şair-Yazar	Müstecâbîzâde ‘İsmet, Mehmed Necîb, Nevşehirli M. Kemâl, Ahmed Nebîl, Bahâ Tevfik, Hüseyin Su’ad, [Paul] Borguet
	Eser	“Lâne-i Melâl”, “Tribole”, “‘Aşk Nedir?”
	Sürelî Yayın	Köylü, Âhenk, Hukûk-ı ‘İbâd, Teşvîk, Hüsn ve Şi’r, İğne, Geveze, Nâzikter, Dellâl
	Ticarethane	Suhûlet Kütübhânesi, Şâmlı, Tiring, İştayn, Kânî İpekci, Binbir Çeşid, Selânik Bonmarşesi, Gözlükcü Yohan Paluka, Necîbler Mağazası, Fantezi, Optimos

		Makineleri”nin İzmir’deki acentesi, Resne Fotoğrafhânesi
HEDİYE Numero-3	Şair-Yazar	Fehmî Râzî, Muhlis Sabâhaddîn, Halîl Zihnî, Hasan Hikmet, Râtib Mu’allim Fikri, Mahrûkî, Hâmid Subhî
	Eser	“Rübâb-ı Şikeste”, “Nisvân-ı Zarîfe”, “Solgun Neşîdeler”, “Karagöz Meyhânedede”

Tablo 4.2. Dergi İçindeki Diğer Metinler

TENKİD: Numero-4	<p>Mehmed Ra’ûf Beyefendi’ye</p> <p>Müsâ’adenizi istihsâl etmeden mektûbunuzu neşrettiğimizden dolayı afvınızı ricâ ederiz. Böyle bir harekette bulunmamızın başlıca sebebi, en müdhiş bir yaramızı açmanızdır ve zannederiz ki şu mes’eleyi teşrih etmek, halline çalışmak hepimize düşen bir vazîfedir. Gelecek nüshamızda hassamıza isâbet edenî mümkün olduğu kadar îfâya çalışacağız.</p> <p style="text-align: right;">Müdüriyet [s.6]</p> <p>Uzunluğu hasebiyle makâlemizi kesmeye mecbûr olduk. Gelecek nüshada edebiyâtın henüz bilinmek istenilmeyen gâyesinden ve nasıl olması lâzımgeleceğinden bahesedeceğimiz gibi bugünkü edîb ve şâ’irlerimizin hüviyyet-i san’atlarını da birer birer tedkîkedeceğiz. F. Sâcid Bey’in makâlesine mezkûr makâlenin hâtiminde ayrıca cevâb verilecektir.</p> <p style="text-align: right;">A—B [s.8]</p>
Tn. N. 5	<p>Mehmed Ra’uf Beyefendi’nin mektûblarını lâynıkıyla teşrih etmek arzûsunda bulunduğumuzdan mütâla’ât-ı âcizânemiz birkaç nüsha daha devâm edecektir. Li-muharririhî [s.5]</p>
HEDİYE: Numero-3	<p style="text-align: center;">İlk Söz</p> <p>Muhterem kârî’în..</p> <p>Bugün pek çok kusurlarıyla cenâh-ı mütâla’anıza tevdi’eylediğimiz Hediye’nin emellerimizle mütenâsib bir nefâsette olmadığını i’tirâf edeceğiz.</p> <p>Biz risâlemizin müzehher bir mecmû’a-i bedâyi’, rengîn, müzehher bir demet olmasını istiyorduk hâlbuki buna muvaffak olamadık. Her şeyde olduğu gibi matbû’atta da hüküm süren buhrân ve fıkdan-ı vesâ’it bütün ârzûlarımıza mâni’ oldu. Hep ‘ayn-ı sebebdan dolayı şimdiye kadar yüzlerce refiklerimiz bu keşmekeş-i matbû’ât içinde yaşayamadılar.</p> <p>Biz ise her müşkülü iktihâm ederek yorulmak bilmez bir ‘azm-i metânentle çalışmak istiyoruz. Göreceğimiz râğbet nisbetinde pek büyük teceddüdler göstereceğimize emîn olunuz.</p> <p>En muktedir gençlerimizin âsârını ihtivâ edecek olan Hediye’nin mesleği hakîkî bir inkılât-ı edebîye ma’tûftur. Zîrâ şimdi bütün kuvvetiyle hükümrân olan buhrân-ı edebînin sâ’ik-i yegânesini mesâlikin yekdiğeriyle imtizâc edememesinde aramalıyız.</p> <p>Edebiyyâtımızın son zamânlarda aldığı şekl-i mü’essif, birtakım gayr-ı nezîh eserlerin tahrîbât-ı ictimâ’iyyesi bizi bu teşebbüse sevk etti.</p> <p>Bugün şarkın; münevver, sâf sahâları yine sefâhatine, indirâs-ı ahlâkiye doğru yuvarlanıyor. Bu cereyânlara karşı durmaya fikren ve mevzû’an bir inkılâb-ı edebîyenin husûlüne ihtiyâcımız pek büyüktür.</p> <p>İşte bizim gaye-i âmâlimiz. Bu maksadın husûlünü te’mîn için birçok teşebbüslerimiz var, sırası geldikçe bunları enzâr-ı ‘âmmeye vaz’ edeceğiz. Yalnız bu mukaddes gâyeye vâsıl olabilmek için sizlerden teşvîk ve himmet bekleriz.</p> <p style="text-align: right;">Hey’et-i Tahrîriyye [s.2]</p>

4.1. REKLAMLAR

Tablo 4.3. Tenkîd ve Eklerinde Çıkan Reklamlar

Reklamın Adı-Ne/Kim Hakkında Olduğu	Reklam Metni	Yayımlandığı Sayı/Ek
Tahsin Nahid'in "Rûh-ı Bî-Kayd"ı, Cemil Süleyman'ın "Timsâl-i 'Aşk"ı	Birkaç gün evvel kütübhanemize <i>Rûh-ı Bîkayd</i> , <i>Timsâl-i 'Aşk</i> gibi nâdide iki eser 'ilâve eden Tahsîn Nâhid, Cemil Süleymân Beyleri tebrîk ve mezkûr âsâr-ı ber-güzîdeyi muhterem kârî'lerimize tavsiye eyleriz.	Tenkîd: Numero-1
<i>Nation Ottomane</i>	Muharrirîn-i muktedire ve meşâhir-i vükelâ-yı de'âvîden Ahmed Sâkî Beyefendi birâderimizin sâha-i matbû'âtı tezyîn eden şu eser-i kıymetdârı son derece fâ'ideli bir mevlûd-ı nefîsdir. Derîn bir tettebbu', 'amîk bir muhâkeme-i 'ilmiyye ile vücûda gelmiştir. Fransızca bilen mütâlî'lerimize tavsiyeyi vecîbeden görürüz.	Tenkîd: Numero:2
<i>Hisler ve Fikirler</i>	Edîb-i Eflâtun-perver Râ'if Necdet Beyefendi birâderimiz tarafından neşredilen şu mecele-i nefîseyi son zamânlarda intişâr eden ekser kitâblardan pek müstesnâ olarak telâkkî edebiliriz. Râ'if Necdet Bey şu eser-i müfîdiyle bize o kadar güzel parçalar, tedkîkât-ı 'amîka netîcesinde vücûda getirilmiş öyle mücevherler bahşetmiştir ki kendilerine minnetdâr olmamaklığımız kâbil değildir. " <i>Hisler ve Fikirler</i> "i kemâl-i cesâretle bütün kârî'at ü kârî'în-i kirâma tavsiye edebiliriz.	Tenkîd: Numero-3
<i>Rûh-ı Bîkayd</i>	Gazetemiz muharrirlerinden şâ'ir-i hassâs Tahsîn Nâhid Bey'in bu eser-i nevîni büyük bir kıymet-i edebiyeyi hâ'izdir. Kamerli gecelerin samt-ı esrâr-âlûdunu nuşâ nuş mübhemini, 'aşkın muhtelif safhalarını müstesnâ bir hiss-i rakîk ve asîl ile sine-i nezîhinde saklayan şu yeni ve zeheb-dâr mecmû'a-i eş'ârî 'umûm-ı kârî'lerimize tavsiye ederiz.	Tenkîd: Numero-3
<i>Hicrân</i>	Şu'arâyı 'Osmâniyye'den Nâmîk Ekrem Beyefendi'nin bu nâm ile neşrettikleri ahlâkî, felsefî, hikâye-i manzûmeyi müştâkân-ı edebe tavsiyeyi vecîbeden 'addederiz.	Tenkîd: Numero-3
<i>Hânım Teyze</i>	Pek eski bir zamândan biri 'âlem-i matbû'atda hidemât-ı nâfi'ası meşhûd olan İskeçeli Sıdkı Bey birâderimiz taht-ı idâresinde intişâra başlayan mizâhî risâle-i nefîseyi tebrîk ve mu'ammer olmasını temennî ederiz.	Tenkîd: Numero-3
<i>Solgun Neşîdeler</i>	Hey'et-i tahrîriyyemizden Hâmid Subhî Bey'in mensûr şi'rlerinden müteşekkil olan bu latîf ve mümtâz eseri hislerin, elemli dakîkaların bir ma'kes-i bedî'idir. " <i>Solgun Neşîdeler</i> "de kalbin en hafî noktaları teşrîh edilmiştir.	Tenkîd Numero-3
'Âlem-i Lâtifin Mevcûdiyyeti yâhûd Manyatizm ve İspirtizmanın	Güzel bir eserdir. Bir meziyyeti daha tercüme değil tettebbu' ile vücûda gelmiş olmasıdır.	Tenkîd Numero-3

<i>Mâhiyeti</i>		
<i>Mezâmîr-i Elem</i>	Risâlemizin erkân-ı tahrîriyyesinde ‘Âlî Sühâ Bey’in nefis mensûr şi’rleri “ <i>Mezâmîr-i Elem</i> ” nâmıyla yakında intişâr edecektir. ‘Âlî Sühâ Bey’in novel ve şi’r-i mensûr husûsundaki kudret-i san’atkârânesine meftûn olan kâri’lerimize tavsiye etmeyi zâ’id görürüz.	Tenkîd Numero-3
<i>Kulis Aralarında</i>	İşte size bir eser-i nefis daha. Yakında kütübhâne-i millîmizi tezyîn edecektir. Muharriri: Tenkîd muharrirlerinden Emîn Lâmi‘ Bey’dir.	Tenkîd Numero-3
<i>Edebiyyât-ı İnsâniyye</i>	Bu kitâb en yeni ve en müdekkik şâ‘ir ve nâşirlerimizin şimdiye kadar asla düşünülmemiş ve yazılmamış mevzû’larından müteşekkildir. Birinci forması yakında çıkıyor. Görür görmez şaşımamak için kavâ‘id-i esâsiyye-i müktesebenizi şimdiden unutmaya çalışınız!	Tenkîd: Numero-4
Büyük Ticârethânelerimiz	Nefis, metin eşyâ almak isteyenlerin âtideki ticârethânelere mürâca‘at etmeleri lâzımdır. Şâmlı, Tiring, İştayn, Kânî İpekci, Binbir Çeşid Mağazası, Selânik Bonmarşesi, Gözlükcü Yohan Paluka	Tenkîd Numero-4
<i>‘Aşk Nedir?</i>	Gayet müfid, gâyet ‘âlimâne yazılmış bir eserdir. Kâri’lerimize tavsiye ederiz. Tâbî‘i Suhûlet Kütübhânesi sâhibi Leon Lutfî Efendî’dir.	Hediye: Numero-1
Emniyyet Eczahânesi	Çenberlitaş, Vezirhân karşısında her türlü ma‘den suları, müstahzarât-ı ispençiyâre-i ‘Osmâniyye ve ecnebîyye bulunur. Reçetelerin fi‘âtı mu‘tedildir. İdrâr tahlîli de yapılır. Eczahâneye devâm eden etibbâdan Doktor Halîl Rif‘at Bey emrâz-ı cildiyyeyi, yeni ve eski bel soğukluğunu, idrâr darlığını ve bi‘l-cümle mesâne hastalıklarını fennin gösterdiği son usûl üzere tedâvî eder. Ve sûtana nâmıyla evlere alınacak hizmetçi kızların emrâz-ı sâriyye ve efrenciyyeye musâb olub olmadığını kat‘i olarak beyân eder.	Hediye: Numero-1
Büyük Ticârethânelerimiz	Nefis mâl almak ister misiniz? Şâmlı, Tiring, İştayn, Kânî İpekci, Binbir Çeşid, Selânik Bonmarşesi, Gözlükcü Yohan Paluka ticârethânelerine mürâca‘at ediniz.	Hediye: Numero-1
<i>Hüsün ve Şi‘r</i>	Taşrada intişâr eden edebî gazetelerin iyisi, en kâ‘idelisi olan bu risâleyi mutlaka okuyunuz. Dersa‘âdet’te şu‘besi idârehânemizdir.	Hediye: Numero-2
<i>İğne ve Geveze</i>	Bu iki mizâh gazetesi memleketimizde teferrüd etmiş gibidir. Eğlenmek isteyen kâri’lerimize hâsseten tavsiye ederiz.	Hediye: Numero-2
<i>Nâzikter</i>	Kastamonu gibi fakîr bir muhît-i edebîde büyük bir cesâret-i edebîyye ile çıkarılmakta olan bu sevimli risâleyi kadirşinâs kâri’lerimize tavsiyeyi vecîbeden görürüz. Dersa‘âdet’te şu‘besi idârehânemizdir.	Hediye: Numero-2
<i>Lâne-i Melâl</i>	En büyük müstesnâ şâ‘irlerimizden Hüseyin Su‘âd Beyefendi üstâdımızın bu mecmû‘at-ı eş‘ârı memleketimizde ilk def‘â olarak görülmüş bir inci, bir pırlanta, bir mahfaza-i zeberceddir. Mutlakâ okuyunuz, mutlakâ kütübhânenizi tezyîn ediniz.	Hediye: Numero-2

Büyük Ticârethânelerimiz	Nefs mâl almak ister misiniz? Şâmlı, Tiring, İştayn, Kânî İpekci, Binbir Çeşid, Selânik Bonmarşesi, Gözlükcü Yohan Paluka, Beyoğlu'nda Necîbler Mağazası, Bahçekapı'da Fantezi'ye, Yeni Postahâne Caddesi'nde Hilâl ticârethânelerine mürâca'at ediniz. Memnun kalacaksınız.	Hediye: Numero-2
Optimos Makineleri	Müstensihin mehâzîrinden kurtulmak isteyenlere müjde. Bütün Anadolu'da yegâne acenti İzmir'de Beyler Sokağı'nda Trabzonlu 'Ali Haydar Bey'dir.	Hediye: Numero-2
Resne Fotoğrafhânesi	San'atkârâne fotoğrafı çıkartmak ârzûsunda bulunanlar buraya bir def'a uğramalıdır.	Hediye: Numero-2

4.2. TEBRİKLER, TEŞEKKÜRLER, İLANLAR

Tablo 4.4. Tenkîd ve Eklerindeki Tebrikler, Teşekkürler, İlanlar

Tebrik Edilen, Teşekkür Edilen, İlan Edilen/Söz Konusu olan	Tebrik Teşekkür veya İlan Metni	Yayınlandıkları Sayı/Ek
<i>Tenkîd</i>	Gazetemiz şimdilik on beş günde bir neşr olunur. Senelik abonesi otuz kuruştur. İdarehânemiz Dîvân yolunda Kurşunlu Hân'dadır. San'at-ı intikâda muvâfık olmak şartıyla asâr-ı varide ma'ateşekkür kabûl ve derc edilir.	Tn: n-1
<i>Tanîn, Sadâ-yı Millet, Yeni Gazete, Tercümân-ı Hakikat, Sa'âdet, İştirak, Eşref, Feryâd, İğne</i> adlı gazeteler ve Şair Celis	Helecân ve tereddüd içinde uzattığımız za'îf eli kemâl-i tevâzu' ile kabûl ederek risâlemizi kâri'ât ve kâri'în-i kirâma tavsiye buyuran muhterem <i>Tanîn, Sadâ-yı Millet, Yeni Gazete, Tercümân-ı Hakikat, Sa'âdet, İştirak</i> , merhûm <i>Eşref</i> , İzmir'de münteşir <i>Feryâd</i> , Selânik'de çıkan <i>İğne</i> gazeteleriyle, gazetemiz hakkında gâyet nezîh bir manzûme-i takdîriyye yazan şâ'ir-i mümtâz Celîs Bey'e bin teşekkürü 'arz-ı ihtirâm eyleriz.	Tenkîd: n-1
Mehmed Ra'ûf, Doktor Lutfi, Safvet Nezîhî, Celâl Sâhir, Fâzıl Ahmed, Tahsîn Nâhîd	Gazetemiz çıkmadan bize birçok güzîde eserler veren zevât-ı â'zâma minnetdâriz. Gelecek nüshamızı tezyîn edeceklerini va'd buyuran en büyük ve müstesnâ edîblerimizden Mehmed Ra'ûf, Pâris dârü'l-fünûnu mu'allimlerinden Doktor Lutfi, Safvet Nezîhî, Celâl Sâhir, Fâzıl Ahmed, Tahsîn Nâhîd Beyefendilere 'arz-ı teşekkür ederiz.	Tenkîd: n-1
Tahsin Nahid Cemil Süleyman	Birkaç gün evvel kütübhanemize <i>Rûh-ı Bıkayd, Timsâl-i Aşk</i> gibi nâdide iki eser 'ilâve eden Tahsîn Nâhîd, Cemil Süleymân Beyleri tebrik ve mezkûr âsâr-ı ber-güzîdeyi muhterem kâri'lerimize tavsiye eyleriz.	Tn: n-1

<i>Solgun Neşideler</i>	Muharrirîn-i mütekaddireden Hâmîd Subhî Bey birâderimizin « <i>Solgun Neşideler</i> » nâmındaki eseri de fantezi vâdîsinde yazılmış âsârın en güzellerindendir. Şafak kütübhânesinde satılmaktadır.	Tn: n-1
<i>Tenkîd</i>	İdârehânemiz Dîvân Yolu'nda Kurşunlu Han'dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Senelik abonesi otuz kuruştur. Eser lutfedenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lâzımdır. Dercedilen eserin mü'essirine o nüshadan i'tibâren gazetemiz, hediyyeten takdîm edilir. Konulmayanlar i'âde ve sebeb-i te'hîrleri tenkîd tarzında sâhiblerine 'arz olunur.	Tenkîd: n-1
<i>Tanîn, İkdâm, Yeni Gazete, Tasvîr-i Efkâr, Sabâh, Sadâ-yı Millet, Resimli Kitâb, Arkadaş, 'Avâm, Kalem, Hande, Geveze, İğne, Kâ'inât, Tenkîd</i> [Salihli], <i>Tatbîkât</i> adlı süreli yayınlar	İfâ-yı teşekkür — Biz tamâmıyla kâni'iz ki bugünkü 'Osmânlılar 'aynı eski merd 'Osmânlılardır. Onların bütün faziletlerine, bütün 'ulviyyetlerine mâliktir. İşte size ufacak bir misâl: Risâle-i nâçizânemizin intişârı üzerine büyük 'Osmânlı milletinin hür, bülend matbû'âtı, <i>Tanîn, İkdâm, Yeni Gazete, Tasvîr-i Efkâr, Sabâh, Sadâ-yı Millet, Resimli Kitâb, Arkadaş, 'Avâm, Kalem, Hande, Geveze</i> , Selânik'de çıkan <i>İğne, Kâ'inât</i> , Sâlihli'de intişâr eden <i>Tenkîd</i> , muhterem bir 'âilenin mesâ'i-yi müffdesiyle Sakız'da neşrolunan <i>Tatbîkât</i> gibi birçok cerâ'id ve resâ'il-i muhtereme takdîrâtta bulundular. Fi'l-vâki' <i>Tenkîd</i> bu kıymetdâr teveccühâta lâayk değildi. Fakat ecdâdımızın misâfir-perverliği tekrâr ibrâz edildi. Şu nezâkete karşı teşekkürât ve ihtirâmâtımız pek küçük, pek nâçizdir. Kemâl-i ihtirâmla hepsinin ellerini öperiz.	Tenkîd: n-2
'Âlî Haydar Emîr, F. Sâcid, Mehmed 'Alî, 'Azîz Nerîmân, Ğ. Mübîn, Çelebîzâde Nûrî, Sezâ, Hâşim Sâmi	Muhâbere-i 'Aleniyye — 'Âlî Haydar Emîr, F. Sâcid, Mehmed 'Alî, 'Azîz Nerîmân, Ğ. Mübîn, Çelebîzâde Nûrî, Sezâ, Giridli kardeşlerimizden Hâşim Sâmi Beyefendilere: Lutfunuza minnetdârız. Kâbımızdaki " <i>Kâri'lerimize</i> " serlevhalı fikrayı okumanızı ricâ ederiz.	Tenkîd: n-2
H. Hüsni, A. Subhi	Hüsni ve Şi'r — Manastırda bir neyyîr-i tâbân gibi parlayan bu risâle-i nefisenin mü'essisleri H. Hüsni, A. Subhi Bey kardeşlerimizi muvaffakîyyet-i vâki'alarından dolayı tebrîk ile " <i>Hüsni ve Şi'r</i> "leri için uzun bir 'ömr-i güzîn temennî ederiz.	Tn: n-2

<p><i>Zulmet</i></p>	<p>Zulmet — Aydınlikda her şey mu‘ayyen ve mahdûddur, onları herkes görür, herkes anlar, hâlbuki zulmet böyle değildir.</p> <p>Lâyetenâhî ve bî-hudûd eşyâyı ihtivâ eder, kim daha ziyâde nüfûz-ı nazar sâhibi ise şübhesiz o daha ziyâde görecek ve pek başka türlü anlayacaktır.</p> <p>Tenkîd’de intişâr edecek olan bu mecmû‘â en yeni fakat en müdekkik şâ‘ir ve nâsirlerimizin güzîde ve nâ-matbû‘ eserlerini muhtevîdir. Başlıca mûndericâtı: — <i>Arek’in Mektûbları: Melîke-i Müzekker, İlk Gece, Rekâbet-i Hileler, İntikâm, Tekâmül-i ‘Aşk, ‘Aşk mı?, Yalan!...</i></p> <p><i>Felsefe-i Hakk, Ben Güzelim!..., Bu Senin, Şekil İbtidâiyye’si, Ah Bu Sevdâ!..., ‘Aşk-ı Musammem, Acımak mı Dersiniz?, Müjde!...</i> Daha birçok şi‘rler, hikâyeler, resimler ve sâ‘ire...</p> <p>Tertîb edenler: Gazetemizin birinci sınıf muharrirlerinden Bahâ Tevfik ve ezkiyâ-yı sebâtdan Ahmed Nebîl Beyler.</p>	<p>Tenkîd: n-2</p>
<p><i>Tenkîd</i></p>	<p>İdârehânemiz Dîvân Yolu’nda Kurşunlu Han’dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Se-nelik abonesi otuz kuruştur. Eser lutfedenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lâzımdır. Dercedilen eserin mü‘essirine o nüshadan i‘tibâren gazetemiz, hediye olarak takdîm edilir. Konulmayanlar i‘âde ve sebep-i te‘hîrleri tenkîd tarzında sâhiblerine ‘arz olunur.</p>	<p>Tenkîd: n-3</p>
<p>Okuyucular</p>	<p>Kâri’n-i kirâma teşekkür — Lâyık olmadığımız hâlde mahzâ safvet-i kalbimize binâen her gün bizi alkışlayan, teşvik eden birçok takdîrnâmeler alıyoruz. Bunlara, bu kıymetdâr teveccühâta ayrı ayrı cevâb vermek gayr-ı kâbil olduğundan ‘umûmiyyetle teşek-kürât u ihtirâmâtımızı takdîm eyleriz.</p>	<p>Tenkîd: n-3</p>
<p><i>Tenkîd’in kendi matbaasında basılacağına ilişkin...</i></p>	<p><i>Tenkîd</i>, muhterem kâri’lerimizin ârzûsu vechle dâ‘imâ ilerleyecek, her nüshası eskisinden farklı, metarakkî olarak çıkacaktır. Bu emelimizin tamâmıyla husûlü için şimdilik matba‘ayı değıştirdiğimiz gibi kâbımız için Avrupa’ya gâyet sık bir klişe, son sistem bir makine de sipâriş ettik. Şu sûretle <i>Tenkîd</i> bir aydan sonra kendi matba‘asında tertîb ve tab‘ edilecektir.</p> <p>Bunu söylemekten maksadımız tefâhür etmek değil, gazetemizin Osmanlı milletine lâyük bir sûrette intişârı zımnında cân-siperâne sa‘y ettiğimizi ‘arz eylemektir.</p>	<p>Tenkîd: n-3</p>
<p><i>Envâr-ı Vicdân</i></p>	<p>Mukâbele — Trabzon’da az bir zamânda pek büyük muvaffakiyyetlere nâ‘il olan <i>Envâr-ı Vicdân</i> risâle-i edebiyesine, mütereddid hatvelerle sahne-i matbû‘âta atıldığını tebrik ettiklerinden dolayı, samîmî teşekkürlerimizi takdîm ederiz.</p>	<p>Tn: n-3</p>

Ankara Merkez Müdde'î-yi Umûmî Mu'âvini Şu'râ-yı Muktedire-yi 'Osmâniyye'den Mustafâ Kemâl Beyefendi	Teşekkür — Ankara Merkez Müdde'î-yi Umûmî Mu'âvini Şu'râ-yı Muktedire-yi 'Osmâniyye'den Mustafâ Kemâl Beyefendi gibi ba'zı zevât-ı mümtâzenin mesâ'î-yi vatan-perverânesiyle resmî gazeteler arasında değil, bütün vilâyet cerîdeleri beyninde bir mevkî-i müstesnâ ihrâz eden (Ankara) refik-i muhteremimizin gazetemiz hakkındaki teveccühâtına karşı bî-pâyân teşekkürler takdîm ederiz.	Tenkîd: n-3
M. Hayrah Süleyman Efendi'nin <i>Tenkîd</i> 'e gönderdiği yazıya dair...	M. Hayrah Süleyman Efendi'ye: —Derc edilmek üzere <i>Şûrâ-yı Ümmet</i> refikimize gönderdiğiniz " <i>Hâle Musâhabe-i Edebiyyesi, Tenkîd, Tenkîd'de Tedkîk</i> " serlevhalı makâlenizi büyük te'essürle okuduk. Sizin gibi bir nev-heves-i 'ilm ü edebînin garazla sâha-i matbû'ata atıldığını görmek istemezdik. Size hâlisâne tavsiye ediyoruz: Tenkîd yazmak için daha çok vakit okumaya ihyiyâcınız var. Eseriniz ser-â-pâ sarf hatalarıyla memlûdur. Hiç olmazsa bunları tashîh ettireydiniz. Belki zavallı eseriniz sepete gıdâ' olmazdı.	Tenkîd: n-3
S. M. Hanımefendi'den istenen adrese dair...	S. M. Hanımefendiye: — Muhâtabınız adresinizi ricâ ediyor.	Tn: n-3
Yazdığı bir eserdeki terkip hatasıyla <i>Tenkîd</i> 'de eleştirilen Ahmed Muhtar Bey'in, bu hatanın basımdan kaynaklandığını <i>Tenkîd</i> dergisine bildirmesine dair...	"En-nâr eşeddü el-intizâr" — <i>Edeb</i> gazetesinde görülen bu terkîb, <i>Reftâr-ı Matbu'ât</i> muharririmizin geçenki makâlesinde câlib-i i'tirâz ve mu'âheze olmuştu. Ahmed Muhtâr Bey, bunun bir mürettib hatâsı olduğunu, âsâr-ı sâ'iresini istişhâd ile de gazetemiz nazarında isbât eyledi. Ve i'tirâzımızın muhikk olmakla berâber, mahalline masrûf olmadığı anlaşıldı. Binâ'en 'âleyh kârî'lerimizin tashîh-i fikr ile genç edibin muvaffakiyyetini temennî eylemelerini ricâ ederiz.	Tenkîd: n-3
Ali Süha'nın tercüme çalışmalarının <i>Tenkîd</i> 'de yayımlanacağına dair...	Tebşîr: — Gelecek nüshadan i'tibâren, 'Âlî Sühâ Bey tarafından Emil Fage'nin " <i>On Dokuzuncu Asır</i> "ından « <i>Viktor Ügo</i> » tercüme edilerek <i>Tenkîd</i> 'de tefrika olunacaktır. Muharrir ve mütercimi söyledikten sonra, eser-i mezkûru tekrâr medh etmek 'abesdir.	Tenkîd: n-3
<i>Tenkîd</i> 'in yayım işlerinde çalıştırılacak temsilcilere ihtiyaç duyduğuna dair...	Nazar-ı Dikkate! — Taşrada gazete bâyi'leriyle abone tahrîri ve husûsât-ı sâ'ire için vekillere ihtiyâcımız var. Şerâit-i lâzimeyi tahrîran bildirmek üzere ârzü edenlerin mürâca'at etmeleri ricâ olunur.	Tn: n-3
<i>Tenkîd</i> 'in reklamcılık faaliyetine dair...	Reklâm yapmak isteyenlere! — Gazetemiz her gazeteden ehven bir sûrette i'lân kabûl eder. Şimdilik beş bin nüsha sürümü vardır. Bu, hîn-i hâcette isbât olunabilir.	Tn: n-3

Şark Feylesofu olarak bilinen Halil Hidâyet Keşfi [Akgüllü]'nin eserlerini tanıtım amaçlı özel kısmın açılmasına dair... ¹³⁵	Kısm-ı Felsefi: — Kitâb-ı tabî'attan mâ'ada hiçbir şey' okumamakla müstehir şark feylesof[u] nâmdârı Halil Hidâyet Keşfi Beyefendi, fi-mâba'ad âsâr-ı 'aliyyeleriyle nâçiz gazetemizi tezyîn edeceklerini va'd buyurdularından böyle bir kısm-ı mahsûs açmaya lüzûm gördük. Meşârüleyh, kârî'în-i kirâm tarafından vakî' olacak her türlü istîzâhâte cevâb vereceklerini va'd ediyorlar. Bu bizim için fevka'l-'âde bir lütuftur. Beyân-ı teşekkür ile berâber meydân-ı fesâhati kendilerine terk ediyoruz:	Tenkîd: n-3
<i>Tenkîd</i>	İdârehânemiz Dîvân Yolu'nda Kurşunlu Han'dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Senelik abonesi otuz kuruştur. Eser lutfedenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lâzımdır. Dercedilen eserin mü'essirine o nûshadan i'tibâren gazetemiz, hediye eden takdîm edilir. Konulmayanlar i'âde ve sebeb-i te'hîrleri tenkîd tarzında sâhiblerine 'arz olunur.	Tenkîd: n-4
<i>Tenkîd</i> 'in 4. Sayısının gecikme sebebi ve dergi hacminin artırılması...	Küçük Bir İfade Geçen nûshâmızda Avrupa'ya birçok klişeler ısmarladığımızı yazmıştık. Hâlbuki o kadar beklediğimiz hâlde gelmedi. Kârî'lerimizin 'inde mahcûb olmamak için bura hakkâklarına birkaç tâne yaptırdık, yaptırdık ama gazetemiz de iki üç gün geri kaldı. Mütâlî'în-i kirâmın avflarını dileriz. <i>Tenkîd</i> , ne vakit çıkarsa çıksın, bir senesi yirmi dört nûsha i'tibâr edilmiştir. Âsâr-ı vâride gittikçe çoğalmakta olduğundan gelecek numerodan i'tibâren <i>Tenkîd</i> 'e dört sâhife daha ilâve edeceğimizi va'd ediyoruz. Fî'atı yine bir kuruş olacaktır.	Tenkîd: n-4
Giridli Hüseyin Rahmî Bey	Giridli Hüseyin Rahmî Bey'e: — Samîmî tebrîğimize teşekkür ederiz. Ancak sizin gibi kadir-şinâs kârî'lere mâlik olmakla zahmetlerimizi untabiliyoruz. İhtimâl müdfrimizin bir Giridli, has bir vatandaşınız olduğunı bileydiniz daha ziyâde sevinirdiniz.	Tenkîd: n-4
<i>İğne</i> gazetesi, Ömer Lutfî ve Abdullah Feyzî	İğne Gazetesi Selânik'de çıkıyor. Mizâh gazeteleri içinde yektâdır. Memleketimizde bundan başka edebî mizâh gazetesi göremiyoruz. Ömer Lutfî, Abdullah Feyzî Beyleri tebrîk ederiz.	Tenkîd: n-4
<i>Zulmet</i> adlı eser.	Zulmet? Mu'ârizlara hürmet, lâkaydlara merhamet!	Tn: n-4
<i>Hukûk-ı 'İbâd</i> gazetesi	Hukûk-ı 'İbâd Gazetesi Manastırda intişâra başlayan bu refik-i muhteremimizi tebrîk ve muvaffakiyyetini temennî ederiz.	Tn: n-4

¹³⁵ Metin örnekleri bir sonraki alt başlıkta verilmiştir.

Köprülüzâde Mehmed Fuad, <i>Hayât-ı Fikriyye.</i>	Hayât-ı Fikriyye İnkılâbdan sonra neşrolunan kitâbların en ciddî ve fâ'idelisi şübhesiz bu eser-i nefsidir. Köprülüzâde Fu'ad Bey'i tebrik etmek bizce bir vazîfedir.	Tenkîd: n-4
Cemiyet Kütüphanesi ve Yorgi Efendi'nin dükkânı.	Gazetemizin merkez-i tevzi'i Bâbiâli Caddesinde Kâsım Efendi'nin Cem'iyet Kütübhânesi'yle Yorgi Efendi'nin dükkânıdır.	Tn: n-4
<i>Tenkîd</i>	İdârehânemiz Dîvân Yolu'nda Kurşunlu Han'dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Senelik aboneleri otuz kuruştur. Eser lutfedenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lâzımdır. Dercedilen eserin mü'essirine o nüshadan i'tibâren gazetemiz, hediye eden takdîm edilir. Konulmayanlar i'ade ve sebep-i te'hîrleri tenkîd tarzında sâhiblerine 'arz olunur.	Tenkîd: n-5
<i>Hediye</i>	Bir İki Söz Geçen hafta va'dettiğimiz vechile bu nüshaya dört sahîfe daha ilâve ediyoruz. Bunu başka bir isimle 'ilâve etmekten maksadımız, ancak <i>Tenkîd</i> 'de intikâdâtдан ziyâde şi'r ve nesir bulunduğundan şikâyet eden ba'zı kâri'lerimizi memnûn etmektir. Yoksa her ikisinin arasında zerrece fark yoktur. Kâri'lerimizin teşvîki ziyâdeleşdikçe <i>Hediye</i> de büyüyecek, ileride başlıbaşına bir koleksiyon olabileceği gibi imtiyâzı da ayrıca alındığından hîn-i hâcette <i>Tenkîd</i> 'den hârice de çıkabilecektir.	Hediye: n-1
<i>Tenkîd</i> 'in ilk üç ayını doldurması ve bu vesileyle abonelerin hesap kesim işlemlerini tamamlaması gerektiği...	Muhterem Abonelerimize: Gelecek nüsha ile « <i>Tenkîd</i> » üç aylık hizmetini itmâm ediyor. Üç ayda bir, hesâb kesenlerin esâmisini neşretmek programımız icâbından olduğu için lutfunuza intizâdayız.	Hediye: n-1
<i>Tenkîd</i> 'in temsilciliğini yapan şubelerin hesap kesim işlemlerinin yapılması gerektiği...	Taşra Kitâbcılarımıza: — « <i>Tenkîd</i> » gördüğü lutfu mukâbil fi-mâb'ad size otuz pâreye bırakılacaktır. Siz de kırk pâreye satacaksınız. Şimdiye kadar yürütülen hesâbın kesilmesini ricâ ederiz.	Hediye: n-1

<p><i>Tenkîd</i>'de dair bir anket ve bu ankete katılanlar arasında yapılacak çekilişte hediye edilecek olan bir yıllık abonelik...</p>	<p>İntihabât-ı Edebiyye</p> <p>1- Resâ'il-i edebiyemizden mündericât cihetiyle hangisi sevimlerdir?</p> <p>2- İnkılâbdan sonra yazı yazan nâsirlerimizden kimi beğeniyorsunuz?</p> <p>3- Yeni şâ'irlerimizden hangisini seviyorsunuz?</p> <p>4- Nesl-i âhirden <i>Tenkîd</i>'de en ziyâde muvaffak olan kimdir?</p> <p>5- 'İlim ve fen nokta-i nazarından icâle-i kalem edenlerden kimi tercih ediyorsunuz?</p> <p>Bu sù'âllere temmuzun onuna kadar cevâb verilebilecek. Bütün cevâb verenler gazetemiz ile neşrolunacak. Her sù'âle en ziyâde re'y verenler arasında bir piyango keşidesiyle kazanana bir senelik abone hediye edilecek. Esnâ-yı tasnifte bütün gazetelerden bir iki muharrir bulunacak ve bunların isimleri neşrolunacaktır.</p>	<p>Hediye: n-1</p>
<p>Tevfik Fikret'i <i>Tenkîd</i> namına ziyaret eden İsmail Hamî'ye - muhtemelen Fikret'çe- gösterilen teveccühlere duyulan minnet...</p>	<p>'Arz-ı İhtirâm</p> <p>'Osmânlıların en büyük şâ'ir-i muhteremi Tevfik Fikret Beyefendi Hazretlerini «<i>Tenkîd</i>» nâmına ziyâret eden muharrirlerimizden İsmâ'il Hâmî Bey hakkında ibzâl buyurulan teveccühâta karşı ihtirâmât-ı minnetdârânemizi takdîm ederiz.</p>	<p>Hediye: n-1</p>
<p>İlyâs Mâcid, <i>Kıyl ü Kâl-i Edebî</i>...</p>	<p><i>Kıyl ü Kâl-i Edebî</i></p> <p>Gazetemiz muharrirlerinden edîb-i muhterem İlyâs Mâcid Beyefendi'nin bu mecele-i nefsesi intişâr etmiştir. Himmet-i vâkı'asından dolayı sâhib-i edîbini tebrîk ederiz.</p>	<p>Hediye: n-1</p>
<p>M. Ra'ûf, Ali Haydar Emir ve Mehmed Emîn'in eserlerine <i>Tenkîd</i>'de yer verileceği, Serâb imzalı yazar/şairin adres ve kimlik bilgilerinin dergi idaresine beyan edilmesi gerektiği...</p>	<p>Muhabere-i 'Aleniyye</p> <p>M. Ra'ûf, Ali Haydar Emir, Mehmed Emîn Beyefendilere:</p> <p>— Eserleriniz dercolunacaktır.</p> <p>Serâb imzâlı eser sâhibine:</p> <p>— Eseriniz pek güzel fakat konulması için sâhibinin adresi ve hüviyeti hiç olmazsa müdürîyyetce ma'lûm olmalıdır.</p>	<p>Hediye: n-1</p>
<p>Faik Ali'nin şiirinin basımında meydana gelen bir dizgi hatasının düzeltilmesi...</p>	<p><i>Tashîh ve İ'tizâr</i></p> <p>Yalnız <i>Tenkîd</i>'in değil bütün cihân-ı şî'r ve edebin en büyük hâmillerinden olan Fâ'ik 'Âlî Beyefendi'nin geçen nüshamızı tezyîn eden şî'r-i nefis ve müstesnâlarındaki (şeb-rev-âne) terkîbî (şîrvane) sûretinde dizilmiş olduğundan tashîh eder şâ'ir-i 'âlisine 'arz-ı i'tizâr ederiz.</p>	<p>Hediye: n-1</p>

Tenkîd'in 6. sayısının, Bezmî Nusret'in İzmir'e gitmesi sebebiyle gecikmiş olduğu ve bu seyahat vesilesiyle Müstecabizade İsmet ile Mehmed Necîb'in de dergiye kazandırılması...	' <i>Arz-ı Ma'zeret</i> - Müdürimiz Bezmî Nusret Bey'in İzmir'e gitmesi cihetiyle, « <i>Tenkîd</i> » yine biraz geç kaldı. Kâri'lerimizin aflatını temennî ile berâber risâlemizin fî-mâb'ad muntazaman çıkarılacağını va'dederiz. Bu seyâhatten gazetemiz iki zât daha kazandı: Müstecâbî-zâde 'İsmet, Mehmed Necîb Beyler... 'İsmet bey efendi herkesçe ma'rûftur. Necîb ise İstanbulca tanınmamış bir sîmâdır. Fakat dercedeğimiz eserlerinden az zamân zarfında 'ulemâ-yı lisânın başlıcalarından olduğu tamâmiyla anlaşılacaktır.	Hediye: n-2
<i>Köylü, Âhenk, Hukûk-ı İbâd</i> adlı süreli yayınlar...	<i>Teşekkür</i> - Müdürimizin İzmir'de bulunduğu müddetce hakkında pek büyük teveccühler ibrâz eden <i>Köylü, Âhenk, Hukûk-ı İbâd</i> rüfêkâ-yı muhterememize 'arz-ı teşekkür ederiz.	Hd: n-2
<i>Cerihalar</i> başlıklı makalenin basım-yayın planı...	<i>Cerihalar</i> — Âsâr-ı vâridenin kesretine binâ'en ikinci makâle gelecek nüshaya te'hîr edilmiştir.	Hd: n-2
-H. Nâzım'ca yazılan- <i>Rûbab-ı Şikeste</i> adlı eleştirinin başka bir yazar tarafından devam ettirileceği...	<i>Rûbâb-ı Şikeste</i> - Gelecek nüshadan i'tibâren başka bir kalem tarafından ta'kîb olunacaktır.	Hd: n-2
Nevşehirli M. Kemâl	<i>Muhâbere-i 'Aleniyye</i> - Nevşehirli M. Kemâl Bey'e: Eseriniz dercolunacaktır. Müdürimiz hakkındaki teveccühâtınıza teşekkür ederiz.	Hd: n-2
Yukarıda adı geçen anketin on gün daha ertelenmesi...	Temdîd-i Müddet - İntihâbât-ı edebiyeyi daha on gün te'hîr ettik.	Hd: n-2
Ahmed Nebîl önderliğinde çıkan <i>Teşvîk</i>	<i>Teşvîk</i> - Genc edîblerimizden Ahmed Nebîl Bey'in riyâset-i tahrîriyyesi ile intişâra başlayan bu sevimli risâleyi tebrik eder ve devâm-ı intişârına du'â eyeriz. Gazetemiz muharrirlerinden edîb-i muhterem Bahâ Tefvîk Beyefendi'nin <i>Teşvîk</i> 'e de mu'âvenette bulunması bizce devâm ve terakkîsini kâfildir.	Hediye: n-2
<i>Hukûk-ı İbâd</i>	<i>Tebrik</i> - İzmir Demokrat Kulübü'nün nâşir-i efkârı olmak üzere intişâra başlayan « <i>Hukûk-ı İbâd</i> » refkimizi tebrik ederiz.	Hd: n-2
Bahâ Tefvîk'in <i>Tribole</i> adlı roman çevirisi	<i>Tribole</i> - Bahâ Tefvîk Bey'in Fransızca'dan tercüme eylediği bu roman son derece merâk-âver, mütâla'aya şâyân bir eserdir. İkinci forması çıkmıştır. Borje'yi anlamak için her hâlde bunu da okumak lâzımdır.	Hd: n-2
<i>Aşk Nedir?</i> adlı eserin tanıtımı...	<i>Aşk Nedir?</i> - Pek ciddî pek 'âlimâne yazılmış, 'aşkın 'ilmen ne olduğunu anlamak isteyenlere gâyet lüzumlu bir eserdir. Suhûlet kütübhânesinde satılmaktadır.	Hd: n-2

<p><i>Dellâl</i> adlı ilan gazetesinin tanıtımı...</p>	<p><i>Dellâl</i> - İzmir’de meccânen neşrolunur, i’lân gazetesidir. Gayet ucuz i’lân kabul eder. İstanbul’da şu’besi idârehânemizdedir.</p>	<p>Hd: n-2</p>
<p>Fehmî Râzî ve Muhlis Sabahaddîn’in, -Hediye’nin ilgili sayısında eserlerinin yayımlanması konusunda-gecikmeleri, Halil Zihnî’nin eserlerinin Hediye’de basılmasına olumlu bakılması, Hasan Hikmet ve Ratib’in, eserlerinin hacmindeki fazlalık dolayısıyla uyarılması...</p>	<p><i>Muhabere-i ‘Ateniyye</i></p> <p>Fehmî Râzî, Muhlis Sabâhaddîn Beyefendilere:</p> <p>— Geç kaldığınıza müte’essîfiz.</p> <p>Vatandaşımız Halîl Zihnî Beye:</p> <p>— <i>Hediye</i> sâhifeleri eserlerinize açıktır.</p> <p>Hasan Hikmet, Râtib Beylere:</p> <p>— Mecmû’amızın hacmi ufak olmakla yarım kolondan ziyâde yazı kabul edemeyiz. Bu noktayı nazar-ı i’tibâra alarak lütuf ve âsârda bulunursanız tarafeyn memnûn olur.</p>	<p>Hediye: n-3</p>
<p>Muallim Fikri ve Mahruki adlı yazarların düzyazıya olan eğilimleri dolayısıyla onlardan nesir türünde yazı istenmesi, İhsan Hüznî ve Sa’id Sûzân adlı kişilerin, klişeleri Hediye idarehanesinden aldirmalarına yönelik çağrı...</p>	<p>Mu’allim Fikri ve Mahrûkî Beylere:</p> <p>— Nazımdan ziyâde nesirde istidâdınız var. <i>Hediye</i>’ye nesir gönderin.</p> <p>İhsân Hüznî, Sa’id Sûzân Efendilere:</p> <p>— Klişelerinizi idârehânemizden aldirmamız.</p>	<p>Hediye: n-3</p>
<p>İkinci ve üçüncü harfleri yer değiştirildiğinde, ortaya bir maden ismi çıkan meyve adının ne olduğunun bulunması durumunda kura ile verilecek olan hediyeler...</p>	<p><i>Bilmece</i></p> <p>Meyvelerden birini bulunuz ki ikinci ve üçüncü harfleri takdîm ve te’hîr edilecek olursa bir ma’den vücûda gelsin. Kur’a ile birinciye bir cep sâ’ati ikinciye <i>Rübâb-ı Şikeste</i>, üçüncüye bir İngiliz çakısı, dördüncüye mecmû’amızın tam koleksiyonu, beşinciye yirmi altı nüsha, altıncıya bir mürekkebli kalem, yedinciye on üç nüsha, sekizinciye <i>Nisvân-ı Zarîfe</i>, dokuzuncuya Hâmid Subhî Bey’in <i>Solgun Neşideler</i>’inden, onuncuya sekiz nüsha, onuncudan on beşinciye kadar dörder nüsha on beşinciden yirminciye kadar birer glâse kartpostal, yirminciden otuzuncuya kadar <i>Karagöz Meyhânede</i>, otuzuncudan ellinciye kadar ikinci nüshadan birer ‘aded takdîm edilecektir.</p> <p>İhtâr: Bilmece varakasını müvezzi’lerden talep ediniz.</p>	<p>Hediye: n-3</p>

4.3. EDEBÎ METİN TANITIMLARI

Tablo 4. 5. Tenkîd’de Tanıtım Amaçlı Verilen Edebî Metinler

Yazar/Şair	Metin	Sayı
Feylesof Halil Hâdâyet Keşfi	<p>Hezeyâncı Babaya</p> <p>Hezeyân-ı şî’r ki katsam bir kadeh su Lâl-i Cemşîd’e döner renk-i melâlin</p> <p>Felsefe</p> <p><i>Beşere:</i> — Ey beşer, seni parlak süngüleriyle sürükleyen bir medeniyet vardır. Bundan geri dönmek keskin bir oka hayâtını değişmektir. Kânûn-ı tabî’at aksü’l-’amel yapar. Lâkin sen onun bu devr-i teselsülüne seyirci kalırsan o oku başkalarına çevirebilmek kâbilidir.</p> <p><i>Süngü:</i> — Âsâyîş zamânlarında zemîne ufkî bir hatt çizen âlettir.</p> <p><i>Hayât:</i> — Edebî bir nûra hâ’il olmak isteyen ‘ademin gölgesidir.</p> <p><i>Kibir:</i> — Bu pek tabî’î bir neticedir. Meleklerde kanad varsa insanlarda da ‘inâd vardır. Bu böyle olmakla berâber beşerî inkırâza da’vet eden üç şey’i vardır: Biri benlik bir kimlik diğeri bedbîn.</p> <p>‘Aşk-ı Felâtun</p> <p>— Celâl Sâhir Bey’e —</p> <p>Bir pûse için terk olamaz ‘aşk-ı ma’âlî Hep sende bu gördüklerimin ‘aks-i me’âlî Zîrâ ki muhîtinde gezen bunca nazarlar Çirk-âb-ı tefekkürde koşan ‘aşk-ı cerâdı</p> <p>Venüs</p> <p>Mâh mâh.. Gafletde bulunursan beni evvelâ ‘Aşkın dahi rûhun gibi şehvetle mülemma’ Zîrâ ki benim hep o hedef sen kimi sevdin ‘Aşkında ben eyyim gerçi de her hâlet-i ru’yâ</p> <p>Hedef-i ‘aşkıma bir penbe vâsıl-ı yâr olamaz. Zîrâ benim hep sevdiklerim pek müte’âlî Bak mevcelenir rûhumda ‘aşk-ı Felâtun Etek ? Hep demdemesi velvesi nâ-mütenâhî</p>	Tenkîd: Numero-3
Emîrî	<p>Üstâdımızın tantana-i tabl hayâlî ‘İlân ediyor debdebe-i sît-i kemâlî</p>	Tn: n-3

V. BÖLÜM

5. *TENKİD*'DE KONU EDİLEN YAZAR, ŞAİR VE ESERLER

5.1. SÜRELİ YAYINLARDAKİ ESERLER

5.1.1. Eleştirilen Eserlerin Künyeleri

5.1.1.1. Reftâr-ı Matbû'ât-Numero 1 / 18 Mart 1326

Ahmed Hâşim, “**Rûh-ı Bîkayd Fırsatıyle**”, Servet-i Fünûn-Numero 981, s. :691-693.

Midhat Cemâl, “**Harabeler**”, Resimli Kitâb-Numero 17, s. :383-384.

Râ'if Necdet, “**Musâhebe-i Edebiyye**”, Resimli Kitâb-Numero 17, s. :360-365.

Senî' H., “**Kabristan**”, Şebâb-Numero 10, s. :8-9.

Şehâbeddîn Süleymân, “**Bataklık**”, Servet-i Fünûn-Numero 981, s. :695.

Şekîb 'Âkif, “**Lostracı**”, Servet-i Fünûn-Numero 981, s. :695.

5.1.1.2. Reftâr-ı Matbû'ât-Numero 2 / 11 Nisan 1326

'Abdülhâk Hayrî, “**Siyâh Çarşafı**”, Servet-i Fünûn-Numero 883, s. :327.

'Adlîzâde .ç 'Âdil, “**Kardeşim 'İzzet İçün**”, Musavver Şebâb-Numero 12, s. :13-14.

Ahmed Muhtâr, “**En-nâr Eşeddü Mine'l-İntizâr**”, Musavver Edeb-Numero 3, s. :14-15.

'Alî Sühâ, “**Felâketten Sonra**”, Servet-i Fünûn-Numero 883, s. :326-327.

Celâl Sâhir, “**Bugünküler, Dünküler**”, Servet-i Fünûn-Numero 882, s. :307-309.

Celâl Sâhir, “**Muhterem Bir Şâ'irenin Defterine**”, Servet-i Fünûn-Numero 882, s. :311.

Emîn Lâmi', “**Lukad'ın Karşısında**”, Servet-i Fünûn-Numero 882, s. :310-311.

“**Fecr-i Âtî Mektebi İmtihânları**”, Hande-Numero 2, s. :2

Hüseyin Rahmî, “**Fıkra**”, Hande-Numero 2, s. :4-5

Hüseyin 'Avnî, “**Bir Demet**”, Musavver Edeb-Numero 3, s. :10

Köprülüzâde Mehmed Fu'âd, “**Bedbîn**”, Servet-i Fünûn-Numero 882, s. :310.

Mehmed 'Alî Tevfik, “**Muhâvere-i Hissiyye**”, Servet-i Fünûn-Numero 883, s. : 327

Mehmed Behcet, “**Leyâl-i Hicrân**”, Servet-i Fünûn-Numero 882, s. :311.

Râ'if Necdet, “**Musâhabe-i Edebiyye**”, Resimli Kitâb-Numero

5.1.1.3. Reftâr-ı Matbû'ât-Numero 3 / 5 Mayıs 1326

Ş Sa'îd, “**Son Mektûb**”, Servet-i Fünûn-Numero 988, s. :410-411.

‘Abdülhâk Hayrî, “**Şi'irlerin Karşısında**” Servet-i Fünûn-Numero 988, s. :407.

Ahmed Hâşim, “**Mütâla'a-i Edebiyye-Şehabeddîn Süleymân: Fikirleri, San'atı**”, Servet-i Fünûn-Numero 988, s. :403-406.

‘Âlî Cânib, “**Fecr-i Âti ve Mu'arızıyyeti**”, Servet-i Fünûn-Numero 988, s. :407-410.

Ali Sühâ'nın, “**Kurbağalar**”, Servet-i Fünûn-Numero 988, s. :406-407.

İbrâhîm 'Alâ'addîn Bey, “**Elvâh-ı Zaferden**” Servet-i Fünûn-Numero 988, s. :406.

Mehmed 'Alî Tevfik Bey, “**Şems-i Garîb**” (José María de Heredia'dan tercüme şiir), Servet-i Fünûn-Numero 988, s. :406.

Za'imzâde Hasan Fehmi, “**İnkâs-ı Mezâhir**”, Servet-i Fünûn-Numero 988, s. :407.

5.1.1.4. Reftâr-ı Matbû'ât-Numero 4 / 25 Mayıs 1326

‘A. Hâmid Bey?, “**Dalgalar**”, Şebâb-?, ?.¹³⁶

‘Abdullah Cevdet, “**Girid ve Giridlerimiz**”, Tenkîd-Numero 3, s. :32, 34-37.

‘Abdülhâk Hayrî, “**Güzellik Karşısında**” Servet-i Fünûn-Numero 990, s. :22.

‘Ali Ekrem, “**Yavuz Sultan Selim**”, Resimli Kitâb-Numero 19, s.547-550.

Celâl Sâhir Bey, “**Ufkun Karşısında-3**” Servet-i Fünûn-Numero 989, s. :10-11.

Fâzıl Ahmed, “**Tenkîd ve Tefelsüf**”, Servet-i Fünûn-Numero 989, s. :5-8.

H. Nâzım, “**Canbaz**”, Ümmet-Numero 1, s. :8.

Mehmed Behcet, “**Hâ'inlik**”, Servet-i Fünûn-Numero 990, s. :12.

Mehmed Sa'dî, “**Temâşâ**”, Servet-i Fünûn-Numero 989, s. :11-12.

Muvaffak Gâlib, “**Bomba**”?, Envâr-ı Vicdân-?, s. :?¹³⁷

Müfid Râtib, “**Fecr-i Âti Hakkında**”, Servet-i Fünûn-Numero 990, s. :19-20.

¹³⁶ Mecmuanın ilgili sayısına ulaşamadığı için künye tam ve net bir şekilde yazılamamıştır.

¹³⁷ Mecmuanın ilgili sayısına ulaşamadığı için künye tam ve net bir şekilde yazılamamıştır. “Reftar-ı Matbuat”ta tırnak içinde verilmesine bakılırsa “Bomba” ifadesinin Muvaffak Galib’in söz konusu yazısının adı olduğu düşünülebilir.

‘Osmân Fahrî, “**Mehtâba Karşı**”, Arkadaş-Numero 9, s. :222.

Râ’if Necdet, “**Musâhabe-i Edebiyye**”, Resimli Kitâb-Numero 19, s. :536-546.

Râsim Haşmet, “**Hüsn ve Şi’r Mecnû’âsı ve Gençlik**”, Hüsn ve Şi’r-Numero 3, s. :3-5.

Rif’at Dâver, ? , Şebâb-? , s. :?¹³⁸

Süleymân Bahrî, “**Na’sının Önünde**”, Resimli Kitâb- Numero 19, s. :563-564.

5.1.1.5. Reftâr-ı Matbû’ât- Hediye: Numero-3/ 1912?¹³⁹

İsmâ’îl Zühdî, “**Fecr-i Âti’den Sonra**”, Şebtâb-Numero-2-17, s.265-236.

5.2. KİTAP OLARAK BASILMIŞ ESERLER

Tablo 5.1. Tenkîd ve Eklerinde Adı Geçen Kitaplar

Eserin Adı	Yazarı/Şairi	Anıldığı/ Eleştirildiği Metin ve Metnin Yazarı	Sayı
Fenn-i Terbiyye	Mustafa Satı	Doktor Abdullah Cevdet, “Bezmî Nusret Bey’e”.	Tn: n-2
Hisler ve Fikirler	Râif Necdet	Baha Tevfik, “Hisler ve Fikirler”.	Tn: n-3
Rübâb-ı Şikeste	Tevfik Fikret	H. Nâzım, “Rübâb-ı Şikeste”.	Tn: n-5
Türk Kalbi	Aka Gündüz	Hakkı Târık, “Reftâr-ı Matbû’at”.	Hd: n-3

Bunlar haricinde Hediye: n-3’te Ömer Seyfeddîn’in ve Yâkub Kadrî’nin hikâyeleri anılmıştır.

5.3. EDEBİYAT DIŞI KONULAR

Tenkîd’de yayımlanan bazı eserlerde yazarın niyeti edebî bir metin inşa etmekten öte sosyal ve siyasal birtakım meselelere dair kaygılarını ve düşüncelerini dile getirmektir. Bu yönüyle edebiyat dışında değerlendirilmesi gereken bu eserler, Fazıl Ahmed’in ahlak eğitimi üzerine yazdığı “Terbiyye-i Ahlâkıyye”si müstesta olmak üzere genellikle o dönemin siyasî meseleleri üzerine yoğunlaşmış makalelerdir.

¹³⁸ Mecmuanın ilgili sayısına ulaşamadığı için künye tam ve net bir şekilde yazılamamıştır.

¹³⁹ Ayrıca Ahmed Hâşim’in *Mehtâbda Leylekler* ve Celâl Sâhir’in *Cünûn* adlı şiirleri de bu yazıda zikredilmiştir.

Tablo 5.2. Tenkîd’de Edebiyat Harici Konular Üzerinde Yazılmış Makaleler

Eserin Adı	Yazarı	Sayı
<i>Girid ve Giridlerimiz</i>	Doktor ‘Abdullah Cevdet	Tenkîd: Numero-3
<i>Terbiyye-i Ahlâkıyye</i>	Fâzıl Ahmed	Tenkîd: Numero-3
<i>Köpekler</i>	Doktor ‘Abdullah Cevdet	Tenkîd: Numero-4
<i>Bir Konferanstan</i>	Doktor ‘Abdullah Cevdet	Tenkîd: Numero-6
<i>Vatanım İçin</i>	Bezmî Nusret	Tenkîd: Numero-6

VI. BÖLÜM
6. İLGİLİ GÖRSELLER

Resim 6.1 Tenkid'in ilk sayısının kapağı

قارنلر صزه :

ادارمخانه سز ديوان بولنده قورشونل شاندور.
غزته صزشنديلك نيم ماهه در. سنه لك آيونه سي اونوز
غروشدر . اثر لطف ايدنلرك آدره سلريله بر بول
كوندوملري لازمدر . درج ايديلن اثرك مؤثرينه
اونسخه دن اعتباراً غزته صز هديه تقديم ايديلير .
قويولمالر اعاده وسبب تأخيرلري تنقيد طرزنده
صاحبزته عرض اولكور .

نومرو : ۲

مدبر مسئول :
بزمي نصرت

تنكيد
۱۳۲۶

محتويات :

بزمي نصرت بکه ، دولتور عبداه جودت —
اولپياك انکلرنده ، فائق عالي — انتقاد، بها توفيق —
هجران حنين ، عمر سيف الدين — آقشام ، علي
سها — رفتار مطبوعات ، حق طارق — حیات
بولنده ، تحسین ناهيد — پرنسك سالوننده ، فهيم
رازی — بومبا ، عبدالحق خیری — توده ملال ،
بزمي نصرت — رسم : عمر سيف الدين بک .

نسخه سي :

بر غروشدر

۱۵ نيسان ۳۲۶

Resim 6.2. Tenkîd'in ikinci sayısının kapağı

قادرلارمزه :

اداره خانه من ديوان يولنده قورشونلى خاندهدر .
غزته من شمد بلك نيم ماهه در . سنه لك آيونه سي اوتوز
غروشدر . اتر لطف ايدنلرك آدره سلربله برينول
كوندرملرى لاؤمدر . درج ايديلن اترك مؤمريشه
اونسخه دن اعتباراً غزته من هديه تقديم ايديلير .
قونولميسانلر اعاده وسبب تأخيرلرى تنقيس طرزنده
صاحبليشه عرض اولنور .

مدیر مسئول :
بزمی نصرت

نومرو : ۳

تقدیر

محتویات:

کرید و کربدار ، دوقتور عبدها جودت —
مست و مستغرق ، حسین سعاد ، قدرت انطابقهك ؛
فاتح عالی — روح فضولی به ، حسین سعاد —
حسلر و فکرلر ، بها توفیق — برامه لر ، الیاس
ماجد — تربیه اخلاقیه ، فاضل احمد — مسای
بهار ، تحسین ناهید — رفتار مطبوعات ، امین لامع —
صنفده ، بزمی نصرت — انتقادہ دائره ، ف. ساجده

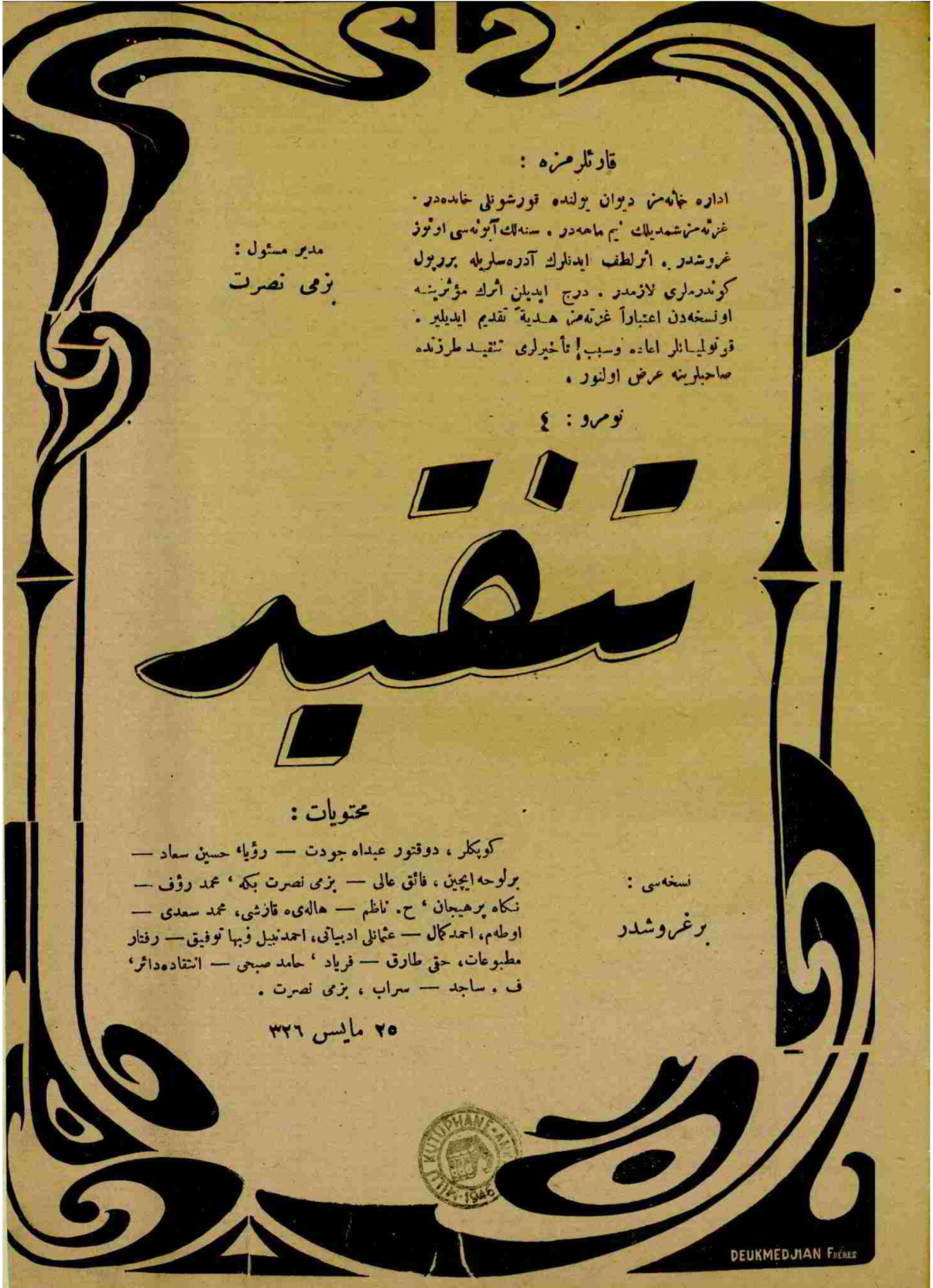
نسخه سی :

برغروشدر

۵ مایس ۳۲۶

Resim 6.3. Tenkîd'in üçüncü sayısının kapağı

Resim 6.4. Tenkid'in dördüncü sayısının kapağı

قارئلر سزە :

اداره خانە من دیوان بولنده قورشونلی خاندە در .
غزە من شمدیلک نیم ماھە در ، سنە لک آونە سی اونوز
غوشدو . اطراف ایدنلرک آدرە صلربله بررپول
کوندرملری لازمدو . «دوج ایدیلن اثرک مؤثرینە
اونسخە دن اعتباراً غزە من هدیة» تقدیم ایدیلر .
قونولیانلر امانە وسبب تأخیرلری تنقید طرزندە
ساجلربنە عرض اولنور .

مدیر مسئول :
بزمی نصرت

نومرو: ۵

تقدیر

محتویات :

یادک ، فاتح عالی — چیچک تارلاسی ، حسین سعاد —
رباب شکسته ، ح . ناظم — عثمانلی ادبیاتی — ادبی قهریبیلر ،
رائف نجات — خوش برصدا ، عمر سیف الدین — جرمه لر ،
بزمی نصرت — انتقاد داثر — حیات ، علی سہا — افسونلی
برجناح — ای وطن ایاس ماجد — شباب فتور ، قلبه لی نظامی —
ملال روحم — لیال آ قله دن — نفخه تسلیمت — آه ، انتہا احمد کمال .

اسخە سی :

برغش و شدر

۱۷ حزیران ۳۲۶

DEUKMEDJIAN FRERES

Resim 6.5. Tenkîd'in beşinci sayısının kapağı

10 Temmuz

تنگید

۱۳۲۶

نومرو : ۶

بزمی نثر تکیه

بزم جیداً آجینه جق بر حاله بزم . سوویه
منویه من بک ، اما بک دون بر مرتبه ده
بولونیور . اوت ، قابل انکار دکادر ، بر
صنعت نمازمن ، افکار عالیہ انجمن وار ،
وجود لریه افتخار ایدمک بر زمرة عرفان
وار . لیکن نه یه یازار؟ قایل بر زمرة عرفان ،
از باب اقتدار ایله مطبوعاتک تأمین حیات
واستقبالی ممکن دکادر .

افراد ماتک ، سوویه فکریه لری حقیله
یوکسایلوب ، تربیه حسیه لریه چایدیلماز .
سه ، نه مطبوعاتک ، نده ادبیاتک تقدیر
ایدیله چکدر .

فقط ، بزمه کز بر ماتک حسی تربیه
ایدمه مک ، اولرک فکریه لریه ، روحلریه
نفوذ ایدمک ، اولره ادبیات حسی عصرلردن
بری احساس ایدمه مک ده اک بو بک قصور
وقیاحتی ادیلمزده بولورم . زیرا ،
ادیاتک آزادینی حسدر ، حسن ، مکانه ،
زمانه ، حاله کوره دکیشیر . بزم ادیلمز ،
عربی ، عجمی ، فرنگی تقاید ایشلر ، عربجه ،
عجمجه ، فرنگجه دوشونمشلر ، بزم روحمزی
اوقشایه جق کوزلککله ، صفتلر وجوده کتیرده
مشلردر .

محترم - تنکید - ک آهونه ما لری میانه
بندده کزیده ادخال ایله دککزه تشکر
ایدرم . هر رساله ادبیته تک انتشارینی بو بک
بر مسرتله قارشیلایه جق قدر پرستشکار ادبیات
اولدینم ایچون « تنکید » کی جدی بر اثر
ادیتهک ساحه مطبواتده کورونمشینی قابلاً
آلیمشلا مشدم .

فقط ، مع الاسف آرزومه رغماً بوکونه
قدر عرض تبریکاتده کیچیکدم . امید ایدرم که ،
تنکیدده امثال سائرمسی کی افول ناکه ایسیله
ماتلم اولماز ، بایدار اولدینم کورمکه مذون
ومستفید اولورز .

چونکه ، خلقمک ادبیته قارشو کور-
دیگی لاقیدی شایان تأسف بر حاله در .
فردای انقلابمزدن بری محترم ادبا و محرز لرمک
اصل برشوق و تهالکله ارباب معالعه بی مستفید
ایتمک ایچون غزتلر ، رساله لر نشریله مشغول
اولدقلرینی نظر شکران ایله کورمکده بزم .
حال بوکه ، بو قدر سعیه ، غیرته ، فداکارانه
مقابل خلقمزدن هب عدم رغبت ، لاقیدی ،
قدر ناشناسق ... یازیق .. بک یازیق ایدم ،

130 58 18 1

Resim 6.6. Tenkid'in altıncı sayısının ilk sayfası

واستراحتی ترك ایدە جك . . زمانلر اولاجقكە
سنگ ایچین اویقوا اویوماجق ، و کونش ایلک
ضیالریله-سنگ فراش مرضکە شفا کونده ربر
ایکن ، آنه کی حالا یاصدیغکک یاننده سنی
حمایت ابدەر ، بولاجق .

سن داتما بویویه جکسک . نهایت برکون
کله جک که ، سن بواهتمات آراسندن مینی مینی
بر آدام اولاراق چیقویوره جکسک .

بوندن صوکراباشقا برحیات باشلاياجق .
کیتدیگه بویویه جکسک ، اوقویاجقسک ،
یازاجقسک ، جمعیت بشریه دن بر جزؤ تشکیل
ایتمش اولاجقسک .

سوه جکسک ، سوبله جکسک . کوله جک ،
آغلایاجقسک . شفقتلر ، اهتاملر کوره جکسک .
سنگ ایچین آغلایان کوزلر ، سنگ ایچین چاربان
قلبلر بولاجقسک .

فقط أمين اول که ، بونلرک هیچ بری
باباک آلتکله قویدینی ایلک بوسه قادر صاف
وپاک ، آنه کک ، بشیککک یاننده اویاتیق کچیر-
دیکی اوزون کیجه لرده سنگ مینی مینی یورغانکی
ایصلاتان کوز یاشلری قادر قلبی و صمیمی
اولمایاجق .

وسن اونلردن آرتق ابدیا آیریلش اولدیغک
زمان اونلرک خاطره معززه سندن دها جدی ،
دهامشقق بر رفیق تسلیتکار بولمایاجقسک . . .

۲۹ کانون اول ۳۲۲

علی سها

هدیه

نومرو : ۱

حیات

آنهک ، بیچاره قالدین ، تخماسوز
آجیلر ، اضطرابلر ایچنده قیورانیرکن ، سن
نوزاد بشر ، بی خبر بر تبسم غافل ایله کائناتی
سلاملا یاراق دوغارسک . . سفیل و عریان ،
محتاج حمایتسک . . .

سنگ قدومکله ابریز سرور بدرک ، هنوز
هیچ بر کدرک ، بر حجابک کولکه لندیرمه دیکی
غاصیه بیاضکه قویدینی بوسه ایله ، بشریتک
ایلک هدیه محبتنی سکا بخش ایدر .

آنهک سکا تقدیم ایده جکی شیلر دها
قیمتداردر . . سنگ بر تبسمک ، بر نفس حضورک
اوکابوتون اضطرابلرینی ، بوتون راحتیز لیکلر-
ینی اونوتدیریر .

أولا آیلرجه سنگ بار کران مخفیکی
طاشیدی ، سنی بسله دی . ایلک غذا کی آنهکک
قاندنن آلدک . عالم قدسیتدن وجود ضعیفکه اساله
اولونان روح ، چیرینه چیرینه ، آرامگاه
سفلیته ایندیکی زمان اوکا ایلک شهبق آرامنی
آنهک بخش ایتدی .

وشیمدی دوغدک ، ضعیفسک ، محتاج
حمایتسک . . .

ینه آنهک سنی آیلرجه کندی قانیله بسله-
یه جک ، کندی حیانتدن سنگ جسم ناتوانکه
حیات وقوت ویره جک ، سنگ ایچین حضور

نچه لرك صحنه فېجاى اولان اولاد كائنات ؛
 كېدېم ، براق ، سفالت آتېي كېجه لرك بوسه
 آلام تسليتنده او بويام ؛ بو بيم ايچون بديكه بر
 تابوت اقبال ، بر بكاى سعادت اولور ، بوتون
 كنجلككمك حماى عمامندىالكنز توركلك ايچون
 يازيلان عثمانيانى تعزير ايدېم ؛ و بو بياض
 حسله له آنجق بو بويه بيله جك اولان توركيانك
 حيات ابدىسنى برده موقرات ائيله ترتم ايدېم ،
 اى ارض ، آه اى شعر سراب . . .

الياس ماجد

استشفاع

اويلديسه چوقيدر خاك سقبيله سايه ساز
 حضرت فخر جهانك نور ايدى هپ مايه سي
 ايتك اوزره عاصيان امته فر داده ميل
 عالم بالايه عكس ايتدى مقدس سايه سي
 مستجابي زاده :

عصمت

ترلكلر

— بها توفيقه —

كيم بيلير ، هانكي پارماقلى اوپه جك . .
 حارونوازشكار تامساريله هانكي طومبول آياقاره
 مهد روان اوله جق پنه ترلكلر . .
 كاتلرك ايلك طلوع ايدن ليله سعادتنده
 ميني ميني آياقاره كچيريان افلاطون ، مائى ايسكى
 ترلكلر . .
 سز ، سزده برقادينسكز . و بن سزده بومستنا
 ونفيس روح نسوتى بوتون رقت نازكيله حس
 ايدهرم .

هدیه

عدد : ۲

ايكى قطعه

مرحت قيلماز ، كوز آچديرماز بلادن بر زمان
 دشمن ديرينه اهل ذكادر چرخ دون
 آشنا صانده قلم چيقدى سراسر تيره دل
 بولدم صهبا كبي بر همدم صافى درون

باق نصل قلب ايلش دوران لب پمانه يه
 غنجه قم بر آفتك خاك لب فائيسنى
 بر طين بي مال عد ايمه غفلدن كلير
 ساغرك مجلسده كي فر ياد روحايسنى
 مستجابي زاده :

عصمت

آه اى ارض

- تحمين ناكاهه -

صفحات ليالكاه اى ارض ، اى معبد
 سراثر آدميت ، عصر لرك نالاب تحواننده
 فانيلرك رباب كنهاننى آغلان اى شعر سراب ؛
 بوتون حقايق مقدراتكاه سنك ده نهايت بر
 مخلوق اولدوغنى تفكر ايدهركن روحنده بر
 سقوط آمال بولو بور وايدهرنيورم . . . توركلكك
 احتشام تاريخينه قارشى شيممديكى كفران
 فاسفنى ياشايانلره ، - صاييك اهانت اجتماعيسنى
 معذور بولو بور - بشر يته قازيلان بوديكن
 مزارلره باقيورم ده ، وجدانمندن ، نى ايچون
 آنماديفكك ، حالا ايچون بوريا كار ظالملكلرك
 مقبرى اولماديفمزه اسف ايديورم ؛ آه اى
 ارض ، فرسوده سماى آفل ، اى زهرلى

Resim 6.8. Hediye'nin ikinci sayısının ilk kapağı

مؤسسی
بزجی نصرت

هر نوع اوراق و مکاتب
سر محرر نامنه کوننده ریلمه ایدر .

قارئلر مزه :
درج ایدلنه بن آثار وارده ایچین
سبب تأخیر بیان اولنه جقدر

سر محرری :
خسین رحیمی

هدیه

مجموعه ادبیة غیر موقوتہ در

اداره خاصی — جفال اوغلنده
عسکری تقاعد صاندیغی
آرقه سنده در

شرائط اشتراك :

۵۲ نسخه سی ۲۰ ، ۲۶ نسخه سی ۱۰
۱۲ نسخه سی ۵ غروشدر
پوسته پولی دخی قبول اولنور

نسخه سی :

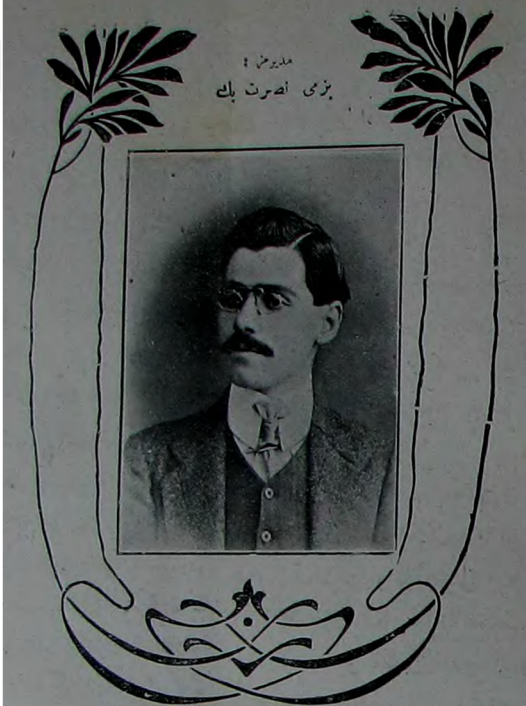
۱۰ پاره در

نومرو : ۳

Resim 6.9. Hediye'nin üçüncü sayısının kapağı

Tablo 6.1. Tenkîd Dergisinde Çıkan Fotoğraflar

 <p>بہا توفیق بک</p> <p>“Bahâ Tevfik Bey”</p>	 <p>— عمر سيف الدين بك —</p> <p>“Ömer Seyfeddin Bey”</p>
 <p>فائق عالی بک افندی</p> <p>“Fâ'ik 'Âlî Beyefendi”</p>	 <p>مدیرمیز : بزمی نصرت بک</p> <p>“Müdürimiz: Bezmî Nusret Bey”</p>

VII. BÖLÜM

7. LATİNİZE METİN

7.1. TENKÎD: SAYI-1

Numero: 1

Gazetemiz şimdilik on beş günde bir neşr olunur. Senelik abonesi otuz kuruştur. İdarehânemiz Dîvân yolunda Kurşunlu Hân'dadır. San'at-ı intikâda muvâfık olmak şartıyla asâr-ı varide ma'ateşekkür kabûl ve derc edilir.

Nüshası: Bir kuruş

TENKÎD

1326

Müdür-i mes'ûl: Bezmî Nusret

Muhteviyât:

- İntikâd, Bahâ Tevfik
- Şûrezâr-ı Hayat, Mehmed Sa'dî
- At, 'Ömer Seyfeddîn
- Reftâr-ı Matbû'ât, Hakkı Târik
- Bilmece, Şehâbeddîn Süleymân
- Yalan, 'Abdülhâk Hayri
- Onun Gözleri, İlyâs Mâcid
- 'Adâlet-Uhuvvet, 'Alî Sühâ
- Du'â Gecesi, Refik Hâlid
- Mâziye Karşı, Edhem Hidâyet
- Edebiyyât Kenârında, Bezmî Nusret

22 Mart 324¹⁴⁰

¹⁴⁰ Bu tarih hatalıdır.

İntikâd

-Bezmî Nusret Bey'e-

Müsâ'ade ederseniz evvelâ sizi tenkîd¹⁴¹ edeyim. Çünkü kavâ'id-şiken bir dimâğa; bana, tenkîd yazmak bilhâssa tenkîdin usûl ve kavâ'idi hattında beyân-ı mütâla'a eylemek vazîfesini tahmîl ettiniz ve tekrâr ederek dediniz ki:

— Bilhassâ usûl, kavâ'idini!...

Hâlbuki bence tenkîdin ne usûlü ne de kâ'idesi vardır. Yâhûd o usûl ve kavâ'idi herkes kendisine göre te'sîs etmiştir. Fakat siz şimdi diyeceksiniz ki:

— Herkesin kendisine göre te'sîs ettiği o kavâ'id; ekseriyyet beyninde müşterek olursa...

Âh işte bu bir mugâlata, bir şaşkırtma, bir mantıktır. Fakat emîn olunuz ki her mugâlata, her şaşkırtma, her mantık gibi bu da koftur, boştur. Ve hiçbir kıymeti hâ'iz değildir. Çünkü yaşayanların hepsi değil, yarısı değil, binde biri değil, hattâ milyonda biri bile düşünemez, düşünmesini bilmez. Düşünebilenler mutlakâ sayılı olanlardır. Onları herkes tanır, onlarla ictihâd olunur. Sıpensır böyle söylemiş,¹⁴² İbn-i Sînâ¹⁴³ bu fikirde bulunmuş, Ten¹⁴⁴ şöyle iddi'â etmiş ve ilh.. denir. **[n.1, s.1]**

Görülüyor ki düşünebilenler pek azdır, pek mahdûddur, diğerleri, bütün beşeriyet-i câmid bir kütle gibi hep bu mütefekkirîn-i mahdûdenin efkârına râm olmuş, yâhûd bir papağan gibi hep onların sözlerini tekrâr etmiştir.

Şurasını da 'ilâve edeyim ki bu cemâdât ve bilhassâ bu papağanlar arasında da birçok hekîmler, birçok mütefekkirler, birçok muharrirler var. Fakat onlar birer kopyadır, hangisi biraz kazınsa altından başka bir simâ çıkar. Hem çoğunu kazmaya da hâcet yok. Zâten kendileri i'tirâf ederler:

—“Ten; fotoğrafî, eser-i san'atdır, demiş ilh...”

Anlaşıyor ki bu dünyâda «efkâr-ı müştereke» yoktur. Ehlî olmayanlar tarafından «kabûl edilmiş, doğru oldukları zannolunmuş!» fikirler vardır. Ve bana kalırsa bu kadar sâhte iştirâk-i efkâr üzerine esâs vaz' olunarak tenkîd hakkında usûl ve kavâ'id ihdâs

¹⁴¹ Tenkîd mi intikad mı?... Bunun münâkaşası Mu'allim Nâcî-yi merhûma ve tarâfdârlarına 'â'id bir haktır. [Dipnot Baha Tevfik'e aittir.]

¹⁴² Herbert Spencer (1820-1903): İngiliz filozof ve sosyolog.

¹⁴³ İbn-i Sînâ (980-1037): Türk tabip, filozof ve bilim adamı.

¹⁴⁴ Hippolyte Taine (1828-1893): Fransız eleştirmen.

edilemez...

Siz yine i'tirâz etmek istersiniz fakat etmeyiniz ve biliniz ki hakîkî 'âlimler; mutlakâ efkâr-ı hâzıraya zıd bir sûrette düşünenler ve bu düşüncelerine râm olacak büyük bir kütle-i beşer tedârik etmek için lâzım geldiği gibi söz söylemeye –ister misiniz daha ifşâ edeyim: hîle ve kurnazlığa- muktedir olanlardır.

Çünkü şimdiye kadar hiçbir hekîm, hiçbir feylesof hattâ hiçbir 'âlim ve mütefennin geçmemiştir ki söylediği sözler, keşfettiği hakîkatler (!), redd ü cerh edilmemiş olsun!

O hâlde hâl-i hâzır mütefekkirînin de böyle bir netîceye vâsıl olmayacağını, onların ebediyyen muhâfaza-yı mevki' eyleyeceklerini nasıl iddi'â edebiliriz?

Zannederim ki bir mekteb-i 'idâdî şâkirdi bile böyle bir düşünceye mâlik olmaya utanır. Ya'nî bütün 'ilmler, bütün fenler, tefekkürât-ı felsefiyye; zemîn ü zamâna uydurulmuş 'indî fikirler, nazariyyeler, nisbî ve muvakkat hakîkatlerdir.

Meselâ: Bir zamânlar Dekart¹⁴⁵ gelmiş, kâ'inâtta mevcûd-ı müttehîz, mevcûd-ı müdrik nâmıyla iki nev'-i cevher vardır, bunlar tamamıyla yekdiğerinden ayrıdır. Birisi hareketi, diğeri tefekkürü îcâb ettiriyor, demiş. Sonra bunları yekdiğeri üzerine icrâ-yı te'sîr ettirebilmek için yeni bir kulp bulamamış, “Bunlardan başka bir de mevcûd-ı zî-'ilm vardır ki hâssa-i mümeyyizesi nâmütenâhî olmaktadır.” kaziyyesini(!) uydurmuş. Bu esâs üzerine binâ ettiği, zamânın tekâmül-i tefekkürâna mugâyir mesleği yüzünden şiddetle iştihâr etmiş. 'Acabâ bu fikir o zamâna kadar ma'lûm değil mi imiş? Bil'akis ma'lûm imiş, lâkin kimse onu Dekart kadar mahâretle ve efkâr-ı 'umûmîye zıdd bir şekle sokarak söylememiş!..

Bir müddet sonra Kuzen¹⁴⁶ gelmiş, 'aynı esâsı olduğu gibi almış, “tamâmıyla” başka bir tarza sokmaktan tehaşî ederek tekrâr etmiş.

Netice; efkâr-ı 'umûmiyyeden uzaklaşabildiği kadar şöhret, sonra sükût!..

Diğeri taraftan Alman hekîmi Leybnîç¹⁴⁷; Dekart'ın mevcûd-ı zî-'ilmini kabûl etmeyerek bir “âheng-i mukadder” safsatası îcâd etmiş, [n.1, s.2]

“Vâkı'a mevcûd-ı müttehîzle mevcûd-ı müdrik, kaba Türkçesi rûh ile cism beyninde hiçbir münâsebet yoktur. Lâkin başka bir mevcûd da yoktur. Aralarında görülen münasebet bir te'sîr netîcesiyle değil, belki yine beynlerindeki muvâzeneden ve âheng-i

¹⁴⁵ René Descartes (1596-1650); Fransız filozof, matematikçi ve yazar.

¹⁴⁶ Victor Cousin (1792-1867); Fransız filozof.

¹⁴⁷ Gottfried Leibniz (1646-1716); Alman filozof ve matematikçi.

mukadderden neş'et eder.” demiş...

İşte bir herze daha ki evvelkini yarı yolda bırakır lakin onun 'aynı değil, gayrı, zıddı... Ve Leybniç bunu zamânenin kudret-i idrâkine göre ifâde etmesini bilmiştir. İnkâr olunamaz ki bugün Viktor Kuzen'den ziyâde yaşıyor.

Son zamânlarda bir “vahdet-i vücûd” mes'elesi var. Avrupa'nın en son hekîmleri bunu iddi'â ediyorlar o kadar iddi'â ediyorlar ki iştihâr etmelerinden korkulur. Hâlbuki bu nedir? Üç bin sene evvel vaz' edilmiş bir fikir, “sâdece bir fikir”.. Hattâ bir zamânlar İspinoza¹⁴⁸ tarafından ta'mîr edilmek istendikçe yıkılmış bir farâziyyedir. Zannedirim ki memleketimizde bu fikirlerin bir nâm-ı mahsûsâ altında toplanmış târîhî birçok sâlikleri de var.

Ve ümîd olunur ki birkaç sene sonra bütün vukûf-ı beşeri bu fikir ihâtâ edecek. Bu da bir hakikat-i muvakkat fakat –efkâr-ı 'umûmiyyede yeni bir cereyân husûle getirebilecek sûrette– iddi'â eden bahtiyâr için bâ'is-i iştihâr bir hakikat olacaktır. Çünkü yirminci 'asır, hakâyıkında modaya tâbi' olduğunu bize isbât ediyor. Öyle bir moda ki mutlakâ mücidini kazandırır!..

Bu mütâlâ'ât gösteriyor ki, 'ulûm u fûnûn u felsefede kabûl-i istinâd bir hakikat binâen'aleyh bir kânûn-ı tenkîd yoktur.

Edebiyyâta ve âsâr-ı san'ata gelince: Burada, bu bahs üzerinde emîn hatvelerle yürüyebilmek için mes'eleye tâ esâsından girişmek ve san'atı ihdâs eden kuvvetimizin ne olduğunu anlamak lâzımdır.

Hepimizin dediği gibi “edebiyât hislerimizin oyuncağıdır” demek süslü bir cümleden başka bir şey olmadığı gibi “hissiyât” 'unvâmı altında az doğru, az ciddî ve diğer efkârdan ayrı bir mecmu'a-i tefekkürât farz etmek de doğru değildir. Muhârebelerde efrâdı teşcî' için söylenen gazeller ve sâ'ire nazar-ı dikkate alınmaz da hakîkî san'attan, hakîkî edebiyâttan bahsedilmek istenilir ise bu husûsta en esâslı kuvvetimizin “hayâl ve muhayyile” olduğunda şübhe edilmez. Hâlbuki insânlar, ilk insân şekline girdikleri ve az çok lâf etmeye başladıkları zamân ne hayâl ne de muhayyile vardı. Bu kuvvet; âlâm-ı hayâtın, mihan-ı ma'îşetin ve bilhassâ tefekkürât-ı âtiyenin dimâğları az çok ezdiği telâfif ü merâkiz-i dimâğiyeyi yerlerinden oynatarak birbirine karıştırdığı zamân vücûd bulmuş âtî fikriyle [n.1, s.3] hâfızanın iyi yâhûd fenâ birtakım mündericâtı karıştırdığı zamân husûle gelmiştir.

¹⁴⁸ Baruch Spinoza (1632-1677); Hollandalı filozof.

Yârını düşünürken ya bir fırtına, müdhiş bir hücûm-ı sibâ'-i muhayyileyle korkmaya yâhûd güneşli bir hava, sâkin bir deniz, mebzûl bir av tahayyülüyle sevinmeye başlayan ilk insânlar bilâhere bu tahayyülâtı daha ileri götürecek türlü türlü hûlyâlarla tesellî-yi nefse çalışmışlar; yavaş yavaş türküler, şarkılar, beyitler, gazeller söylemişler ve mürûr-ı zamânla, bundan edebiyât ve san'at doğmuştur.

Muhayyilemiz nasıl bir hâlet-i maraziyye ise ondan doğan edebiyât da san'at da öyle marazî bir hâldir. Ve bu husûstaki terakkî de hâlet-i maraziyye-i dimâğiyemizin terakkîsine vâbestedir. O hâlde bir şâ'ir ne kadar marîz ise o kadar san'atkârdır.

Ve herkesin marazını ölçmek için bir mikyâs-ı tenkîd vaz' edilemez.

O hâlde tenkîd nedir?

'Ulûm ve fûnûna 'â'id olduğu zamân makâle, fakat imtiyâzlı bir makâle; edebiyâta san'ata 'â'id olduğu zamân ekseriyâ küçük hikâyeye fakat imtiyâzlı bir küçük hikâyedir. Bir tenkîdle hayât kazanılır, bir tenkîdle iştihâr olunur, bir tenkîdle o kadar mühim hâdisât-ı edebiyeye husûle getirilir ki, bir roman, bir piyes hattâ yirmi senelik bir sa'y-i edebî bunu yapamaz.

Fakat her kıymetli şey gibi, îcâb ettiği tarzda yapılmış tenkîdât da pek müşkül, pek bahâlî, pek nâdirdir.

Tenkîd yalnızca bir şey için yapılır: Şöhret!

Fakat on senelik bir netîce-i sa'yi çürüterek onu istihsâl edebilmek için şübhesiz büyük mahâret ister...

Gayr-i şahsî san'at olamadığı gibi gayr-i şahsî tenkîd de olamaz. Çünkü her tenkîd mutlakâ bir şahıs tarafından yapılır ve mutlakâ o şahsa mensûb olur.

Efkâr-ı 'umûmiyyeye göre tenkîd; biraz zekîleri aldatamayan hîleli bir sözdür. Çünkü efkâr-ı 'umûmiyyeyi ta'yîn ve takdîr eden de yine kendi şahsiyetimizdir. Burada son bir sû'âl hâtra gelir. Yukarıdan beri tenkîd için kâ'ide mevcûd olmadığı iddi'â ediliyordu. O hâlde münekkîdinin bu husûsta birçok kavânîn iddi'â etmeleri 'abes olmaz mı?

Hayır, çünkü tenkîd için mutlakâ kânûn ve mikyâs olduğunu iddi'â etmek münekkîd için bir hîle-i muvaffakiyyettir. Kazanmak için her şey meşrû' olduğu gibi – netîcede muvaffak olunabildiği takdîrde– bu hîle de meşrû' ve şâyân-ı takdîr 'addedilir. Lakin muvaffak olunamazsa her şey sâhibi içündür: Hilekârlık, 'âdîlik, hattâ budalalık

bile!.....

-Gelecek makâle bu kavâninden bahisdir.-

Bahâ Tefkik [n.1, s.5]

Şûrezâr-ı Hayât

Mâzî, tahayyülât-ı esâtîra münkalib
Bir zulmet-i muhillde mevt – sâyedir;
Âtî, nazarda dalgalanan târ u muğterib
Bir haşyet-i mutalsım-ı bî-nihâyettir.

‘Ömr-i beşer bu sâh-i yelde – mesîrenin
İb’âd-ı pür-zulmete düşmüş serâbdır,
Â’mâk-ı iştiyâkına dalmış bu leylenin
Bu hâl-i pür-serâ’ir ve pür-ızdırâbdır.

Her şey ‘ademle leb be leb ihtiyâr iken
Ummânı kevn içinde sönük bir hayâl-i râz
Eyler bekâ-yı rûhuna bir tuhfe-i intizâr

Bilmem, bu şûrezâr-ı hayâtın nihâyeti
Bir ‘Aden-i nûr – sâye midir yoksa gâyeti
Bir zulmet-i muhillde mevt – sâye mi?

Mehmed Sa’dî

At

Mahfûz ahırında üç haftalık bir istirahatden sonra binmek için beni yanına sokmayan haşarı atımı bugün tam iki sâ’at koşturdum. İyice terledi. Bulanık Vardar’ın kenârını kaplayan sıska ve hazân-dîde söğüd ormancığının içindeki geniş yolu ta’kîb ederken yorgun ve bî-tâb, sanki durmak istiyordu. Fakat ben bi’l-‘âkis o kadar zî-hayât, o

kadar zinde ve fa'âl idim ki... Elimdeki sarı kırbacı şiddetle ve gayr-i ihtiyârî savurdum. Bu fevka'l-'âde ve gayr-ı müterakkıb darbe onu şiddetli bir dörtnâla kaldırdı. Ormanın yapraksız ağaçları artık etrâfımda geçici bir çizgi fırtınasıydı. Yek-âhenk bir rüzgâr kulaklarımda vızıldıyordu. Ben 'akûr bir kuvvetin üstünde uçuyor gibi pek çabuk yakınlaşan uzaklara bakıyor, bu azgın ata bindikçe dâ'imâ duyduğum şeyleri tekrâr hissediyor: "Âh dört beş 'asır evvel yaşasaydım!" diye mütelezziz oluyordum. Dağlar, ova, her taraf boştu. Semâda sâkin bulutlar beyâz ve cesîm köpükler hâlinde sâbit duruyordu. Atım nihâyet yavaşlar gibi oldu. Sür'atliye geçecekti. Ben hayâlâtımdan uyanmamak için tekrâr kamçımı savurdum. Eski dörtnal, daha çılgin, daha mecnûn tezâyüd etti. Kütüklerin, hendeklerin üstünden atlıyordu. Tarlalardan kalkan çamur parçaları etrafa, ba'zen de üstüme sıçırıyordu. Dört beş 'asır evvel yaşamak... Bu ne tatlı bir hayâtı... Şân, şöhret, tegallüb, muvaffakiyyet, 'aşk, hırs, istibdâd... Hayâtı hissettiren ve şimdi ma'a-te'essûf bir masâl, bir târîh zemîninden başka bir şey olmayan bu tatlı ve hakikî heyecânlar vardı. Âh bu toprakların üzerinde benim ecdâdım bir gird-bâd-ı berk-âlûd-ı zafer gibi akıncılık ederken ne kadar mes'ud ve mağrûr idiler... Kahramânlık, şecâ'at ve cesâret-i mutlak içinde geçen gençlikleri onlara ihtiyârlıkları için ne tesellisâz hâtıralar, ne muğfil iftihârlar bırakıyordu. Hâlbuki biz silâhsız, kansız, 'azametsiz olduğu kadar yorucu, harâb edici olan mücâdele-i medeniyyetin bîçâre muhâribleri ne kadar sefliz... Atım mütemâdiyen dörtnâla koşuyor ve cigara içiyormuş gibi burnunun deliklerinden bir mâ'î duman çıkıyordu. Ben teskîn olunamayan bir ihtiyâc-ı harb, bir iştiyâk-ı hücum ile yine onu kamçılıyordum. Dar bir boğaza girdik. Sağımda çamurlu Vardar za'îf bir sadâ-yı cereyân çıkararak akıyor, etrafımdaki 'üryân ağaçlar 'abûs ve mâtemî sallanarak geçiyor, solumdaki demiryolu ba'zen yükselerek ba'zen atımın koştığı gayr-i [n.1, s.5] muntazam 'ârızalı yolla bir seviyyeye inerek, fakat dâ'imâ düz, dâ'imâ müstevi, soluk ve mürde, ecnebî bir yılan gibi uzanıp gidiyordu. Ben de epeyce terledim. Kalçalarım sızlamaya başladı. Atım ızdırâbımı duymuş gibi sür'atliye geçti. Bu sefer gayr-i ihtiyârî kamçılıdım. Zâten kasabaya giriyordum. Bütün evler miskîn ve tenbel uyuyor gibiydi. Suyun kenârında kalın ve çıplak baldırları görünen birkaç Bulgar kızı iki kat olmuş, bir şeyler yıkıyorlar, serserî köpekler bana havlıyorlardı. Birden dizgini çektim. Atım durdu. Şiddet-i teneffüsten, karnı bacaklarımı açıp kapıyordu. Etrâfıma baktım. Bu pis ve âsâyiş-perver manzara bana o kadar nefret-âmiz göründü ki gayr-i kâbil-i tesmiyye bir elem-i ânî içinde ağlamak ârzû ettim. Atımı tekrâr geriye döndürmek şu hâlî dağlara kaçmak istedim. Böyle sükût-ı miskînâne içinde yaşamaktan orada açlıktan ve soğuktan ölmek daha iyiydi.

Güldüm. Şu muhâkemem ne garîb bir münâsebetsizlikti. Beni önümdeki geçecek günlerde bekleyen ve mukaddes olduğu zannolunan vazîfelerim yok muydu?... Gülüyordum. Bu hayâl ile yirminci ‘asırda yaşadığımdan biraz mahcûb, kasabaya girdim. Evime geldim. Artık beni hep böyle lüzûmsuz hislerle sarsan bu ata, bu azgın mahlûka binmeyeceğim. Bir motosiklet alacağım. Fakat bu mümkün mü? Bana mâzîler, vahşetler, lezzet-i harb ü vegâ yerine, ihtimâl ki müstakbel nâ-mahdûdu, dirijâblıları tahayyül ettirecek olan bu makine, bu zavallı masnû‘ ‘acabâ burada yürümek için kaç kilometre yol bulabilecek?

‘Ömer Seyfeddîn

Reftâr-ı Matbû‘ât

Bana: — Reftâr-ı matbû‘âtı sen yazacaksın! dedikleri vakit cebhe-i fikir ve te‘emmülünden birkaç ‘arkadâne-i fütûr sükût eder gibi oldu.

— Bir haftanın mevlûdât-ı matbu‘asını okuyacak ve tekmîline ta‘alluk eden mülâhazâtı bildireceksin, diyorlardı

Şöyle bir «reftâr-ı matbû‘ât» yazdıktan sonra vazîfenin sıklet-i mehîbesi bu ânda kalemimin seyir ve hareketine bir ra‘şe-i tereddüd vermiyor değil. Bunun için nâfiz bir nazar, vâsi‘ bir zamân lâzımdı ve hepsinden evvel de endişe-i zevâl olmayan bir hazîne-i kemâl...

Hâlbuki bütün bu kuyûd-ı refî‘anın mahrûm-ı irtibâtı olan bir zâviyye-i basîte içinde ‘âlem-i ‘ilm ve edebî refî‘arını tarassud etmek kâbil olacak mı?

Bunda ihtimâl-i muvaffakıyyet o kadar za‘îf idi ki Tenkîd’in sâhib-i edbî böyle bir teklîfe tenezzül ettiği zamân kuvvet-i kalbimin inkisârını duyuyordum ve mağrûr olamıyordum.

Kanâ‘atim vardı ki refî‘ar-ı matbû‘âtın muharrîri ben olamazdım; serhadd-i intişârî odasının hudûd-ı ma‘ârifesinden ‘ibâret olan bir imzânın üstünde veyâ altında dizilmiş satırlar, hiçbir gözden bir vakfe-i nüvâziş göremez, bunu muhakkak bilirim ve böyle olmakla berâber bu teklîfi reddedemiyorum.

Bir cem‘iyyetin tesliyyet-i sahâbetinden nevmîd olduğumuz hâlde bu nevmîdî bize ‘ayn-ı zamânda cesâret-bahş oluyor, biz Mehmed Ra‘ûfların, Câhidlerin, Hâlid [n.1, s.6] Ziyâların, Fikretlerin, hayât-ı edebîsi karşısında mersiyye-hân olmakta gösterilen isti‘câl gibi çılgınlıkların şu devre-i tehâcümünde: “Dikkat” diyen bir âvâze-i sâf ve insâf

çıkarmak, bütün bu rû'yâ-yı cünûn içinden dostâne fiskelerle bîdârî-yi hakîkate ircâ' etmek isteyeceğiz ve onlara diyeceğiz ki:

— Saha-i edeb, mahdûd ve mahsûr değildir. Kimse, bir diğerin ittisâ'ına mâ'ni' olamaz. Sizin için de bizim için de onlar için de semâ-yı vatandan tenzîl olunmuş birer iklîl, birer iklîl-i şân ve şeref vardır. Yalnız biraz, hakîkaten yükselmek mevâlîd-i sa'y ve san'attan birer erîke-i i'tilâ vücûda getirmek lâzımdır ki o çalışan başlar, o âvize-i takdîr ile tetevvüc edebilsin.

Ve işte biz her da'vâ-yı 'ilim ve edebde bî-tarâf bir müşâhid olmaya çalışarak ifâde-i hissiyât edeceğiz ve işte kazandığımız hakk-ı intihâbın da menşe'i...

Böyle bir haftanın âsâr-ı matbû'âsı, refât-ı matbû'âtda hoş ve nâhoş, bir iz bir eser bırakacaktır. "Hoş ve nâhoş" diyorum: Didikleyemediğimiz, çekiştiremediğimiz yerlerde, seveceğiz, bu güzeldir, hissimize muvâfıktır, diyeceğiz. Ne Cevdet Ma'sûk'un körlüğüne, ne Ahmed Hâşim'in nankörlüğüne düşmeyeceğiz.

Bu ilk hafta-i tedkîkî böyle samîmî bir mukaddemeye hasreylemek istiyorum. Eyyâm-ı güzeşte-i edebiyâtın refât-ı devr-â-devrinden istinbât-ı fikredip başka bir mukaddeme-i tavîle yapmak da isterdim lakin bu, güç ve vakte muhtâc olmakla şu geçen birkaç günlük neşriyâta mahsûben daha birkaç söz 'ilâve ediyorum:

Servet-i Fünûn'un bu son numerosunda şâyân-ı tetebbu' sahîfeler vardır. Evvelen: Ruh-ı Bî-kayd Fırsatıyla söylenmiş bir silsile-i tasallufl..

Bu büyük makâleden küçük bir nükteye ilişiyoruz: Ahmed Hâşim Bey dünkülerin – bu ta'bîr kendinindir – mâverâî ebkemiyyetinde birçok edebî 'ömürlerin ihtizâlarını görüyor. Bu "dünküler"den maksûd olan da Fâ'ik 'Âlî, Mehmed Ra'ûf, Câhid, Hâlid Ziyâ ve Fikret... Fakat düşünmeliyiz ki bu dünküler hakîkatte hâlet-i ihtizâra gelmiş midir?

Eğer Rus, İngiliz, Fransız edebiyâtı mi'yâr ve mikyâs ittihâz ederse, dünkü ve bugünkü edebiyât-ı cedîdemizin pek ma'sûm ve nâ-mükemmel kalacağına şübhe edilemez lakin bugünkü edebiyâtın yegâne mahsûlü Solgun Demet'in bir nüsha-i sâniyyesi oldukça dünkü(?)lerin sükûtunu ma'nîdâr bulmamak da bulmak da pek ma'nâsız kalır. Ne ehemmiyeti var değil mi? Bî-kayd u şart bir edebiyât kabûl edildikten sonra bî-mâ'nâ olmaklık da bir meziyyet sayılır!

Biz kemâl-i kat'iyetle ve ma'ate'essüf söyleyeceğiz:

– Evet, mâ'te'essüf söyleyeceğiz, belki daha başka bir cinnet-i edeb infilâk edecek

– ki şimdi o rûz-dîde-i ezhârı alıp götürren bir rûzgâr esmemiştir.

Bize öğretsinler: Henüz doğmayan bir şi'ri vücûda getirmek için bugün yıktıkları gâye [n.1, s.7] nedir ve misâli var mıdır? Öyle bir misâl ki dünküler düşünmemiş, yazmamış olsun; meselâ Sünbülzâde Vehbî'nin bir Yakâzât-ı Leylîyye yazmamış olması gibi... Yoksa kırk sene evvel Sahrâ'da, on sene evvel Fânî Tesellîler'de görülmüş şekl-i tanzîmi bir eser-i teceddüd sûretinde sahneye çıkarıp alkış dilenmek pek garîb veyâ pek madhek hareketlerdendir.

Tahsîn Nâhîd, müstakbellik bir şâ'ir-i müteferridî olabilir fakat bugün: Aslâ... Şunu da tekrâr etmelidir ki Tahsîn Nâhîd'i yaşatmak için Fikret'in hayât-ı şâ'iriyetine kasdetmeye ne lüzûm var? Fransa'da Verlen¹⁴⁹ler, Rostan¹⁵⁰lar ta'addüd eyledikleri hâlde bundan bir hakk-ı istiksâr intisâb olunabilir mi?

Arkamızda Yâr-ı Nağmekâr ile Nâdîde yazılabilmiş kansız bir edebiyât olduğu söyleniyor; muharrir şâ'ir sıkılmalı der ki Fikret Şehîdlikde manzûmesini yazdığı zamân Terakkî'de Terâneler neşrediyordu. O vakit Ahmed Hâşim Bey hemen yirmi yıllık bir bâr-ı şâ'iriyeti hâmildi. O gün de Hâmidler, Ekremler, Cenâblar, Fikretler varken bir Çal Güzelim manzûmesi yazamamış olmak; Hâlid Ziyâlar, Câhidler, Mehmed Râ'ûflar, neşr-i bedâyi' ederken belki on dört yaşında yazılan Nâdîde'ye benzer bir şey vücûda getirememiştir.

Buralarını düşünmeli, biraz münsif, mu'tedil ve kanâ'atkâr olmalıdır.

Şehâbeddîn Süleymân'ın Batakılık'ı Servet-i Fünûn'un, nefis ve zî-hayât bir parçasıdır. Ahmed Hâşim, bunu Ufkun Karşısında manzûmesiyle mukâyese etmek isteseydi, “Memât gelmemiştir ama hayât gitmiştir.” diye başlar ve Beyâz Gölgeler şâ'irini siyâh bulutlar içinde Fecr-i Âtî'ye gömülmüş olarak tasavvur ve tasvîr edebilirdi.

“Lostracı”, Şekîb 'Âkif: Başlıca kusûru veznin intihâbında. “Hep ayaklar yalamakla...” mısra'ına kadar daha ağır ve melûl bir vezin kullanılmalı idi.

.....nazarı

Geçen erbâb-ı refahiyyeti ta'kîb ediyor,

mısra'ındaki “refâhiyyet” yanlış müsta'mel; “refâhiyyet” (yâ)nın fethası hâlinde lugatdır. Bir de lostracının nazarı, erbâb-ı refâhiyyeti teşhîse kâdir olabilir mi? Kundurasını boyatan

¹⁴⁹ Paul Verlaine (1844-1896); Fransız şair.

¹⁵⁰ Edmond Rostand (1868-1918); Fransız şair.

münhasıran erbâb-ı refâhiyyet değildir.

Sonra bir sehv-i tahlîl var: Lostracı, çamur önünde oturmamalı, çamurda şeklini tetkîk etmemeli idi! Çünkü bu mümkün değil. “Hep ayaklar yalamakla...” mısra’ının da lostracılıkla münâsebeti yok.

Resimli Kitâb’ın bu on yedinci nüshası bir kıymet-i mahsûsayı hâ’iz değildir. Râ’if Necdet Bey, Şantekler piyesinden bahsetmekle iktifâ ve artık Fotoğrafi Almak mes’elesinden sarf-ı nazar ediyor; filhakîkâ isbât-ı kâmile olmayınca böyle bir bahse hiç karışmamak evlâdır. [n.1, s.8]

Burada bir de Midhat Cemâl’in Harâbeler’i var;

“Ey perîler, sükûtlar, cinler” diye istintâk-ı ervâh eylemekdedir. Benim fikrimce yüksek düşünmeyi öğrenmedikçe ‘azametnümâ yazılar yazmaya kalkışmamalıdır.

Şebâb, 10 numero: Kabristan, Senî’ H.. Hâfızama i’timâd tamam olsa idi, bunun kopya olduğunu iddi’â edecektim.

17 Mart 326/**Hakkı Târik**

Bilmece

Kanımda, mevcûdiyetimde ‘umk-ı rûhumda uyanan virâset ü haşyeyi uyandıran, benden gençliğin bahâr ma’sûmiyetiyle rû’yâ-yı hakk – endişinin pamuklu, sıcak nevâzişlerini çalan kurd, kuvvet nedir?

Bana ba’zân yaşa, yaşamalısın, yaşayacaksın ve ba’zân öl, ölmelisin, öleceksin gibi emirleri, sâdâkat ile ‘aşk ile hıyânet ile nefret ile söyleyen vahşî nedir?

Ve beni insânların ser-i denâ’itini öğretmekle mel’ûn garazkâr, kindâr yaparak başkalarının ikbâline hasûd, sefâletine lâkayd, idbâriyle memnûn yaşatan, vicdânımı eger mevcûdsa taş, çamur, keriz hâline koyan el kimin elidir?

Kalb enzârıyla parayı gören ve gösteren, burada para, ötede para, ‘aşkta para, her şeyde para bulan, arayan ve bu ma’denin esrâr-ı nüfûzunu anlatmakla beni bir para mu’akkibi yapan göz kimin gözüdür?

Ne, tanıdınız mı? Bu kurd, bu vahşî kadındır. Ve bu elle bu göz onundur.

1 Teşrînievvel 325/**Şehâbeddîn Süleymân**

Yalan

Semâ-yı şî'r ü ma'alyede kehkeşân – zâ'ir

Olan hayâlimi 'aşkın tenezzül ettirdi.

Senin semûm-ı garâmınla mübtekî, hâsir

Bu gûr-ı esfel mâdîde inliyor şimdi.

Kadınlığın o bülend fitratında en ince

Temâyülât-ı nezâhet ümîd ederken, ben

Senin bu 'aşk-ı seflin garâm-ı mel'ûnen

Bütün ümîdimi öldürdü. Âh hâ'ince

Fakat niçün sana kalbimde bir muhabbet var?

Tahassüsüm niye mağlûb bu müfterîs 'aşka?

Niçün neden, seni kalbim sever durur elân?

Demek bütün bu şikâyet, bu meyl-i nüzhetdâr;

Gülümseyen leb-i da'vette titreyen zevke

Fedâ olup gidecekti. O hâlde hepsi yalan!

'Abdülhâk Hayrî

Onun Gözleri

–*Hâmid Subhî'ye*–

Siyâh buluttur, toz siyâh buzlu gölgeler altında şûh bir edâ, nermîn bir 'işve ile şeğaf-nüvâz gülüşler, âveh kalem, bu peyâm-ı visâlin pür-lerze siyâh-ı tenevvür ile kamaşır, o kadar kamaşır ki...

Fakat âh o gözler, o siyâh şî'rli bulut, ba'zân birden bütün incelikleri, ma'nâları, şî'riyetleriyle kindâr, hâ'in bir deniz durgunluğu ile yumulur, o kadar yumulur ki kalbim nâgehân muhtazır bir yaprak hissiyle sızlar, [n.1, s.9] ve o mahmûr, murakkıs bulutun

emellerimi; muhteris, heyecanlı emellerimi örten muhteriz bahârları karşısında bir nisân-ı füsûn ve iğbirârı koklarım. Sonra şî'rlerimin leyâl-i nevmîdinde o nazlı gözlerin, onun büyük gözlerinin reng-i istifâsı süzüle süzüle atlas, muhteriz bahârlarla açılır. O kadar açılır ki titrerim.

7 Haziran 317/İlyâs Mâcid

Uhuvvet, 'Adâlet

-Kadınlar için de olmalı-

Kadıköy'ü için mühim bir hâdise-i edebiye... Aylarca sükûn ve inzivâdan sonra dün akşam Burhâneddîn Bey Kadıköy'ünde yeni hamûle-i san'atıyla arz-ı vücûd etti. Bilemiyorum; Burhân Bey ne fikre hizmet ediyor, eserleri intihâb husûsunda hüsn-i isâbeti mi yok, anlamıyor mu yoksa kudret-i san'atkâranesiyle 'âdî, oyuncak piyesleri yükseltebileceğine mi kâni'dir? Herhâlde bu sonuncu fikir, en doğrusu olacak. Çünkü zavallı aktörümüz dûş-ı san'ata yüklendiği bârî kıymeti taşıyabilmek için çırpındı, durdu.

Mis May beni affetsin. Hayât-ı millîyemiz hakkında bir piyes yazmak suretiyle [milletime] karşı gösterdiği teveccühe yalnız 'âciz değil, bütün yazdıklarını dinleyenler minnettâr kaldılar. Ma'mâfih nice Miss May cenâbları hakkımızdaki tedkîkât-ı ciddîyelerini, o sevimli, asîl ifâdeleriyle doğrudan doğruya sâha-i matbû'âta ihdâ etselerdi hem bizim için hem de kendileri için daha hayırlı, daha fâ'ide-bahş olurdu.

Bu, öyle bir eserdir ki bir piyesten başka her şeye benzer. Hele ilk perdesini düşündükçe hâlâ sınırlarım geriliyor. O uzun süren perdede neler yok: 'Adâlete, uhuvvete, İslâmiyet'e, feminizme, demokrasiye dâ'ir konferanslar, Çerkes müstefreşeler, kocasının karşısında terbiyyeli bir maymun gibi ayakta duran yirmi senelik vâldeler, gayet nâmuslu bir kız sûretinde gösterilmek istenilen İkbâl ile aşçıbaşı arasında, kafes arkasında mu'âşakalar, uzun, bî-pâyân, cân sıkıcı bûseler, hayât-ı millîyemize 'â'id birçok levhâlar: te'addüd-i zevcât, talâk, zevclerin müstebidlikleri, ma'sûm câriyyelerin iç yüzü, hafıyyeler, Jön Türkler ... ilh.

Fakat yazık ki bütün bu gürültüye rağmen hiçbir şey anlayamazsınız. Çünkü o bir piyes değil, bir nutuk ve kavga mecmû'âsıdır. Meselâ Müfîd Bey tuhaf bir adamdır. Anlıyoruz. Bir Yıldız Meftûnî Bey, bir hafıyye-i mütekâ'idînin karşısındayız. Fakat bu adam dört beş karakterle gözüktüyor. Ba'zân ıslâh-ı nefis etmiş, ba'zân eski bir hafıyye, ba'zân ince fikirli, ba'zân budala, müstebid. Hâsılı garîb bir numûnedir. Gâlibâ onun için piyesin nihâyetinde çıldırıyor. Ma'mâfih şu son kısımda Burhâneddîn Bey'i cidden nefis

buldum. Ve hakîkaten alkışladım.

Lâkin piyes... Bana öyle geliyor ki Burhâneddîn Bey şu eseri takdîr ederek değil hâtıra binâ'en oynuyor. Bi'l-farz ecnebî bir kadın; –zannedersem mürebbiyye olacak, bunu piyesindeki pedagoji derslerinden istidlâl ediyorum– hayât-ı millîyemiz hakkında bir eser yazıyor. Bunun tercüme [n.1, s.10] edilerek oynatılması için merhûm sahne-i millîyenin şimdiki enkâzında çalışan yegâne aktörümüz Burhâneddîn Bey'e mürâca'at ediyor. Burhâneddîn Bey; şüphesiz, piyesi baştan aşağıya berbâd buluyor. Fakat piyeste c u r i o s i t é sini celb eden bir iki nokta var: Câriyyeler, müstefreşeler, poligami mes'eleleri. Sonra Burhâneddîn Bey'in ideali entârîyle sahneye çıkabileceği bir eseri oynamaktır. Şu piyesle kısmen idealine kavuşuyor. Çünkü birinci perdede pantolon, yelek üzerine sarı kezi kaplı bir kürk giymiş olduğu hâlde, sahneye çıkıyor. Bir de son sahnesi, sahne-i cinnettir. O sâyede eseri kurtarabileceğini düşünüyor, kabûl ediyor, oynuyor ve son meclîste birçokları tarafından fevka'l-âde beğeniliyor. Fakat buna rağmen, ba'zılarıyla ben, yine oyunu berbâd bulmakta müttefik kalıyoruz. Oyunun mâhiyetini lâyıkiyle anlatmak için size bir iki misâl vereyim: Müfid Bey'in bir birâderi vardır. Her hâlde büyük bir adamdır. Çünkü Müfid Bey, kendisine bir me'mûriyet bulması için yalvarır. Nefyine karâr verildiği zamân ise menfâdan kurtaracağını va'dediyor. Fakat yüzüne maske takmış. Kim olduğunu, ne iş gördüğünü, ne yaptığını bir türlü öğrenemeyiz. Birâderinin haremi bir mühtediyye. Bu bir misyoner midir, bir râhibe midir, bir feminist midir, iyi kalbli bir kadın mıdır, yoksa fenâ kalbli bir kadın mıdır? Bunu da anlayamayız. Bir yandan Müfid Bey'e nasihatler veriyor, diğer taraftan karısına: – Boşan, diyor hattâ yardım ediyor. Şimdi zavallı bir zevce geliyor ki bir kukladır. Sâkin dururken tehevür eder. Tehevürü Farad¹⁵¹,ın cereyânı gibi mütekat'dır[?]. Mütemaniyyen bir hiddetlenir, bir sevinir. Bir de 'amcazâde mevcûd. Üçüncü perdede bir şey anlamadan ortaya çıkıyor. Yabancı bir eve giriyor. Bu sahne 'âdetâ *Pol e Virjini*¹⁵²,den yâhûd *Manon Lesko*¹⁵³,dan alınmış bir sahne-i müessiredir (!) Garîb olmakla berâber en iyi tesbît edilmiş, en iyi îrâ'e edilmiş yani yaşatılmış, muvaffak olunmuş bir tip varsa o da hizmetçidir.

Yine tekrâr ediyorum: –Kim ne derse desin– eser baştan başa berbâd, baştan başa bî-ma'nidâr. Piyese hiç benzemiyor. Tercümesinde de öyle garâbetlere tesâdüf ediliyor ki... Sahnede “ibdihâl” kelimesiyle “evfak-ı devr-â-der-i mes'ûdiyyet” terkîb-i 'acîbini

¹⁵¹ Michael Faraday (1791-1867); İngiliz kimya ve fizik bilgini.

¹⁵² “Paul et Virginie”; Bernardin de Saint-Pierre'in yazıp 1788'de yayımladığı roman.

¹⁵³ “L'Histoire du chevalier des Grieux et de Manon Lescaut”; Abbé Prévost tarafından 1731'de yazılan roman.

işitmek biraz tuhaf oluyor. Mesmû'âtıma göre, bunları mütercimim haberi olmaksızın kumpanya 'ilâve etmiş.

Acıdır fakat söyleyeceğim: Bugün Burhâneddîn Bey'in aktörlerim dediği adamlar hakikaten hiçtir. Tab'î yalnız gördüklerim için hüküm veriyorum. Meselâ: Cevâd Bey 'ale'l-âde bir insan değil, büyük bir meydânda vatanperverâne nutuklar îrâd eden bir hatîb idi. Mağrûr ve müte'azzım sesiyle garîb bir sûrette rolünü deklâse ediyordu. Hele "Bîçâre Yarasa Kemiği" komedisini, ağlatacak bir tarzda oynayan diğer iki aktör, bilmem ne cür'etle, ne cesâretle sahneye çıkıyor, daha doğrusu Burhân Bey onları nasıl yanına alıyor?

Sonra... Fakat artık kâfi değil mi!?!.. Bununla beraber Burhâneddîn Bey'in kumpanyasında san'ata yaklaşanlar da eksik değil. Bunlar kadınlardır. [n1, s.11] Dün akşam Suzan, Arşaluys, Hraçya hanımlar iyi çalıştılar ve mümkün olduğu merteye muvaffak oldular. Hâsseten İkbâl –hizmetçi rolünü yapan madmazel- şâyân-ı kayd ü sitâyışti. Bir de ihmâl edemeyeceğim sîmâ ilk defâ olarak, şanoda gördüğüm Matmazel Mari; selîs ve fasîh Türkçesiyle, muvaffak olunmuş etvâr u harekâtıyla komedide ciddî bir kâbiliyyet-i san'at gösterdi. Çalışırsa –daha genç olduğu için, çalışmasını temenni ederim.– ileride şübhesiz pekiyi bir komediye olur.

Her hâlde son sözüm, Burhâneddîn Bey'den bu mükemmel (!) piyesi mezâr-ı nisyâna gömtükten sonra, bir daha piyes intihâbında oldukça müşkülpesend davranmasını, trupunu kendisinde vücûdiyyeti teslîm ettiğimiz san'atla tevâfuk u imtizâc edecek mertebede sâhib-i hüner kimselerden teşkîl etmesini temennîden 'ibârettir.

Hakikaten diyebilirim ki Burhâneddîn Bey, dün akşamki rolünde ba'zı ifrât ü mübâlağalardan sarf-ı nazar, mükemmel sûrette muvaffak olmuştur. Binâ'en'aleyh şâyân-ı tebrîktir.

'Alî Sühâ

Du'â Gecesi

Köylüler topladıkları kuru funda köklerine âteş vermişlerdi; hicrî/hecerî [هجري] dağ başlarında gece oluyor; ufkun kapanmış kırmızı perdeleri arkasında buluttan mechûl eller dolaşarak leyl-i münâcâtın tozlanmış kandillerini hazırlıyordu. Âh, bu akşâmlar, menekşe renkli dağ yollarında rüzgâr dudaklarıyla ilâhîler söyleyerek uzaklarda tüten garîb dumanların alevlerini yakmaya giden, aşağı dereleri meçhul bir aydınlıkla dökmüş gibi parlayan ve karanlık salonların âvîzelerinden billûr gözyaşları toplayan akşâmlar! Âh, onlar, 'azîm bir şehrin bile fevk-i dağdağasında pür-ısrâr bir sükûn-ı ma'bedi açan vapur

düdüklerine bir istiğrâk-ı gurbet, tenhâ mahalleler arasındaki dilenci seslerine bir lahn-ı rikkat veren sâkin akşamlar... İnsanlığımıza bir şeyler bir şeyler tevdi' eden âh onlar!

Köylüler topladıkları kuru funda köklerine âteş vermişlerdi; şimdi şübhesiz, şehirde de gece oluyor. Birbirlerinden dâ'imâ uzak yaşayan ve ba'zı geceler yüksek kandil gözlerini açarak karanlıkları dinleyen mahbûs beyâz kuğuların hasret ve iştîyâkıyla hep birden ağlaştıkları duyuluyordu. Câmi'lerde akşam namâzını kılanlar sessiz sessiz evlerine dönüyor, fenerleri yanmamış tenhâ sokaklarda na'liçeli ayak sesleri dolaşüyor; hatmini bitiren büyük nineler Rus muhârebesinin hâtırasıyla vatan acılarını tekrâr duyuyordu. Şimdi ağıllarda eşlerini gâ'ib etmiş koyunlar, köylerde yetim buzağılar, uzaklara sesleniyor, yabancı memleketlerde nâdim olmuş seyyâhlar, muhibelerinin göğüslerinde solan çiçekleri, odalarının dîvârlarında koparılmayan takvîmleri düşünüyordu. İtalya'nın büyük kiliselerinde şem'dânlar âteş közlerinden balmumu yaşlarını dökerek tasâvir-i 'Îsâ'nın tozlu cerîhâlarına dumânlarını sarıyor, hademeler anahtarlarını sallayarak günlük muslinleri içinde görünmez olan son du'âcıları ikâz ediyor, mermer sütûnlara yaslanarak Lamartin'in *Graziella*'sını düşünenlere kapıyı gösteriyordu.

Köylüler topladıkları kuru funda köklerine âteş vermişlerdi. Biz bu tenhâ dağ yollarında mehtâbın hulûlünü bekleyerek dinleniyor, gözlerimizi yakan alevin karşısında evlerimizi düşünüyorduk. Fevkımızde hesâbsız kandillerle boş bir âsmân-ı 'ibâdet ve onunla aramızda da nüfûz eden bir karanlık vardı.

-Erenköy, Eylül 325/Refik Hâlid [n.1 s.12]

Mâziye Karşı

Ey inzârî garîk-i heybet ü dehşet eden vîrân
Hisârlar, kubbeler, tâk-ı zaferler, kal'alar, tenhâ
Karanlık, eski, mahvolmuş mezârlıklar, bugün nâlân
Birer şî'r-i belîğ inşâd eder. Etvârınız hâlâ

Yosunlanmış makâbirden çıkan âvâz-ı mâziyyeyi
Yıkılmış kal'alardan fişkırان velvâl-i ezfârî
Bugün sâkin işittikçe döner pîşimde dünyâyı
Saran bir kavmin en parlak temâşâ-yı zafer dârî

Ne yangınlar ne mûhiş levhalar nakleyiyor onlar

O enkâzı çöken virâneler gûş-ı tevârîhe

–Ki malıdır zulmler, kanlı âhlar, kanlı yaşlarla–

Ey edvâr-ı cehâlet, ey leyâl-i kin ü âteşbâr!

Senin tezkâr-ı nâminçün bize terk ettiğin âsâr

Bugün rûhumda bir girdâb- nefret açtı zulmetdâr,

Edhem Hidâyet

Edebiyyât Kenârında

–Mehmed Ra'ûf Bey'e–

İspanya'nın pâyitahtında yüz otuz üç usbû'î, altı nîm mâhe, elli yedi şehri risâle-i edebiyeye neşrolunuyormuş.

Bu, öyle iken, ehemmiyetçe, 'azimetçe, Madrid'e fâ'ik olan şehrimizde yazık ki edebî gazeteler pek azdır, yazık ki perî-yi şî'r, o melîke-i hüsn; muhit-i edebimizin hâricindedir.

İşte sevgili kâri'lerim, ara sıra müşfik, samîmî dudaklarınızdan dökülen ve ekseriyâ beni düşündüren, zihnimi altüst eden şu serzenişi, bu nakîsa-i 'ilm ve edebî artık sahne-i matbu'âta koymak sizinle baş başa düşünmek, tedkîk etmek istiyorum.

Ma'lûmdur ki her hâdise-i mühimme ve gayr-ı mühimme sevâ'iksiz meydâna gelemes. Halline berâber çalıştığımız mes'elenin, noksânın, noksân-ı hâsırın da bence birkaç vâlidî, birkaç sâ'ik-i menfûru vardır.

En evvel okumak bilenlerimizin ekserîsi, kısm-ı 'âzimi lezzet-i mütâla'ayı, zevk-i istifâdeyi hakkıyla hissetmemişlerdir. 'Ömürlerini, müddet-i hayâtlarını hiç denilecek kadar fâ'idesiz romanlar, masâllar üzerinde imrâr ederler, sırf eğlenmek, sırf vakit geçirmek için kitâb okurlar, ciddî mütâla'a, dimâğlarını, kuvve-i mefkûrelerini yoruyor. Buna binâ'endir ki âsâr-ı ciddîyeye râğbet, iltifât göstermiyorlar.

İngiltere'de Bari nâmında bir mü'ellif; kitabının mazhar-ı makbûliyet olması sayesinde senevî yüz beş bin frank vâridât-ı sâfiyye te'mîn edebilmiştir.

Fransa’da, edîb-i mudekkik Emil Zöla’nın *Roma* ismindeki hikâye-i hikmeti iki ay zarfında seksen def’a tab’ olunarak, müşarû’n-ileyhe yüz bin frank hâsılât bahş etmiştir.

Memleketimizde ise, bir bîçâre muharrir; senelerce yazacağı mevzû’u düşünüyor, notlar tutuyor, vapurda, mesîrede bir cümlesini tashîh ediyor, lokantada ‘akla gelen bir şey’i ‘ilâve etmek için yemeği terk ediyor, dâ’imâ cinnet, dâ’ima belâ-yı ârâm-ı sa’y içindedir. Nihâyet müfid bir eser vücûda getiriyor, heyhat ki zavallı adam sermâyesini bile alamıyor.

Geçenlerde Safvet Nezîhî Bey birâderimiz, vaktiyle *Zavallı Necdet*’in, o fevka’l-‘âde eserin [n.1, s.13] hakk-ı tefrika ve neşrini, *İkdâm*’ın sâhib-i imtiyâzına, sekiz İngiliz lirasına, âh Yârabbim, yalnız sekiz İngiliz lirasına tevdî’ ettiğini söylerken fart-ı te’ essürümden tüylerim ürperdi.

Fakat mütâla’aların kabâhatini yazarken, tahlîl ederken, diğerk cihetin de kusûrlarını, görmemek, kâle almamak insâfsızlıktır.

Şâ’irlerimizin, edîblerimizin bâ’zıları; ancak kendi rûhlarını, kendi hislerini ta’mîk ediyorlar. Ma’t’e’essüf ekserîyâ koca bir mecmû’âda hey’et-i ictimâ’iyyemize ‘âid bir şi’r, bir neşr bulamayız, hep ‘aşk ve kadın, hep perestîde-i kalbime, hep güzîde-i rûhuma.

Fi’l-vâki’ bunlar gençtir. ‘Aşk ise rûh-ı şebâbın bir peyki, peyk-i nevvâdır. Ve âsâr-ı fikrîyenin vâlidî yalnız fikir değildir. “İnsânın hey’et-i mecmu’âsı o eserleri vücûda getirmeye hep iştirâk eder: Tabî’atı, terbiyyesi, hissiyâtı, mâzîsi, hâli, ihtirâsâtı, melekât-i fezâ’ili, fezâyihî, hâsılı rûhunun ef’âlinin kâffe-i aksâmı insânın düşündüğü yazdığı şeyler üzerinde eser bırakırlar”. (İpolit Ten)

‘Aynı zamânda gerek iyiliğe, gerek fenâlığa delâlet etsin, mevzû’lar, ‘adese-i san’atın önünde birdir. Muharrirden beklenen şey, iktidâr-ı tahrîr, iktidâr-ı temsîldir. Hattâ mümessilin redâ’eti, nuhûseti san’atkârın sihr-i muvaffakıyyetine ufak bir nokta-i siyâh bile konduramaz.

Fakat bilinmelidir ki, mebzûliyyet dâ’imâ insânı usandırır, ba’zân bizden saklanan çirkin bir kadını görmek için, sâ’atlerce uğraştığımız hâlde, her gün tesâdüf ettiğimiz binlerce pür-şi’r ü şegaf kadına dönüp de bakmayız.

Ve yine ma’lûm olmalıdır ki, ‘aşk edebî bir menba’-ı ilhâm olmadığı gibi şahsî eserler de hiçbir vakit ibtidâ’îlikden kurtulamaz. Bütün edebiyâtlar, ibtidâ o sûretle, eş’âr-ı şahsîyenin intişârıyla başlamıştır.

Biz ilerlemek, bihakkın terakkî etmek istiyorsak Teofil Gutye¹⁵⁴,ye göre, hâ'iz oldukları ma'nâya tâbî' olmaksızın hadd-i zâtında bir kıymete, bir güzelliğe mâlik olan kelimâtı sû'-i isti'mâl etmemeli, onlarla, o ebkâr-ı zâhire ile, biraz da başkalarını tecessüm ettirmeli, biraz da mehâsin-i tabî'atı teşrîh biraz da yeni yeni san'atlar ibdâ' eylemeliyiz.

Bugün her şey'imiz noksân, her şey'imiz muhtâc-ı mu'âvenettir. Henüz lisânımızda poezi dramatik¹⁵⁵e 'â'id bir eser bile yoktur. Hâlbuki mezkûr şû'benin mûsîkî ile müzdevic olması, bir taraftan mûsîkînin terakkîsi diğer cihetden mü'esser olmakla iki âhâlî arasında zevk-i edebînin daha çabuk inkişâfını kâfildir.

Garb hükümdârını sırf o gibi oyunların verilmesi için tahsisât-ı zâtiyelerinden meblâğ-ı külliye sarf etmektedirler.

Bizde de yirmi beş sene mukaddem, Dikran Çukacıyan¹⁵⁶ nâmındaki sâhib-i himmetin gayretiyle birkaç tecrübe yapılmış iken mu'ahhiren ıslahına hizmet edilememiştir.

Ötede ise muharrirîn-i kirâmımız taksîm-i â'mâl kâ'idesine rağmen hem siyâsî, hem edîb, hem şâ'ir, hem münekkîd, hem müverrih, hem piyes mü'ellifi, hâsılı birer paleograf geçinirler. Şu cihetle kuvvet inkisâm ediyor. Yazdıkları kof, hâyîde çıkıyor. Buna mebnî değil midir ki koca bir edîbimizi, koca [n1, s.14] *Hayât-ı Muhayyel* mü'ellif-i şehîrini bile, şimdiki hâlde bizden okuyanlar nisbeten az, 'âdetâ mahdûddur.

Vaktiyle Pol Burje¹⁵⁷,nin *Kozmopolis*'i, *Sergüzeşt-i Fecî*'i tiyatroya tahvîl olunmuştu. O vakit matbû'ât bir sadâ, bir sadâ-yı ta'rîz ref' etti:

–Niye başkalarına yazdırdı, niye bizzât değıştirmedi? Pol Burje mu'terizlere:

–Çünkü böyle yapmak elimden gelemezdi, dedi. İki üç istisnâdan sarf-ı nazar, hikâye usûlüne, ta'limine alışmış bir muharrir kitâbını tiyatro, dram şekline tebdîl edemez, mevzû'u ikinci def'a o sûretle düşünemez, hattâ doğrudan doğruya tiyatro mü'ellefâtını bile vücûda getirmeye lâıykıyla muvaffak olamaz. (Paris Musâhebeleri)

Hele gazete hayallerimiz... Biz öylelerini gördük ki prova yerinde müsveddeleri tashîhe yeltenir, Edebiyyâtta kat'iyen bühreleri yokken, edebî gazeteler çıkarır, temeyyüz-i âsâra muktedir değillerken, olanca kuvvetleriyle inhisârı, o mühlik seyyi'eyi

¹⁵⁴ Pierre Jules Théophile Gautier (1811-1872); Fransız şair, yazar ve eleştirmen.

¹⁵⁵ Fr. , "poésie dramatique"; dramatik şiir.

¹⁵⁶ Dikran Çuhacıyan (1837-1898); Ermeni asıllı Osmanlı besteci ve orkestra şefi.

¹⁵⁷ Paul Bourget (1852-1935); Fransız roman yazarı.

tervîc ederler. Ve onlar için bilinmemiş, gayr-ı ma'lûm imzâlar hiçtir, okunmamaya, atılmaya mahkûmdur. Bîçâreler; bilmiyor, bilemiyorlar ki asıl hüner, asıl millete, vatana hizmet yetişmiş olanlara yazı yazdırmak değil, yeniden adam yetiştirmek, müsta'idd lakin inkişâf etmemiş birtakım parlak zekâları hadîka-i matbû'âta çıkarmaktır.

Fi'l-vâki'memleketimizde iki üç hikâye okuyan, bir makâle, bir novel yazamayan roman tahrîrine kalkışıyor. Bunlardan vârid olan evrâkı dercetmek gayr-ı kâbidir. Şununla berâber ba'zân ufacık bir eserde öyle bir nükte-i edebîye, öyle bir san'at-i bedîa' bulunur ki sâhibinin isti'dâdını tamâmıyla îrâ'eye kifâyet eder. İşte o eseri yırtmak, sepete atmak affedilmez cinâyetlerdendir.

Avrupa'da henüz kemâle ermeyen, henüz sermâye-i nakdîyeye mâlik olamayan nevresîdegân kaleme 'âlem-i tahrîrde muvaffak olmalarını te'mîn eyleyecek sûrette, nâmûslarını zâmin tutarak, teşvîkan mu'âvenette bulunur mü'esseseler, cemiyetler mevcûddur.

'Ale'l-husûs, insân bir şey yaparken en evvel, onun târîhini, geçirmiş olduğu safahât-i mutelife nazar-ı i'tibâra almalıdır. "Mâzî kâmilân ölmez. İnsân onu unutabilir fakat o, insânı muhâfaza eder, bırakmaz. Her devirde olduğu gibi o, bütün efkâr-ı sâlifenin mahsûl ü zübdesidir. Medenîyet-i hâzıra tamâmıyla medenîyet-i mâzîden çıkmıştır. (Füstel dö Kulanj¹⁵⁸) Hâlbuki bir iki zâtı müstesnâ tuttuğumuz hâlde, bilâ-pervâ hiçbir gazetecinin edvâr-ı matbû'âtımızı etrâflıca tedkîk etmediğini iddi'â edebiliriz. Onun için son inkılâba kadar İstanbul'da intişâr eden resâ'il-i muvakkate ile sâhib-i imtiyâzlarını yazıyoruz.¹⁵⁹

[**Tablo 7.1.** II. Meşrutîyet'in İlanından Önce Çıkan Süreli Yayınlar]

İmtiyaz Sahibi	Süreli Yayın(lar)
Münîf Paşa	<i>Mecmû'a-i Fünûn</i>
Refik	<i>Mir'ât</i>
'İsmet	<i>Mecmû'a-i Ma'ârif</i>

¹⁵⁸ Fustel de Colulanges (1830-1889); Fransız tarihçi.

¹⁵⁹ Söz konusu süreli yayınlar ve imtiyaz sahipleri orijinal metinde liste/tablo hâlinde verilmemiştir. Okurlara kolaylık sağlanması amacıyla latinize metinde tablo ile gösterilmiştir.

Mehmed Sa'îd	<i>Mazbûâtü'l-Fünûn</i>
'Ali Rızâ	<i>Öteberi</i>
Nûrî	<i>Revnak</i>
Ahmed Midhat	<i>Mecmû'a, Kırk Anbar</i>
Cemîl	<i>Sanduk</i>
Tal'at	<i>Kasa</i>
Emîn Nihâd	<i>Âsâr-ı Perâkende</i>
Selânikli Tevfik	<i>Çekmece</i>
Recâ'î	<i>Âfitâb-ı Ma'ârif</i>
Râsih	<i>Misbâh-ı Felâh</i>
سنوہ ¹⁶⁰	<i>Cihân</i>
Muharrir	<i>Ebu'z-ziyâ Tevfik</i>
Derme Çatma	<i>Es'ad</i>
Mecmû'a-i 'Ulûm	<i>Şükri</i>
Mübâhis-i Matbû'a	<i>'Osmân Nûrî</i>
Mecmû'â-i Âsâr	<i>'Ârif</i>
Necîb	<i>Musavver Meşâhir-i 'Âlim, Medrese-i Edeb [s.15]</i>
Şemseddîn	<i>Arkadaş</i>
Mıgırdic	<i>Musavver Türkistan</i>
Vassâf	<i>Muhâzarât</i>
Kâmil	<i>Âfâk</i>
Hamîd Vehbî	<i>Medrese-i Fünûn</i>

¹⁶⁰ Mekteb-i Sultânî muallimlerinden olan Mösyo سنوہ(n)'in adı/soyadıyla alakalı doğrulanmış bir telaffuz saptanamadığı için kelime latinize edilememiştir.

Tâhir	<i>Bahâr</i>
‘Ubeyd[ullah]	<i>Hâver</i>
Hakkı	<i>İ’tilâ</i>
Muhyi’ d-dîn	<i>Şu‘â</i>
Rızâ	<i>Nâhid</i>
Râmiz	<i>Hamiyyet</i>
Süreyyâ	<i>Zerrât</i>
Râmiz	<i>Berk</i>
Nüzhet	<i>Hizmet</i>
Reşâd	<i>Âsâr</i>
‘Abdülkerîm Sâbit	<i>İmdâdü’l-Medâd</i>
İhsân	<i>Armağan Dağarcığı</i>
Nâzım	<i>Terakkî</i>
Hüsni	<i>Manzara</i>
Sa‘âdâh	<i>Ravza-i Musavvire</i>
Papazyân	<i>Çanta</i>
Hayrâh	<i>Safâ</i>
Halîl Edîb	<i>Sa‘y</i>
Mu‘allim Nâcî	<i>Mu‘allim, Mecmû‘a-i Mu‘allim</i>
Hakkı	<i>Risâle-i Hakka</i>
Safvet	<i>İşrâk</i>
Vassâf	<i>Ma‘lûmât-ı Mütevenni‘a</i>
Rif‘at	<i>Çanta</i>

Sâfi	<i>Şu'le</i>
Tevfik Sühâ	<i>Şemrüh-i Edeb</i>
Mahmûd Nedîm	<i>Fecrî, Çocuklara Kırâ'at, Hanımlar, Kamer, Nokta</i>
Âsım	<i>Mecmû'a-i Nevâdir, Şafak</i>
Râşid	<i>Hakikat</i>
Kemâl	<i>Bahçe</i>
Ahmed İhsân	<i>'Umrân</i>
'Alî Fu'âd	<i>Musavver Cihan</i>
'Ârif	<i>Medeniyet</i>
'Osmân Nûrî	<i>Mir'ât-i Âlim</i>
'Alî Şefik	<i>Muhît</i>
Mustafâ Reşîd	<i>Envâr-ı Şarkıyye, Nihâl, Envâr-ı Zekâ, Şark</i>
Necîb Nâdir	<i>Mü'essisîn-i Fünûn, Pâyidâr, Te'âvün-i Aklâm, Gülşen, Armağan, Kevkeb-i İlm</i>
Cevâd Paşa	<i>Yâdigâr</i>
Şemseddîn Sâmî	<i>Etfâl-i Hafta, 'Â'ile</i>
Nûrî	<i>Teşvîk-i Manzara-i Âlim, Şu'le-i Efkâr</i>
Mustafâ Reşîd	<i>Şark</i>
Cemîl	<i>Gülşen-i Edeb</i>
Mahmûd Celâleddîn	<i>Hazîne-i Evrâk</i>
Beşir Fu'âd	<i>Güneş</i>
Mehmed 'Alî	<i>Vâsita-i Servet</i>
Ütücüyan	<i>Sihhat</i>
Sâlim	<i>Zirâ'at</i>

Karabet	<i>Mekteb, Ma'ârif, Resimli Gazete</i>
Kirkor	<i>Hazîne-i Fünûn, Terakkî</i>
Tâhir	<i>Musavver Fen ve Edeb, İrtikâ, Ma'lûmât</i>
Bedreddîn	<i>Mecmû'a-i Lisân</i>
Ahmed İhsân	<i>Servet-i Fünûn</i>
İbnü'l-Hakkı Tâhir	<i>Mecmû'a-i Ebuzziyâ, Çocuklara Mahsûs Gazete, Hanımlara Mahsûs Gazete</i>
Ekrem	<i>Mecmû'a-i Edebiyye, Pul Mecmû'ası</i>

Elhâsıl, zann-ı 'âcizâneme göre tevdî'âtımız, ma'rûzâtımız düşünülmedikçe, nazar-ı dikkate alınmadıkça gazetelerimiz revâc bulamaz, teksîr edemez. O ümniyye ise mekteblerde edebiyât tadrîsinden ziyâde lâzım, ziyâde ehemmdir. Zîrâ "En mükemmel edebiyât dersi edebiyâtı tettebbu'dur. Kavâ'id-i edebiyeyi ezberlemekten bir şey çıkmaz. En bedî' eserler husûle getirenler en iyi bedî' bilenler değildir." (Tevfik Fikret)

Aynı zamânda edebiyâtın fevâ'idini, mu'âmelât-ı hayâtiyyeye olan te'sîrlerini, te'sîr-i müfîdini inkâr edecek kimse tasavvur olunamaz. "Tezkîye-i fikir, tezyîn-i hâtıra, tasfiye-i zevk, tevzîh ü tevsî'-i anâsır-ı 'akliyye gibi şeyler hep edebiyâtın i'âne-i kuvâ-yı celîlesine 'arz-ı fakr eyleyen hâlâtdandır." (Abdülhâlîm Memdûh)

Tiyatr-Frans¹⁶¹'ın yanması üzerine, bütün 'âzam tarafından Jül Klarti¹⁶²'ye gönderilen ta'ziyyetnâmeleri ihtimâl ki 'azîz mütâli'lerim, hatırlarsanız. O müzehhib iltifâtlar Jül Klarti'nin şahsına değil, doğrudan doğruya sanâyî-i nefîseye, ta'bîr-i diğerle cihân-ı şî'r ve edebe yapılıyordu.

Memleketimizden mâ'adâ, her yerde artık kat'iyyetle anlaşılmış, kat'iyyetle tahakkuk etmiştir ki bir milletin terakkîsi, tekemmülü ancak zevk-i edebînin ta'ammümüne, te'âlîsine merbuttur.

Bezmî Nusret

Müdir-i Mes'ûl: Bezmî Nusret-Ahmed Sâkî Bey Matba'ası

¹⁶¹ Théâtre-Français veya Comédie-Française; Fransız devlet tiyatrosu, aynı zamanda dünyanın en eski ulusal tiyatrosudur.

¹⁶² Jules Claretie (1840-1913); Fransız roman yazarı ve bir zamanlar Théâtre-Français'ı yönetmiş olan sanatçı.

Öteberi

Helecân ve tereddüd içinde uzattığımız za'îf eli kemâl-i tevâzu' ile kabûl ederek risâlemizi kârî'ât ve kâr'în-i kirâma tavsiyye buyuran muhterem Tanîn, Sadâ-yı Millet, Yeni Gazete, Tercümân-ı Hakikat, Sa'âdet, İştirâk, merhûm Eşref, İzmir'de münteşir Feryâd, Selânik'te çıkan İğne gazeteleriyle, gazetemiz hakkında gâyet nezîh bir manzûme-i takdîriyye yazan şâ'ir-i mümtâz Celîs Bey'e bin teşekkürü 'arz-ı ihtirâm eyleriz.

Gazetemizin diğêr nüshası ayın beşinde çıkacak ve artık muntazaman devâm edecektir. Harekât-ı edebîye, daha doğrusu âhâlîmizin âsâr-ı edebîye ve 'ilmiyyeye karşı meyl ve ârzûsu tezâyüd ederse -ki şübhesizdir- risâlemizi haftada bir çıkaracak, sahîfelerini çoğaltacağız.

Şimdiki hâlde "Tenkîd" nâmıyla bî- taraftır. O derecede ki sâhibinin 'aleyhinde yazılacak makâlât bile kabûl edilecek, kimseyi diğêrine tercih etmemiş olmak için âsâr-ı vâride kur'a ile tertîb olunacaktır.

Gazetemiz çıkmadan bize birçok güzîde eserler veren zevât-ı â'zâma minnettârız. Gelecek nüshamızı tezyîn edeceklerini va'd buyuran en büyük ve müstesnâ edîblerimizden Mehmed Ra'ûf, Pâris dârü'l-fünûnu mu'allimlerinden Doktor Lutfî, Safvet Nezîhî, Celâl Sâhir, Fâzıl Ahmed, Tahsîn Nâhîd Beyefendilere 'arz-ı teşekkür ederiz.

Birkaç gün evvel kütübhânemize *Rûh-ı Bîkayd*, *Timsâl-i Aşk* gibi nâdide iki eser 'ilâve eden Tahsîn Nâhîd, Cemîl Süleymân Beyleri tebrîk ve mezkûr âsâr-ı ber-güzîdeyi muhterem kârî'lerimize tavsiyye eyleriz.

Muharrîrîn-i mütekaddireden Hâmid Subhî Bey birâderimizin *Solgun Neşîdeler* nâmındaki eseri de fantezi vâdisinde yazılmış âsârın en güzellerindendir. Şafak kütübhânesinde satılmaktadır.

Ahmed Sâkî Bey Matba'ası

7.2. TENKÎD: SAYI-2

Numero: 2

Kâri'lerimize

İdârehânemiz Dîvân Yolu'nda Kurşunlu Han'dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Senelik abonesi otuz kuruştur. Eser lutfedenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lâzımdır. Dercedilen eserin mü'essirine o nüshadan i'tibâren gazetemiz, Hediye tenkid edilirdir. Konulmayanlar i'âde ve sebeb-i te'hîrleri tenkid tarzında sâhiblerine 'arz olunur.

TENKÎD

1326

Müdür-i Mes'ul: Bezmî Nusret

Nüshası:

Bir Kuruştur

Muhteviyât:

- Bezmî Nusret Bey'e, Doktor 'Abdullah Cevdet,
- Olimp'in Eteklerinde, Fâ'ik 'Alî,
- İntikâd, Bahâ Tevfîk,
- Hicrân-ı Müzmin, 'Ömer Seyfeddîn,
- Akşam, 'Alî Sühâ,
- Reftâr-ı Matbû'ât, Hakkı Târik,
- Hayât Yolunda, Tahsîn Nâhid,
- Prens Salonunda, Fehmî Râzî,
- Bomba, 'Abdülhâk Hayrî,
- Tûde-i Melâl, Bezmî Nusret
- Resm: 'Ömer Seyfeddîn

15 Nisan 326

Bezmî Nusret Bey'e

Tenkîd'i ve mektûbunuzu aldım. İkisine müteşekkir ve takdîr-hânım. Kuvvet-i teşebbüsünüzü kırmaktan pek uzağım. Şimdi pek fenâ ve pek muzır bir fikir hükümrândır: Te'yîd-i hürriyet ve tevsî'-i mefkûre vâdîsinde ne söylense, ne yazılsa "Efendim doğru, yerden göğe hakkınız var; fakat zamânı gelmemiştir." diyorlar. Hâlbuki hep bu teşebbüsler, gelmediği iddi'â olunan zamânın geldiğine delil ve sened-i fi'lîdir. "Bedbâht memleketimizde bir tütüncü ile bir kahvecinin bir gazeteciden ziyâde kazandığını, daha müsterîhâne yaşadığını bilmez değiliz. Fakat sevdâ-yı san'at her şey'e galebe ediyor." diyorsunuz. Bu satırlar bütün gençlerimize isâbet ve bütün hey'et-i ictimâ'iyemizi ifsâd eden illet-i ejder-i hasârı i'tirâf ve hikâye ediyor: Evvelâ görünüyor ki matmah-ı nazar, müsterîhâne yaşamaktır. Sâniyen ikrâr olunuyor ki, sevdâ-yı san'at her şey'e ve binâ'en'aleyh, fikr-i müfidiyyete galebe ediyor. Hâlbuki biz ve daha ziyâde siz, hayât-ı istirahatî değil, hayât-ı gûşîş ve mugâlebeye âşık olmalıyız. *Yaşamak Korkusu* makâlesinde bu fikr ü nazariyyemi tafsîl ettim. Sevdâ-yı san'ata gelince "L'art L'art pour" (San'at için san'at) düstûrunu kabûl edenlerden değilim.

"La poésie n'est grande que si elle complète le rêve par l'idée et l'idée par l'acte." (Hayâlî fikir ile fikrî fi'l ile ikmâl ederse ve ancak böyle yaparsa san'at-i şî'r büyüktür.) diyen şâ'ir, cem'iyet içindeki pek mu'azzam vazîfesini pek iyi takdîr ve takrîr etmiştir. Gençlerimizin, genç kalemlerimizin vazîfe-i samedânîsi hakîkat [n.2, s.1] ve hakîkiyyât-ı hayât üzerine gözleri açmaktır. *Tenkîd* bu hakîkatî nazarından devir tuttukça dûçâr-ı intikâd olmak muhakkaktır. Şî'r yazılmasın, san'ata lüzûm yoktur demek bence mümkün değildir. Fakat nak', hüsne takdîm edilmelidir. Şu zamânda ancak Hüseyin Su'âd Bey'in:

Geriden çok yaşamış yırtıcı bir kartalına

Sorunuz kaç kişinin beynini bel' etmiştir;

Nice bîçâre çocuklar, nice bîçâre ana

Parça parça, kuşa kurda yem olup gitmiştir.

Kıt'asıyla başlayan "Açmayalım, Kaçmayalım" manzûmesi gibi bedâyi' vücûda getirilmek ârzû edilmesini isterim. Muhtelif 'anâsırdan ve fakat münferid bir kumandanın kumandası altında muttarid ve tüvânâ adımlarla geçen bir saf 'asker, bence, en 'ulvî bir manzûmedir. Sokakları uyuz köpeklerle fare, kedi, tavuk lâşeleriyle mâlî bir memlekette; telefonsuz, elektriksiz, şumendufersiz, fabrikasız, ticâretsiz, sanâyi'siz bir cem'iyette şâ'irlerin, muharrirlerin, münekkidlerin işleri Fransa ve İngiltere'deki hem-mesleklerinin

işlerinden ayrı olmak lâzım gelmez mi? Her şeyden evvel yaşamak lâzım, mâddeten yaşamak lâzım. Dimâğları ne kadar mehbit-i ‘ulviyyât olursa olsun, gönülleri yine mi‘delerdedir. Efkâr-ı münevvere ashâbı mensûb oldukları cem‘iyyetin dimâğları makâmındadırlar. Mi‘desi harâb bir vücûdun, bir şahsiyyetin dimâğı ne feyz gösterebilir? Anadolu aç ve çıplaktır. Rumeli nâr içinde ve muhtâc-ı nûrdur. Yemen'e ve Afrikaî ‘Osmânî’ye ve Türkiyâ’nın her tarafına mekâtib-i ibtidâ’iyye mu‘allimlerinden müteşekkil birer ordu sevk olunmalı. Bu, yapılabiliyor mu? Bu, yapılıyor mu? İşte *Tenkîd*’in en mu‘tenâ bir mevzu‘u. Bu dakîkayı kemâl-i himmetle takdîr etmiş bir genç görüyorum. Sâti‘ Bey. Onun geçen gün Tüccâr-zâde Hilmî Efendi vâsıtasıyla neşrettirdiği *Fenn-i Terbiyye* en hakîkî ve en emîn bir inkılâbın berâ‘at-i istihlâlidir. Yüzünü görmediğim bu Sâti‘yi, kitâbını gördüğümünden beri kalbimde taşıyorum. Bu münevver zekâyı bağrıma basmak için iştiyâkım firâvândır. Hamiyyetli gençlerimiz galeyân ve cûş-i hamiyyetlerini âsâr-ı ciddiyye tercümesine sarf etsinler. Ahmed Refik Bey’in *Târîh-i Medeniyyet* tercümesi, en celî ve en metîn ve mukarrer bir hamiyyet ve himmetin bürhânıdır. Hem mütercimine, hem tâb‘ına çok teşekkür borçluyuz.

Maksaddan tebâ‘üd ettik mi, zannetmiyorum:

Pâyidâr eserler vücûda getirmeye en zî-hükm ihtiyâcât-ı kavmiyyemizi takdîre ve bunları tesvîyeye ne kadar muktedir olursak, pâydâr ve muktedir bir ictimâ‘iyye-i mütemeddine teşkîl ettiğimize o kadar mu‘temed olabiliriz. Tâ-be-mahşer istikrâz ile bir hey‘et-i memleket yaşayamaz. Menâb‘-ı serveti yed-i ecânibe düşen bir memleket fakr-ı mü‘ebbedle fakîrdir. Her evveliyeti (initiatif) her işi hükûmetten bekleyen bir millet sinn-i bulûğa ermiş değildir, ‘âkil değildir, hür değildir, muhtâr değildir. Her yazdığımız yazının mevzû‘u bunlar olsun. Biz her şeyde hükûmetten mu‘âvenet bekliyoruz. Hâlbuki her şeyde biz hükûmete mu‘âvenet edecek bir hâlde bulunmalıyız. [n.2, s.2] Bu sa‘âdet-i mefkûreye çıkan yollar, artık mesdûd değildir. Yollar mesdûd değildir, demek yollar tiftik halılarla ferş olunmuş demek değildir. O yollar müşkilât ile müzeyyen ve mübecceldir. Fakat bu keyfiyyet, kuvvet ve ictihâd-ı lâzımı tenkîs değil, tezyîd eder:

Gınâ görüldü ki nisbetde ‘azim olur müzdâd bu sâhte-i emele müşkilât lâzımdır. Bâkî muzafferiyet hakk.

20 Nisân 1910/Doktor ‘Abdullah Cevdet

Olimp'in Eteklerinde

-Kardeşime-

Bu âşiyân-ı esâtîr olan nişîb ü firâz
Hayâl içinde ve hep sâyedâr ve pür-mehtâb;
Bütün bu havzanın üstünde bir serâb-ı müzâb,
Açar tîlâl ile vâdîde bir hadîka-i râz

Revân-ı şeb yine rûh-ı âşinâ-yı hûlyâdır
Bu samt-ı mûnîse mevdû' olan tahassüsler
Sürûd-ı zulmet ü mehtâba inkılâb eyler
Bu arz-ı nâ'im gûyâ riyâz-ı rû'yâdır.

Hevâ-yı sâf-ı muhîtin, hayât-ı eşyânın
Ser-â-ser-i şeb ve mehtâb içinde titrediği
Böyle meşhûn-ı şî'r-i tenhâyı
Dakîkalarda vesf'ü'l-nüzzâra bir kayanın

Memerr-i sâkit-i â'sâr olan başında bu hep
Girye-zâd-ı şu'ûn olan çocuğun
Makarr u velvele-gâh-ı cidâl olan yorgun
Hayâtı ba'zı bulur bir gunûde-gâh-ı ta'ab

Kucaklaşır gider cûda hep ziyâ ü zılâl,
Olur likâ-yı tabî'atde câ-be-cây-i manzûr
Nûr-ı pür-sâye, sâye-i pür-nûr
Senin de fecr ü gurûbun var ey şeb-i âmâl

Benim başımda cenâh-ı sıyânet-i Mevlâ
Gibi meftûh olub semâ, artık
Ne vahşet-i şebi hissederim, ne yalnızlık..
Muhît-i rûhum olur rûh-ı ‘âlem-i bâlâ.

Ve nâgehân duyarım nâ-şinîde bir nağme:
Şeb-i âşiyân ü şeb-i elhân ü şebrev ü şeb-per
Bir hayâlet gelir, durur ve iner
Muhayyel-i raks-ı hayâlet olan nişîmenime.

Uzak sitârelerin nûr-ı nazaresiyle gülen
Bu hayâl-i münevver ü şâtr,
Bu âşinâ-yı nihân-çehre bir heyûlâdır.
O mülhemât melâik-semât-ı şîrimden.

[Faik Ali]

İntikâd

Geçen nüshamızla intişâr eden *İntikâd* makalemizde ne edebiyâtta, ne felsefede ne de ‘ulûm u fûnûnda kâbil-i istinâd bir hakikat binâ’ en‘aleyh bir kânûn-ı tenkîd mevcûd olmadığı iddi‘â edilmiş ve uzun uzadıya isbât olunan bu iddi‘adan sonra münekkidin bu husûsta kavânîn vardır [n.2, s.3] demelerine nakl-i kelâm olunmuştu. ‘Acabâ bu söz ‘abes mi idi?...

“Hayır, çünkü tenkîd için mutlakâ kânûn u mikyâs olduğunu iddi‘â etmek de münekkid için bir hîle-i muvaffakiyyettir. Kazanmak için her şey meşrû‘ olduğu gibi — netîcede muvaffak olunabildiği takdîrde — bu hîle de meşrû‘ ve şâyân-ı takdîr ‘addedilir. Lakin muvaffak olunamazsa her şey sâhibi içündür: Hilekârlık, ‘âdilîk, hattâ budalalık bile!...”

O hâlde bu kavânîn nedir? İşte şimdi de bunlardan bahsetmek istiyorum. Lakin

zannetmeyiniz ki ekser gençlerimizin yaptığı gibi Fransa'nın dâ'imâ iki isimli ve mutlakâ "esse..." kelimesiyle başlayan üç buçuk yâhûd beş franklık kitâblarının birinden sahîfe sahîfe, hem de yüzde sekseni yanlış olmak üzere tercüme yapacağım... Hayır, ben yalnız kendi düşündüklerimi, kendi tecârib-i şahsiyelerimin netâyicini söylemek istiyorum.

Cânınız sıkılmazsa dinleyin:

1 — Bu dünyâda "sır" denilen şey'i îcâd edenler nasıl ma'sûm ve şâyân-ı merhamet kimselerse, "her lâf söylenmez" kâ'ide-i 'ac-z-i beyânına ri'âyet edenler de öyle sersem ve zavallılardır. Bence ne sır ne de söylenmez lâf vardır, her şey âşikâr, her söz kâbil-i ifşâdır. Yalnız evvelksini anlamanın, ikincisini de anlatmanın kurnazlığını bilmeli!..

2 — Her fikrin müte'addid ve mütenevî' ifâdeleri olur. Ve söz yalnız bir türlü değil, birçok türlü söylenebilir.

3 — "Hakikat-i mutlaka" terkibi saçma olduğu gibi "hiss-i mutlak" sözü de bî-ma'nâdır. En güzel şeyleri en çirkinlerinden ayıran kavâ'id mutlakâ hayâl mutlakâ "nokta-i nazar"dır. Binâ'en'aleyh her şey çürütülebilir.

4 — Tenkîd ancak batırmak için yapılır. Ve kendisinden beklenen şey mutlakâ bir şöhret-i şahsiyye te'mînidir.

Bunları uzatalım ve açalım: Te'mîn-i şöhretin en kolay, en emîn tarîki efkâr-ı hâzıraya zıdd bir vaziyet-i kelâmiyye ahzı olduğunu öğrendikten sonra herhangi bir eserin iyiliğinden, güzelliğinden; kıymetinden bahsetmek bir şi're, bir hikâyeye, bir romana, bir piyese tarafdâr olmak hayât-ı 'ilmiyye ve edebiyede ebedî bir hezîmete, miskîn bir şöhretsizliğe hâzırlanmaktan, daha doğrusu ma'nen ölmekten başka hiçbir şey değildir.

İlk tenkîdin nasıl ve ne fikirle yapıldığını, ne gibi netîceler hâsıl ettiğini düşünürsek bu husûsta daha kat'î bir fikir hâsıl edebiliriz.

İyi yazılmış bir eser için «iyi» demek hiç lüzümsüz, hattâ san'ât nokta-i nazarından fâ'idesiz ve muzırrdır. Mes'eleye daha ziyâde nüfûz olunursa burada tuhaf bir riyâ da nazar-ı dikkati celb eder. Hem her şeyden sarf-ı nazar, doğrusu, bana «Şu eseriniz pek güzel!» deseler 'ayn-ı riyâyâ mazhar olamayan diğer eserlerimin hüsrânını düşü[n.2, s.4]nerek müte'essir olur ve o riyâ-kâr münekkide, o meziyyetsiz meddâha hiddetlenirim.

Binâ'en'aleyh tenkîd, her şey'in hem iyisini, hem de fenâsını ayırmak, seçmektir; sözü aslâ bir hakikat olamaz. Belki bir hîle, bir eseri kolayca çürütmek için ba'zân

mürâca‘at edilebilecek bir vâsıta olur. Ve vurulacak darbenin temâmî-yi te’sîrini hâsıl edebilmek için meşru‘, makbûl ‘addolunması iktizâ eder.

Arkadaşlarımdan bir zât vardır ki dâ’imâ nâkıs düşünür. Fakat ba’zân o noksânlarıyla berâber o kadar iyi şeyler söyler ki hayret etmemek mümkün olamaz. Kendisine bu fikrimi anlattığım zamân biraz gülererek dedi ki:

—‘Azîzim, bence her eser bir kadındır. Ve tenkîd eyleyecek bir eseri baştan biraz medh etmek tıbkî bir kadını «Oh, sen ne kadar güzelsin, biraz göğsünü açmaz mısın?» terâneleriyle soymaya, çıplak bir hâle getirmeye benzer, bu sûretle tekâmîl-i nekâ’ıs-ı hüsn meydâna çıkacağı gibi vurulacak kama darbesine daha iyi bir zemîn hâzırlanmış ve kalbin yeri daha kolay ve daha emîn bir sûrette ta’yîn edilmiş olur.

Münekkidler için öyle bir üslûb, öyle bir tannân ve muhteşem bir ifâde lâzımdır ki, mutlakâ kâri’i meftûn etsin, çünkü câzib ve seyyâl bir üslûbun sihr-i te’sîrine kapılmayacak pek az insân vardır. Her hakikat kavî ve oldukça uzun müddet için bir iğfâl olduğu gibi tenkîd de –ma‘na-yı tâmmiyle– bir iğfâlden başka bir şey değildir. Binâ’en‘aleyh her şeyde olduğu gibi tenkîdde de serd edilen efkârı kâri’e kabûl ettirmek için evvelâ onun muvâzene-i ‘akliyyesini bozmalı, ya’nî bir nev‘ manyatizma yapılmalıdır. Bunun için de en birinci tarîk üslûb ve ondaki câzibedir.

Tenkîde, mutlakâ efkâr-ı ‘umûmiyyede yer tutan ba’z-ı şeyleri devirmekle girişmeli ve gayr-ı mahsûs bir istihzâ ile eserin öyle bir noktasına darbeyi indirmelidir ki kâri’ bi’z-zât hükmünü vermeye mecbûr olsun, ve daha son satırları okumadan sâhib-i eserden nefret ettiği kadar münekkid için bir hürmet ü muhabbet hâsıl eylesin!... Asıl dikkat olunacak cihet burasıdır.

Artık son satırları nasıl idâre etmek lâzım geldiğini anlarsınız değil mi?.. Bu satırlarda: «Muharririn elini sıkarım», «Kendisini tebrîk ederim» gibi beylik ta’bîrlerin ne kadar soğuk ve mâni‘-i muzafferiyet olduğunu söylemeyeceğim. Fakat ‘ilâve edeceğim ki en büyük ve istihzâ-âlûd darbeyi bu son sözlerle gizlemek kadar muvaffakiyetli bir usûl tasavvur olunamaz.

Hâsılı tenkîd denilen bu imtiyâzlı yazılarla her şey söylenir, her şey’e muvaffak olunabilir, yalnız söylemesini bilmelidir.

Gâlibiyetin telakkîye tâbi‘ olduğunu bilenler tenkîdlerinde aslâ mahviyyete, mahcûbiyyete daha doğrusu ma’sûmiyyet ve riyâ isti‘mâline mecbûr olmazlar. ‘Âlem-i tahrîre, zemîn-i matbû‘âta çıkarılan her eser [n.2, s.5] şübhesiz sâhibi tarafından beğenilmiştir. Artık düne gelinceye kadar âdâb-ı tahrîrden ‘addolunan fakat hakîkatte derin

bir yalancılık ve riyâdan başka bir şey olmayan «her ne kadar kılet-i badâ'hum bu gibi mehâmm âsârı tedkîke kâfi değilse de» «zann-ı 'âcizâneme kalırsa» «fîkr-i kâsirânemce» gibi sözler, hattâ “falan mü'ellifin bu husûstaki efkârı” tarzındaki müsteşhedât-ı zeliflâne aslâ bir tenkîdde yer bulmamalıdır. Mağlûb olmak için en büyük sebepleri bunlar teşkil eder. Bu tarzda yazılmış tenkîdler kârî'nin nezdinde pek za'îf telakkî olunacağı cihetle gerek tenkîd olunan eserin mü'ellifi ve gerek bir diğeri tarafından vâki' olacak en küçük bir i'tirâz münekkidin tamâmıyla sükûtunu intâc edebilir.

Efkâr-ı 'umûmiyye, –geçen makâlemde de bahsetmiştim– cereyân-ı efkâr ve sâ'ire gibi terkîbler hep birer hîledir. Öyle birer hîle ki henüz kimsenin isti'mâl edemediği bir tarzda isti'mâl olunursa kazanılır. Değilse fenâ...

Bence münekkidler her hâlde zekî ve kurnaz olmalıdır. Ve bir kurnaz için hiçbir şeyde müşkilât yoktur. Batırılması îcâb eden mü'ellifi çok yeniye zirzoblukla, ma'nâsızlıkla, ithâm edersiniz, çok eskiye hâbîdelikle, geri kalmış olmakla...

Şi'rde vezin ve ma'nâya ehemmiyet vermeyen bir şâ'ir-i bî-kaydı kavâ'id-şikenlikle lekelerken aslâ bu gibi hatâlara düşmeyen 'asabî bir rûh için de usûl-perest, esîr-i kavâ'id gibi ta'bîrât-ı istihzâ'iyeye îcâd olunur.

Dâ'imâ san'at terennüm edenlere acı bir tebessümle bunun bir nev'i sersemlik, maraz olduğunu ihtâr ettiğiniz zamân unutmayınız ki şi'r ve san'atı sevmeyenleri de behimiyetle, hissizlikle alçaltmak iktizâ eder.

Bi'l-hassâ dâ'imâ hakîkatten bahsedene kat'ıyyen anlatmalıdır ki bu dünyâda sâbit ve ebedî hiçbir şey yoktur. Her şey nisbîdir, muvakkattir.

Dâ'imâ tebdîl-i fikr etmeyenler, tekâmülden mahrûm birtakım zavallılardır. Çünkü terakkî tahavvül ile husûle gelir. Ve sebât tehavvüle mâni' olacağı cihetle bi'n-netîce terakkîye de mâni' dir. İşte kavânîn-i intikâd!..

Zannederim ki hâlâ kendi kendimizi aldatmakta ve daha evvel yaşadıkları cihetle bize nisbeten kat kat câhil olan ecdâdımızın birçok yanlış telakkîlerine, hatâlı fikirlerine râm olmakta devâm etmeyiz.

Bahâ Tevfik

Hicrân-ı Müzmin

Güneş gurûb ediyor... Ellerim cebimde hazîn

Bir infi'âl ile ben penceremde bekliyorum,

Senin hayâlini, âh ey güzîde-i rûhum!

Bu intizâr ile âsûde geçti hâb-ı sinîn... [n.2, s.6]

Güneş gurûb ediyor... Gözlerimde işte senin
Nigâh-ı devr-i füsûnun uyandı; mecrûhum!
Bu iştiyâk u harâretle, nâ'im u mahrûm,
İçinde böyle soğuk bir sükûn-ı sengînin

Güneş gurûb ediyor... Şimdi bir bahâr gecesi
Hulûl eyleyecek, durdu rûzgârların nefesi...
İçimde bir acı; her günkü hüzn-i me'nûsum

Güneş gurûb ediyor... Âh işte söndün sen
Zilâl-i şeble, evet ben bugün de me'yûsum
Gurûblarla tulû' eyleyen ümîdimden...

Ömer Seyfedîn

Akşam

— Bahâ Tevfik'e —

Nihâyet zamânı gelir... Ve güneş tıbkı bir iftirâke hazırlananlar gibi, her adımıyla gelmesi mecbûrî olan ân-ı pür-ıztırâba biraz daha yaklaşıyor, ufuktan gâ'ib olan mu'azzez bir hayâl, bir sevgiliyi götüren bir vapur, defnedilen bir ölü, te'sîr-i mü'eyyis ile kendisini bizden gizler.

Şimdi, uzaklardan yavaş yavaş, menâzır azalır ve silinir. Tâ uzaklara kadar giden nazarlar, bir ric'at-i elemiyye ile daha yakınlar gelir. Sivri, beyâz minâreler yuvarlaklıklarını gâ'ib ederek, muhîtlerini doldurmaya başlayan mechûliyyetler içinde bir işâret-i ta'accüb şekliyle bî-ma'nâ durur, ibtidâ renklerinden ve gitgide mücessemîyyetlerinden mahrûm kalan bütün evler, ölü bir kartal gibi mühîb ve esrârengîz beklerler...

Menâzır ve eşyâyı yavaş yavaş, böyle nazardan silen eller kalblerin hassâs

köşelerini açar ve kalb-i 'umûmî-yi kâ'inât, yaralarının gündüzle unutilan, susan, ıztırâblarını daha ziyâdeleşmiş, daha şiddetleşmiş olarak 'avdet etmiş bulur.

Herkes düşünür... Analar uzaklardaki yavrularını; hudûdda her gün ölüm ve yokluk bekleyen 'askerler, köylerinin yeşil söğüdüleri altında son bûse ile vedâlaştıkları nişânlılarını; öksüren, za'îflayan hastalar yârını; şâ'ir de kendi kalbini ve herkesin kalbini dolduran elemleri düşünür.

Herkes dalgın, mütehayyil, esîr-i melâl ü elem düşünür, kalbleri çarparken birden gözlerinin artık görmediğini, dumanlandığını hisseder. Gözleri ıslanmış, alınını ye'is ve gam gölgelendirmiştir.

Şimdi her şey'in, herkesin eleminden bir parça alarak mahmûl-i ıztırâb olan nâsiye-i kâ'inâtta binlerce zilâl-i mâtem ve endîşe birikir.. Ve bu tûde-i ye'is ü sâye akşamdır.

Kızıltoprak, 24 Mart 1326/' **Alî Sühâ**

Reftâr-ı Matbû'ât

— Nisân 11, Pazar —

Reftâr-ı Matbû'ât'ın birinci safhasında beni hem ta'zîr, hem takdîre lâ'ik görenler bulunmuştu ve bence bu te'âruz, pek tabî'î olmakla berâber mâni'î takdîm ile bir kâ'ide-i fikhiyyeye 'arz-ı mütâva'at eylemek müreccah görünmüştü, lakin sonra, başka bir tecrübe-i tâliyye fikrini daha selîm daha savâb bir fikir addederek [n.2, s.7] işte ikinci makâleye son iki hâdise-i neşriyyeyi bess ile ibtidâr ediyorum:

Bu iki hâdiseden biri, Mekteb-i Sultânî vak'asına tekarru' ediyor. Mekteb-i Sultânî vak'ası matbû'ât-ı rûz-merrenin dehân-ı tenkîdinde dolaştı durdu fakat bizce Fikret beyefendinin mektebinden infikâki her hâlde bâdî-yi te'essür olduğu hâlde vak'anın mâhiyyet-i esâsiyesinden bahse maksad, müsâ'id değildir. Ancak bunda bizim nokta-i nazarımız Fecr-i Âtî encümen-i edebîsinin ibrâz ettiği 'âkilâne ve bahâdırâne vaz'iyete ma'tûftur.

Ma'ârif Nezâreti, bir şâ'irin yerine bir 'âlim ta'yîn ettiğini makâm-ı tefâhürde söylemiş idi. Encümen, o vakit bir şecâ'at-i edebîyye gösterdi, o vakit Necîb ve Bülend bir sayha-i teyakkuz çıkardı; bir şâ'irin 'ayn-ı zamânda bir 'âlim olmasından tegâfûl edilmesini anlattı.

Ben kendi hesâbıma, bu şecâ'at-i edebîyyeden tesellî-yâb oldum. Daha iki ay evveli, hürriyetimizin yegâne bir 'âmil-i istihsâli, bundan müzayyifâne bir cümle ile yâd

olunurdu. O şâ'ir-i insâniyyet birden – kendi ta'bîriyle söylüyorum – bir şecâ'at-i edebiyeye görmedi ve hâlâ da görmüyor. Biz ki yaşamak için; insânî, samedânî, câvidânî bir hayâta mazhar olmak için; hakîkati bilmeye, hakîkati neşretmeye ve böyle yapmak için böyle bir rezm-i edebî, bir şecâ'at-i edebiyeye muhtâcız. Fecr-i Âtî'yi sebîl-i hakkta bir talî'a-i mücehheze görmekle elbette mütesellî, elbette şâd oluruz.

İkinci hâdise, Fecr-i Âtî ile Hande miyânesinden tebâdür eyledi:

Tenkîd ile hem-tevellüd olan bu gülünç gazete ikinci nüshasında Fecr-i Âtî â'zâsından bir kısım gayr-ı mu'ayyene râci' olarak çirkin bir fikra neşreylemişti.

Velev muvaffakiyyet görülmemiş olsun, 'ilm ü 'irfân nâmına toplanmış genç erbâb-ı kalemin dâ'imâ teşcî' ve tevkîri lâzım gelirken böyle 'âdî îmâlarda bulunmanın vezâ'if-i insâniyye ile ne derecede kâbil-i te'lif olduğu te'emmül etmeden anlaşılır.

Tenkîd ile hem-tevellüd olan Hande'den 'ibâret kalmıyor: Matbû'ât 'âlemine garîbeler yâdigâr etmekten başka harekât-ı şebâbı sû'-i tedvîr ve isti'mâl eden bir gayret-i bî-fâ'idede gittikçe iştidâd ediyor. Fransa bâzâr-ı neşriyatında çoktan mahkûm-ı iflâs olan hikâyât, Bâb-ı âlî Caddesi'nde fevkâ'l-ma'mûl bir derecede i'tibârını arttırdı. Matba'alardan kitâbcılara, kitâbcılardan kütübhânelere bir cereyân-ı her-dem-i tuğyân vardır ki bunu görüp de müte'essir olmamak mümkün olmuyor. “Fecâ'at-engîz”, “merâk-âver” gibi yanlış tavsîfât cerâ'id-i yevmiyyenin son sahîfelerinde görülmekle kalmıyor; halkın ve şübhesiz zümre-i şebâbın gösterdiği inhimâk ü rağbetle bu yanlış ve muzır telakkî, fi'lân tasdîk ediliyor. İşte bu istîlâ-yı hass u hâşâk altındadır ki en fecî [n.2, s.8] ve endîşe-âver romanlar teşekkül ediyor. Bugün bir *İngiliz Kavmi* bir *Jül Sezar*'ı tedkîk ve tefâhhus edecek eller, ya sehpa üzerinde ispiirtizmanın vâhî tecrübeleriyle uğraşır, yâhûd *Binbir Gece* efsânelerinin ta'dâd sahâ'ifiyle meşgûl olursa bizim için artık âtiye “elvedâ'!” demek düşer. Bütün bu kıymetsiz hikâyeleri okumakla geçen kıymetli zamânların bizde pek acı ve nâ-kâbil izâle-i nedâmetler bıraktığını hissetmeliyiz. Evvelce de yazdım: Hayât-ı hakîkîyi, vezâ'if-i hayâtiyyeyi; cennet ve cehennemi, nûr u nîrânı bilmeliyiz. İşte bizim en 'ulvî ve pür-fazîlet vazîfemiz!

Bu siyâh nokta üzerinde neden bu kadar tevakkuf ediyorum? Bunun sebebini, gazetenin sebeb-i te'sisinde aramalıdır; hiç söylememek mümkün müdür ki bu mühîmme-i fikriyye heveskârân-ı edebî yazılarında daha vuzûh ile göze çarpıyor: Mütâla'âtımı misâllerle te'yîd için mektebliler nâmına çıkarılan Edeb gazetesinin 3. numerosunu ele alıyorum: “En-nâr eşeddü mine'l-intizâr!” kavlinin kâ'ili Ahmed Muhtâr Efendi'yi,

“Şimdi, âh şimdi o sevdâların, o tatlı hâtıraların hurdahâş olmuş mecrûh u münkesir enkâz-ı hazîninde başka elem-zede ne var: Bir demet hiç!” diyen Hüseyin ‘Avnî Efendi’yi, derslerini ihmâl etmiş olmakla ithâm edersem darılmamalıdır.

Şebâb gazetesi ma‘lesef bize pek fenâ misâller daha ihzâr etmiştir: “Tabî‘at halkıyyesi iktizâsı olarak dâ‘imâ kûşe-güzîn-i vahdet olmak ve bu yolda birtakım efkâr-ı ‘ulviyye ve felsefiyyeyi tedkîk etmek için dâ‘imâ tahayyülât-ı vâdî-yi bî-nihâyesine ‘atf-ı enzâr-ı müştâkâne” eyleyen ‘Âdilzâde .ع ‘Âdil Efendi’nin “efkâr-ı ‘ulviyye ve felsefiyye” tedkîkine olan meylini teşvîk ile berâber “tahayyülât-ı vâdî-yi bî-nihâyesinden” nazarlarını ayırmak isterim. Bir çocuk için mâzîye tahassür etmek kadar nâ-münâsib bir temennî olamaz. Kabza-i ihtiyârında şân ile, selâmetle mâl-â-mâl bir istikbâl olunca geçmiş zamânı yâd ile dem-güzâr olmak irticâ‘ın bence en müdhişlerindendir. Mâdâm ki okumak, yazmak melekesi peydâ olmuştur; dimâğî en mugaddî mâ‘idelerle tenmiyye ve tenvîr edip ilerlemeli lakin vaktinden evvel isti‘câl edip mahrûmiyyetle mu‘âtib olmamalıdır. Yoksa bir çocuğun medhinde,

Serteser ettikçe pervâz âsmân-ı hikmete

Feyz alır hüsn-i zekâsından zekâvet-mend olan

Esb-i rif‘at koşturur vallâhi feyfâ-yı ‘izzete

Şu meydân-ı fesâhatte cihân durdukça ol ma‘sûm

Dolaşsun düşmene karşı hemîşe eylesin cevelân

gibi mevzûn olmaktan başka bir meziyyeti olmayan satırlar ya hiç okunmaz veyâ te‘essüflerle okunurlar.

Fâzıl Ahmed Bey’in – Arkadaş’ta muharrir – *Terbiyye-i Fikriyye* makâlesini okumalarını bütün heveskârâna tavsiye ediyorum. Arkadaş rûfekâsı arasında cidden mütehayyiz olduğundan kendilerini bi’l-vesîle tebrîk etmeyi de borç bilirim.

Düнкüler, Bugünküler bahsine ‘â‘id olarak Tenkîd’in birinci nüshasında ba‘zı mütâla‘âtım vardı. [n.2, s.9] Celâl Sâhir Bey’in de 18 Mart tarihli Servet-i Fünûn’da ‘ayn-ı bahse müte‘allik bir makâlesi intişâr etmiştir. Mütâla‘âtımı bu makâle ile mü‘eyyid gördüğüm için buna ‘avdet eylemekten rucû‘ ediyorum. Bu nüshada *Bedbînî* ve *Lukad*¹⁶³’ın *Karşısında* bilâ-mübâlağa ve bilâ-riyâ güzeldir.

Mehmed Behcet Bey’in *Leyâl-i Hicrân*’ında yalnız kâfiyye müsâmahasını bir

¹⁶³ Gr. Λευκοθεα; Leukothea, kadîm Yunan’da bir deniz tanrıçası. Mezkûr eser Emin Lâmi’e aittir.

nakîsa ‘addediyorum; Râ’if Necdet Bey, bu haftaki Resimli Kitâb’da bu kâfiyye hatâsına bi’l-hassâ ve bi-hakkın i’tirâz ediyordu.

Muhterem Bir Şâ’irenin Defterine manzûmesini de Celâl Sâhir Bey’in olmak i’tibâriyle beğenebiliyorum.

Servet-i Fünûn’un bunu ta’kîb eden nüshasında nazar-ı dikkatim *Siyâh Çarşafı*’ya in’itâf ediyor: Şâ’ir, bütün hayâtında beklediği kadını nasıl tahayyül ediyorsa öyle siyâh çarşafı bir kadına tesâdüf ediyor, sert bir verven¹⁶⁴ kokusuyla gaşy oluyor ve o kadar dalıyor ki siyâh çarşafa basıyor ve âh, diyor, pardon. O vakit şâ’ir bu gâye-i hayâlîyi görüyor ve gösteriyor ki: «Siyâhtı, bu kadın, bu zarîf ve müstesnâ kadın, bu hırçın ve sevdâkâr verven siyâhtı.» İşte asıl fanteziyi, hattâ asıl şâ’iri bu noktada fark ediyorum. Fakat benim ‘azîz şâ’irim, eğer kadının siyâh olduğunu söylemekle hayâlinizin bir sükût-ı elîm ile târ-mâr olduğunu anlatmak istemiyorsanız, eğer hakîkaten meftûn ve mütehassiriyseniz beni bu hayâle ebediyyen müterakkıb veya mütekarrib göremeyeceksiniz!.

‘Alî Sühâ Bey’in *Felâketten Sonra* nâmındaki eserinden,

— Meselâ babana ‘â’id bir şey mi?

— Hayır... Hiç bilmediğim, görmediğim bu zavallı adamın bende, damarlarımın içinde dolaşan marîz kanından başka bir yâdigârı yok..

Satırlarını erbâb-ı fennin tahlîline ‘arz ediyorum. Herhâlde bir kelime hatâsı olacak!

Çocuğu besleyen anasının kanı olduğu takdîrde bu hatâyı kabûl etmek ehven olur.

Muhâveret-i Hissiyeye manzûmesinin son mısra’ında da böyle bir kelime hatâsı vardır:

«Derîde», yırtık, yırtılmış ma’nâsını ifâde edince üzn-i leyâlin o muhâvere-i hissiyyeyi hiç de işitmemesi iktizâ ederdi. Delik demek başka, yırtık demek başkadır. Ma’nâ-yı maksûdu nefy ü isbât içün bu farka ri’âyet lâzım gelmez mi?

Celâl Sâhir Bey’in ikinci *Ufkun Karşısında* mazûmesinden şu parçayı minnet ve memnûniyyetle iktibâs ediyorum:

Ya bu gözler ki pür-harâret ü fer;

Kalbimin kışlarında parlayarak

¹⁶⁴ Fr. verveine; mine çiçeği. siyâh

Seni teshîn eden güneşçikler!

Ona manzûmesi: “Teselliyyet” kelimesindeki “y”nin müşedded okunması mecbûriyeti gibi cüz’î bir kusûru olmakla berâber – son Servet-i Fünûn’un bir şi’r-i pâkîzesi olarak *Bedbînî* manzûmesine terfîk edilebilir, ‘Alî Cânib Bey’i tebrîk ederim.

Resimli Kitâb: Hâşim Nâhid Bey’in [n.2, s.10] *Buhrân*’ı fenâ değil.. Şu kadar ki şi’r-i şebâbî zâyî‘ ve muntafî olmuş bir vuzû‘un mütekrârı [?] متكرارى mûcib-i muâheze olmayacak mı?

Hâlîde Sâlih Hanımefendi’nin hikâyesinden son birkaç satırı nakleyemekle makâleme bir kıymet-i mahsûsa izâfe etmek istiyorum:

— Quo Vadis seigneur?

— Hayât-ı muhayyele.

Âh o hâ’in, o yetişilmez, o uzak hayâl! Dâ’imâ hasretlerde, mahrûmiyyetlerde var olan muhayyel hayât! Ba‘zân seni tâ yanımızda zevcelerimizin açık, müşfik çehresinde, zevcimizin vefâkâr, sâkin ‘ubûdiyyetlerinde göremeyerek belki hiç olmadığın vücûdlarda ararız.

Bu ikinci makâleyi, bu hikâye-i ber-güzîdenin, itrâ-yı nefâsetiyle bitirmezdense evvel, buraya kadar hep hâricdeki âsâr ile iştigâl ettiğim için biraz da muhterem komşularımın istifsâr-ı hâtırını bir vazîfe bilmişim; lakin Bezmî Nusret Bey, bana mukâvemet-i ber-endâz bir sâhib-i imtiyâz tavrıyla emretti ki:

— Tenkîd bir masûniyyet-i husûsiyyeye mâliktir, o kadar!

Hakkı Târık

Hayât Yolunda

-Sana-

Fakat niçün güzelim olmasın düşünsenize

‘Avâlimin bile teşkîli ‘arz eder ki bize

Bir imtizâc-ı müselsel hayâta hâkimdir

Tevâfuk, işte cihân hep bununla kâ’imdir.

Beşer doğar ve hayâtın bütün fecâ’atine

Tahammül etmeye mahkûm olur.. Onun sâde

Cebîn-i ye' is-i penâhında bir emel vardır,
Zalâm-ı rûh-ı hayât hep emelle nevvâdır.

Beşer o gâye-i âmâli 'ömr içinde arar,
Bulan garîk-i meserret.. Ve bulmayan ağlar.

Cenâb-ı Hakk yaratırken düşünmüş insânı
Ve lutfedip bu sekâmetli 'ömr içinde ânı

Tehhî vü 'âciz ü bî-hiss bırakmamış, bir de
Şerîke olmak için derdine felâketine

Kadın denen o mübârek vücûdu halk ederek,
Ve kalb-i sâfını şefkatle, 'aşkla süsleyerek

Tevekkün-i beşeri imtizâca rabt etmiş,
Ve rûha hiss ile vermiş garâm için hâhiş..

Demek ki hilkaten insân muhabbete meyyâl
Bu meyl-i 'aşk ile bâkî cihânda istikbâl.

Tezevvüc, işte tezevvüde imtizâc aranır..
Tevâfuk etmesi hissin müşâbih olmasıdır.

Demek ki zevce ile zevcinin seviyyeleri,
Tahassüsâtı ve hattâ bütün düşünceleri

Müşâbih olduğu nisbette 'aşk olur kâ'im..
Niçün, o hâlde niçün biz niçün sevişmeyelim?!

Düşün ki biz ne kadar rûhen imtizâc ederiz.
Bizim tasavvurumuz, fikrimiz ve meşrebimiz

Bilirsin âh, bilirsin ki dâ'imâ tev'em...

.....
Revâ mıdır güzelim kıyl ü kâl olur diyerek
Hayâtı hissi, zekâyı ve 'aşkı mahvetmek?!

Sebeb nedir, niye ifşâ-yı rûha mâni' ne?
Niçün sükût edelim, sevmiyor muyuz söyle?! [n.2, s. 11]

Eğer bu 'aşk değilse neden – ricâ ederim –
Huzûr-ı sâf cemâlinde titriyor kalbim?!

Senin de kalb-i şeffikinde yoksa hiç sevdâ
Nazarların niye ma'nâ-yı 'aşk eder eder ifşâ?!

Hayır hayır güzelim.. Sen de ben de her ikimiz
Bu hiss, bu hiss-i bülendin zebûn u 'âciziyiz.

1322/Tahsîn Nâhîd

Prens Salonunda

Orada her şeyi muntazam ve vakûr gözleriyle insânın mevcûdiyyet-i ma'nevîsine kadar nüfûz eden derîn bir hâssa-yı tedkîke mâliktir. Kapının yanında, delikli paravana içinde bir terennüm-i muğâşiyâne ile yatan beyâz ve müzehheb sobada bile insânı tecessüs eden, yabancılığınızı size ihtâr eyleyen küçük bir lem'a-i istihzâ parlar. Siz hiçbir vakit muhâkemenizi tamâmıyla isti'mâl edemeyecek bir hâl-i hissîde kalırsınız. Ve oradaki bütün eşyâ garîb nazarlarla sizden, bilinmez şeyler sormak istiyor gibi bir hâlde bulunurlar. Nazarlarınız bilâ-ihitiyâr karşınızdaki iki yüz bin franklık tabloların elvân-ı haffî-i mütemevvicesine daldığı hâlde zihniniz başka şeylerin, sizin için ihtimâl ki ebediyyen mu'ammâ kalacak birçok lüzûmsuz gibi görünen bibloların hail-i serâ'iriyle uğraşır.

Oranın yüksek ve alâyişkâr hayât-ı müte'azzımı, her dakîka kendi kâ'inât-ı mağrûre-i husûsiyye ve bâridesinden rîzân olan istihzâ-yı nümâyişleriyle zevk-i 'ömrünü temdîd etmek istediğini anlarsınız. Yerdeki kıymetdâr halılarda bile sizin temâs-ı mevcûdiyyetinizden tehâşî eden, şimdiye kadar bulunduğunuz yerlerde hissetmediğiniz bir bûy-ı bigâneyi tayerân eder ve bütün benliğinizin 'isyânkâr ve ihtilâlcî kanlarını dimâğınıza sevk eyler.

Meselâ, hiç görmediğiniz arabesk bir bibloyu tedkîk ederken, ellerinizde o kadar

büyük bir mahâretsizlik görülüyor ki bilâ-iẖtiyâr o mevcûd-ı nâdîdenin devrildiğini ve bunu ta'kîb eden feryâd-ı tanîndârî ile oradaki yabancılığımızın günâh-ı 'azâbını, soğuk tencirâtınızın îkâz-ı ihtâriyle anlarsınız.

Köşedeki, ihtiyâr tunç heykel, bütün insânları başka bir 'âlem-i pür-haşmetin râz-alûd 'adese-i istihkârıyla tedkîk etmiş bir mecerreb-i gazûb sıfatıyla: – Artık gidebilirsiniz, görüyorsunuz ya, sizin burada bulunmaya bizim mahremiyet-i mümtâzemizi ihlâl etmeye hiç hakkınız yok. Ben ve buranın bütün mevcûdâtı yalnız bir çehre tanır ve hürmet ederiz: Prens... Haydi haydi, işte geliyor. Hemen kalkınız, bir dakîka daha kalmanız asla.. asla..

O vakit bu aristokrat hayatın hüsrân-ı hicrânıyla oradan, o muhît-i müstehzîden bir mücrim gibi firâr etmek ihtiyâclarıyla kendinizi, dışarıya zor atarsınız ve sonra inlersiniz, âh servet, mel'ûn vebâ!..

Beyoğlu, 5 Şubat 335/ Fehmî Râzî

Bomba

Bu âteşin sernâme altında yazdığım şeylerin tenkîd nâmına bir şeyn olduğunu, bu sözlerimle Tenkîd'e bir leke sürdüğümü i'tirâf ederim. Fakat bana öyle geliyor ki tahrib etmek istediğim sîmâ-yı edebînin, [n.2, s. 12] daha doğrusu sîmâ-yı garîbin genc dimâğlar üzerinde meş'ûm te'sîrleri görülüyor. Bu te'sîrleri men' etmek için ilk nazarda câzib gibi görünen bir meslek olamayan, olması ihtimâli mefkûd bulunan bu tarzın ne kadar hiç olduğunu göstermek istiyorum: Şimdi zemînimizin kahramânı, -takdîm edeyim-: Celîs Bey. Kendisinin Eşref'te sekiz, Hâle'de iki eseri var. Bunlara Hande gazetesinde yazdığı *Desâtir-i Mecrûha, Psikoloji Hatâsı* isimindeki eserlerini eğer bir eser, bir şey [?] برئى diye kabûl ederek 'ilâve edersek on iki manzûme eder ki bu kadar az bir şeyle muharriri anlamak, onu tedkîk ve takyîd etmek tabî'idir ki mümkün olamaz. Fakat ben şâ'irin rûhuna nüfûz etmek ve onu tamâmıyla anlamak ârzûsunda değilim. Maksadım – dediğim gibi – tarz-ı nazmımıza mugâyir gibi duran sistemî, esâs-ı meslekî hakkında fikirlerimi söylemek ve neşrolunan eserler hakkında bu münâsebetle ufak bir tedkîkte bulunmaktır.

Celîs Bey'in manzûmeleri için ilk söylenecek söz âhenksiz kelimesidir. Bence âhenk yalnız kelimelerin efâ'îl ve tefâ'ille mutâbakatında değildir. Her kelimenin kendisine mahsûs ayrı bir âhengi, başka bir şi'riyeti vardır. Celîs Bey'in kelimeleri bu hâssada hemen kâmilân mahrûmdur. Yukarıda tarz-ı nazmımıza mugâyir gibi duran sistemî ve esâs-ı meslekî demiştim. Fakat dikkatle bakılırsa ne kat'î ve büsbütün ayrı bir tarz-ı nazm vardır ne de büsbütün başka bir meslek... 'Âvâm lisânı olduğu için şi're

giremeyecek kelimeleri, bu kelimelerle ifhâm olunacak fikirleri mümkün mertebe takdîm ve te'hîr olmamasına dikkat ederek bir nesir şekliyle efâ'îl ve tefâ'île tatbîk etmek, lüzûmlu lüzûmuz vezn-i tebdîl etmek, mümkün mertebe çok müstezâd yazmak ve bi'l-hassa âhenksiz kelimeler bulmak. İşte Celîs Bey'in mesleği!

Vehle-i ûlâda zannolunur ki bu kadar vâsi' bir tarz-ı nazımda fikirler daha vâzih bir sûrette söylenecek, fedâ olunan âhenge mukâbil ma'nâdan kazanılacaktır. Fakat bu zannın hilâfına olarak Celîs Bey'in yazılarını anlamak için birçok çalışmak hattâ ba'zân muvaffak olamayarak i'mâl-i fikir etmek lâzımdır. Çünkü bütün fikirler hep yarım söylenmiştir. Söyleneceği zamân ya bir puanla satır başına geçilmiş yâhûd haydi dursun, yağma yok sözleriyle o fikirden vazgeçilmiştir. Vazgeçilmese bile o kadar mühim ve gayr-ı vâzih yazılmıştır ki fikirler daha tekerrür etmeden kaçır ve netîcede bir şey anlaşılabilir olamaz. Buraya kadar söylediğim şeyler bir silsile-i ithâmâtdır. Buraya kadar söylediğim şeyler bir silsile-i ithâmâttir. Bunları isbât etmek cihetine gelince: Evvelâ 'avâm lisânı olduğu için şi're giremeyecek kelimeler demiştim. Cüz'î bir tedkikle bunlardan pek çok bulmak mümkündür.

Avanak, apansızın, mayna, tutum, sût hâssalı¹⁶⁵, şebek, hik mık, harman sonunda, tık tık, mefâ'ilün¹⁶⁶ [n.2, s.13]

Sâniyyen: Lüzûmlu lüzûmsuz vezn-i değiştirmek demiştim, meselâ *Bir Şey* manzûmesi: Eşref, numero: 43-17

Manzûme, "Rüfekâdan biri geldi. Dedi. Őařdım Şimdi" mısra'ıyla başlıyor. Anlıyoruz ki bir muhâveredir. Biraz aşağıda muhâvere devâm ediyorken lüzûmsuz yere bir iki rakamı konarak:

"O Şey'in belki hilkatten beri ta'mîmi maksûddur"

diye vezn-i değiştirilmiş fakat üç fa'ilâtün bir fa'lün vezn-i ile en derîn bir vezn-i olan dört mefâ'ilün vezn-i arasındaki tezâd-ı âhengin sâmi'ada yapacağı tahrîşât düşünölmeyerek:

"Bu bir mu'âdele mi yoksa bir mu'ammâ mı?"

mısra'ıyla tekrâr başka bir vezne geçilmiştir, zavallı kâri'in sabr u tahammülü ile 'âdetâ

¹⁶⁵ Celîs bu ifadeyi, Eşref'in 28 Şubat 1325 tarihli 23-49 numarolu sayısının beşinci sayfasında neşredilen "Bûse" adlı Őiirinde kullanmıştır. Abdülhâk Hayri, ifadeyi "سوت حاصلی" şeklinde verse de bu tamlamanın aslı "سوت حاصلی" dır.

¹⁶⁶ Aksâm-ı vezinden bildiğimiz mefâ'ilün değildir. Bunun bir ma'nâsı olmak lâzımdır ki şâ'ir bey bir mısra'ı kâmilân bunlardan mürekkebe olarak söylemişdir. Yoksa maksad Rızâ Tevfik Bey'in "Sahîhan öyle mi düm tek mefâ'ilün fâ'ilât" mısra'ına benzemek mi? [Abdülhâk Hayri'nin notu].

istihzâ edilmiştir.

Sâlisen bu kadar vâsi' bir tarzın nazmında bile Celîs Bey'in fikirlerini anlatamadığımı söylemiştim: Bu, dediğim gibi iki sebepten mürekkebdir. Birisi kendisi söylemez: “Hayâtı sen hadi dursun. Henüz ufak, pek ufaksın” İkincisi anlatamaz: Meselâ lâle't-ta'yîn bir manzûme alıyorum.

Sevilirken: Eşref, numero 44-18

“Sevilirken sevimli!” derler.

Sanki maksad muhabbetin ebedî

Olmasıyla tekâmül etmek mi?

Yoksa harman sonunda müstahkar

Zorla bir şey tese'ül etmek mi?

Dikkat ediniz: Sevilirken sevimli sözünden bu ma'nâlar, bu maksadlar istihrâc olunabilir mi? Sevilirken sevimlik harman sonunda – hem de zorla – bir şey tese'ül etmek değildir. Çünkü sevilirken sevimlik kadar tabî'î bir şey olamaz ve bu kadar tabî'î bir şey yine tabî'îdir ki zorla husûle gelmez.

Sevdi sevdi usandı usandı incitti

Daha ruhu sıkıldı. Terk etti.

Fakat anlatmıyor. Tutum o tutum

Şaşırdınız mı? Neden birinci kıt'a ile münâsebeti yok? Âh Yârabbî şunu anlasam ki evvelâ seven sonra ruhû sıkılan, terk ettiği hâlde anlatmayan, hâlâ o tutumu muhâfaza eden hangi mantıksız mahlûktur. Bu merâkla şi'ri bir daha okudum. Anlayamadım. Fâ'ili mechûl. O olabilirdim. Fakat manzûmenin nihâyetinde “güzelim” hitâbı olmasaydı. Garîb bir şîve vardır: Meselâ “Mısır'a kaçtı”, “kurtulamadı” gibi ki maksad-ı mükellemdir. Bu da öyle ise o zamân bir şey anlamak mümkün olur. Bundan sarf-ı nazar te'âkub eden “di”lerin tekerrürü sâmi'ada pek nâhoş te'sîrler bırakıyor.

İncidişler olur ki sevdânın

Şiddetinden gelir bu hâl ma'lûm

Darılışlar olur ki insânın

Tâ çocukluk zamânına ‘avdet

Hevesinden gelir bu da müsbet

Bu kıt‘a yukarıdakini ta‘kîb eden bir fikr-i [n.2, s.14] felsefidir. Başlı başına bir fikrin nakli olmak i‘tibâriyle güzeldir.

Sevilirken dönüp sevilmeyecek

Yola sapmaksa pek tabî‘îdir.

Dâ‘imâ lutf u iltifât gerçek

Âdemiyyetden intizâr edilir

Lakin efsûs! Yığın yığın efsûs!

Ki esâsen meleklerle mahsûs. —

Sevilirken dönüp sevilmeyecek yola sapmaktaki tabî‘îliği bir türlü anlayamadım.

Ben severken sevilme sâkinleş

Merg-i şâdîye uğrarım güzelim

Biz, tabî‘iyyeti üçüncü bir eş

Ederek yok! İçip de yükselelim

İlk beytin ma‘nâsını iddi‘â ederim ki kimse anlamamıştır. Çünkü siz severken onun sevilmesi tabî‘îdir. Bu onun elinde değildir ki... Mâdemki seviyorsunuz, ‘azîzim, sevdiğiniz şey sevilmiş olmaz mı? Eğer bu beyitten maksad ben severken beni sevme sonra merg-i şâdîye uğrarım demekse o başka. Fakat bundan o ma‘nâ çıkmaz ki...

Hâle 1- *Pîşrev*: Bu manzûmeye esâs olan fikri bundan çok zamân evvel ‘Asır gazetesinden naklen 09 numarolu Hânımlara Mahsûs Gazete’de Sa‘dî imzâsıyla ve ‘*Â‘ile Şi‘rleri* ser-levhasıyla görmüştüm. Tarz-ı tahrîr değiştirilmiş, balon balon la‘netler, şimenduferce hayâtlar icâd ve terfîk olunarak manzûme tekrâr edilmiş.

Psikoloji Hatası, Hande, numero 1 – Bu manzûmeye gelince yalnız diyeceğim ki yukarıda naklen alınan mısra‘lar bütün bu eserden daha hatasız ve daha güzel. O mısra‘lardan mâ‘adâ manzûme kâmilen psikoloji hatası.

Rüfekâ-yı tahrîriyyeden Hakkı Târik Bey, bu haftaki *Reftâr-ı Matbû‘ât*‘a bu manzûmenin hoş bir nazîresini ‘ilâve etmişti. Mûnâsebeti hasebiyle onu bu makaleye naklediyorum:

Psikoloji Belâsı¹⁶⁷

Hande: 1

Bir psikolog karşısındayız:

“Titriyor kirpiğinde bir inci,”

“Sökelim gel! Onu koparmak için”

“Bende var bir dehân lü’lü’ -i Çin”

Olur, olabilir, bak nasıl olur, efendim:

Bunu fehm etmeyen baştan

‘Acabâ fazla şey mi beklenir?

Çocuğum, topla kendini azcık!

Şöyle farz et ki sökelim ölse,

Gözlerin de nedense giryelidir;

O vakit mutlakâ lebb-i ‘âşık:

“Titriyor kirpiğinde bir inci,”

“Sökelim gel! Onu koparmak için”

“Bende var bir dehân lü’lü’ -i Çin” [n.2, s. 15]

Diyerek, bûseler diler. İnsân!

Ki senin âteşinle meşhûndur.

Ona bir cür‘a-i sükûn ararım.

Hele râzı olur muyum kalsın:

Bana karşı o eşk-i çeşmin, olur

¹⁶⁷ “Psikoloji Belâsı”nın her mısra’ı, “Psikoloji Hatâsı”nın her mısra’ıyla mukaffâdır. [Abdülhâk Hayrî’nin notu].

Kirpiğinden sitem-nüma... Şaşarım,

Böyle bahs-i basîti anlamadın!

Belki memnûn ve belki de dalgın,

Belki bâr olmuyor, demek artık

Hased güden değil midir? Hadi çık !...

Bu nazîre, Celîs Bey'in hatâsını pek zarîf bir lisân ile ihtâr ve isbât etmiştir. Ve zâten ben de bu son manzûmeden anladım ki Celîs Bey bütün eserlerini psikoloji hatâsından 'ârî zannediyor. Doğrudur. Zîrâ: Bu bir hakîkattir – ki inkâr olunamaz – doğru düşünmesini bilmeyenler, doğru fikirleri dâ'imâ hatâ-âlûd görürler.

‘Abdülhâk Hayrî

Tûde-i Melâl

– Fehmî Râzî'ye –

Ne yazık ki, esîr olduğumuz, münkâd edemediğimiz şeylerde büyüklükler, 'ulviyyetler tasavvur etmekle, henüz hayâtı lâıykıyla anlayamıyanları aldatmakla bir zevk, bir sūr hissediyoruz.

Zavallı Hügo! “Sevmek hayât-ı beşerîyyetin fevkinde yaşamaktır.” cümlesini sarf ederken kalemin 'acabâ titremedi mi, hayât-ı sa'îdâneı delen, kirleten 'aşkları düşündün mü, kalbin hiç de mi çarpmadı?

Eğer bunlar sende olmamış ise şüphesiz, 'aşkın hicrânlarını, zehirlerini, ölümlerini tatmamış, hissetmemişsin. “Sevmek hayât-ı beşerîyyetin fevkinde yaşamaktır.” öyle mi? Heyhât.

Daha bugün bir perestîdemi, bir melîke-i âmâlimi denizlere tevdî' ederek karanlıklar, bî-nihâye 'adimler ortasında yalnız bir baykuş gibi yalnız kaldım.

Ve tekrâr mâ'î gözlerinin harîm-i vuslatında yaşamak, tekrâr çehresinde uçuşan nefha-i şî'r ü sevdâyı vâlehâne temâşâ etmek için yine epeyce beklemek lâzım.

Âh, o müddet zarfında ne yapacağım? Şimdiden her şey onu ihtâr etmeye başladı. İşte düz, ince, pamuk parmakları altında titreyen “zılâl”im. Of deliriyorum. Önümde açılan bu boşluklar, vücûduma karşı uzanan şu eller nedir? Yârabbî cinlere mi karıştım? Gâlibâ

mevcûdiyetimden uzaklaşmışım. Fakat bunları yazan kim?

Vefâsız, beni niye böyle bîkes, yetim bıraktın, niçin hayâtıma bir ziyâ, bir nûr olmadın, deli gibi günlerce, aylarca hattâ senelerce sokakları dolaşacağımı, seni havadan, buluttan, denizlerden arayacağımı hiç düşünmedin mi?

Kim bilir, ben burada ağlarken, sen neler tasavvur ediyorsun, belki İstanbul'da geçireceğin şi'r-âlûd zevklerin programını yapmakla meşgûlsün.

Fakat hava pek fenâ esiyor; ihtimal Çandarlı'nın müdhiş dalgaları vapuru sallıyor, ihtimâl onun başı dönüyor. İhtimâl ki... Of Yârabbî...

Bezmî Nusret

Müdüri mes'ûl Bezmî Nusret-Ahmed Sâkî Bey Matba'ası

Öteberi

İfâ-yı teşekkür. — Biz tamâmıyla kâni'iz ki bugünkü 'Osmânlılar 'aynı eski merd 'Osmânlılardır. Onların bütün faziletlerine, bütün 'ulviyyetlerine mâliktir. İşte size ufacık bir misâl: Risâle-i nâçizânemizin intişârı üzerine büyük 'Osmânlı milletinin hür, bülemlend matbû'âtı, Tanîn, İkdâm, Yeni Gazete, Tasvîr-i Efkâr, Sabâh, Sadâ-yı Millet, Resimli Kitâb, Arkadaş, 'Avâm, Kalem, Hande, Geveze, Selânik'de çıkan İğne, Kâ'inât, Sâlihli'de intişâr eden Tenkîd, muhterem bir 'â'ilenin mesâ'î-yi müfidesiyle Sakız'da neşrolunan Tatbîkât gibi birçok cerâ'id ve resâ'il-i muhtereme takdîrâtta bulundular. Fi'l-vâki' Tenkîd bu kıymetdâr teveccühâta lâayık değildi. Fakat ecdâdımızın misâfir-perverliğı tekrâr ibrâz edildi. Şu nezâkete karşı teşekkürât ve ihtirâmâtımız pek küçük, pek nâçizdir. Kemâl-i ihtirâmıla hepsinin ellerini öperiz.

Muhâbere-i 'Aleniyye. — 'Âlî Haydar Emîr, F. Sâcid, Mehmed 'Alî, 'Azîz Nerîmân, Ğ. Mübîn, Çelebîzâde Nûrî, Sezâ, Giridli kardeşlerimizden Hâşim Sâmi Beyefendilere: Lutfunuza minnetdârız. Kâbımızdaki "Kâri'lerimize" serlevhalı fikrayı okumanızı ricâ ederiz.

Hüsn ve Şi'r: Manastırda bir neyyîr-i tâbân gibi parlayan bu risâle-i nefisenin mü'essisleri H. Hüsnü, A. Subhi Bey kardeşlerimizi muvaffakiyyet-i vâki'alarından dolayı tebrîk ile *Hüsn ve Şi'r*'leri için uzun bir 'ömr-i güzîn temennî ederiz.

Nation Ottomane: Muharrirîn-i muktedire ve meşâhir-i vükelâ-yı de'âvîden Ahmed Sâkî Beyefendi birâderimizin sâha-i matbû'âtı tezyîn eden şu eser-i kıymetdârı son derece fâ'ideli bir mevlûd-ı nefîstir. Derîn bir tettebbu', 'amîk bir muhâkeme-i 'ilmiyye ile

vücûda gelmiştir. Fransızca bilen mütâli' lerimize tavsiyyeyi vecîbeden görürüz.

Zulmet: Aydınlıkta her şey mu'ayyen ve mahdûddur, onları herkes görür, herkes anlar, hâlbuki zulmet böyle değildir.

Lâyetenâhî ve bî-hudûd eşyâyı ihtivâ eder, kim daha ziyâde nüfûz-ı nazar sâhibi ise şübhesiz o daha ziyâde görecek ve pek başka türlü anlayacaktır.

Tenkîd'de intişâr edecek olan bu mecmû'â en yeni fakat en müdekkik şâ'ir ve nâsirlerimizin güzîde ve nâ-matbû' eserlerini muhtevîdir. Başlıca mündericâtı: *Arek'in Mektûbları: Melike-i Müzekker, İlk Gece, Rekâbet-i Hileler, İntikâm, Tekâmül-i 'Aşk, 'Aşk mı?, Yalan!...*

Felsefe-i Hakk, Ben Güzelim!..., Bu Senin, Şekil İbtidâiyye'si, Âh Bu Sevdâ!..., 'Aşk-ı Musammem, Acımak mı Dersiniz?, Müjde!... Daha birçok şi'rlere, hikâyelere, resimlere ve sâ'ire...

Tertîb edenler: Gazetemizin birinci sınıf muharrirlerinden Bahâ Tevfik ve ezkiyâ-yı sebâttan Ahmed Nebîl Beyler.

7.3. TENKÎD: SAYI-3

Numero: 3

Kâri'lerimize

İdârehânemiz Dîvân Yolu'nda Kurşunlu Han'dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Senelik abonesi otuz kuruştur. Eser lutfedenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lâzımdır. Dercedilen eserin mü'essirine o nüshadan i'tibâren gazetemiz, hediye olarak takdîm edilir. Konulmayanlar i'âde ve sebab-i te'hîrleri tenkîd tarzında sâhiblerine 'arz olunur.

TENKÎD

1326

Müdür-i Mes'ul: Bezmî Nusret

Nüshası:

Bir Kuruştur

Muhteviyât:

- Girid ve Giridlerimiz, Doktor 'Abdullah Cevdet
- Mest ü Müstağrak, Hüseyin Su'ad, Kudret-i İntâkıyyen; Fâ'ik 'Alî
- Rûh-ı Fuzûlî'ye, Hüseyin Su'ad
- Hisler ve Fikirler, Bahâ Tevfik,
- Yarasalar, 'İlyâs Mâcid
- Terbiyye-i Ahlâkıyye, Fâzıl Ahmed
- Mesâ-yı Bahâr, Tahsîn Nâhid,
- Reftâr-ı Matbû'ât, Emîn Lâmi'
- Sınıfta, Bezmî Nusret
- İntikâd'a Dâ'ir, F. Sâcid

5 Mayıs 326

Kâri'în-i kirâma teşekkür: Lâyık olmadığımız hâlde mahzâ safvet-i kalbimize binâen her gün bizi alkışlayan, teşvîk eden birçok takdîrnâmeler alıyoruz. Bunlara, bu kıymetdâr teveccühâta ayrı ayrı cevâb vermek gayr-ı kâbil olduğundan 'umûmiyyetle teşekkürât u ihtirâmâtımızı takdîm eyleriz.

Tenkîd; muhterem kâri'lerimizin ârzûsu vechle dâ'imâ ilerileyecek, her nüshası eskisinden farklı, metarakkî olarak çıkacaktır. Bu emelimizin tamâmıyla husûlü için şimdilik matba'ayı deġiştirdiğimiz gibi kabımız için Avrupa'ya gâyet şık bir klişe, son sistem bir makine de sipâriş ettik. Şu sûretle Tenkîd bir aydan sonra kendi matba'asında tertîb ve tab' edilecektir.

Bunu söylemekten maksadımız tefâhür etmek deġil, gazetemizin Osmanlı milletine lâyıf bir sûrette intişârı zımnında cân-siperâne sa'y ettiğimizi 'arz eylemektir.

Mukâbele: Trabzon'da az bir zamânda pek büyük muvaffakiyyetlere nâ'il olan Envâr-ı Vicdân risâle-i edebiyyesine, mütereddid hatvelerle sahne-i matbû'âta atıldığımızı tebrîk ettiklerinden dolayı, samîmî teşekkürlerimizi takdîm ederiz.

Teşekkür: Ankara Merkez Müdde'î-yi 'Umûmî Mu'âvini Şu'râ-yı Muktedire-i 'Osmâniyye'den Mustafâ Kemâl Beyefendi gibi ba'zı zevât-ı mümtâzenin mesâ'î-yi vatan-perverânesiyle resmî gazeteler arasında deġil, bütün vilâyet cerîdeleri beyninde bir mevkî-i müstesnâ ihrâz eden Ankara refik-i muhteremimizin gazetemiz hakkındaki teveccühâtına karşı bî-pâyân teşekkürler takdîm ederiz.

M. Hayrâh Süleymân Efendi'ye: Derc edilmek üzere Şûrâ-yı Ümmet refikimize gönderdiğiniz “*Hâle Musâhabe-i Edebiyyesi, Tenkîd, Tenkîd'de Tedkîk*” serlevhalı makâlenizi büyük te'ssürle okuduk. Sizin gibi bir nev-heves-i 'ilm ü edebî garazla sâha-i matbû'âta atıldığını görmek istemezdik. Size hâlisâne tavsiye ediyoruz: Tenkîd yazmak için daha çok vakit okumaya ihtiyâcınız var. Eseriniz ser-â-pâ sarf hatalarıyla memlûdur. Hiç olmazsa bunları tashîh ettireydiniz. Belki zavallı eseriniz sepete gidâ' olmazdı.

S. M. Hanımefendiye: Muhâtabınız adresinizi ricâ ediyor.

“*En-nâr eşeddü el-intizâr*”: Edeb gazetesinde görülen bu terkîb, *Reftâr-ı Matbû'ât* muharririmizin geçenki makâlesinde câlib-i i'tirâz ve mu'âheze olmuştu. Ahmed Muhtâr Bey, bunun bir mürettib hatâsı olduğunu, âsâr-ı sâ'iresini istişhâd ile de gazetemiz nazarında isbât eyledi. Ve i'tirâzımızın muhikk olmakla berâber, mahalline masrûf olmadığı anlaşıldı. Binâ'en'âleyh kâri'lerimizin tashîh-i fikr ile genç edîbin muvaffakiyyetini temennî eylemelerini ricâ ederiz.

Girid ve Giridlerimiz

Kizb ve iğfâlin en nermîn nevâzişlerine hak ve hakîkatin en dürüş darbeleri müreccah derdimin istiyerek,

Ey hakîkat neşve-i telhinle pürdür rûhumuz

Zevk-yâb-ı ıztırâbındır dil-i mecrûhumuz

matla'ını yazmıştım. Bugün Türkîya imparatorluğunun, Türkîya hey'et-i ictimâ'iyyesinin dâ'imâ yanan, dâ'imâ kanayan, dâ'imâ sızlayan, dâ'imâ müştâ'il cerîhalarından birine parmağımızla dokunacağız; hakîkatin, ihlâsın nâr u nûrdan parmaklarıyla dokunacağız. Efkar-ı 'âmmeye mümâşât ederek mergûb u memdûh olmaktansa 'umûm-ı cem'iyete fâ'ideli olduğuna kanâ'at ettiğim hakîkati ne kadar tünd ve bî-amân olursa olsun izhâr ederek ma'sûm ve kûteh-bîn-i enâmın magzûb u makdûhu olmak bence evlâdır.

Girid Meclis-i Meb'ûsân'ının â'zâ-yı Hristiyânesi Yunan kralı nâmına yemîn etmişler. Hâkimiyet-i 'Osmâniyyeyi tanımamışlar. İşte Girid mes'elesini alevlendiren hâdise bu.

Her şeyden evvel, sözümü i'tidâl-i demle, nihâyetine kadar dinlemelerini kâri'lerimden ricâ ediyorum. Hissiyât ve hamiyetlerini memnûn edecek bir mütâla'a ile sözüme hitâm vereceğimi va'dediyorum. [n.3, s.1] Tatlı başlayıp acı bitirmektense acı başlayıp tatlı bitirmek evlâdır.

Bir memleketin hakîkî hâkimi, hakîkî mâliki olmak, o memlekette müdhiş ve mutâ' bir kuvve-i 'askeriyye bulundurabilerek bu 'askeri o memleket ahâlîsine besletmek, o memleket ahâlîsinden 'asker vermeyi, mükellefât-ı emîrîye almak değildir. Hâkimiyet-i hakîkiyye bundan 'ibâret değildir. *Jül Sezar* tercümesinin mukaddemesinde dîr ü dîraz söyledim: Hakîkî hükümrânlık kulûb üzerine olan hükümrânlıktır. Kalbler bâng-i 'isyân vurdukça bir memlekette âsâyiş yoktur, emniyyet yoktur, hâkimiyet yoktur, hükûmet yoktur, tasarruf-ı hakîkî yoktur. Biz bir 'asra yakın bir müddet harb ederek ve gâlib olarak, hakk-ı fetih (droi de conquête)¹⁶⁸ kazanarak, Girid'i aldık. Girid bizim oldu, Girid bizimdir, Girid bizim kalacak. Fakat Giridliler.... Fakat Giridlilerin kalbleri....

Ben Girid'in tarihinden, coğrafyasından, sergüzeştinden burada bahsetmek istemem. *İctihad'*ın ikinci senesinin onuncu numerosunda kâri'ler bu nev'-i tafsîlâtın bir

¹⁶⁸ Fransızca "droit de conquere"; fetih hakkı

kısm-ı mehâmmını bulabilir. Ben şâ'irin,

“Girid’in derdi büyüktür, onu hiç açmayalım”

diye ağlayan şâ'ir-i hassâsın temennâ ve tavsiyesine muvâfakat edemeyerek Girid’in büyük derdini açacağım, Girid’in büyük derdini yalnız Girid için açacağım. Girid’den daha büyük Giridler için açacağım. Girid’in nüfûsu 310. 000 (üç yüz on bin) hesâb olunuyor. Bu üç yüz on bin Giridlerden yalnız on bin kişisine lisânımızı ta’lîm ettik mi? ‘Unsur-ı Müslim’in bile kâffesi Türkçe bilir mi? Girid vilâyetinin sancaklarında, kazâlarında, nâhiyelerinde kaç mekteb var? Açtık? Kaç hastahâne yaptık? Kaç eytâmhâne te’sîs ettik? Kaç limân yaptık? Kaç ıslâhhane, kaç ticârethâne, kaç mekteb-i sanâyi’ vücûda getirdik? Bugün üç yüz seneden beri yed-i hükm ü hâkimiyyetimizde kalmış olan Girid’de Türkîya imparatorluğunun âsâr-ı bâkîyye-i temdîn ve î’mârı olarak hangi mü’essese, hangi bünyâd var? Vatandaşlar! Lisân-ı ihlâsın beyân-ı dürüşüne tahammül edin. Yalnız tahammül değil te’emmül de edin. Hakîkate tahammül ve hakîkati te’emmül etmezsek Giridlerimiz çoğalacak. Hükûmet-i hâzıramızın hüsn-i niyyetine, bilâ-havf u recâ söylüyorum ki i’tikâdım vardır. Yine bilâ-havf u recâ söylüyorum ki bu sâhib-i hüsn-i niyyet olan hükûmetimiz niyyet ü ‘azm-i mevcûd u müsellemini kâfi derecede icrâ ve sarf edemiyor. Böyle bir devre-i inkılâbda gösterilmesi lâzım ve zarûrî olan «enerji», şecâ’at-i idâriyye görünmüyor. Bu kusûrun tamâmına müsâvî olan nısfî — tamâmına müsâvî-yi nısfî diyorum — bizimdir. Meşrûtiyyetle idâre olunan memleketimizde iş bu merkezde olur. Ve dâ’imâ bu merkezde olacaktır. Dünkü vilâyetimiz ve bugünkü komşumuz Bulgaristan ahâlisinin okuryazar olanları $\frac{65}{100}$ nisbetindedir. Bundan otuz sene evvel Bulgaristan’da bu nisbet $\frac{5}{100}$ idi. Fransa cumhûriyyet-i ‘azîmesinin ma’ârif-i ‘umûmiyye nezâretine tahsîs ettiği meblağ, vâridât-ı ‘umûmiyye-i cumhûriyyetin 100’de 15’ine [n.3, s.2] müsâvîdir. Ve bu Fransa’da okuryazarların nisbeti $\frac{95}{100}$ dür. Ya’nî 100 Fransızda yalnız beşi okuyup yazmak bilmez. Tutulan istatistiklere nazaran Türkîya’da okuryazar okuryazar olanların mikdâr-ı nisbiyyesi $\frac{8}{100}$ dür. Ya’nî 10[0]kişide 8 kişi okuyup yazabilecek derecede ma’ârif görmüştür. Bu nisbeti bile hakîkate makrûn göremem. Ve bizde okuryazarların mikdâr-ı nisbiyyesi yüzde beşi bulmaz fikrindeyim. İş böyle olduğu hâde bizim Ma’ârif-i ‘Umûmiyye Nezâreti’ne verebildiğimiz meblağın vâridât-ı ‘umûmiyye-i devlete nisbeten mikdâr-ı nisbiyyesi $\frac{2}{100}$ dür. Ya’nî yüzde ikidir. Ve yüzde bir buçuktan yüzde ikiye kadar, bin müşkilât ile çıkmıştır. Bizim ma’ârif, neşr-i ma’ârif ihtiyâcımız Fransa’nın ma’ârif

ihtiyâcından daha mı azdır? [n.3, s.3]

Girid'den bahsederken Girid'i unuttum zannolunmasın. Girid'i o kadar şiddetle düşünüyorum ki Girid'i unutuyorum. Girid'i unuttum, sadeden çıktım zannolduğum zamânlar Girid'in büyük derdini yazıyordum. Bizim Giridlerimiz var. Bizim derdimiz Girid'in derdinden büyüktür. Girid'in derdi derdimizin kalbidir. Ve kalbimiz Girid'in ve bizim büyük derdimizdir. Arnavudluk da, Kürdistân da hatta İstanbul da Girid'in derdiyle derd-menddir. Latince bir darb-ı mesel vardır. Me'âli "Aşçıdan kesilen para tabîbe verilir."dir. Bu darb-ı meseli iyi te'emmül etmeliyiz. Korkmamalıyız, serbest düşünmeliyiz, serbest yaşamaktan korkmadığımızı göstermeliyiz. Yaşamaktan korkmamalıyız. Yaşamaktan korkmanın cezâsı î'dâmıdır. Tabi'at yaşamaktan korkan akvâmı bir mübâreze-gâh-ı ebedî olan sâha-i hayâtta siler, götürür. Kısa ta'bîr ile î'dâm eder.

Evet, darb-ı meseli unutmayalım. Aşçıdan iktisâd olunan para tabîbe sarf olunur. Ya'nî iyi tagaddî etmeyen, ucuz yemek yiyen bir adam pahalı ve nefis ta'âm yiyen bir adama nisbeten tasarruf etmiş gibi olur. Fakat bu sûretle arttırdığı parayı bozulan mi' desini tedâvî ettirmek için tabîbe verir. Hasta olması ve hastalığı esnâsında işinden kalması da fazla ziyân. Ben bu darb-ı meseli şu sûretle tahvîl edeceğim: "Ma'ârif bûdjesinden kesilen para fişenke verilir." Âh! Söyleyeceğim: Arnavudluk âteş içinde; Arnavudluk'da kaç mekteb var? Arnavudluk'da İtalyanın, Yunanın, ilh.. Yüzlerce mektepleri var. Orada Türkîyâ imparatorluğunun kaç defa evn mektebi var? Ahâlînin yüzde kaç okuryazardır? Arnavudluk 'isyânında ecnebî parmağı var mı? Diye soruyoruz, Arnavudluk 'isyânında bulunan parmaklar bizim gaflet ve ihmâl parmaklarımızdır, orada ecnebî mektepleri var: Yalnız Sırbîya hükûmeti, küçücük Sırbîya hükûmeti Arnavudluk'ta ve Makedonya'da propaganda tahsîsât ve mesârifi olarak bûdjesine 2,000,000 (iki milyon) dinar kaydetmiştir. Ben bu hakîkati ifşâ ederken Arnavudluk 'isyânının mü'ebbeden teskîni çâresini de söylemiş oluyorum. Biz bütün imparatorluk için bu kadar mekteb ve propaganda mesârifi yaptık mı? «Hükûmet-i Hamîdiyye bunları böyle bıraktı. Kabâhat hükûmet-i Hamîdiyye'nindir.» denecek. Fakat hükûmet-i Hamîdiyyeyi de yaşamaya otuz sene biz bıraktık. Ve ma'ârif bûdjesine vâridât-ı 'umûmiyyenin yüzde beşi veyâ altısı nisbetinde olsun tahsîsât vermekten biz daha bu sene imtinâ' ettik. Ma'ârif vermekten istinkâf ettiğimiz paranın lâakal bir milyon lirası barut, kurşun, top, mermiyât hâlinde bir hevâ oldu; 'âsî hâlinde ve 'isyânı teskîn için müstahdem 'asâkir hâlinde telef olan vatandaşları nasıl tazmîn edeceğiz? Yalnız Girid'i değil Giridleri de düşünelim. Girid

üzerinde, bugün bir hakk beyne'l-milel olan bir hakk-ı fethimiz var. Biz bu hakkı kuvvet-i cismâniyye ile kazandık, gâlibiyetle kazandık, Giridliler ancak bize galebe etmekle bu hakkımızı ibtâl edebilirler. Bu hakk ibtâl olunmamıştır. [n.3, s.4] Mâdemki bu hakk-ı fetih dünyânın her tarafında el'ân mer'î ve mu'teberdir, kendi nev'inden bir hakk vücûd bulmadıkça mer'iyetinden düşemez. Ben bu hakkın meşrû'iyetinden veyâ 'adem-i meşrûiyetinden bahsetmem. Hukûkumuzu isti'mâl etmek hakkımızdır. Girid, Yunana iltihâk edemeyecek, Girid, Yunanı – istiyorsa – kendisine ilhâk etsin. Türkîyâ imparatorluğu daha ziyâde budanamaz. Cesedlerimizden Girid adasının yanında diğer bir ada teşekkül etmedikçe Girid Yunanın olamaz. Girid, Giridlilerindir ve Girid ile Giridlilerin her ikisi de Türkîyâ imparatorluğundur.

12 Mayıs 1910 / Doktor 'Abdullah Cevdet

Rûh-ı Fuzûlî'ye

Min cân olaydı kâşki¹⁶⁹ men-i dil-şikestede.

Tâ her biriyle her kez olaydım fedâ sana

– Fuzûlî –

Benât-ı gurbet içinde kerîme-i Bağdâd
Eder bekâret-i rûhıyla dâ'imâ feryâd.

Elinde kalb-i garâmı bir 'ömr-i şeydânın
Selâmlar bütün 'uşşâkı şâtır u nâ-şâd.

Okur semâ-yı 'Irâk'ın leyâl-i hüznünde
Neşîdeler ki diyâr-ı hayâlî-yi hiss-i âbâd.

Döker Fuzûlî-yi zârın yanık şi'rlerine
Gözünde sürmeli bir gamzeden sirişk-i medâd.

¹⁶⁹ Burası “kâşki” değil; “kâş” olmalıdır.

Saçındadır hep onun «aşyân-ı murg-ı dili»
Yanındadır hep onun rûhu nerde olsa remâd.

Mezârının baş ucunda hicâb-ı hüsnden
Yakar şi'rlerini «Lâne-i Melâl»-i Su'âd.

Hüseyin Su'âd

Kudret-i İntâkıyyen

Şi'r-i semâya karşı o vaz'-ı tahayyülün
Râz-ebed nühüfte-i eşyâyı söyletir;
En gizli bir nigâhla kebûd-ı temâyülün
Rûhumda sermediyyet-i sevdâyı söyletir;
Senden düşüp hayâlime bir sâye-i garâm
Şi'rimde mübhemiyet-i ma'nâyı söyletir;
Peykin midir ketâ'ib-i 'ulviyye-i zalâm;
Zıllın mıdır gurûb ki zulmâyı söyletir?

Bir ma'kes-i ezel mi sürûd-ı nihânına
Ufkun her ihtizâzı ki hûlyâyı söyletir?
Verdik beş altı sâ'ate me'vâ-yı 'aşk olan

Bir mevki'in hayâtına bir feyz-i câvidân:
Mehtâb içinde saklı perî aşiyânına
Her leyl-i rûşenâ o temâşâyı söyletir.

3 Nisan 318/Fâ'ik 'Alî [n.3, s.3]

Mest ü Müstağrâk

Senin dudaklarının la‘l-i ibtisâmında
Ne hislerin duyarım lerze-i harâretini
Bütün güzelliğinin pîş-i ihtişâmında
Dudaklarım emer ezvâk-ı bî-nihâyetini

Eteklîğınle küçük butların uyurken sen
Hafice rûhuma her şi‘r-i şûhunu söyler,
Uyur hayâl-i şebâbın uzaklaşır benden
Eteklîğınle küçük butların uyursa eğer

Şemîm-i rûhunu mass eyleyen ne varsa senin
Eteklîğın, gecelik gömleğın, küçük korsen
Çeler şemîm-i visâlinle rûhumu her ân...

Dalınca uykuya sen kollarımda mest ü hazîn
Uçar emellerinin gözlerinde rû‘yâsı,
Uyur kederlerinin saçlarında yeldâsı

20 Nisan 326/ Hüseyn Su‘ad [n.3, s.3]

Hisler ve Fikirler

Muharriri : Râ‘if Necdet

İnkâr olunamaz ki Râ‘if Necdet Bey en ziyâde üslûbda ibrâz-ı muvaffakıyyet ediyor. Onun metîn fakat ‘ayn-ı zamânda şûh ve hoppa üslûbu yek nazarda *Eylûl* muharririnkini andırır. Fakat değildir. *Hisler ve Fikirler* muharriri tarz-ı hüsnünde Mehmed Ra‘ûf Bey’e ne kadar müşâbihse tarz-ı tahrîrinde olanca zâhiriyyetine rağmen ondan o kadar ayrı ve tarz-ı teffekkür nokta-i nazarında o kadar zıdd bir mahiyyeti hâ’izdir.

Bu hükmü verdiğim zamân Râ‘if Necdet Bey henüz bir kitâb mü‘ellifi değildi;

ancak aylık bir mecmû'anın musâhabe-i edebiyye yâhûd ahlâkıyye muharriri bulunuyordu.

Bugün o bir mü'ellif, tıbkı Kırk Anbar mü'ellif-i muhteremi Ahmed Midhat Efendi gibi bir mü'ellifdir. Binâ'en'aleyh onu tahlîl ve tenkîd etmeye luzûm-ı kat'î vardır.

Hisler ve Fikirler... Bu kitâb, mü'ellifin şimdiye kadar vücûda getirebildiği her türlü âsârı ihtivâ ediyor.. Resimli Kitâb'da daha dün intişâr eden *Bedbaht Vicdân*'ından [n.3, s.5] tutunuz da *Hâtıra-ı Şebâb*'ına hattâ şâ'ir Mehmed Emin Bey'e karşı neşr ettiği açık mektûbuna kadar!...

Bu kadar muhtelif hattâ yekdiğerine zıdd selâsil-i efkârı bir araya toplamak şimdiye kadar kimsenin yaptığı bir şey olmadığı cihetle vakı'â şâyân-ı takdîrdir. Hattâ mü'ellif bu husûsta büyük, pek büyük bir mahâret gösteriyor, mukaddemede diyor ki:

«Muhtelif târîhlerde yazılmış, muhtelif eserlerden teşekkül eden bu te'lîf-i nâçîz, belki 'ayn-ı zamânda bir dimâğın târîh-i tahâvvülât-ı fikriyyesini gösterir bir vesîka mâhiyyetini hâ'iz olabilir..»

Bu söz üzerinde epeyce tevakkuf edeceğiz. Evvelâ işâret edeyim ki sondaki iki nokta şübhesiz mürettib hatâsı olacak. Onu virgöl makâmında farz ederek yanılmayalım; çünkü bu cümle, mukaddimenin en son sözüdür.

Sâniyyen «bir dimâğın târîh-i tahavvülât-ı fikriyyesi» cümlesi şiddetle ma'nâsızdır. Şaşırmanın. Bunu mü'ellifin zararına değil bil'akis kârına söylüyorum. Çünkü hemen her satırında vicdân ve mantık sayıklayan bir muharririn 1318 ile 1325 arasında bu kadar tahavvülât-ı fikriyye iddi'â etmesi biraz garîb oluyor. Çünkü mi'demizin yanında pankreas gibi, kebed gibi yâhûd daha insâflı bir ta'bîrle kalb gibi «vicdân» nâmında husûsî bir 'uzuv gösteremeyeceğini zannettiğim Râ'if Necdet Bey elbette bilir, yâhûd bilmesi lâzım gelir ki «vicdân» denilen şey bilgi ve fikirlerimizin muvakkaten dimâğımızda icrâ ettiği te'sîrlerdir. Şimdi düşünün: Yedi sene zarfında bir vesîka olacak kadar tebeddül-i efkâr iddi'â eden ve bu iddi'âyı kendi nefesine izâfetten aslâ çekinmeyen bir muharrir.. Bir muharrir ki daha birkaç ay evvel sâbit ve fârik-i hayr ü şerr bir vicdânın isbât-ı mevcûdiyyeti için tekmîl-i şebâb-ı mütefekkere, tekmîl-i kavânîn-i tabî'ata i'lân-ı harb ediyordu, işte bu şâyân-ı temâşâ, şâyân-ı hayret, hâyır... Şâyân rıfk u merhamettir!...

Mukaddimeden bir iki söz daha alalım:

Hisler ve Fikirler 'unvân-ı 'umûmiyyesi altında tab' ve neşr edilen bu eser; “Yirminci 'Asır”, “Hediye-i Rûh”, “Hakîkate Doğru”, “Hayâl-perver” nâmlarıyla dört

kısma tefrîk edilmiştir. Birinci kısım, rûh mevcûdiyyetinden biraz ictimâ'î ve felsefî ma'nâlar tereşşuh edebilen edebî parçalardan...»

Bi'l-hassâ nazar-ı dikkatinizi celb ederim. Muharrir kitâbının ismini *Hisler ve Fikirler* koymuş, demek ki bu mecmû'a-i hezâr — mündericâtının içinde iki müstakil cereyân bulacağız: his ve fikir cereyânları...

Tarz-ı tertîbine göre de işe hissiyâttan başlanacağı zannolunuyor. Fakat işte aldanılıyor, muharrir, *Hisler ve Fikirler* dediği hâlde kitâbını fikirler ve hisler tarzında tertîb etmiş... Bunu çok beğendim, bir kere ma'hûd bir kâ'idenin, buraya pek de tatbîk olamasa bile «leff ü neşr müretteb» kâ'idisinin tamâmıyla 'aleyhinde bir usûl.. Husûsuyla bu; genc oldukları hâlde niçün hâlâ eskilik merâkı taşıdıklarına 'akıl ermeyenler tarafından ta'kîb olunursa pek okşayıcı oluyor. [n.3, s. 6]

Sâniyyen anlaşılıyor ki Râ'if Necdet Bey son nazariyyeyi öğrenmiş, hayâtta his nâmına başlı başına hiçbir şey mevcûd olmadığını ve his denilen şey'in bir müddet-i muvakkate için nîm-inkitâ'-i tefekkür, ya'nî bir nev'-i sersemlik olduğunu biliyor. Ve bunun için kitâbına — her ne kadar 'unvânda hissi takdîm etmişse de — dâ'imâ asıl olan fikirlerle başlıyor. İşte şâyân-ı takdîr, hattâ şâyeste-i tebrîk bir muvaffakiyyet...

Fakat ricâ ederim, biraz kendinizi toplayınız. Çünkü kitâbın içine giriyoruz. Mü'ellif «ictimâ'î ve felsefî ma'nâlar» ihtivâ ettiğini söylediği kısmın bi'l-hassâ birinci parçasını okuyacağız:

«Her hükûmet-i mütemeddeninin düstûr-ı harekâtı 'adâlet ve insâniyyet emellerinden ziyâde menfâ'at ve ihtirâs esâslarına müstenid... Kuvvetin yanında en mu'azzez haklar.. En insâniyyetkâr, en mukaddes hisler münhezim ve târumâr oluyor.... Mebnâ-yı hakîkî-yi medeniyyet, âlât u vesâ'it-i medeniyye ile yıkılıyor ve enkâz altında insâniyyet inliyor... Sen, ey yirminci 'asır, bu feryâdı susturabilecek misin?...»

«Âh fakat, yirminci 'asır, sen de bütün bu hâllere rağmen bu baş döndürücü cereyân-ı mehîb-i tabî'îyi ta'kîb ediyor ve edeceksin, değil mi? Sen de giden 'asrın sîne-i ıztırâbında yetişen feylesofların, dâhîlerin feryâdlarını, irşâdlarını, şikâyetlerini, aslâ dinlemiyor ve dinlemeyeceksin değil mi?...»

Müdhiş sükût... Fakat istirhâm ederim, yanlış anlaşılmasın. Sükût eden mü'ellif değil kâri'dir! Müellif, henüz hisle fikri yekdiğerinden ayırmaya gayr-ı muktedir olan *Hisler ve Fikirler* müellifi en son nazariyyât-ı 'ilm-i rûhu öğrenmiş farz eden kâri'-i müdekkik, daha doğrusu münekkik sükût ediyor, ben sükût ediyorum.

Ma'mâfih sükût etmiş olmakla hakk-ı takyîdimden vazgeçiyorum zannolunmasın, bi'l-âkis mü'ellif beyden soruyorum: «Tabî'ate galebe; ancak kavâninne itâ'atle mümkündür.» nazariyyesine tabî'î bîgâne değildir. O hâlde menfa'at ve ihtirâs esâsları üzerine gittikçe temel atan ve 'asırlar geçip de hayât ve hakikat olanca vuzûhıyla meydâna çıktığı bir devirde daha ziyâde kesb-i esâs eden medeniyyeti hangi hakla takbîh ve ithâm ediyor ve ne cesâretle aslâ dinlemediğini iddi'â ettikleri felâsife-i mürşideye (!) pey-rev oluyorlar?....

Bu; sonunda ihrâz-ı zafer; mümkün değil, kâbil-i tahayyül bile olmayan bir yol, bir dakîka-i histir. Ben bu gibi sözlerde ictimâ'î ve felsefî ma'nalar aramayı bir nev' çocukluk ve ma'sûmiyyet 'adediyorum.

Hisler ve fikirler ser-â-pâ böyledir, hiçbir tecrübe edilmemiş, hepsi; okunmuş fakat anlayamamış, zann ve te'vîl edilmiş efkârın intiba'ât-ı hissiyyesiyle memlû yazılardan teşekkül eder.

Muharrir, mütemâdiyyen insâniyyet-i hakîkiyyeden, hayât ve medeniyetin îcâbât-ı zarûriyyesinden kaçarak kendi kendisine tahayyül ettiği bir 'âlem-i lahût misâli, dâ'imâ onu terennüm etmiş ve insâniyyet-i hakîkiyyeyi kaldırarak, yerine bu muhayyel-i medeniyeti vaz'etmek istemiştir.

Râ'if Necdet Bey'in tek bir satırı yoktur ki içinde bu hayâl, bu sevimli ihtirâ'-ı edebîden [n.3, s.7] eser bulunmamış olsun!.. Meselâ ikinci parça; "Beşer ve Cinâyetler":

«Beşeriyyete, ânî ve medîd tahassüs¹⁷⁰ ve tefekkürlerle, bilâ-istisnâ acır; ihtirâslarını, levslerini, kabâhatlerini hatta cinâyetlerini pek mecbûrî pek tabî'î ve beşerî bulur, çok merhamet etmekten mütevellid bir za'f-ı kalbî ile¹⁷¹ hepsini tamâmen ma'zûr görürüm.. Evet, bu dakîkalarda o kadar lütufkâr ve müsâmahakâr, o kadar determinist olurum...»

Yine 'ayn-ı fikir değil mi? Hem yukarıdaki mütâla'âtımı tasdîk ederken ya'nî vaz'iyet-i hâzıra-i ictimâ'iyenin hâl-i hakîkî ve zarûrî olduğunu söyleyerek...

Şimdi biraz daha dinleyin:

«İktisâb ettiği 'ilm ve ma'arifeti kendi menfa'at-i hasîsesi için insâniyyet 'aleyhinde bir silâh-ı tehdîdkâr gibi isti'mâl eden vicdânsızlar...»

¹⁷⁰ Bu kelime doğru değildir. [Bahâ Tevfik'in notu].

¹⁷¹ Fikir yanlışdır: Za'f-ı kalbî çok merhamet etmekden değil bi'l-âkis çok merhamet etmek za'f-ı kalbîden tevellüd eder. Çünkü her şey onu tedkik edene göre şâyân-ı merhamet, yâhûd değildir.

İşte yine ‘ayn-ı terâne-i insâniyyet... Hatâ-âlûd olmakla berâber ne şî‘r-âmîz, ne hayâlî ne güzel... Yalnız bu hayâl-i latîf için ben kitâbın bütün boşluklarını görmeyecek, bütün hatâlarını ‘afv edecektim...

Hiç olmazsa mü’ellife ‘â’id bir ihtirâ‘ olsaydı?.. Hâlbuki o da o kadar eski, o kadar mâzî-âlûd ki menba‘nı tâ Yunan hükemâsından alıyor!...

Bahâ Tevfik

Yarasalar

Güneş erguvânî televvünleriyle boğduğu günün hasta ve melûl ufkunda zevâl-i hayâtiyle didiniyor. Ve Kuyucak, akşamın bu sisli sükûn-ı muhterizi altında gözlerini yumuyor, girye-nâk gölgelere bürünüyor. Önümde siyâh dumanların ısırıldığı bir cihân-ı mürdenin şübhe-i rü’yeti var ki yaşamak istemiyorum. Bir tahlîl-i fecâ‘atle okuduğum bu unutulmuş kasaba hayâtına artık vedâ‘ edememekten iğneli, her gün Kuzen’in lâyetenâhî felsefesine inanmak ihtiyâcıyla çıldıran beşerî bir panoramanın temâşâ-yı muğfeliyle rû-be-rû gelmekten sıkılıyorum. Mer‘â dönüşlerinin, çan seslerinin rûhunda uyandırdığı havf-ı ma‘sumiyyetle baba diye sokulan Feridûn’un bile mübhem, ketûm bakışlarında yırtık bir ma‘nâ-yı serzeniş var.

... Dalgın ve mütereddid kalktım. Bu kenar-ı hayâtta Şatobiryân’a, Madam dö Sitael’e okunacak zambak bir verîka-i rû’yâ görmekte bir yekaza-i elem buluyordum. Bu belki hâbide bir yosun, bir vehm-i ferdâ idi. Fakat bu ihtiyar otları, ısırğanları, ebegümecileri çiğnetmeye, kurutmaya mahkûm eden heyûlâ-yı mukadderât ne idi? Hakâyık-ı mücerrede ve müsbeste dedikodularına senbol olan bu kimsesiz, sâkit rûhların ne günâhı vardı?

Ve bu leyl-i hakîkati tefekkür ile Sîret’in nahîf, menekşe kokulu yâsemîn elini tuttum. Serâbî aydınlıklar arasında mâtemi bir neşîde ile ‘avdetimizi selâmlayan tenhâ’î-yı tabî‘atde nevmîd bir nazire-i mevtâ’î gülüyor gibiydi. Ve gitdikçe donuklaşan gecenin, şu meflûc ve müte‘ezzî seyrânımıza dökdüğü yeni âtî-yi endişelerle Yıldız’ın [n.3, s.8] esrâr-ı âkîn bir sîmâsını tahayyûlden nâ-tuvân muhîtâtı ürperten bu kırmızı yarasaların kaba, kâtil pervâzlarını görmekten muzdarîb, hâlden me’yûs, bu güneşsiz rutûbet-i hayât elinde böyle küçük fidemle yürüdük, yürüdük...

322 / İlyâs Mâcid

Terbiyye-i Ahlâkıyye

Milletlerin sergüzeşterleri tedkik edildiği zamân her devirde âtî için yeni yeni fusûl-i hâdisât hazırlayan birçok mü'esserât-ı mer'iyye ile berâber birçok da 'avâmil-i ma'neviyye görüldüğünü evvelce yazmıştım.

Hükemâdan biri, her medeniyetin sahne-i beşeriyete bıraktığı metrûkât-ı târîhiyyeye dikkat edilirse mefkûre-i milliyede yaşayan efkâr-ı esâsiyenin bunlara bir mesned, bir kâ'ide hizmetini îfâ edeceği görülür, demiş.

Ahlâk-ı ictimâ'îyye bu 'avâmilden biridir. Hattâ 'ilm-i cem'iyyet nokta-i nazarından her milletin en iyi bir mikyâs-ı ma'neviyyeti olarak kabûl edilebilir. Bir devleti, bir milleti yalnız âsâr-ı zekâ'îyye yaşatamaz. Ma'neviyyeti ahlâkî marazlarla tefessüh etmiş en büyük medeniyetlerin, en geri merâhal-i 'irfânda bulunan akvâm tarafından çiğnendiği, târîh-i beşerin birçok edvârında meşhûd olan hâdiselerdendir.

Şübhe yok ki, şerâ'it-i hâzıra-i ictimâ'îyye mukadderât-ı insâniyyeye sırf başka mecrâlar küşâd etmiştir. Fakat gayr-ı kâbil-i inkâr olan diğer bir hakikat var ki bugün ma'nen çürüdüklerini hisseden pek müterakkî milletlerin şu tefessühde istikbâl-i hayâtlarını tehdîd eden büyük bir zehr-i muhlik görmeleridir.

Ahlâk-ı 'umûmiyye-i millet, efrâdın terbiyye-i vicdâniyyesine merbût bir ibre gibidir. Milleti ma'nen yükseltmek – ki mâddiyyâtında en mühim bir vâsıtâ-ı te'âliyyesidir. – efrâdın seviyye-i ahlâkıyyesini i'lâl ile kâbil olur.

Binâ'en'aleyh çocuklarımızda zinde, fa'âl, kavî bir vücûd, yine bütün bu evsâfa ve daha birçok mezâyâta mâlik bir dimâğ vücûda getirmeye çalışırken, yapılacak diğer bir vazîfe vardır.

Ve bu vazîfe aksâm-ı sâ'ire-i terbiyye üzerinde bir iklîldir: Tasfiyye-i ma'neviyyet... Ya'nî hayât-ı bâtinîyemizin hassâsiyyet, irâde nâm-ı 'umûmîleri altında tanıdığımız şu 'abât-ı fa'âliyyetinde çocuklarımıza bir rehğüzâr-ı salâh küşâd etmek...

Biz ancak bu terbiyyeyi sûret-i mükemmelede icrâ etmek sâyesinde kâfil-i terakkîyat ve istiklâlimiz olacak – ma'nâ-yı hakîkiyyesiyle – meşrûtiyet-perver, insâniyyet-âgâh ensâl-i müfide yetiştirmeye muvaffak olabiliriz.

Büyük terbiye-şinâs Horas Man¹⁷², in meşhûr bir lakırdısını memleketimize tatbik ederek, diyebilirim ki, müşkül olan şey te'sîs-i meşrûtiyyet değil, meşrûtiyyete lâıyk adam

¹⁷² Horace Mann (1796-1859); Amerikalı eğitim reformcusu ve politikacı.

yetiştirmektedir. Çünkü dâ'ire-i hukûk ve hürriyetimiz kutrunu büyüttükçe vezâ'if-i medeniyye ve insâniyyemizde mütemâdiyen tevsî'-i hudûd eyler. [n.3, s.9]

Binâ'en'aleyh hem-zâmanımız bir feylesofun dediği gibi terbiyye-i ahlâkıyyenin mebd'e'i beşik olmalıdır. şu sebeble en esâslı kısmı, 'â' ile mekteb arasında münkasım olan bu vazîfe-i mühimmenin kısm-ı küllî-yi mes'uliyetini ebeveyne tahmîl edebiliriz. Zira bir çocuğun gözleri hayâtın zemîn-i mübârezâtına karşı ilk açıldığı dakîkadan i'tibâren en aşağı altı senelik bir müddet 'â' ile içinde güzerân eder. Ve bu küçük mahlûklar önlerinde mekteb kapılarının açıldığını gördükten sonra da günlerinin, ta'tîllerinin bir kısm-ı mühimmini familyaları arasında geçirirler.

Çocukların hayât-ı ahlâkıyyesini – gerek şahsî gerek ictimâ'î – bir istikâmet-mu'ayyende geçirebilmek için onların tabî'at-ı fikriyyesine hasâ'is-i cibiliyyesine cidden nâfiz bir nazar-ı tedkîk ile bakmak lâzımdır.

Bu husûsta ictimâdâtta bulunan müdekkikler iki firkaya ayrılmışlar: Birinciler gâyet nikbîn. İkciler ise çocuğun rûhunu en iğrenç bir mecmu'-ı fazâiyh olarak gösteriyorlar. Bu sonuncuların mütâla'asınca çocuk hodgâmdır, kıskançtır, tenbeldir, hasûddur, zâlimdir, açgözlüdür.. Hâsılı her fenâ şeyler!

Tecârib-i yevmiyye, hakîkate vusûl bulmak için bu iki fikr-i müfritin arasında bir hatt-ı muhâkemenin lüzûm-ı ta'kîbini isbât ediyor.

Çocukları – kendilerinde hassâsiyyet ve irâdeden birinin gâlibiyyetine nazaran – iki kısma ayırıyorlar.

Birinci sınıf içinde ni'metşinâs, rakîkü'l-kalb, samîmî, şefik, nâzik olanlara tesâdüf edildiği gibi serî'ü'l-infi'âl, hadîd, kaba, harîs, nânkör... gibi sıfatlarla tavsîfi kâbil bulunanlar da görülüyor.

İkinci sınıf içinde sâhib-i 'azim, sebâtkâr, ciddî, müteşebbis, fa'âl olanlar vardır. Ma'mâfih bunların yanında tenbellik, devâmsızlık, ihmâlkârlık, sebâtsizlik gibi emrâz-ı irâdiyye ile ma'lûl olanlar meşhûd olur.

Lâkin zannedilmemelidir ki, bütün tabâyi' ve hasâ'il şu ta'dât ettiğim birkaç şeyle kâbil-i hulâsâdır. Bi'l-'akis birçok mü'essirât hemen her hilkatte – ba'zılarını söylediğim – bu elvân-ı ahlâkıyyeyi bir sûret-i diğerle mezc ü halt eder. Binâ'en'aleyh mürebbî her gördüğü rengin 'anâsır-ı mürekkebesini derhâl anlayıveren ressâmlar gibi olmalı. Çocuğun emzice ve hasâ'ilindeki mihver-i merkezî ta'yîn edildikten sonra o mihver etrafında

tebellür edebilecek hasâ' il-i tâliyye daha çabuk tahmîn olunur.

Fakat 'acabâ tasfiyye-i ahlâk husûsunda terbiyye ne dereceye kadar hâ'iz-i te'sîrdir? Bu su'âl'e kat'î bir cevâb verilemezse de teşekkülât-ı ahlâkıyyemizin mühim bir kısmının gördüğümüz terbiyyeye tâbi' olduğu muhakkaktır. Ve terbiyye-i fikriyyede olduğu gibi terbiyye-i ahlâkıyyede de 'â' ile ve mektebin nazar-ı dikkate 'arz edilmesi lâzım gelen mühim bir nokta vardır:

Çocukların husûsiyyet-i ahlâkıyyesine büyük bir hürmet ya'nî hür mizâc ve tabi'atı yegâne ve muhayyel bir modele benzetmek ister gibi yeknesak bir terbiyyeye tâbi' tutmayarak çocuğun mezâyâ-yı halkıyyesi [n.3, s. 10] içinde hangileri daha kavî ve daha müsta'idd-i inkişâf ise onların hadd-i 'âzamî-yi tekemmüle visâlini te'mîn eylemek.

Hasâ' il-i etfâli tehzîb mes'elesinde iki cihet görülüyor: Biri secâya-yı haseneyi tenmiyye, diğeri fenâ huyların ma'nevî mikroblarını mümkün olduğu kadar sür'atle ta'kîm...

Çocuklardan iyi hareketler sâdır olduğu zamân bunlara karşı lâkayd kalmamalı, hareket-i vâkî'alarını medh ve takdîr ile kendilerini iyilikte sebâta alıştırmalıyız. Fakat bu husûsta iltizâm-ı ihtiyât ve ciddî bir mahâret lâzımdır. Çünkü medhlerin, alkışların biraz münâsebetsiz olması, çocuğun rûhuna kendini büyük görmek gibi bir nakîsa-i ahlâkıyyenin tohumlarını eker. Şu hâl küçük kız çocuklarında ayrıca şâyân-ı dikkattir.

Etfâlde mevcûd olan meyl-i taklîd gerek ebeveyn, gerek mürebbî için en büyük i'tinâlara, ehemmiyetlere lâyük bir vâsita-i terbiyye olduğu ekseriyâ unutuluyor.

Hâlbuki dimâğlarında iyiyi fenâdan, fâ'ideliyi muzırdan tefrîk edecek bir mihekk-i mevcûd bulunmadığı bedîhî olan çocuklarda bir vasf-ı müşterek aradığımız zamân en evvel gözümüze çarpan nokta; bunların dâ'imâ nazar-ı dikkatlerini celb eden, kendilerine hoş görünen şeyleri taklîde mütemâyil oluşları değil midir?

Çocuğun rûh-ı muhîtinde cereyân eden hâdisâtın gerek iyilerine, gerek fenâlarına karşı küşâda bulunan bir fotoğraf plâkı mâhiyyetinde olunca 'â'ilenin, mu'allimlerin, arkadaşların bu husûsta ne büyük bir te'sîr icrâ edeceğini tafsîle hiç lüzûm kalmaz zannederim.

Hükemâdan Juber¹⁷³ diyor ki: Çocuk tenkîd ve nasîhatten ziyâde hüsn-i misâle muhtâcdır.

¹⁷³ Joseph Jaubert (1754-1824); Fransız ahlakçı ve deneme yazarı.

Filhakîka her gün fenâ fenâ misallerle ma'neviyyetleri tesemmüm etmiş ne kadar etfâle tesâdüf ettiğimizi hatırlarsak, önümüzde ne elîm bir manzara-i ıztırâb teressüm eyler.

Çocukların hassâsiyyet-i ahlâkıyyesini, irâdelerini de en küçük yaştan i'tibâren tegaddiyye etmek gerek ebeveyn, gerek mekteb ve mürebbî için en mühim vezâ'iften biridir.

Çocuklarda temâyyülât-ı ictimâ'îyye ve 'âliyyeyi kendilerinin tekâmül-i fikrî ve ahlâkıyyesine mütevâzıyyen kavileştirmek; onların dimâğında, kalblerinde; familya, vatan, insâniyyet fikirlerini, hislerini büyütme, fikr-i vazîfe ve ta'kîmin bend-i verâistenî bu genc rûhların en münbit, en feyyâz sâhalarına ekmek âti-yi ictimâ'îyyemizi düşünenlerin en mu'tenâ bir meş'alesi olmalıdır.

Biz şarklılar biraz fazla 'itâât-perver ve sebâtsızız. Mensûb olduğumuz 'ırkın ba'zı nekâisi şu nokta-i nazârdan Latin 'ırkına kâbil-i teşebbühtür. Teşebbüs-i şahsîye mâlik olmayışımız, hayâtımızda bizi mecbûr-ı sa'y edecek gâye-i hayâlîlerin bulunmayışı husûsunda terbiyye-i ahlâkıyyemizde mühim bir rol oynuyor.

Memleketimizin az çok bir cilâ-yı ma'lûmatla süslenmiş zümre-i şebâbî arasında bile mütâlâ'ât ve hissiyyât-ı ictimâ'îyye pek za'îf, pek marîz haldedir. [n.3, s.11]

Sınıf-ı mütefekkirîne 'â'id olan birçok gençlerin ahlâk ile kesîf bir zulmet-i câhilânenen 'ibâret olan ta'assub ve hurâfâtı ekserîyâ birbirinden ayıramadıkları sık sık görürülüyor. Ve bu hâl cidden şâyân-ı te'essüftür. Çünkü şâyân-ı hürmet bir mütefekkirin dediği gibi, hayâtta muvaffakıyyet için ekserîyâ mezâyâ-yı ahlâkıyye (ciddiyyet, azim, sebât...ilh...) en mühim evsâf-ı zekâ'îyyeye bile galebe edip durmaktadır.

Fâzıl Ahmed

Mesâ-yı Bahâr

Mehmed 'Alî Teyfik'e

Şi'r rûh-ı bahâra müstağrik

Bir çamın sâyesinde gaşy olarak

Otururken yavâş yavâş geldik;

Âh bilsen o gün ne dilberdin:

Mâ'î bir tülle saçların mestûr,
Gözlerin bir semâ-yı dûr-a-dûr...

Bâd-ı şûhun temâs-ı nermile
Sarılıp cism-i nâza yıldırma

İrtisâm eyleyen vücûd-ı latîf
Hiss-i sevdâmı eyliyor taltîf...

Ben bu müşfik nazarlarımla seni
Seyre daldım ve sen biraz 'asabî

Tutarak dest-i ra'se-dârımdan
– Gezelim gel dedin; bu akşamdan

Daha rikkatli bir gurûb olmaz...
Öyle nîsân ki sonbahârla mûmâs

Bir yeşil tülle örtülen sahrâ
Görüyor hoş çiçekli bir rû' yâ..

Sâyeler, fevk-i re'simizde vezân,
Başlıyor kalbimizde bir helecân...

İnce bir yol... Seninle el ele biz
Gidiyorduk ... Biraz ilerde deniz;

Ona güyâ nikâb-ı eflâtûn

Gibi gökden inen cünnâr-ı füsûn

Veriyor bir edâ-yı hazan ve keder

Sevgilim sen öğün ne rûh-perver

Ne kadar bir hayâle benzerdin!

Titreyen dest-i şefkatimde elin

Bir husûsiyyet mehâbetle

O kadar müsterîh ve âsûde,

O kadar mutma'indi benden ki...

Denizin safha-i semâ rengi

Gölgelenmişti ansızın yer yer..

Ufk-ı mechûle bir cihân-ı keder

İrtisâm etti.. Sâyeler yürüdü,

Ya'nî artık bugün de ölmüştü.

Sonra şemsin 'ukûs- la'îni

Ufk-ı lâlek bütün serâ'irini [n.3, s.12]

İmtidâd ettirip denizlerde

Yazdı kanlarla bir füsûn-nâme.

30 Nisân 1326/ **Tahsîn Nâhîd**

Reftâr-ı Matbu'ât

Bu haftanın Servet-i Fünûn'u manzûm şi'rlere cihetiyle her zamânki mümtâziyyet ve güzelliğini ma'alesef muhâfaza etmiyor. En başta Joze Marya dö Herediya¹⁷⁴ Mehmed 'Alî Tevfik Bey'in nazmen tercüme eylediği bir *Şems-i Gârib* var. Bir beytini alıyorum:

Yaldızlıyor şevâhik-i sûzânı fundalar,

Kim zînet-i yegâne-i saharât-ı hûn-çegân

Mehmed 'Alî Tevfik Bey gibi cidden san'atkâr ve cidden teceddüd-perest bir rûh-ı nefâ'is-i âşinâyâ mâlik bir gencden, istikbâl-i edebiyemizin birçok şeyler bekleyeceği bir zamânda hiç böyle tercüme umîd etmezdim. Fundaların şevâhik-i sûzânı nasıl yaldızladığını, yalnız şemste mevcûd olduğunu zannettiğim kuvve-i tenvîriyyenin fundalıklara nasıl temessül edebilmiş olduğunu anlayamıyorum. Diyelim ki bundaki ma'nâ kusûrları şâ'irine 'â'id olsun. Ya tercümedeki lâkaydlık?...

Kim zînet-i yegâne-i saharât-ı hûn-çegân

mısrâ'ını okurken Mehmed 'Alî Tevfik Bey'i, bu genc ve yeni rûhlu şâ'iri bizi Hâfiz-ı Şîrâzî zamânına ric'at ettirmek isteyen müdhiş bir san'at mürteci'i zannediyorum.

Mehmed 'Alî Tevfik Bey'i yalnız Servet-i Fünûn'da (ع . ت) imzâsıyla neşrolunan 'âsî neşîdeleri ve Jön Türk gazetelerinde gördüğüm *Hayât-ı Edebiyye* serlevhâli makâleleriyle tanıyorum ve i'tirâf ederim ki bu kadarcık bir ma'ârifeye kendisine ve san'atına karşı kalbimde hakîkî bir hürmet ve muhabbet tevlîd eylemeye kifâyet etmiştir. Lakin ne olursa olsun bu tercümesi ve bu tercümedeki terkîbleri – samîmiyyetime iğtirâren söylüyorum – kendisinin san'atı için bir lekedir, bir züldür; bir daha tekrâr ettirmemekle izâle olunabilir.

Bundan sonra *Elvâh-ı Zaferden* – Sarayburnu'nda bir temâşâ-yı hayâlî – geliyor. Sarayburnu için kalbimde hakîkî bir muhabbet vardır. Ancak bu şi'ri serlevhasının hatırı için bile sevmedim. Esâsen san'atta böyle târîhî ve mâzî-âlûd zemînlerden – bilhassa bu tarzda yazılırsa – aslâ hoşlanmam. Bu benim fikrim. Eserin sahibi olan İbrâhîm 'Alâ'addîn

¹⁷⁴ José María de Heredia (1842-1905); İspanyol kökenli Fransız şair.

Bey bu fikrime iştirâk etmeyerek bütün eserlerinde Neronlardan, Kaligulardan, Hindistan seferlerinden, Sedd-i Çin muharebelerinden velhâsıl şi're biraz gürültü ve biraz velvele verebilecek bütün dağdağalı, harbli, cidâlli, velvâlli zemînlerden bahsedebilir. Ancak kendilerini te'mîn ederim ki bu zemînleri bizden evvel gelen dedelerimiz pek çok söylemişler ve herhâlde kendisinden iyi muvaffak olmuşlardır. Gerçi bir pırasa dikmek, bir buğday başağı ayıklamak bile bir taklîddir. Binâ'en'aleyh zemîn için söylenmiş söylenmemiş hiçbir söz, hiçbir şey' maktûl olamaz. Ancak benim fikrimce yüzde yüz muvaffakiyyeti [n.3, s.13] san'at ve tarz-ı teblîğ kazanabilir. Onun için eskilerin muhassala-i kalemi olan yazılara tarz-ı teblîğ cihetiyle fâ'ik eserler meydâna getirinceye kadar sâhib-i eser bu muhîtte, bu muhît-i cenkte ve cidâlde dolaşmaktan ihtirâz etsin. Meselâ işte size bir beyit:

Livâ ki sâyesi emvâca kanla rîzândı

Ne güzel bir teşbîh, ne güzel bir mısra' değil mi? Filhakîka 'Âlî Ekrem Bey 'aynı fikri:

Kanlar dökülür dalgalara sancağımızdan

tarzında ve daha kuvvetle ifâde etmemiş olsaydı yâhûd birinci tarz-ı teblîğ, ikinciden daha şiddetli ve daha san'atkârâne bulunsa idi o zamân, ne güzel, demekte ben de herkesle hem-fikir olurum. Şimdi ise sâdece – Yanlış ifâde edilmiş bir fikr-i mesrûk! – diyorum.

'Abdülhâk Hayrî, *Şi'rlerin Karşısında*:

Şimdiye kadar okuduğum eserleriyle 'Abdülhâk Hayrî'nin şahsiyeti hakkında hâsıl edebildiğim ma'lûmât pek basıttır. O bir hodbîndir. Nefsini sever. Mehâsine, bilhassâ kadınlara karşı düşmandır. Çünkü kadınlar onu sevmez! Bu şiir de bütün şiirleri gibi mehâsine ve kadınlara karşı çirkin bir hücûmdan 'ibâret. Kindâr, harîs, vehmî bir 'isyân.

Kadın bu şi'r-i mülevves bu zulmet-i zâhir

Denâ'etin ve riyânın yegâne sâ'ikidir.

Bütün şi'rleri nûriyle süsleyen sevdâ

Benim hayâlimi en çok çamurlayan histir

Görüyorsunuz ya, tarz-ı teblîğ çok fenâ değil. Hattâ Hattâ birâz san'atkârâne bile, lakin fikir Yirminci 'asrın hasta ve 'asabî şâ'irlerinde mehâsine karşı böyle müdhîş bir anarşi görmek insânı pek memnûn edecek bir şey olmasa gerek. Bu son

günlerimizin şâ'irlerini kadınlara karşı bu kadar düşman, bu kadar 'âsî yapan his nedir, bilmiyorum! Benim fikrime kalırsa her şey'in olduğu gibi, bunun da sebebi hodbînlikten başka bir şey değil. Lakin dünyâda yalnız muvaffak olamayanlar değil, muvaffak olanlar da pek çoktur. Binâ'en 'aleyh 'Abdülhâk Hayrî Bey birkaç hasenden göremediği sa'adetler, alamadığı nasîbler için başkalarınca belki pek 'azîz olan bütün kadınlara hücûm-ı salâhiyyeti hâ'iz değildir. Şimdi kendisine küçük bir sû'al soracağım: Kadınlara 'â'id tahkîrâtın sebebini anladık. Kadınlardan nefret edilince garâm da tabî'atıyla tezyîn edilir fakat şi'rle istihzâ etmenin sebebi nedir? Eğer şi'r de fenâ, çirkin bir şeyse niçün bu fikrinizi bu kadar ağır ve fenâ bir şey ile ifâde ediyorsunuz?

În 'ikâs-ı Mezâhir-Za'imzâde Hasan Fehmi:

Her şeyden evvel serlevha hakkında nazar-ı dikkati celb ederim, bunun için fazla söz söylemeyeceğim. Çünkü değmez. Eseri buraya 'aynen nakletmek isterdim. Lakin kâri'lerimin başlarını ağrıtmaktan ihtirâzen bu cinâyeti yapmıyorum. Yalnız size ba'zı kelimelerini yazacağım: gani gani, pûte-i hiss ü hayâl, şarıl şarıl, harıl harıl, ebû'l-'aceb, târ u pûd, şüst ü şû ve sâ'ire....

Böyle kelimelerle tanzîm edilen bir *În 'ikâs-ı Mezâhir*'in san'at nokta-i nazarından ne kadar cık kıymeti hâ'iz olduğunun takdîrini efkâr-ı kâri'e terk ediyorum. Yalnız diyeceğim ki şâ'irlerin 'pûte-i hiss ü hayâl'i dâ'imâ böyle bî-ma'nâ ve 'âdî manzûmeler [n.3, s.14] pişiriyorsa ben o pûtenin şiddetle kırılması tarafdarıyım.

İşte Servet-i Fünûn'un bu haftaki şi'rleri... Bunların yanında eserlerini her zamân seve seve okuduğum güzel ve biraz ince; 'asabî bir şâ'ir-i nâsirin, Ali Sühâ'nın, *Kurbağalar* isminde bir fantezisi var ki geçen "Refîâr-ı Matbû'ât" muharririnin söylediği gibi bende bunun için bilâ-riyâ ve bilâ-mübâlağa güzeldir diyeceğim.

Sonra, Ahmed Hâşim'in Şehâbeddîn Süleymân'a tahsîs eylediği bir tedkîk-i edebî var. Bir parçasını buraya naklediyorum:

«O san'atı az farklarla bir kûşe-i sarrâfi gibi anlar: Para menba'ı. San'at; hayât, para ve kadın te'mîn edemediği gün nefretle atılmalıdır.»

Ve ben de i'tirâf ederim ki bu fikirde Şehâbeddîn Süleymân'la tamâmen müttehidim.

Fecr-i Âti ve Mu'arızıyyeti-'Âlî Cânib: O kadar köhne ve eski bir mevzû' oldu ki burada tedkîk ve tenkîd zahmetini ihtiyâra hâcet kalmadı. Fecr-i Âtî'nin mu'arızlarını

muhâtab ‘addedenlere acır ve onları şâyân-ı merhamet görürdüm.

Son Mektûb: Son derece ma‘ sûmâne ve monoton. Muharririne hayâtı biraz daha iyi anlamasını tavsiye ederim.

Emin Lâmi‘

Sınıfta...

— *Edhem Hidâyet’e* —

Yağmur, kirlenmiş kaldırımları yıkıyor; mektebin küflü pencerelerini, paslı, tozlu camlarını kamçılıyor, ara sıra son gürültüleri, bir tarrâke-i âteş-nisâr gibi mâverâ-yı semâdan korkular saçarak, dehşetler îsâr ederek, ba‘zan pek batî, ba‘zan gayet serî‘ binânın üstünden akıp gidiyordu.

Mûnis, fakîr ve çıplak bir dershânenin dar kürsî aralarını geziyor, bağıra bağıra Safa’nın *Fezâ’i-i Ahlâkıyye*’sini okuyor, sûret-i inşâdî, jestleri, lugatleri îzâh ediyordu.

Bütün talebe bir ıztırâr-ı müşâreket hissetmekte, ekser sıraları boş bırakarak birbirine sokulmakta idi. Bir âfet-i semâviyenin sükûtundan korka korka, titreye titreye kimi bir hiss-i sâfiyâne, bir çocuk fikr-i bâkiryle tövbe ediyor, kimi mektebe geldiğine, ‘â’ilesinin âgûşundan, âgûş-ı hâr ve müşfikinden ayrıldığına pişmân oluyordu.

Mu‘allim, manzûmenin son mısra’ını titrek, helecânlı bir âhenk ile kırâ’at ederken zekî, müsta’id bir efendi; vicdânın ma’nâsını, ta’rîf-i ‘ilmiyyesini sordu. Fakat zavallının sû’âli yetim kaldı. Ve bir buz parçası gibi yere düşerek parçalandı. Mûnis, tekrâr uyanan ihtiyâc-ı îmânına, ‘akîde-i ma’neviyyet ve rûhâniyyetine karşı yeni bir küfr, yeni bir günâh, yeni bir hatâ-yı siyâh işlememek korkusuyla bu kelimeyi, bu mu‘ammâ-yı esrârengizi anlatmak istemiyordu.

Şimdi yağmur, o baran-ı havf u haşyet diniyor, karşiki sâhilden başlayarak şehri ihâtâ eden dâ’irenin nokta-i müntehâsına kadar açık, sevimli bir renk, redî-yi kesîf ü esvedî kırıyor, parçalıyordu.

Mûnis; geniş, müsterîh bir nefes alarak cevâbsız kalan sû’âle girişdi:

“Vicdân öyle mi?” dedi.

“Volter’e, o koca dâhîye göre, insânı hayır işlemeye, şerden mücânebete sevk eden bir hiss-i derûnîdir.”

Sonra, ağızından kaçan şu ta’rîfî bir türlü Beğenmedi, Beğenemedi. Bunu pek

sâfiyâne, pek hayâlî, pek râhibâne buluyor ve :

“Bir ‘âmil-i muhâkeme, bir kuvve-i mutasavviredir; dâ’imâ her insânda, her zamân ve mekânda değişir. Hayır, o, esâtire ‘â’id bir şey, ‘asr-i hâzırda varsa, tasavvur olunuyorsa, ferdânın hakîkat-i mâddiyesi önünde ölecek, ‘an‘anât-ı mâzıyyeye, ‘an‘anât-ı târîhiyyeye karışacak bir ‘ankâ, bir ism-i muhayyeldir, diyordu.

Bezmî Nusret [n.3, s.15]

“İntikâd”a Dâ’ir

Tenkîd’in bir numerolu nüshası elime geçtiği zamân, isminden anladığım ciddiyyete göre teşrîhât-ı fikriyyeye ve tenkîdât-ı müfidesiyle inkişâf-ı hakâyıka hizmet edeceği ve bu meslek-i metînde ber-devâm oldukça genç dimâğların hakîkaten istifâde edecekleri mülâhazası mefkûremde bir itmi’ nân-ı mesrûrâne uyandırdı.

Fî’l-hakîkâ her gün başka bir şekilde tecellî eden sîmâ-yı edebîmizin letâfet-i hüsn ü ânı yâhûd redâ’et-i zîştîsi görünmek için bir mirâte, edebiyâtımızın cereyânât-ı mütelhâlîfe-i hâzırâsına karşı hangi izi ta’kîb edeceğini şaşırmış olan fikirlerin mecrâ-yı selâmete duhûlü için bir sâ’ik ve rehber ihtiyâc var idi.

Ümîd olunur ki, o mirât, Tenkîd’in sahîfeleri, o rehber, ta’kîb ettiği hatt-ı hareket olacaktır.

Muzlim, ‘umûmî, mecrûh fikirlere ma’kes değiliz, perîşân, bîrûh eserlere meşher olan bir iki cerîde-i edebîye (!) böyle bir risâle-i ciddîye kat kat müreccah değil midir?... O gibi gazeteler – ki istifâde etmeden ifâdeye kalkışanların te’ mîn-i iştihârına tahsîs-i sahâyif etmekten başka bir işe yaramazlar – muhtevî oldukları şeylerin kıymeti nisbetinde pâydâr olur.

Birinci sâhifisini açtığımda Bahâ Tevfik Bey’in *İntikâd* serlevhalı makalesi manzûrum oldu. Mevzû’un ciddiyyetini nazar-ı i’tibara alarak bir tehâlük-i samîmâne ile mütâla’aya başladım. Daha ilk satırlarda “*kavâ’id-şiken bir dimâğa, bana, tenkîd yazmak vazîfesini tahmîl ettiniz hâlbuki bence tenkîdin ne usûlü ne kâ’idesi var emîn olunuz ki her mugâlata, her şaşirtma; her mantık gibi bu da koftur, boştur*” sözlerini görünce i’mâk müfekkiremde bir hiss-i istiğrâb uyandı. Bu hissin te’sîrini – tefehhüm-i hakîkate sekte verir korkusuyla – bir tarafa bırakarak, makâleyi nihâyetine kadar ta’kîb ettim.

Hemen her noktada muharrînin fikrini lâedrîyye kürevyelerine düşmüş, mübhem

ihlizâzlar arasında kalmış gördüğüm, yâhûd zannettiğim ve bende bir mevcûdiyyet-i idrâkiyyeye mâlik bulduğum için ba'zı nukât hakkındaki mütâla'atımı – bir vech-i âti – beyâna kendimi salâhiyyet-dâr gördüm. Maksud mu'ârıza-ı şahsiyye değil hakîkate hizmettir. Zâten muharrir-i mütefekkirle mu'ârefem bile yoktur. Binâ'en'aleyh erbâb-ı mütâla'anın o vechle telakkî etmeleri lâzımdır.

Makâlenin hulâsası alınırca, şu netîce çıkıyor: 'Âlemde hiçbir hakîkat sâbit, hiçbir kâ'ide doğru değildir ve hiçbir şey için kânûn, kâ'ide yoktur.

— *Mâba'dı var* —

F. Sâcid

Müdir-i Mes'ûl: Bezmî Nusret-Uhuvvet Matba'ası

Tebşîr: — Gelecek nüshadan i'tibâren, 'Âlî Sühâ Bey tarafından Emil Fage¹⁷⁵'nin *On Dokuzuncu 'Asır'*ından «Viktor Ügo¹⁷⁶» tercüme edilerek Tenkîd'de tefrika olunacaktır. Muharrir ve mütercimi söyledikten sonra, eser-i mezkûru tekrâr medhetmek 'abestir.

Nazar-ı Dikkate! — Taşrada gazete bâyi'leriyle abone tahrîri ve husûsât-ı sâ'ire için vekillere ihtiyâcımız var. Şerâit-i lâzımeyle tahrîren bildirmek üzere ârzû edenlerin mürâca'at etmeleri ricâ olunur.

Reklâm yapmak isteyenlere! — Gazetemiz her gazeteden ehven bir sûrette i'lân kabûl eder. Şimdilik beş bin nüsha sürümü vardır. Bu, hîn-i hâcetde isbât olunabilir.

Kısm-ı Felsefî: — Kitâb-ı tabî'attan mâ'ada hiçbir şey' okumamakla müştahir şark feylesof[u] nâmdârı Halîl Hidâyet Keşfi Bey Efendi, fi-mâba'ad âsâr-ı 'aliyyeleriyle nâçiz gazetemizi tezyîn edeceklerini va'd buyurdıklarından böyle bir kısm-ı mahsûs açmaya lüzûm gördük.

Meşârüleyh, kâri'în-i kirâm tarafından vakî' olacak her türlü istîzâhâte cevâb vereceklerini va'd ediyorlar. Bu bizim için fevka'l-'âde bir lütuftur. Beyân-ı teşekkür ile berâber meydân-ı fesâhati kendilerine terk ediyoruz:

Hezeyâncı Babaya

Hezeyân-ı şî'r ki katsam bir kadeh su

Lâl-i Cemşîd'e döner renk-i melâlin

¹⁷⁵ Émile Faguet (1847-1916); Fransız yazar ve eleştirmen.

¹⁷⁶ Victor Hugo (1802-1885); Dünyaca ünlü Fransız şair, romancı ve dram yazarı.

Felsefe

Beşere: — Ey beşer, seni parlak süngüleriyle sürükleyen bir medeniyet vardır. Bundan geri dönmek keskin bir oka hayâtını değişmektir. Kânûn-ı tabî‘at ‘aksü’l-‘amel yapar. Lâkin sen onun bu devr-i teselsülüne seyirci kalırsan o oku başkalarına çevirebilmek kâbildir.

Süngü: — Âsâyiş zamânlarında zemîne ufki¹⁷⁷ bir hatt çizen âlettir.

Hayât: — Edebî bir nûra hâ‘il olmak isteyen ‘ademin gölgesidir.

Kibir: — Bu pek tabî‘î bir netîcedir. Meleklerde kanad varsa insanlarda da ‘inâd vardır. Bu böyle olmakla berâber beşerî inkırâza da‘vet eden üç şey’i vardır: Biri benlik bir kemlik diğeri bedbîn.

‘Aşk-ı Felâtun

— Celâl Sâhir Bey’e —

Bir pûse için terk olamaz ‘aşk-ı ma‘âli

Hep sende bu gördüklerimin ‘aks-i me‘ali

Zîrâ ki muhîinde gezen bunca nazarlar

Çirk-âb-ı tefekkürde koşan ‘aşk-ı cerâdi¹⁷⁸

Venüs:

Mâh mâh.. Gaflette bulunursan beni evvelâ

‘Aşkın dahi rûhun gibi şehvetle mülemma‘

Zîrâ ki benim hep o hedef sen kimi sevdin

‘Aşkında ben eyyim gerçi de her hâlet-i ru‘yâ

Hedef-i ‘aşkıma bir penbe vâsıl-ı yâr olamaz.

Zîrâ benim hep sevdiklerim pek müte‘âlî

Bak mevcelenir rûhumda ‘aşk-ı Felâtun

¹⁷⁷ Bâkiriyyet-i esere hâlel vermemek için imlâ-yı aslı [أفقى] muhâfaza edilmiştir.

¹⁷⁸ Çekirge aşkı

Onun hep demdemesi velvelesi nâ-mütenâhî

Feylesof Halîl Hidâyet Keşfi

Üstâdımızın tantana-i tabl hayâli

Î'lân ediyor debdebe-i sît-i kemâli

Emîrî

Hisler ve Fikirler: Edîb-i Eflâtun-perver Râ'if Necdet Bey Efendi birâderimiz tarafından neşredilen şu mecele-i nefiseyi son zamânlarda intişâr eden ekser kitâblardan pek müstesnâ olarak telâkkî edebiliriz. Râ'if Necdet Bey şu eser-i müfîdiyle bize o kadar güzel parçalar, tedkîkât-ı 'amîka netîcesinde vücûda getirilmiş öyle mücevherler bahşetmiştir ki kendilerine minnetdâr olmamaklığımız kâbil değildir. *Hisler ve Fikirler*'i kemâl-i cesâretle bütün kârî'ât ü kârî'în-i kirâma tavsiyye edebiliriz.

Rûh-ı Bîkayd: — Gazetemiz muharrirlerinden şâ'ir-i hassâs Tahsîn Nâhid Bey'in bu eser-i nevîni büyük bir kıymet-i edebiyeyi hâ'izdir. Kamerli gecelerin samt-ı esrâr-âlûdunu nuşâ nuş mübhemini, 'aşkın muhtelif safhalarını müstesnâ bir hiss-i rakîk ve asîl ile sine-i nezîhinde saklayan şu yeni ve zeheb-dâr mecmû'a-i eş'ârı 'umûm-ı kârî'lerimize tavsiyye eyleriz.

Hicrân: — Şu'arâ-yı 'Osmâniyye'den Nâmîk Ekrem Beyefendi'nin bu nâm ile neşrettikleri ahlâkî, felsefî, hikâye-i manzûmeyi müştâkân-ı edebe tavsiyyeyi vecîbeden 'addederiz.

Hânım Teyze: — Pek eski bir zamândan biri 'âlem-i matbû'atta hidemât-ı nâfi'ası meşhûd olan İskeçeli Sıdkı Bey birâderimizin taht-ı idâresinde intişâra başlayan bu mizâhî risâle-i nefiseyi tebrîk ve mu'ammer olmasını temennî ederiz.

Solgun Neşîdeler: — Hey'et-i tahrîriyyemizden Hâmid Subhî Bey'in mensûr şi'rlерinden müteşekkil olan bu latîf ve mümtâz eseri nezîh hislerin, elemli dakîkaların bir ma'kes-i bedî'idir. *Solgun Neşîdeler*'de kalbin en hafî noktaları teşrîh edilmiştir.

'Âlem-i Lâtîfin Mevcûdiyyeti yâhûd Manyatizm ve İspirtizmanın Mâhiyyeti: — Güzel bir eserdir. Bir meziyyeti daha tercüme değil tettebbu' ile vücûda gelmiş olmasındır.

Mezâmîr-i Elem: — Risâlemizin erkân-ı tahrîriyyesinden 'Âlî Sühâ Bey'in nefis mensûr şi'rleri "Mezâmîr-i Elem" nâmıyla yakında intişâr edecektir. 'Âlî Sühâ Bey'in novel ve şi'r-i mensûr husûsundaki kudret-i san'atkârânesine meftûn olan kârî'lerimize

tavsiyye etmeyi zâ'id görürüz.

Kulis Aralarında: — İşte size bir eser-i nefis daha. Yakında kütübhâne-i millîmizi tezyîn edecektir.

Muharriri: Tenkîd muharrirlerinden Emîn Lâmi' Bey'dir.

7.4. TENKÎD: SAYI-4

Numero: 4

Kâri'lerimize

İdârehânemiz Dîvân Yolu'nda Kurşunlu Han'dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Senelik abonesi otuz kuruştur. Eser lutfedenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lâzımdır. Dercedilen eserin mü'essirine o nüshadan i'tibâren gazetemiz, hediye olarak takdîm edilir. Konulmayanlar i'âde ve sebab-i te'hîrleri tenkîd tarzında sâhiblerine 'arz olunur.

TENKÎD

1326

Müdür-i Mes'ul: Bezmî Nusret

Nüshası:

Bir Kuruştur

Muhteviyât:

- Köpekler, Doktor Abdullah Cevdet
- Rû'yâ, Hüseyin Su'âd, Bir Levha İçün; Fâ'ik 'Alî
- Bezmî Nusret Bey'e, Mehmed Ra'ûf
- Nigâh-ı Pür-heyecân, H. Nâzım
- "Halley"e Karşı, Mehmed Sa'dî
- Odam, Ahmed Kemâl
- 'Osmânlı Edebiyyâtı, Ahmed Nebîl ve Bahâ Tevfîk
- Reftâr-ı Matbu'ât, Hakkı Târık
- Feryâd, Hâmid Subhî
- İntikâd'a Dâ'ir, F. Sâcid
- Serâb, Bezmî Nusret

25 Mayıs 326

Köpekler

«از اقلت المحل رفعت صوتی

وان قلت الصحيح الطلت همس»

Ya'nî: «Bâtılı söylediğim vakit âvâz-ı bülend ile söylerim; hakîkati söylediğim vakit ise kulağa fısıldar gibi sesimi kısarım.» yolunda bir tazallümle hak-gû, hak-bîn, hak-endîş şâ'irlerin rübâb-ı ilhâmında bir târ-ı şekvâ ağlatan endîşelerin zamân-ı hükmü geçmiştir. Şimdi ele şî'r ve ilhâm, ehl-i ihlâs ve ehl-i hakk olan erbâb-ı kaleme karşı

«نفی حکمت مکن از بهر دل عامی چند!»

ya'nî «Birkaç 'âmîyâne gönüllerin hâtırı için hakîkati izhârdan çekinme.» Sayha-i kibriyâ fermânıyla zemîn ve semâyı inleyiyor ehl-i hikmetin ve ehl-i hükûmetin – bunun ikisi birdir «hükûmet hikmet ile müşterektir» – evet ehl-i hikmet ve hükûmetin maksûdu, gâye-i mevcûdiyyeti halkın hoşuna gitmek değil halkın işine gitmektir, halka nüvâz-şikâr olmak değil müfid olmaktır. Demek nazar-ı i'tibâra alınacak halkın zevki değil nefiidir. Kitle-i nâs, sinn-i bulûğa vâsıl olmamış ve binâ'en'aleyh gayr-ı muhtâr olmak lâzım gelen sıgar-ı sinn erbâbı gibidir ve o yolda mu'âmele görmelidir. Onların re'y-i zevkleriyle istişâre etmek, ekser-i ahvâlde, onları girdâb-ı inhitât ve harâbiyyete sürüklemek demektir. Biliyorum, Luter'i "İki bin senelik zevk ve i'tiyâd 'aleyhime kıyâm ediyor!» diye [n.4, s.1] bağırtan hâl ve mevkî'de bulunuyoruz. Fakat bizim zimâmdârân-ı umûrumuz, Luter'in ibrâz ve sarf ettiği mikdâr-ı 'azîm-i makderet ü irâdetten fazla makderet ve irâdet-i ibrâz ve sarfına mecbûrdur. Kânûn-ı Esâsiyye'nin i'lânı müte'âkib yevmî Servet-i Fünûn'un bir nüshasında neşrolunan mektûbumda «Kendimizi Kânûn-ı Esâsî ile idâre olunan milel-i mütemeddînenin hizâ-yı 'irfân ve terakkîsine serî'an i'lâ ve Kânûn-ı Esâsî'den bihakkın istifâde edemeyecek olursak Kânûn-ı Esâsî'nin yaprakları bizim için kefen olacaktır.» demiştim. Şimdi daha mütelâşî ve mütelhâlik bir lisân ile ve harâretle tekrâr ediyorum.

Bir memleketin nezâfet ve intizâm-ı mer'îsi o memlekette yaşayan kavmin ma'nevîyyet-i gayr-ı mer'iyyesindeki nezâhet ve âhengin âyine-i nümâsıdır. Her adımda bir çukura, her üç adımda yolun ortasına serilmiş murdâr, muhtazır bir köpeğe rastgelenen, her sokak başında bir çiğerci sırığı başına çarpılan, bütün bir mahalle köpeklerinin hep bir ağızdan havlamalarıyla yâhûd ulumalarıyla birkaç def'a uykudan sıçrayarak uyanmaksızın hiçbir gece fâsılasız, âsûde bir uyku uyumak mümkün olmayan bir memleketin sâkinleri kendilerini mütemeddin milletlerin huzûr-ı uhuvvetine nasıl ve ne yüzle çıkarabilir! Köpeklere gösterdiğimiz mürâ'ât-ı menfüremize bakarak ba'zı nezâketsiz Avrupa

muharrirleri, köpeklere «les petits frères des Turcs»¹⁷⁹ demeye kadar varmışlardır. 1830 senesinde Sultan Mahmûd zamânında köpekleri ortadan kaldırmaya, İstanbul'u mütemeddin akvâmın pâyitahtlarına benzetmeye teşebbüs olunmuştu. Bu teşebbüste de bizim için cây-ı tesellî yoktur zîrâ yine Avrupa'dan gelen bir darbe-i 'itâb üzerine üzerine vâki' olmuştur. O sırada bir gece, bir İngiliz üzerine köpekler pür-şiddet hücum etmiş ve İngiliz, Türklerin yaptığı gibi Ashâb-ı Kehf'in isimlerini sırasıyla tilâvet etmekle ve Kitmîr'e kadar dayanmakla işin içinden kurtulmayı bilmediğinden bastonuna mürâca'at etmişti. Böyle haşîn mu'âmeleye alışmamış olan İstanbul köpekleri, centilmenin üzerine pür-tehevvür hücum ve hemen orada bîçâreyi itlâf etmişlerdi.

İngiltere sefiri vak'âdan haberdâr olur olmaz vazîfesini îfâya şitâb ederek bir tarziyye ve tazmîn istemiş ve bu köpek mes'elesi o zamân bir mes'ele-i siyâsiyye teşkil etmişti. Sultân Mahmûd intihâz-ı fırsatla İstanbul'da mevcûd köpeklerin, ıssız Marmara adasına nakli fermânını ısdâr etmiş ve hikmetini icrâ ettirmiş idi. Nâs ve muta'assıb 'ulemâ bu karârın 'aleyhinde şiddetli protesto yağdırmış ve nâ-hoşnûdları teskîn için Sultan Mahmûd irâdesini geri almaya ve köpekleri menfâlarından bâ-kemâl-i 'izz ü ikbâl nakledip İstanbul'a boşaltmaya mecbûr olmuştu. Yeniçerileri ortadan kaldıran bu pâdişâhın köpekleri ortadan kaldırmakta ızhâr-ı 'aciz etmesine târîh; birçok zamân mebhût kalacaktır!

Re'y-i 'avâmda hikmet ve mantık aransa idi neler sorulmak, neler söylenmek mümkün olmazdı! 'Abdülhamîd şübbân-ı güzîde-i vatani vapurların anbarlarına istif ederken menfâlara ve ba'zân da denizlere dökerken ve bir şâ'ir-i vatani,

Şübbân ki nefy edildi nedir onların sonu?

Heyhâtlar! Mezâr ile nisyân bilir onu! [n.4, s.2]

nevhâlarıyle ağlatırken bu iyi halk, bu muta'assıb 'ulemâ, köpekler için müteheyyic ve rahîm oldukları kadar müteheyyic ve rahîm olamadılar mı? Bir demet yeşil otla tegaddî eden, bizi sütüyle besleyen, yünüyle vücûd-ı 'üryânımızı setre vâsıta tedârik eden koyunları boğazlıyoruz, parçalıyoruz, yiyoruz yâhûd bunlardan yüz binlerce, Avrupa'ya satıyoruz. Orada bunları başlarına vurarak itlâf ve istihlâk ediyorlar. Bu pek ma'sûm olan, bu hiç muzır olmayan hayvâncağızlar hakkında hiçbir eser-i himâyet ve rikkat gösterilmeyerek mahallelerimize tâ'ûn saçan, sokaklarımızda bizi râhat gezdirmeyen, uykumuzu râhat uyutmayan köpeklere bu nâ-pak, bu sefil, hafîye-şî'âr hayvanlara [n.4, s.3] gösterdiğimiz 'alâka nedir? Daha bundan altı ay evvel Fâtih'de kuduz bir köpek on beş

¹⁷⁹ Fr. "les petits frères des Turcs"; "Türklerin küçük kardeşleri".

vatandaşı ısırmış ve hayâtlarını tehlikeye düşürmüştü. Bu vak'a Yeni Gazete'nin 25 Ağustos 1909 târihli nüshasında ber-tafsîl yazılıdır.

Köpek kâffe-i edyânın nazârında nâ-paktır. Dîn-i mübîn-i İslâmiyyet'in i'mâme-i erba'ası köpeği derece-i mütefâvitede necis 'addetmekte müttefektir. İmâm-ı Hanbelî nazarında köpeğin gölgesi bile nâ-paktır. İmâm-i Mâlikî, İmâm-ı Şâfi'î mezheplerinde köpeğe temâs etmek gasl ve tathiri müstelzimdir ve necâsete temâs etmiş olmakla siyândır. İmâm-ı Hanefî, köpeğin ağzını, menâhîrini ve salyasını necis 'addetmiş ve teneffüs-i menâhîr vasıtasıyla vâki' olduğundan köpeğin yaşadığı, teneffüs ettiği yerlerin hevâsı mülevves demek olmuştur.

Aynı zamânda mütemeddin, müstakil hür olarak yaşamak istiyorsak mütemeddin, müstakil, hür olarak yaşayan akvâmın tuttukları yolu tutmaya mecbûruz. Avrupa'nın yirmi ba'zen kırk metre genişliğinde müstakîm, mutarra, muntazam sokakları bir ihtiyâc-ı hürriyyet ve fa'aliyyetin, bir intizâm-ı hayâtın, zevk-i selîmde, hiss-i tabî'atta büyük bir terakkî ve te'âlînin i'tirâz-nâ-pezîr, metîn bürhânlarıdır.

Ferd için tarz-ı telbis ve nezâfet-i libâs ne ise bir memleketin sokakları, intizâm ve nezâfet-i belediyyesi de bir millet için odur. Murdar, hırçın bir elbise ile hiçbir huzûr-ı i'tibâra çıkılamadığı gibi intizâm ve nezâfet-i belediyyeden cüdâ bir memleket sâkinlerinin hey'et-i mecmû'ası demek olan bir millet de hiçbir millet-i mütemeddineye hürmet ve i'timâd ilhâm edemez.

Ahşâb ve mütezelzil binâlarımız, mülevves, târ; mu'avvec sokaklarımız, bu memlekette evlâd ve ahfâdımız vâsıtasıyla 'asırlarca yaşamaya, dünyâ durdukça yaşamaya; pâk, müreffeh i'vicâcât-ı tab'dan biri, hür, ser-bâz olarak yaşamaya, mücâdele-i hayâta devâm etmeye karâr-ı kat'î verilmemiş ve bütün milletten bir şahsiyyet-i ma'nevviyyet-i münferide tahassul etmemiş olduğuna istidlâl için kâfidir. Biz Müslümânlar «En-nezâfet-i mine'l-îmân» demekten niçin sıkılmıyoruz ve niçin bu hadîs-i şerîfi okuyarak îmân ve iz'ândan mahrûm kalmış olduğumuzu i'lân ettiğimizizin farkına varmıyoruz? Makâlenin baş tarafında da söyledim, artık hakîkati söylemekten çekinmek yok. Geçen makâlede hükûmet-ı hâzıramızın hulûs-ı niyyetine i'timâdımız var, demiştim. Fakat her teşebbüsü, her himmeti ondan beklemeye hakkımız yoktur, ehl-i hikmet ehl-i hükûmete mu'în olmalı ve hükûmetin yükünü hafifletmelidir, genc hükûmetimiz, «Hükûmetlerin en iyisi o hükûmettir ki kendisini en az lüzûmlu kılar.» hikmetini nazar-ı 'irfânından dür tutmayacaktır. Bu maksada vusûl bir taraftan idrâk-i 'umûmînin tevsî'yle diğer taraftan

hayr u hizmete ma'tûf şahsî teşebbüslerin kuyûddan âzâde tutulması ile mümkün olacak. Hakîkatin vatânı yoktur, hakîkati söylemenin bir husûsî mevsimi yoktur, hakîkatin muzırr olmak ihtimâli yoktur,

kâfi derecede tekrâr edilmek imkânı yoktur. Hayâl ve bâtil üzerine kurulmuş sa'âdet ve şekîmenin istikrârı yoktur. Sa'âdet-i [n.4, s.4] beşer için hakîkatten daha sağlam temel yoktur. Biz hakka, kelime-i hakka diğerk bütün muhtâc olduğumuz şeyleri görebilmek ve gösterebilmek için her şeyden evvel bunlara muhtâcız. İşin bu merkezde olduğunu söylemek, her tarafta söylemek, her tarafta yazmak için «şecâ'at-i edebiyye»ye muhtâcız, vâlâ merhamet nâ-pezîr olan kânûn-ı tekâmül bizi hakk-ı bekâdan ıskât etmek lâ-büddür. Fakat biz çalışmaya, çarpışmaya, galebe etmeye ta'bîr-i diğerkle yaşamaya karâr vermedik mi?

Doktor 'Abdullah Cevdet

Ru'yâ

Güyâ kamerin içinde pür-nûr
Bir gülşen-i bî-hudûda girdik,
Açmıştı o sâyelikte mahmûr
Dallarda ziyâlı bir güzellik.

Bir gölgede biz, o yerde bir gün,
Bir penbe çiçek için darıldık;
Sen iğneye, ben lebinde küskün
Bir bûseye, def'aten sarıldık...

Ey sûzen-i intikâmı tatlı
Öptüm seni, iğnelendi rûhum,
Ağzımda dudakların vuruldum.

Ey bûse-i nâzı gül kanadlı,
Öldürmedin işte bak uyandım,

Lâkin o uçan hayâle yandım.

Hüseyin Su'âd

Bir Levha İçün

Ey kamer! Mahşer-i tefekkür ve his,

Meşher-i his olan bu topraktan

Ne kadar nazara-i şegaf-bünyân,

Ne kadar bûse, bûse-i takdîs,

Evet ey peyk-i şîrvâne-i arz

Ne kadar hande-i emel, ne kadar

Giryeler, nağmeler, tazarrû'lar

Sana a'lâ, senin hayâline 'arz

Edilip devirmiş; işte bir bûse

Şimdi senden bu hâl-i pür-hisse,

Bu güzel bir cemîledir ki yine

Yeni bir nağme-i hayâl olarak,

Bir münâcât ve ibtihâl olarak

Yükselir matla'-i münevverîne

Fâ'ik 'Alî

Nigâh-ı Pür-Heyecân

Bütün semâya telâtumleriyle ra'şse salan

Kesîf bir gecenin sîne-i siyâhında

Nasıl açarsa bu ark bir ânda, pür-heyecân,

Derîn nihâyeti yok bir cihân; nigâhında,

O mevce-nâk siyeh gözlerinde pür-heyecân,
Derîn, nihâyeti yok bir cihân eder izhâr.
Nasl-ı nazar düşerek havf u hayrete o zamân
Kalırsa berk-i şeb-i efrûza müncezib-i nâ-çâr;

Cihân-ı çeşm-i füsûnkârının önünde de ben
Bir incizâb-ı müheyyicle, havf u hayretle
Zebûn olur kalırım; titrerim meserretle,

Emel gibi, seni, necm-i seher gibi severim
Bütün mehâsini birden sever gibi severim
Niçün tevahhuş eder korkarım fakat senden?

H. Nâzım

Bezmî Nusret Bey'e

Beni mürâca'ât-ı mükerrerenizle mahcûb ve minnetdâr ettiğiniz için size şu i'tirâfâta mecbûr bırakıyorsunuz. Gazetenize yazı yazmaklığımı ricâ ediyorsunuz. Peki, yazayım efendim, fakat niçün ve kimin için yazacağım?

Sondakileri yâhûd evveldekileri i'lân ve te'mîn olunan üdebâ-yı cedîdenin diğerlerinin esbâb-ı sükûtlarını bilemem; bana gelince, ilk aylarda kendimde bulduğum şevk ve tehâlükten bugün zerre kadar eser kalmadığımı i'tirâf ederim; edebiyâta karşı bugünkü hâlet-i rûhiyyem lâkaydî yâhûd hattâ hiss-i istikrâhtır!...

Her kitâb çıkaran sâhib-i kalemin edîb-i muhterem, her eserin eser-i enfes olmak üzere itrâ edildiği ve 'adiliklerinden, küçüklüklerinden başka bir tecellîye mazhâr olamayan matbû'ât-ı edebiyemize karşı benden başka ne bekleyebilirsiniz?... Henüz heves-kâr ve mübtedî bir genc değilim ki bütün bu iğrencliklere rağmen ismimin ve eserimin tab'olunduğunu görmek zevk ve sa'âdeti için yazı yazayım. Bir eser neşrolunca ne onun hakkında bir vukûf-ı münşif ve ciddî ile beyân-ı re'y ve mütâla'a edecek sâhib-i hüküm ve kalem bir münekkîd var ne de okumak için biraz tehâlük ve şitâb

göstermek lütuf ve nezâketine tenezzül eden kâri'ler... Bir eserin ya lâayık olduğu te'mîn olunan şeref ve şöhere, yâhûd bununla mütenâsib bir rağbet ve muvaffakıyyete nâ'il olması mümkün olmayan böyle 'akîm bir devre-i edebiyede edebiyâyata karşı lâkaydiden meşrû' bir hareket mi olur? En parlak eserlerin bile altı yedi ayda, ancak dört beş yüz aded satılabılıp sonra lâkaydiye mahkûm kaldığı göz önünde dururken hâlâ edebiyâyata heves nasıl mümkün olur?

Ve sonra bir eserin neşrini müte'akib matbû'ât-ı mevkûteyi nasılsa zabt u işğâl etmiş olan kalem kurdları tarafından dendân-ı hased ve kinlerine tu'me olduğunu, okuyup anlamaktan 'âciz, bir fikre mâlik olmaktan mahrûm bir sürü münekkid taslaklarının ihtirâsât-ı 'âdiyyesine gıdâ kaldığını, nihâyet, bugün, nasılsa nâ'il-i hürriyyet olmuş millet-i necîbe-i 'Osmâniyyenin şevket-i rûhiyyesini izhâr edecek olan edebiyâyata gösterdiği bu lâkaydiyyeyi, râstgelenin kaleme sarılıp edebiyâyâtın nâmına ortalığa saçtıkları levsiyyâtı görüp istikrâh etmekten başka bir şey mi yapılır? Evet, niçün ve kimin için yazı yazayım? Doğrusunu isterseniz bugün hâlâ matbû'ât ve edebiyâyâtla [n.4, s.5] meşğûl olanlara bakıp hayret ediyorum. Bir insânın hâlâ bu 'âtıl ve lâkayd halka edebiyâyât tedârik edebilmek hevesinde 'inâdına ta'accüb ediyorum.

İşte bunun için gazetenize ma'te'essüf bir şey bir şey yazamayacağım. Bunu bildirerek lütufkârlığınıza teşekkür etmeyi vazîfe bildiğimi de ayrıca 'arz ve beyân ederim efendim.

Mehmed Ra'ûf

Mehmed Ra'ûf Beyefendi'ye

Müsâ'adenizi istihsâl etmeden mektûbunuzu neşrettiğimizden dolayı afvınızı ricâ ederiz. Böyle bir harekette bulunmamızın başlıca sebebi, en müdhiş bir yaramızı açmanızdır ve zannederiz ki şu mes'eleyi teşrih etmek, halline çalışmak hepimize düşen bir vazîfedir. Gelecek nüshamızda hassamıza isâbet edeni mümkün olduğu kadar îfâya çalışacağız.

Müdüriyyet

Osmanlı Edebiyyâtı

Edebiyyât nedir? — Bizde telakkîsi, te'sîrleri — Dünküler, bugünküler — Edebiyyât bâdî-yi izmihlâldir. — En büyük maraz.... Şübhesiz edebiyâyât!... — Edebiyyâyatta gâye nedir?... — Edebiyyât nasıl olmalı? — Âtisi...? —

Edebiyyât nedir? İşte memleketimizde ta'rif olunamayan yâhûd pek yanlış ve nâkis ta'rif olunan mes'eleden biri... Denilebilir ki edebiyâtın ne olduğunu anlamak için aslâ kitâblarına ve ta'riflerine bakmamalıdır çünkü onlar mutlakâ yanlış ve nâkistır, mutlakâ fâ'idesizdir. Edebiyyât ancak içine girildikten, bi'l-hassâ kendisiyle ünsiyet hâsıl edildikten sonra anlaşılabilir. Denilecek ki bir şeyi anlamadan içine nasıl girilir ve nasıl ünsiyet edilir?... Şübhesiz pek yanlış bir bir mütâla'a. Çünkü buna cevâb vermeden evvel edebiyât denince bizde ne anlaşılır, bunu anlayalım:

Edebiyyâtın bizde birçok telakkîleri vardır. 'Âdetâ her dimâğ onu şahsiyyetine göre «telakkî» etmiştir. Bizce bu pek haklı bir şey, mâdemki edebiyâtın bide şimdiye kadar ciddî ve müdekkikâne bir teşrîhi yapılmamıştır...

Edebiyyâtın tarz-ı telâkkîsi üç sınıfa ayrılır:

1-Edebiyyâtla iştigâl etmeyenlere göre:

Bu sınıfa nazarân edebiyât ba'zân güzel söz söylemek ve yazmak, ba'zân saçma ve boş şeylerle uğraşmak, ba'zân edebî(!) yazılar yazmak ve okumak.

2- Edebiyyâta merâkı olanlara göre:

Bunlara göre edebiyât tamâmıyile anlaşılmamış bir şeydir, bu sınıfa nazarân edebiyât güzel, insânın rûhunu ihtizâzlara getiren merâklı ve fâ'ideli bir şey... Bi'l-hassâ hayâtı öğretir, rûhu inceltir. Hülâsâ: Güzel yazılarla uğraşmak.

3- Bunlar edebiyâtla iştigâl edenlerdir. «Edebiyyâtla iştigâl» edenlerden maksadımız pek mahdûd ve az olan bütün nesl-i hâzır edîb ve şâ'irleridir. Bu sınıfa nazarân edebiyât «san'at göstermek»ten 'ibârettir. Ve zannolunur ki bu ta'rifle «edebiyât»a mümkün olduğu kadar yaklaşmıştır. Mâdemki böyledir, san'atı anlayalım: San'at [n.4, s.6/s.54] efkâr-ı münevvereye bir eser için «güzel» dedirtebilmek hâssasıdır... Bu ta'rifin doğru olduğuna göre şimdiki edîb ve şâ'irlerimizin edebiyâtı nasıl mahdûd bir dâ'ire içine sokduklarını pek 'alâ anlıyoruz; değil mi?

İşte bizde edebiyâtın «telakkî»leri... Hiç şübhesiz bu «telakkî»lerin hepsi yanlış, hepsi eksik. Yalnız bütün bu fikirler bir noktada birleşiyor: Edebiyyât, edebî yazılardır. Bu netîce-i ittihâda nazarân bizde edebiyâtın; şi'irler, küçük hikâyeler, fanteziler¹⁸⁰ yazmaktan başka bir şey değil ve bu sûretle mâdemki edebiyât yek-nesak ve 'umûmî bir telakkîye mazhâr oluyor; edebiyâtın ne olduğunu öğrenmek için içine girmeli demekte ne

¹⁸⁰ Romanı saymıyoruz. Çünkü bugünkülerden hiç kimse henüz buna cesâret edemedi.

kadar haklı olduğumuz anlaşılır. [n.4, s.6]

Bundan on, on beş sene evvel «Edebiyyât-ı Cedîde» nâmı altında oldukça yeni ve münevver bir mekteb küşâd ettiklerini söyleyenler târîh-i edebîyyâtımızın sûtü'-i isti'mâlât devresi 'addettikleri İrân mukallidliğini takbîh ederlerken 'ayn-ı zamânda unutuyorlardı ki – isterse mâddeten olmasın – sirkate cevâz verildikten sonra mâl-i mesrûkun sağdan veyâ soldan daha açıkçası Şark'tan veya Garb'dan çalınması beyninde büyük bir fark yoktur. Lakin size: «Edebiyyât denilen şey birtakım gazlar gibidir. Mutlakâ daha ince olanı daha kabasına, daha kesîfine nüfûz edecektir.» diyeceksiniz, değil mi? Bu hakîkati — aldanmayalım — bu şîbh-i hakîkati biz bilmiyor değiliz. Hattâ çoktan anladık ki elsine-i muhtelif edebîyyâtları yekdiğerinden az çok farklı birtakım gazlara teşbîh olunursa Fransız edebîyyâtı şübhesiz bir nev' esîr¹⁸¹dir. Her lisâna, her edebîyyâta nüfûz etmiştir. Fakat — dikkat ediniz — nüfûz etmiştir; taklîd olunmuş, zorla cezb edilmiş, çalınmış değil...

Dünkü dediklerimiz gâlîba bu — belki — fâ'ideli hatâlarının istiğfâr ve i'tikâfiyle dinlenirlerken bugünkülerin ne yaptıklarını düşünmek biraz tuhaf oluyor. Yeni çıkan birkaç kitâbla ba'zı cerâ'id-i edebîyyenin hîçî-yi mündericâtına bakılırsa yeni şâ'ir ve edîblerimizin o kadar zâlimâne bir sûrette ithâm ettikleri dünküler kadar da eser-i terakkî¹⁸² gösteremedikleri; çalışmak, nâmûskârâne bir sa'y ile te'mîn-i zevk ve iştihâr etmek şöyle dursun çalmak sûretiyle bile — çünkü lâzım geldiği gibi çalmak da bir san'atdır. — ibrâz-ı zekâvet edemedikleri görülmektedir.

Maksadımız kimseyi ithâm değil... Çünkü biz, rüşvet-i taklîdle geçinilen bir devre-i edebînin, babaları mahkûm-ı nefyolmuş fakîr ve zavallı çocuklarından başka bir şey değiliz. Daha dün mekâtib-i i'dâdiyyede ve 'ayn-ı derecede bulunan diğerk mekteplerde imtihânını vermekten izhâr-ı 'aciz eden zavallı arkadaşlarımızın bugün mevki'-i ictimâ'î ve salâhiyyet-i 'ilmiyyece ne kadar za'îf ve zelif olduklarını değil hattâ karşılıklarına yine kendi arkadaşları hattâ imtihân vermiş hattâ diploma almış arkadaşları çıkacağını bildikleri hâlde — sırf bir hiss-i hamîyyetle! — mekâtib-i 'âliyyede mu'allimlik etmeye kadar teşebbüs ettikleri bir 'asırda emîn olalım ki bizim çocuklarımız da 'ayn-ı fakra, 'ayn-ı zavallılığa mahkûm olacaklar ve bu gidişle onların içinde daha ibtidâ'î tahsîlini bitirmeden Sorbon hikmet-i bedâyi' mu'allimliğini tahayyül edecek teşebbüs-i şahsî(!) sâhibleri bile bulunabilecektir.

Edebiyyâtın terakkî ve tekâmül için en büyük bir vâsıta olduğunu düşünenler ne

¹⁸¹ “esîr”: Kâinatı dolduran ve bütün cisimlere nüfûz eden...

¹⁸² Vâkı'â bizce tedennî de terakkîdir, çünkü bir gâyeye yalnız yükselerek yetişilmez.

kadar satih-bîn, ne kadar zâhir-perest insânlardır. Çünkü bilmiyorlar ki karşılarında müdhiş bir hakikat, kamaştırıcı ve yakıcı bir ziyâ-yı mütezâyiddir. Zâten uzağı görmemeye mahkûm olan bu za'îf gözler o büyük ve ezici ziyâyâ aslâ tahammül edemezler. Onlar için yegâne çâre gözlerini yummak ve görmemektir. Fakat hiç olmazsa sussalar... Hayır, o da mümkün değil. Çünkü eğer dikkat etti iseniz görmüşünüzdür ki körler mutlakâ geveze olurlar... [n.4, s.7]

Şimdi size dâ'imâ gözümüzün önünde olduğunu iddi'â ettiğimiz o müdhiş hakikati söyleyelim: Edebiyyât terakkî ve tekâmül için en büyük bir gâyedir değil mi?... Fakat biliniz ki «terakkî ve tekâmül» kelimeleri 'ayn-ı zamânda «tefessüh ve hâtîme» ma'nalarını da ifâde eder. Misâl mi istiyorsunuz: İşte Roma, işte Yunan, işte Mısır, işte Golva. Hatta işte gözümüzün önünde serilen koca 'Arabistan, koca diyâr-ı şî'r ü edeb!...

İngilizceninki kadar berbâd ve mülevves olan imlâmızla bugünkü «jenerasyon!», hiç olmazsa «lisânlarına sâhib!» olduklarını söyleyenler, tıbkı yalan söylerken kızaranlar gibi kırdıkları potun ehemmiyetini düşünemediklerinden sarf-ı nazar, ekser-i edebiyât müntesiblerimiz de daha edebiyâtın psikolojisine bile vâkîf olamamışlardır.

Edebiyyât marazdan doğar ve yavaş yavaş büyüdükçe şübhesiz kendi menşe'i olan marazın da büyümesine, azmasına sebebiyet verir. Bütün edîb ve şâ'irlerin hattâ tekâmül-i san'atkârların gâyet hassâs olduklarını nasıl kimse inkâr edemezse, hassâsiyyetin büyük bir maraz sâhibini dâ'imâ bedbaht eden ma'nevî bir hastalık olduğunu da bilmeyecek kimse yoktur zannındayız.

Çünkü hassâsiyyet demek insânın nefesine hâkim olamaması demektir. Nefesine hâkim olmayanlar için de neistirâhat vardır ne de mes'ûdiyyet!... Hassâs olanlar herkesin kederine çabucak iştirâk ederler fakat 'umûmî sa'âdetlerden aslâ istifâde edemezler. Çünkü sa'âdet kendi derdlerini teşdîd ve taz'îfden başka bir netîce hâsıl etmez.

Edebiyyât nerede ileri gitmişse orada, psikolojide «fôl¹⁸³» denilen ânat-ı hassâsiyyetler ziyâdeleşmiş, ahâlî her dakîka müdhiş bir ihtimâl-i felâket karşısında 'âdetâ korkak ve marîz olmuşlardır.

— Lakin edebiyâtsizlik mi?... Bizi kurûn-ı vüstâyâ mı sürüklemek istiyorsunuz?...

Hâtrınıza gelen bu mu? Fakat aldanıyorsunuz... İşte gözümüzün önünde kocaman bir cihân-ı medeniyet var ki hemen hiçbir şâ'ir ve edîb yetiştirmemiştir. Düşününüz ve

¹⁸³ Fr. "folie": Şemseddîn Sâmî; "Kâmûs-ı Frânsevî"sinde bu kelimeyi Türkçeye delilik, cinnet, delice söz ve hareket olarak tercüme etmiştir.

sayınız: Amerikalı kaç şâ'ir ismi biliyorsunuz?...

Edebiyyât aslâ mes'ûd etmez; mes'ûd olmak için dâ'imâ arkasından koştuğumuz medeniyet, sırf edebiyât ve edebiyâta benzer yollardan geçtiği içindir ki bugün bu kadar 'aks-i te'sîr hâsıl ediyor. Evet, edebiyât aslâ mes'ûd etmez. Yıkar, harâb eder, öldürücüdür. Fakat dâ'imâ sevilir. Çünkü edebiyâtta zevk vardır, eğlence vardır, 'ayn-ı mûsîkîdir; tatlıdır, tıbkı ser-hoşluk ve kumâr gibi!...

Ahmed Nebîl — Bahâ Tevfik

Halley'e Karşı

– *Gelirken, İlk Gece* –

Sen ey bu lâyetenâhiyyet-i mükevkebenin
Zalâm u nûrunu zâ'ir ve dâ'imâ nüvvâr,
Sen ey bu fûshat-ı hûlyâ-penâh debdebenin
Perî-yi haşmet ü dârâtı necm-i kisve-dâr,
Bütün cihân-ı nigerân-ı medâr-ı mersûmun;
Füsûn u vâhime-i teb-lerze-dâr râhındır.

Fakat senin bu temâşâ-yı rûşeninle kalır
Beşerde çırpınan âvâz-ı ihtirâz ü zünûn
Birer hurâfe-i mâzî zılâl-i münkarizi

Seninle rûhumun evvelden âşinalığı var,
Ne bir dakîka-i hilkat, ne zulmet-i î'sâr
Bu âşinâyı ezmân-ı nev-red-i hassâsı
Tahayyül eylemez, ben senin zuhûrundan
Bir inşirâh-ı tesellîye muntazır, velhân
– Ve her dakîka semâvâta mün'atıf nazarım–
Bu bî-nihâye karanlıkta bir hayâl ararım.

Seninle işte şu pür-sâye-i leyl-i vuslatta

Mukâbiliz sana bin secde-i selâm u niyâz

5 Mayıs 326/Mehmed Sa' dî

Odam

Hayâtın en acı hasretle intizârında,

Mekâbirin doyurulmaz derinliğiyle derîn,

Bu yer..biter ezeliyyet bunun civârında,

Karanlığında yanar ibtidâsı âtînin.

Kırık dökük eski câm bir uzun tahassürle

Bakar ziyâsına şemsin..Sükûnet-i mutlak,

Gehi sükûneti ihlâl eden te'essürle,

Bu şî'rimin darebân-ı meâlidir ancak.

O yanda bir kanepa, işte sağ taraf köşede

Yatar zılâl-ı siyâhı bir eski tâbûtun,

Çürür bunun üzerinde hayâl-i mahzûnum.

Horas, Lösit, Linoi?... Kaç kitâb-ı fersûde,

Atılmış öylece dîr-ı nigâhî evkâtın

Ben işte Müsse, Rossben¹⁸⁴[?]lerle **روسين لوله** burda medfûnum.

Ahmed Kemâl

¹⁸⁴ Şairin telmihte bulunduğu bu zatın kim olduğu ısrarlı araştırmalara rağmen maalesef tespit edilememiştir.

Uzunluğu hasebiyle makâlemizi kesmeye mecbûr olduk. Gelecek nüshada edebiyâtın henüz bilinmek istenilmeyen gâyesinden ve nasıl olması lâzımgöleceğinden bahsedeceğimiz gibi bugünkü edîb ve şâ'irlerimizin hüviyyet-i san'atlarını da birer birer tedkîk edeceğiz. F. Sâcid Bey'in makâlesine mezkûr makâlenin hâtiminde ayrıca cevâb verilecektir.

A — B [n.4, s.8]

Reftâr-ı Matbu'ât

Mayıs 14, Cum'a

Evvelâ mütâli'lerimi, böyle feyz-âver, inbisât-âver bir hafta-i matbû'âtı idrâk etmiş olmalarından dolayı tebrîk etmek isterim. Fi'l-hakîkâ, bir iki cerîde istisnâ edilince, bu haftanın kâfile-i neşriyyâtı, ya «*Girid ve Giridler*»in hırz-ı hayât ile câ-be-câ coşan, ya mebhas-ı kemâl ve insâniyyet üzerinde vakfe-gîr fikir ve im'ân olarak merhale-i sa'y ve ictihâdını kat' eyledi, gitti.

Bu kâfile içinden Hüsn ve Şi'r'de Râsim Haşmet'in, Resimli Kitâb'da Râ'if Necdet'in, Servet-i Fünûn'da Fâzıl Ahmed'in mızrâb-ı kelâmı ve bütün bu «Tenkîd»de Bezmî Nusret'in yed-i ihtimâmı, hemen hemen 'ayn-ı târ-ı tedkîke vuruyordu:

'Abdullah Cevdet... O mu'azzam hekîm, o 'alîcenab doktor: «Her şeyden evvel yaşamak, maddeten yaşamak lâzım. Dimâğlar ne kadar mehbît-i 'ulviyyet olursa olsun kökleri yine mi'delerdir.» diyorken Râsim Haşmet, – Bu nâmı hürmet ve muhabbetle selâmlıyorum – ikmâl ediyor,

«Bu muhît-i derd ve ihtiyâc bizden her şeyde ciddî sa'y istiyor; şi'rimizde, edebiyâtımızın her kısmında, 'ulûm-ı ictimâ'iyede, iktisâdiyyâta sathî bir mel'abe-i kalem değil. İyi tetebbu' edilmiş, güzel düşünölmüş ciddî bir eser-i 'irfân bekliyor. Bu zavallı toprağın, bu mübârek memleketlerin 'âtıl, 'akîm, riyâkâr, yalancı, şarlattan mahlûkları değil, hakîkî, gayûr, hamiiyyetli evlâdları olduğumuzu isbât etmeye cehd etmeliyiz.» diye ahsâs-ı tekâzâ eyliyor.

Sonra Fâzıl Ahmed'in Râ'if Necdet'le muvâcehe-i fikriyyesini görüyor, *Tenkîd ve Tefelsüf* makâlesinde «Râ'if Necdet Bey'in müdâfa'a ettiğî tez kâbil-i tatbîk olsa fenâ değil.» denildikten, edebiyâta iki vazîfe farz edildikten sonra: «Birinci: zevk-i bed'îyi te'mîn ikinci: Ahlâkî, ictimâ'î, terbiyyevî; bunu yaptığî zamân kendisine teşekkür ederiz,

yapmadığı zamân ona karşı bizi techîz edecek hiçbir hakk-ı mu'âheze yoktur.» satırlarını okuyoruz.

Ve işte bahs böyle bir kere benim nazarımda müfîdiyyete, en hakîkî inkılâblara mevsil addedilen edebiyâyata intikâl edince, Tenkîd'in mesleğini, yaşadığı muhîte nâfi' olmaya gayretten 'ibâret bildiğim için ben de 'ayn-ı târ-ı tedkîke vurarak:

— Edebiyyâtta bu iki vazîfe birbirine tedâhül eder mi?

su'âlini Fâzıl Ahmed Bey'e tevcîh eylemek cebr-i derûnîsine inkiyâd ediyorum. Bu su'âl ile öğrenmek istiyorum ki edebiyât, bu iki vazîfeyi ne sûretle ifâ eder? Bir eser-i edebî, hem zevk-i bedî'îyi te'mîn hem de aklâkî, ictimâ'î, terbiyyevî vazîfesini cem' edebilir mi? Yoksa ayrı ayrı mı olacak? Ve hüsn-i bedî'îyi te'mîne münhasır kısmı, ahlâkî, ictimâ'î, terbiyyevî aksâmını ihlâl etmeli midir?

Bu su'âlin cevâbı belki birçok zamân evvel yazılmış, neşrolunmuştur fakat bir kere Fâzıl Ahmed Bey'den işitmek, bahs-i îzâh ve tenvîre çâresâz olacaktır, sanıyorum. [n.4, s.9]

Şimdi ikinci bir su'âli de Emîn Lâmi' 'e îrâd etmek zarûreti yüz gösteriyor: Servet-i Fünûn'un Fecr-i Âtî hakkında bir makâlesi vardır ki «bu köhne ve hâyîde mevzû' » üstünde refîkinin söylenip durmasına bilmem acımazlar mı?

Müfid Râtib Bey, Fecr-i Âtî için bir sürü mu'âriz farziyesiyle yazdığı bu makâlede «Her geleni â'zâsı miyânına kabûl etse idi belki bugün bu garazkâr ta'rîzâta hedef olmaz lakin müstehak olurdu.» diyor ki mu'ârizları, her kimse [n.4, s.10] bu sözüyle onların bir hakkına tecâvüz etmiş olduğu inkâr edilemez zîrâ âşikârdır ki Fecr-i Âtî'ye girmeyenler içinde Fecr-i Âtî içindekilerinden ziyâde şâyeste-i tebcîl olan zekâlar da vardır.

Bunun için Fecr-i Âtî, görüldüğü gibi olmaya hasr-ı mesâ'î etmekle berâber olduğu gibi de görünse memleketin ihtiyâc-ı irfânını tatmîn için – bu niyyetle toplandıklarını zannediyorum – vakit kazanmış olurlardı.

Ben öyle görüyorum ki hakîkatte Fecr-i Âtî'ye değil, ba'zı a'zâsına mu'âriz olanlar vardır çünkü kendine bir şahsiyyet-i edebiyeye, bir şahsiyyet-i 'ilmiyye teşkil edemeyen bu cem'îyyet, esâs itibâriyle böyle bir mu'ârazaya mütehammil değildir. O hâlde hakîkati sevdiğimden söylerim, Lâmi' Bey, «Fecr-i Âtî'de Müfid Râtib kim oluyor?» diyebilecek mu'ârizlara değil tuhaf bir dalâlet-i hiss, bir hiss-i hirâs ile titreyip duran Müfid Râtiblere

acımalıdır!

Fecr-i Âtî'nin hattâ yevm-i hâlin kıymetdâr bir şâ'iri olan Celâl Sâhir Bey'in Halley karşısında yazılmış bir şi'ri vardır ki bunda gördüğüm birkaç hatâyı mevzû'-i bahs etmek, mutlakâ Fecr-i Âtî'ye te'âruz maksadına mı mahmûl olacaktır?

Sen câme-hâb-ı neylin ile mâvî bir peri

Arkanda ben de bir ebedî heykel-i niyâz,

beyitini bir kâri' var mıdır ki okuyup da mütehayyir olmasın? Çünkü câme-hâb, «yatak» demektir, gecelik demek değil!

.....gündüz ki yağmurun

Hâlâ bütün rutûbeti üstünde titreyen

Balkon, mukadderât-ı muhîtâta

Nasıl (girye-zen bir göz) olabiliyor? «zen»; vuran, kesen, çeken ma'nalarında değil midir?

«Eşcâr-ı pür-gusûn, muzlim bir kadîde» mi müşâbih olur?

«Lerze-dâr» olan ya'nî pür-havf u helecân olan dudaklar, gülgûn ya'nî kırmızı mıdır?

Görülüyor ki Sâhir Bey Halley münasebetiyle mutlakâ bir şey yazmak, mutlakâ birkaç güzel söz söylemek ârzûsuna mağlûb olmuşlar; bundan 'ibâret!

Servet-i Fünûn'un bu nüshasından bir «*Temâşâ*»-yı nazâr-ı güzâr ile ayrılarak ikincisine geçiyorum ve bi't-tab'î Mehmed Behcet Bey'in şi'rini okuyorum;

«La'net»leri zâ'id, «pür-ihrâk» terkîbini yanlış ve ve bî-ma'nâ, «'âcize»leri soğuk ve pek eski, hey'et-i mecmû'âsındaki şiddeti nâ-becâ bulmakla berâber bir beyti, genç şâ'iri tebrike cesâret-bahş oluyor; işte o beyit:

Kanlarla bulanmış gibi alçalmada âfâk

Hûlyâlarının na'şını tırnaklıyorum bak

'Abdülhâk Hayrî'nin şi'ri: *Güzellik Karşısında*. Nefs ve san'atkârâne lâkin bence mûcib-i tereddüd olan bir ciheti var ki yalnız, evet, yalnız onu *Bomba*'sından ihtirâzen kendisine söyleyebilirim!...

Envâr-ı Vicdân: Muvaffak Gâlib'in pek haklı [n.4, s.11] yere patlatılmış bir

«*Bomba*»sı... Sonra «nâzik de olsa nâzenîn olmayan» bir iki manzûme...

Ümmet: Şûrâ-yı Ümmet'in şekl-i mütenâsihi, eski bir manzûme ile eski bir imzâyı ihtâr ediyor: H. Nâzım Bey'in *Canbaz*'ı. Bunu on sene evvel okumuştuk; artık yenilerine intizâr ediyoruz.

Arkadaş: *Mehtâba Karşı*, 'Osmân Fahrî.

Yalnız ben ve yalnız elem.

mısrâ'ını, kelimeyi parçalamaksızın okumak mümkün olmuyor.

Var mı bir başka ra'ş-e-i feryâd?

Var mı bir başka zâr zâr vedâd?

beytinin ikinci mısra'ı da ne lüzum hissedilmiş de 'ilâve edilmiş, anlamıyorum!

Şebâb: Rif'at Dâver imzâlı bir manzûme; fenâ değil. 'Ayn-ı nüshada *Dalgalar* makâle-i edebiyesinde(!), dalgalar geçilirken yazılmış olmalı ki pek, pek garîb bir şekl-i ifâde ve tasavvur görülüyor. Bir iki cümlesini nakledersen 'A. Hâmid Bey'in iktidâr-ı edebîsi hakkında bir fikir peydâ edebiliriz:

«Hırçın denizin iktidârsızlıkları... Dalgalar, bir avuç toz gibi uçuyor... Bulutlar siyâh siyâh dumanlar fışkırmaya başladı, köpürdü, köpürdü... Ve ben sâhillerde kumların dendân-ı ihtirâsâtı arasında ezile ezile eriyen dalgalar gibi...»

—

Nihâyet Resimli Kitâb: Resimli Kitâb'da münderiç iki manzûmenin ikisinin de böyle aylık bir mecmû'aya lâayık olmadığını i'tirâf etmelidir. Bunlardan biri Süleymân Bahrî Bey'in *Na'sının Önünde* unvânlı manzûmesidir ki şöyle biraz berâber okursak âşiyân ile neşr edilen manzûmeler yanında bile ne kadar rûhsuz kaldığını anlarız:

Gölgesiz bir buhayre-i gülgûn

Burada ne ma'nâ ifâde ediliyor? Hiç!

Bir derîn samt... Sürüklenir ve ölür.

Bu da mübhem. Sürüklenen ve ölen nedir, anlaşılmıyor.

Ooh, ey neş'e, ey serâb-ı heves

Lebb-i hârrında necmeler titrer!

Hitâbı nereye râci', bilmem? «Çürümüş leblerinde kakhahalar» dedikten sonra bi't-tabî' «lebb-i hârrında...lar titrer!» denemez. Bir de «necme» ne demektir? Böyle bir kelime isti' mâl olunmuş değil!

.....fakat ruhum

İnliyor hulk-ı infi'alinle!

Yaşıyorken senin mâlinle

Hulk-i infi'ali belki ben anlamadım; bununla berâber mâl ile nasıl yaşanır? Bu da muhtâc-ı tefsir...

İkinci manzûme 'Ali Ekrem Bey'in tarihî piyesinden bir fasıl ve ben kemâl-i te'essürle arz ederim, bunda hiçbir meziyyet-i edebiyye yok. Hattâ

Bak Hulâgû göründü, yanmış kan

Şimdi her burc-ı âsmândan akan!

mısrâ'ı gibi yalnız tantana-i elfâza mâlik olanları bile... Sultan Selîm'i bu kadar tefâhür ettirdikten [n.4, s.12] sonra son bir beyit ile iskât edivermek; zâtını, mevki'ini, zamânını hesâb etmemek demektir.

Görünüşe aldanmıyorsam, diyebilirim ki *Yavuz Sultân Selîm* piyesi de zavallı *Bari'a*'nın derd-i devâ-nâ-pezîrine mübtelâ olacak...

Hakkı Târik

Feryâd

Doktor Temo Bey'e

Sîne-i beşeriyette öyle siyâh çirkinlikler, öyle kanlı ve elîm cerîhalar vardır ki onların tedâvîsini düşünmeyi, onlar için ağlamayı, melîke-i medeniyetin insâniyyete Hediye ettiği nurlarla, çiçeklerle[e] yapılmış, şefkatlerle, 'adâletlerle süslenmiş fermân-ı uhuvvetî yazıyor.

Âsmânımızı dolduran sesler hep girye, hep nâle, hep enîndir. Sunûf-ı ağnîyânın ayakları altında bir nesl-i marîz, yerküre perîşân, dâ'imâ tûde tûde dağları, gözyaşlarıyla mülemma' niyâzları dergâh-ı kibriyâya îsâl ediyorlar.

Bir sınıf beşer aç, feryâd ediyor, bir sürü 'alîl, sakat insan yaşamak için yerlerde

sürünüyor. . Bir lokma ekmek için evlâdlarını satan pederler, bir hatâ-yı neseviyyetin lekelerini silmek için yavrularını öldüren ve vâldeler ve hep böyle yekdiğerini ezmek, birbirini parçalamak için kudurmuş, hasta beşeriyet... Bu muhit-i vahşet, bu muhît-i zulmet nûr ister; bağıran açlar, sefiller himâye; sürünen ‘alîller, sakatlar dûâ; ağlayan sesler tesellî ister. Bahârlardan hazân ve keder, çiçeklerden elem, rüzgârlardan ümîd ve tesellî toplayan bu hasta ve sefil kardeşlerimiz ‘acabâ ne vakte kadar ayaklar altında ezilmeye, çamurlar içinde sürünmeye lâayık görüleceklerdir?

Bülbüllerin şıkşakâtı, refik kadın parmakları altında titreyen piyanoların elhânı, ‘udların nevhâtı, kemânların safir ahzânı ve ‘l-hâsıl insânları daha refik, daha necîb olmaya da ‘vet eden o ‘ulvî şî‘rler, o safirler, o çğlıklar, o elhân, onlarda sanki birer giryeden, birer âhdan, feryâddan, birer nâleden, enînden başka bir şey midir?...

Rüzgârlar dursun, güneşler kararsın, bahârlar sönsün, renkler uçsun; sadâlar, elhân, safirler, sükût etsin. Kardeşlerine karşı bî-vefâ, zelîl hem-nev‘inin ıztırâbâtına lâkayd olan bu nesil, bir zulmet, bir ‘adem, bir feyfâ-yı siyâh içinde inlesin, inlesin... Ve sonra ‘umûma bir nûr, bir nûr-ı ebedî...

Hâmid Subhi

İntikâd’a Dâ’ir

—Mâ‘bad—

Hakîkatler – ki beşeriyetin ihtiyâcât-ı dimâğîyyesinden olmak haysiyetiyle, subûtu insâna bâ‘is-i tesliyyettir. – Sübût bulmazsa; kânûnlar, kâ‘ideler – ki mahsûsât ve müdrikâtın yekdiğerinden medâr-ı temyîzidir. – doğru veyâhûd mevcut olmazsa ‘âlem bir zindân-ı meçhûliyyet, beşeriyet o mahşer-i zulumât içinde nereye gideceğini hatta varlığını, yokluğunu bilemeyen ve ebediyyen bilmemeye mahkûm olan mev’hûm bir karaltıdan ‘ibâret kalır.

O hâlde her hareketimiz yanlış, her çalışmamız budalalık, bütün terakkîyâtımız cinnet ve müterakkîlerimiz en mecnûnlarımızdır. Beşeriyet şu ândan i‘tibâren yaşamamalıdır. Kimin tenbelliği ziyâde ise o daha kârlıdır. Zîrâ zamân geçtikçe, çalıştıkça; bîhûdelikler, eski fenâlıklar, budalalıklar iştîdâd ediyor demek ki nâkıs tarafından terakkî ediliyor, bu noktaya göre beşeriyet, dâ‘imâ ziyân eden, sene-be-sene bu ziyânı artan bir tâcire benzer ki o tâcir ticâretten ne kadar zamân evvel çekilirse o nisbette kazanmış olur – ziyânın azalması da bir kârdır–.

Binâ'en'aleyh kânûn-ı tekâmül yerine kânûn-ı tedennî kâ'im oluyor. Mâdem ki hiçbir hakikat ortada yok ve hiçbir hakikate destres olmak mümkün değildir; yaşamaya çalışıp uğraşmaya meselâ İntikâd nâmıyla bir makâle yazmaya ne lüzûm vardır?!.. Mâdem ki lüzûm yok, ma'nâsızlıkla uğraşılıyor, demektir.

İşte bâlâdaki silsile-i muhâkemât muharrir-i muhteremin esâs-ı felsefisi üzerine yürüdüldüğü takdîrde pek fenâ netîcelere müncerr oluyor hattâ kendisinin 'aleyhine isâbet ediyor. Bu ser-rişte-i istidlâlâtı bir tarafa bırakalım da asıl tedkîkât-ı fikriyyeye mürâca'ât edelim:

Deniliyor ki, [Tenkîdin ne usûlü ne kâ'idesi vardır. Yâhûd o usûl ve kavâ'idi herkes kendisine göre te'sîs etmiştir.]

Hakikaten hâl-i hâzırda tenkîd için bi'l-fi'il bir kâ'ide-i sâbite yoktur. –Buradaki tenkîd elfâza değil ma'nâya 'â'iddir. –

Lâkin bi'l-kuvve mevcûd olmadığını ve ilelebed kâ'ide yapılmayacağını iddi'â mahz-ı hatâdır. Ve zannolunduğu gibi usûl ve kavâ'idi herkes kendisine göre te'sîs etmemiştir ve edemez. Herkesin tenkîd diye kendi nâm ve hesâbına söylediği, yazdığı bir mütâla'a-i 'indiye-i dâ'iresinde kalır ki ya doğru ya yanlış olur. Doğruluğu yâhûd yanlışlığı da o fikrin, o sözün ikinci bir fikir ve söz ile mukayesesini hâlinde tebeyyün eder. O ikinci fikir veyâ sözde ya bedîhiyyâtta yâhûd herkesçe hakâyık-ı müsellemeden olmak lâzımdır.

İşte, o hakikat-i müselleme diğer fikr-i [n.4, s.13] meşkûka ve emsâline nazaran (fâ'ide) sıfatını iktisâb eder. Yoksa herhangi bir şey'in, bir fikrin eğri veyâ doğruluğuna –yalnız kendisine bakıldığı başka bir şey, başka bir fikr-i nazar idrâke alınmadığı hâlde– nasıl hükmedilebilir?...

Size en 'adî bir misâl: Bir cismi taş dediğimiz vakit, taşın evsâfını bilmez isek o cismin taş olup olmadığını nasıl kabûl ederiz? ... O cismin gösterildiği anda, zihin bir muhâkeme-i âtiyye ile taşın evsâfını o cisimde bulup bulmadığına göre bir hüküm verir taş diye gösterilen [n.4, s.14] bir ağacı taş olarak kabûl etmeyiz. Niçün? Çünkü taşa dâ'ir zihnimize mahfûz bulunan ba'zı sâbit vasıfları ağacda bulamayız.

Şu misâlde taşın, ağacın evsâf-ı mahsûsaları, mezkûr cisimlerin ta'yîn-i mâhiyyetleri için sâbit birer hakikat ve binâ'en'aleyh bu bâbda bir kâ'idedir ki o bilinmemiş olmadıkça mezkûr cisimler için hüküm-i savâb akîlî lâhik olamaz.

Bi'l-cümle eşyâ ve müdrikâtın ta'ayyün-i mâhiyyet ve sıhhati bi'l-'umûm

hakâyıkın sübûtu için böyle bir muhâkeme-i 'aklıyyeye, o muhâkemenin hakikat-i cereyânı içinde bir kâ'ideye ihtiyâc vardır.

Eğer kâ'inâtta hakâyık-ı sâbite, kavâ'id-i müdrike olmasa zıddiyâtın birbirine müsâvî olması her ne iddi'â edilir ve söylenirse hem doğru hem eğri olabilmesi – Çünkü doğruyu eğriden, zıddını yek-digerinden ayıracak bir mikyâs yok.– iktizâ eder ki bu da bir silsile-i nâmütenâhîye-i keşmekeşî demektir.

Yukarıda kendisine mikyâs olabilecek mechûlâtın tahkiki için bir (hakikat-i müselleme)nin vücûduna lüzûm göstermiştik. Sorulabilir ki o hakikat-i müselleme nereden gelmiş? O hakikat, diğer hakikatlerin iktirân ve muhâkemesinden mütevelliddir. Hakikat-i mütevellideye nazaran vâlid olan hakikatlerde diğerlerinden, diğerleri de daha başkalarından zuhûr etmiş, bu vechile bi'l-cümle selâsil-i hakâyık ta beşeriyetin ibtidâî zuhûrunda bi'l-müşâhede idrâk edilen hakâyık-ı beşeriyetten neş'et eylemiştir. Ta'bir-i diğerle o basît hakikatler kuvve-i müdrike ve muhâkeme sâyesinde 'asırlar geçtikçe ehemmiyeti artan hakâyıkı tevlîde sebep olmuşlar. Ve bir evvelki 'asırdan diğer 'asıra mevrûsen intikâl etmek ve onlar vâsitasıyla başkaları istihrâc edilmek sûretiyle ta zamânımıza kadar sürüklenip gelmişlerdir.

Zâten beşeriyetin terakkî ve tekâmülü demek, â'sâr-ı müselleme-i mâziyyeden mevrûs kitle-i 'azîme-i hakâyıkın ona birçok zerrelere inzimâmiyle hacminin büyümesi ve bu sâyede nâ-mütenâhîliği dolduran mechûlâta nisbetle evvelinden daha farklı, daha mümtâz bir şekil ve mevki' iktisâb etmesi demektir.

Herhangi bir kâ'ide için [...Ekseriyet beyninde müşterek olursa..... âh, işte bu bir mugâlata, bir şaşirtma, bir mantıktır; her her mugâlata, her şaşirtma, her mantık gibi bu da koftur; boştur.] ve bunu müte'akib [...düşünebilenler pek azdır.....Diğerleri, bütün beşeriyet, câmid bir kitle gibi hep bu mütefekkirîn-i mahdûdenin efkârına râm olmuş, yâhûd bir papağan gibi hep onların sözlerini tekrâr etmiştir.] deniliyor.

Ekseriyetin mazhâr-ı kabûlü olan kâ'ideler, nasıl olur da nisyân-serây-ı hiç-a-hiçe atılabilir?... Ekseriyet tarafından mültezem bir kâ'idenin makbûl tutulması lüzûmu bir mantıktır. Lâkin bir şaşirtma, bir mugâlata olduğu şâyân-ı teslîm değildir. Her mugâlata, her şaşirtma şübhesiz boş olur. Fakat mantık ya'nî muhâkemât-ı mantıkıyye netâyici kof olamaz.

– Mâb'adı var –

F. Sâcid

Serâb

Faik Ali Bey'e

Dimâğımda öyle bir düşünce, öyle bir hâyâl-i zehr-âlud var ki, dâ'imâ rûhumu, benliğimi âteşler, hummâlar, helecânlar içinde kemirerek, bana hasta, yılanlı bir hayât, sefil, dikenli bir 'ömr-i mâtem yaşatır.

Bu zâlim, bu kakhâr sâ'ik-ı menfûr nedir, bilir misiniz? Yeni, çiğnenmemiş, kimsenin düşünemediği, nâ-şinîde bir şey yazmak, sevdiğinin 'aşkıyla, zehr-ı hıyânetle ağlayan benim gibi bir zavallı, hayâtını bir uçuruma bir girdâb-ı felâkete doğru sürükleyen son bâde-i sümûm sefâleti için bedbaht bir genc, sevgili yavrucaklarını gâ'ib eden bîkes bir vâlde, ihtiyâr ve 'alîl bir peder için bir nefha-i tesellî, kâ'inâtı 'adese-i sevdâ ile gören hassâs, marîz bir şâ'ire bir ma'kes-i 'ulviyyet, vâsi' bir semâ-yı hüsn olacak ma'sûm, behîc, bâkir bir nâ-mevcûda rûh vermek, onu mu'ebbeden serîr-i zî-ihtişâm-i şî'r ve edebde yaşamak ârzû-yı şedîdi, ihtiyâc-ı muğfelîdir.

Ve şu mevlûd-ı mu'azzamı ibdâ' etmek o kadar müşkül, o kadar muhâldir ki... Günlerce, aylarca hattâ senelerce bunu düşünerek, tayf-ı âba doğru koşan susamış Afrika siyâhı gibi serâba aldanarak yorulmaz bir sa'yi, bir ihtimâm-ı mâ-fevkü't-tabî'î ile, birçok sahîfeler imlâ ettim. Fakat başkalarının sefil, mürde kalemiyle levs-âgîn, çirk-âlud mürekkebi ile yazmaktan bir türlü kurtulamadım. O ihtiyâc-ı mel'ûna bir nihâyet, bir hâtme verilemedi.

Of, artık anlıyorum, artık pek zavallı olduğumuzu hissediyorum. Babalarımız, dedelerimiz, hâsılı bizden evvel gelenler, hukûkumuzu gasbetmişler, bize yazılacak, îcâd edilecek bir şey, mini mini bir şöhret bile bırakmamışlar.

Âh, hiç olmazsa, rakkâs, çâlâk bir üslûb, bir üslûb-ı nâlân bulabilsem, onlara müdhiş bir darbe vurmuş, onlardan bir intikâm, müfteris, kindâr bir intikâm almış olacağım.

Bezmî Nusret

Müdir-i mes'ûl: Bezmî Nusret-Uhuvvet Matbaası — Babiâlî Caddesi

[n.4, s.15]

Küçük Bir İfade

Geçen nüshamızda Avrupa'ya birçok klişeler ısmarladığımızı yazmıştık. Hâlbuki o kadar beklediğimiz hâlde gelmedi. Kâri'lerimizin 'inde mahcûb olmamak için bura hakkâklarına birkaç tâne yaptırdık, yaptırdık ama gazetemiz de iki üç gün geri kaldı. Mütâli'in-i kirâmın avflarını dileriz. Tenkîd, ne vakit çıkarsa çıksın, bir senesi yirmi dört nüsha i'tibâr edilmiştir. Âsâr-ı vâride gitdikçe çoğalmakta olduğundan gelecek numerodan i'tibâren Tenkîd'e dört sâhife daha ilâve edeceğimizi va'dediyoruz. Fî'atı yine bir kuruş olacaktır.

Giridli Hüseyin Rahmî Bey'e

Samîmî tebriğimize teşekkür ederiz. Ancak sizin gibi kadir-şinâs kâri'lere mâlik olmakla zahmetlerimizi unutabiliyoruz. İhtimâl müdürimizin bir Giridli, has bir vatandaşınız olduğunu bileydiniz daha ziyâde sevinirdiniz.

“İğne” Gazetesi

Selânik'de çıkıyor. Mizâh gazeteleri içinde yektâdır. Memleketimizde bundan başka edebî mizâh gazetesi göremiyoruz. 'Ömer Lutfî, Abdullah Feyzî Beyleri tebrîk ederiz.

Zulmet?

Mu'ârizalara hürmet, lâkaydlara merhamet!

Edebiyyât-ı İnsâniyye

Bu kitâb en yeni ve en müdekkik şâ'ir ve nâşirlerimizin şimdiye kadar asla düşünülmemiş ve yazılmamış mevzû'larından müteşekkildir. Birinci forması yakında çıkıyor. Görür görmez şaşırılmamak için kavâ'id-i esâsiyye-i müktesebenizi şimdiden unutmaya çalışınız!

“Hukûk-ı İbâd” Gazetesi

Manastırda intişâra başlayan bu refik-i muhteremimizi tebrîk ve muvaffakiyyetini temennî ederiz.

Hayât-ı Fikriyye

İnkılâbdan sonra neşrolunan kitâbların en ciddî ve fâ'idelisi şübhesiz bu eser-i nefisdir. Köprülüzâde Fu'âd Bey'i tebrîk etmek bizce bir vazîfedir.

‘Aşk Nedir?

Gayet müfid, gâyet ‘âlimâne yazılmış bir eserdir. Kâri’lerimize tavsiye ederiz. Tâbî’i Suhûlet Kütübhânesi sâhibi Leon Lutfi Efendî’dir.

Emniyyet Eczahânesi

Çenberlitaş, Vezirhân karşısında her türlü ma‘den suları, müstahzarât-ı ispençiyâre-i ‘Osmâniyye ve ecnebiyye bulunur. Reçetelerin fi‘âtı mu‘tedildir. İdrâr tahlîli de yapılır. Eczahâneye devâm eden etibbâdan Doktor Halîl Rif‘at Bey emrâz-ı cildiyyeyi, yeni ve eski bel soğukluğunu, idrâr darlığını ve bi’l-cümle mesâne hastalıklarını fennin gösterdiği son usûl üzere tedâvî eder. Ve sûtana nâmıyla evlere alınacak hizmetçi kızların emrâz-ı sâriyye ve efrenciyyeye musâb olub olmadığını kat‘i olarak beyân eder.

Büyük Ticârethânelerimiz

Nefis, metin eşyâ almak isteyenlerin âtideki ticârethânelere mürâca‘at etmeleri lâzımdır.

Şâmlı, Tiring, İştayn, Kânî İpekci, Mehpâre, Binbir Çeşid Mağazası, Selânik Bonmarşesi, Gözlükcü Yohan Paluka

Gazetemizin merkez-i tevzi‘i Bâbiâli Caddesinde Kâsım Efendî’nin Cem‘iyyet Kütübhânesi’yle Yorgi Efendî’nin dükkânıdır.

7.5. TENKÎD: SAYI-5 VE HEDİYE: SAYI-1

Numero: 5

Kâri'lerimize

İdârehânemiz Dîvân Yolu'nda Kurşunlu Han'dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Senelik abonesi otuz kuruştur. Eser lutfedenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lâzımdır. Dercedilen eserin mü'essirine o nüshadan i'tibâren gazetemiz, hediye olarak takdîm edilir. Konulmayanlar i'âde ve sebab-i te'hîrleri tenkîd tarzında sâhiblerine 'arz olunur.

TENKÎD 1326

Müdüri Mes'ul: Bezmî Nusret

Nüshası: Bir Kuruştur

Muhteviyât:

- “Yâdm”, Fâ'ik 'Âlî
- “Çiçek Tarlası”, Hüseyin Su'âd
- “Rübâb-ı Şikeste”, H. Nâzım
- “Osmânlı Edebiyyâtı”, [Ahmed Nebîl ve Bahâ Tevfik]
- “Edebî Fırtınalar”, Râ'if Necdet
- “Hoş Bir Sadâ”, 'Ömer Seyfeddîn
- “Cerîhalar”, Bezmî Nusret
- “İntikâda Dâ'ir”, [F. Sâcid]
- “Hayât”, 'Âlî Sühâ
- “Efsûnlu Bir Cenâh”, [Celîs]
- “Ey Vatan”, 'İlyâs Mâcid
- “Şebâb-ı Meftûr”, Filibeli Nizâmî
- “Melâl-i Rûhum”, [Medîha Güzîn]
- “Leyâl-i Âfileden”, [İsmâil Hâmî]
- “Nefhâ-i Tesliyyet”, [Hâşim Sâmi]
- “Âh, İntihâ”, Ahmed Kemâl

17 Hazîran 326

Cerîhalar –1–

Ben de azîz bir arkadaşım gibi makâleme kat'î zannettiğim bir tehevürî, bir prensib ile başlayacağım:

Çok ümîd edenler, ta'bîr-i digerle çok ümîde mâlik bulunanlar, şübhesiz en az mes'ûd, en az bahtiyâr olanlardır; her gün hattâ her sâ'at müte'addid emellerinin sükûtunu görmek felâketine, bedbahtîsine uğrarlar.

Ve şu nazariyye bizim için bir 'ameliyyedir; sekiz-on sene evvel neler ümîd ediyorduk: Vâsi', zî-hayât bir meşrûtiyyet, binlerce âsâr-ı nefise, yüzlerce pür-şî'r ü şeğaf risâle-i mevkûte... Dimâğlarımıza parlak, füsûnkâr hûlyâlar bahşeden birçok edîbler, birçok şâ'irlerimiz vardı, birçok nefis ve müstesnâ eserler okuyorduk. İnkâr edilemez ki tarz-ı tefekkürümüz doğru idi, haklı idik, yanılmıyorduk.

Fakat yanıldık, bir aksü'l-'âmel evet bir inkisâr-ı âmâl oldu; ekser-i ârzûlarımızın kefene sarılmış oldukları hâlde semâya çıktıklarını ve fezânın fûshat-i âbâd-ı bî-tenâhîsi içinde nâ-bûd olup gittiklerini gördük, görüyoruz. Artık semâ-yı şî'r ve edebimiz kara, mahûf bulutlarla mestûr...

Orada ne bir Cenâb ne bir Fikret ne bir Ra'ûf uçabiliyor, ne bir Câhid ne bir Hâlid Ziyâ ne de bir Hikmet...

Of, niçin böyle oldu, niçin böyle oluyor? İşte müşkül, müz'ic bir sû'âl, bir 'ukde... Bir 'ukde ki yaralarımızın tedâvîsi için bunu çözmeye, anlamaya, mümkün olduğu kadar teşrih etmeye ihtiyâcımız var. Şâyân-ı teşekkürdür ki yine bir edîbimiz yine bir üstâd-ı şî'r ve san'atımız, bir iltifâtnâmelerinde şu cerîhaların 'avâmilini kısmen göstermiş oluyorlar. Biz de [n.5, s.1] o mektûbu esâs tutarak mütâla'âtımızı mezcedeceğiz, sû'-i tefehhümün izâlesi için onu îcâb eden sebebi daha doğrusu esbâbı kaldırmaya çalışacağız.

Deniliyor ki, «Söndükleri î'lân edilen üdebâ-yı cedîdenin dediklerinin esbâb-ı sükûtlarını bilemem; bana gelince ilk aylarda kendimde bulduğum şevk ve tehâlükden bugün zerre kadar eser kalmadığını i'tirâf ederim. Edebiyyâta karşı bugünkü hâlet-i rûhiyyem lâkaydî hatta istikrâhtır.»

Ve bu pek ma'nîdâr, pek lutf-âgîn bir girîzgâhdır; târ-ı felâketimizi tehzîz ederek bize her şey'ini gösteriyor, her şey'ini ifhâm ediyor. Tamâmıyla anlıyoruz ki muhterem san'atkârımız 'alîl edebiyâtımızdan kat'-i ümîd etmiştir. Ona karşı büyük bir gayz, büyük bir hiss-i nefret bile duyuyor. Çünkü onun da «öldüğünü î'lân» etmişler çünkü onun da

rûh-ı şî'rine şî'riyyet-i rûhuna dokunmuşlar.

Lâkin Yârabdim, nasıl oluyor da 'ayni yerde 'ayn-ı muhît-i edebî dâhilinde bulunuyorken cereyânât-ı hâzırayı az çok ta'kîb etmişken bizim böyle semm-dâr bir vebâdan, zulmet-âver-i zehr-a-zehr bir tâ'ûndan haberimiz yok.

Fî'l-vâki' geçen sene Mehâsin gazetesinde «Üdebâ-yı mevcûdemizin ekserîsinin hakîkî edîbliklerinden şübheye sevk edecek bir suhûletle edebiyâyata ihânet edip...» cümlesini okuduğumuz gibi daha geçen gün de Servet-i Fünûn'da *Eskiler*'(?)in 'acizine hiçliklerine (!) dâ'ir bir iki makâle okuduk. Fakat üç dört kişinin kof iddi'âsıyla epeyce bir müddet ihsâs-ı hüsn eden sağlam bir mektebin yıkılabileceğini zannedecek kadar ma'sûm olmadığımızdan hiçbirine ehemmiyet vermedik hattâ vermeyecektik.

Zîrâ pek eskiden biliriz ki 'ilmî bir şey'i takdîr edememek cehâlete hâmlenilir. Lâkin edebiyâyatta öyle değildir; edebiyâtın hiss üzerine mebnî olması ve hayâtın muhît, ân terbî cihet ile tehâlûf etmesi, herkesin edebiyâyata karşı başka bir hiss, başka bir fikir beslemesini intâc etmiştir ve «Zevkî mertebesi, kıymeti şahsiyyete tâbî'dir.» (Ten)

Bununla berâber mâdemki şu dalâlat-ı fikriyye perestîş ettiğimiz birçok sîmâların infî'âlini müceb oluyor; artık bu çılgınlıkların önüne geçmenin, ortaya sürülen bu yanlış telakkîlere bir nihâyet vermek lâzım. Ve bir nihâyet verebilmek için de mes'eleyi mutlakâ tecrîd ile sû'âl tarzına koymak îcâb eder:

1 — Edebiyyât-ı Cedîde ölmüş müdür?

Şu sû'âle ilk cevâb veren Ahmed Hâşim Bey'i lutfen biraz dinleyelim:

«*Aşk-ı Memnû*'un intişârıyla kırk-elli sene için hikâyede şâyân-ı dikkat bir eser-i edebînin imkânsız bırakıldığına zâhib olanlar; *Rübâb-ı Şikeste* ile şî'r-i hakîkîye erişildiğini zannedenlerden daha az aldanıyorlardı.»

«Bu mecmû'a-i eş'ârın (ya'nî *Rübâb-ı Şikeste*'nin) renksizliğinden, ziyâsızlığından, cânsız duran hutût-ı muntazama-i hendesiyyesinden(!) yorulmamak kâbil değildi.»

Ve ben de 'ilâve edeyim: İhtimâl *Rübâb-ı Şikeste* son bir eser, son bir kelime-i san'at değildir, ihtimâl *Rübâb-ı Şikeste* âsâr-ı sâ'ireyi kitâbhânelere, kitâbhânelerin câmekânlarına hapsedtiren derecede hâkim-i hiss ve dimâğ değildir. [n.5, s, 2]

Fakat yazık ki bizim de eserlerimiz, beğenmediğimiz(!) o sistemin bir zeylinden, bir mâb'adından başka bir şey olamıyor ve mâdemki böyledir, mâdemki taklîd ediyoruz, takdîr etmiş, takdîr eyliyoruz demektir. O hâlde sâ'ir zevklerin kesret-i mevcûdiyyeti,

vahdet-i ictimâ' iyyeti zevk-ı şahsiyyetinden butlânı, 'adem-i isâbetini isbâta kâfidir. Artık hôdbînîden vazgeçmeli, nûr-ı hakîkati, hakikat-i nûr-â-nûru görmeliyiz. Bugünkü edebiyâtımızda bir kar' iyyet yoktur, bugünkü edebiyâtımızın kendisine mahsûs bir tarzı yoktur, bütün eserlerimiz mâzînidir, hâle 'â' iddir. Hepsinde de soğuk bir nefha-i sirkat duyuluyor. «Yine muzlim her yer/Yine deryâ ve kamer» (*Rûh-ı Bîkayd*) «Ey eski kamer, sen./Solgun yine cebhen!/Ey hasta kamer, gül./Rûhumdaki hisler/Yalnız senin âsûde ve fersûde nigâhınla biraz buldu tesellî/Lâkin yine ister/Senin kadar meşkûk, senin kadar hasta, /Fakat senin gibi her hissi bahşeden dilber/Vermeli bir ânına.../Öyle bir ânına.../Bir ânına isterim ki evet.» (Tahsîn Nâhid), «Âh gitmez mi hazz-ı sâkininiz,/Şimdi gözleriyle tâ öteden/Tâ öteden/Necm-i ervâhı da' vet eden/Bütün m'âbud pür-nûr ve hiddet-i rû' yâ/Ki câ-be-câ kapıyor bâb-ı va' dîni sâye.» (Ahmed Hâşim), «Kalbimde erir: Handelerin beste-i şûhu,/Eb'âd-ı leyâlin negamât-leb-i rûhu.. /Bir sâye-i râkid gibi, bir iz gibi birden,/Ben sanki silinmiş gibiyim cebhe-i şebden/Rû' yâ-yı hafâyâ ile nisyân ile, her dem/Mes'ûd ve mu'azzez kalabilsem, ölebilsen.» (Mehmed Behcet) gibi yâveleri yazmaktan Hâlid Ziyâ'yı beğenmezken, «...böyle yekdigerini ta'kîb eden katarât, gâh şedîd bir tehevvrle ziyâdeleşerek, ba'zân bir nefsi ta'b ve fûtûrta kesb-i sükûn ederek düşüyor...Ve câmlar üzerinde birbirini kovalayan şeffâf kürecikler şeklinde tevâlî ediyorlardı. «Ve kafalardan geçenler, şemsiyyelerinin altında garîb vaz' iyyetlerle ötede beride teşekkül eden mini mini göllerden ve ayakları altına doğru gelen nehriciklerden atlayarak kaldırımlar üzerinde sür'atli adımlarla yürüyorlar ve başlarını kamçılaman bu tûfân-ı muvakkitten kurtulmak için 'âdetâ koşuyorlardı.» (Cemil Süleymân) tarzındaki taklîdâtı ortaya saçmaktan utanmalı, «Değil mihr ü beyâz-ı subh âfakta seyr için sakfın/Felek başkaldırınca hâke düştü tâc ü destârı» beyti iki buçuk 'asırdan beri hâfıza-ârâ iken «Duyulan bir ölüm ve bir [n]isyân / Şimdi her şeyde muzlim ve sâkin /Ve ölen bir âlihenin gökten/O mükedder zalâm-ı ufka düşen/Tâc-ı hûnînidir kamer gûyâ.» (Hamdullah Subhî) şeklindeki sirkat-i şî'riyyeyi meydân-ı matbû'âta koymaktan sıkılmamız. Bunlar birer şeyndir, istikbâlin pâk nâsiyyesini göremeyecektir. Bunlardan bir inkılâb-ı ümîd etmek gülüncüdür, vâsi' mikdârda bir ma'sûmiyyettir; 'Âdetâ bir rub'-i 'asır evvel iktisâ edilen bir nev'-i elbiseyi biraz yıkararak, biraz ütöleterek, yeni bir modanın, yeni bir şûbe-i zevkin meydâna çıkarılmasını istemektir.

Edebiyyâta inkılâb vücûda getirebilecek eserler başka şerâ'it dâhilinde vücûd bulur. [n.5, s.3] San'atı, bu 'asr-ı zevkî itmâm etmek için parlak, câzibedâr bir üslûb kifâyet etmez. Mü'ellifte kavî bir endîşe-i san'atın, ihtiyâcât-ı hâzıra-i edebiyeye derîn bir

vukûf[un], esaslı bir mümtâziyyet-i â[ş]inâ' iyyenin [?] bulunması şarttır.

Şimdilik bu ârzûnun serâb-ı ihtirâsından uzaklaşarak, ikinci sû'âle, bahsimizin diğer safha-i mü'ellimesine geçebiliriz:

2 — Üdebâ-yı Cedîde hakîkten sönmüş müdür?

Yine Servet-i Fünûn'un hırçım, 'asabî sâhifelerine müraca'ât ediyorum. Numero 983:

«Garîb bir i'tiyâdla hâlâ Edebiyyât-ı Cedîde nâmı verilen edebiyât-ı sâbika 'Osmânî edebiyâtının râh-ı tekâmülünde bir merhale ve şimdi ebkemiyyet-i ma'nîdârlarıyla müzenin gölgeli kulvarlarındaki âbidât-ı 'atıkayı hatırlatan üdebâ-yı cedîdede o merhale-i şî'r ve hûlyânın –kim bilir belki de şâyân-ı dikkat– müterennimleriydi.»

«Hâdisât-ı meşhûdenin bize bahşettiği bir itmi'nân-ı nâm ile artık nesl-i sâbıkın ufûlüne, kullandıkları lisânın 'adem-i kifâyetine kat'ıyyen kâ'il olduğumuz bu dakîka-i iftirâk, bize edebiyâta büyük ve kat'î bir teceddüdün lüzûmunu ihsâs ediyor.» (Köprülüzâde Fû'âd)

Fû'âd Bey beni 'afv etsin. Şu parlak ve mutantan cümleleri o kadar hâyîde, o kadar 'umûmîdir ki her zamân, her devir için müte'addid def'alar söylenmiş ve söylenebilir. Bir dürr-i Kemâl, 'İrfân Paşa'ya böyle demişti, üdebâ-yı cedîdede Mu'allim Nâcî tarafdârlarına 'aynî sözleri, 'aynî nakarâtı tekrâr ettiler. Çünkü her şey hareketle vücûd bulur ve her hareket bir tebeddül-i icrâ eder. Lâyetegayyer bir meslek mevcûd değildir. Her istihâlenin kendisine mahsûs bir tarz-ı beyânı, her devrin kendisine mahsûs bir mızrâb-ı mu'ciz şî'r ve belâgati vardır. Kalb-i 'umûmî-yi kâ'inât dâ'imâ bize muhtelif neşîdeler terennüm eder.

Fakat ma'te'essüf ki şimdiki hâlde bu mühim ihtilâf yalnız 'indî mütâla'atta yer bulabiliyor. Nesl-i âhirin kâffe-i âsârında 'aynî kırık, hasta(!) organûnun ma'lûl(!) nağmeleri sîmâh-ı hiss ve hayâlimize vuruyor. Oradan uzaklaşıyor, yine «eskiler»in (!) mizmâr-ı san'atına doğru koşuyor, yanaşılıyor. Binâ'en'aleyh zamânı taksîm edemeyeceğiz. Çünkü onlara –dikkat isteriz– «ihtiyâcımız» vardır. Ve onlar ölmemiştir. Çünkü bizim gibi gençtirler, çünkü bizden ziyâde sağlam, bizden ziyâde cevvaldirler.

Kânûn-ı medenî bile gâ'ibde bulunanların taksîm-i vereselerine doksan sene geçmesini geçmesini şart koşuyor. Biz ise ne çabuk hükm-i i'dâmı verdik. Jan Jak Ruso «Kemâlât-ı 'ilmiyye, fezâ'il-i ahlâkiyyeyi mahveder.» nâmındaki eseri yazdıktan sonra

uzun bir vakfe-i tahrîr yaşadı. Lakin ölmedi; bi'l-âhere yine bir neyyîr-i tâb-dâr, yine feyz-a-feyz bir menba'-i 'irfân kesildi.

Daha geçen gün, mütefekkir 'bir şâ'irimiz H. Nâzım Bey bize diyordu ki:

«Siyâsiyyâtta, edebiyâtta, ulûm ve fûnûnda ne kadar dâhîler gelmiştir ki ızhâr etmek istedikleri telakkiyyât ve hisiyâtın mensûb oldukları kavim ve zamâna 'adem-i tevâfukî sebebiyle cenîn-i sâkit olmaktan kurtulamamışlardır. Ba'zıları da hayât-ı mâddiyyelerini her türlü mihen ve mezâhim içinde sürükleyerek in'idâm ettikten birkaç 'asır sonra diger bir hayât-ı ma'neviyyeye mazhâriyyetle âsâr-ı fa'aliyyet-i dimâğîyyelerini ancak o zamân bast ve neşredebildiler.» [n.5, s.3]

«Kısaca bir şey söylemek lâzımsa diyebiliriz ki dehâ bir şerâredir. Toprak yığımına tesâdüf ederse intifâya mahkûm olur fakat barut kümesine düşünce dalgaları, taşları parçalamak kaderini ızhâr eder. Nasıl şerârenin eseri iltihâk ettiği cisme göre muhâlif ise dehânın eseri de tesâdüf eylediği muhît ile mütenâsibdir.»

«Edebiyyât ile temâyüz eden bütün dühât ve hüner-verânın ancak hissiyyât-ı muhîte göre ızhâr-ı âsâr edebileceklerinde tereddüde mahal kalmaz. Hülâsâ mâddiyyât için muhtelif iklîmler olduğu gibi ma'neviyyâtın da iklîm-i muhtelif-i mahsûsası bulunduğuna kâ'il olmak zarûrîdir.»

H. Nâzım Bey'in sözleri gâyet mücez, gâyet sarîh olduğu cihetle fazla izâhâta lüzûm görmeden, bahsimize devâm edilebilir.

İyice bilmeliyiz ki üdebâ-yı cedîdenin «öldüklerini i'lân» etmekle bir şey kazanmış olmuyoruz. Bi'l-'akis pek çok gâ'ib ediliyor, memleket gâ'ib ediyor. Biz okunmuyoruz. Onlar da yazmıyor. Edebiyyât öldürülüyor, edebiyât kan ağlıyor. [n.5, s.4] Ve buna sebep olanları çirkin bir sıfatla tavsîf etmek istemem. Zira tamâmıyla emînim ki başta 'arz ettiğim kânûna tâbi' olmuşlardır: Müte'essîrdirler, bir hâlet-i hissîyye yaşıyorlar. Hayât ise 'akıl ve mantıka galebe ediyor. Kat'î bir hüküm verebilmek için daha serîn düşünmeleri, hissdan ziyâde dimâğa tâbi' olmaları lâzımdır. Böyle yapılırsa zannederim ki hasta, 'âciz bir [a]damın elindeki paslı, tozlu, bozulmuş rovelverinden tehavvül, ihtilâl gelebileceği de ma'lûm olmuş olur.

'Aynî zamânda üdebâ-yı cedîdeyi de haklı göremem. Haklarında yazılan şeyler sükûnetlerine sebep olamaz. Bunlar bir netîce-i ictihâd değildir. Bunlar şerâ'it-i ictihâdı câmi' değildir. Bunlar bütün şebâb-ı mütefekkirin, bütün 'atşâ-yı şî'r ve edebin tercümânı, ifâdesi değildir. Bunlara karşı gülünür, bunlarla ancak eğlenilir.

Resmî bir makâmın büyük, 'âlî-cenâb bir üstâdımıza, Doktor 'Abdullah Cevdet'e revâ gördüğü mu'amele-i hak-şikenâne hatırlanmalıdır. O şâ'ir-i insâniyyet müte'essir olmadı, me'yûs olmadı, o kadar ki yine her hafta Tenkîd'in kadir-şinâs sûtûnlarını tezyîn ediyor. Zîrâ şu millet için, şu mukaddes yerler için çalışmaya, çarpışmaya, galebe etmeye karâr vermiştir. «Hakîkî bir san'atkâr, san'at için her şey'e tahammül edendir.» (Katul Mendes)¹⁸⁵

Bezmî Nusret

Çiçek Tarlası

–Genc Şa'irlere–

Şinyonlu, ipek dalgalı bir kâfile-i nâz

Sahrâ-yı hayâlimde serâb açtı göründü;

Lerzân u münevver, kimi mahzûn kimi tannâz

Pişimde birer hâtıra-i 'aşka büründü.

Gül-bûseleri 'ömr-i şebâbımda müseccel,

Rûhum bu çiçek tarlasının seyrine daldı;

Nergisleri, hercâyîleri kokladı evvel

Şebbûları, sünbülleri hep sonraya kaldı.

Ey kâfile-i hüsn, o kadar geçme çabuk, dur!

Rûhum bu çiçek tarlasının seyrine dalsın

Şinyon demetinden yine bir goncayı çalsın.

Yok, durma, geç ey kâfile efrâdını koşdur

Zîrâ kuruduk — ben ve gönül — sendeki güller

Nîsân-ı şebâbetle gönül yağmuru ister.

30 Mayıs 326/Hüseyin Su'âd

¹⁸⁵ Catulle Mendés (1841-1909); Fransız şair ve yazar.

Mehmed Ra'uf Beyefendinin mektûblarını lâyıkıyla teşrîh etmek ârzûsunda bulunduğumuzdan mütâla'ât-ı 'âcizânemiz birkaç nüsha daha devâm edecektir.

Li-muharririh

'Osmânlı Edebiyyâtı

Edebiyyât nedir? – Bizde telakkîsi, te'sîrleri – Dünküler, bugünküler – Edebiyyât bâdî-yi izmihlâldir. – En büyük maraz, şübhesiz edebiyât! – Edebiyyâtta gâye nedir?

2

Edebiyyâtın ne büyük bir maraz olduğunu anladıktan sonra ta'rîflerini saymayı; burada edebiyât hazdır yâhûd edebiyât mevcûdiyyet-i hissiyyemizde bir heyecân-ı bedî'î hâsıl eden eserlerdir; gibi 'umûmî ve boş ta'bîrler kullanmayı fazla buluyoruz. Vâkî'â edebiyât hazdır, çünkü bir marazdır, bir hâl-i marazî ve ıztırâfîdir, ıztırâfî olan şeyler bizde ihtiyâc tevlîd ederler ve ihtiyâcâtımızın teskîni hazdır, bunu aslâ sa'detle ve mes'ûd olmakla karıştırmamalı. İşte bu hazz bir netîce-i maraz olduğu için terk edilemez ve biz sersem oluruz. Sersemlikle de edebiyât ta'rîf edilmiş olmaz. Binâ'en'aleyh fikrimiz ancak makâlenin hey'et-i mecmû'asından anlaşılabilir. Şimdi biz edebiyâtın «bilinmek istenilmeyen» gâyesinden bahsedeceğiz. Edebiyyât bugün mâdemki bir meslek addediliyor; herhâlde bunun bir gâyesi olmak lâzım. Böyle düşünülüyorsa edebiyâtı «meslek» tanıyanlara ve bunun için üşenmeden, yorulmadan edebiyât kitâbları ve ta'rîfleri yazanlara «meslek»lerinin boşluklarını üretmek için bir «gâye» aramalarına hak veririz. Fakat onlara acıyarak, onları şâyân-ı merhamet bularak... Edebiyyât bir meslek değildir... Demek istemiyoruz. Bir meslektir. Fakat «meslek» kelimesinden mutlaka fâ'ideli, iyi bir şeydir yâhûd iyi bir yola sapmıştır, ma'nâsı çıkmaz. [n.5, s.5] Edebiyyât bir meslektir, fakat her hâlde dâ'imâ hakîkatî anlamaya çalışan zevâtın ekseriyet ve muvaffakiyyet kazandıkları vakit sükût edecek bir meslek.... Bunu geçen makâlemizde söyledik. Fakat edebiyâta bugün mâdemki büyük bir ehemmiyet atfediliyor ve edebiyâtta zevk vardır; herhâlde buna bir gâye takmak ma'te'essüf bizim için de zarûrîdir. Edebiyyâtta gâye, her şey'in gâyesi gibi 'ayn-ı gâyedir: Şöhret, muhterem olmak. Biz emîniz ki bir edîb, bir şâ'ir yazdığı bir parçayı mutlakâ kendisine bir menfa'at, bir menfa'at-i şöhret te'mîn etmek için yazar. Kat'iyen halka bir menfa'at te'mîn etmeyi düşünmez. Yazmak onun için bir ihtiyâcdır, bir hûdbînî ihtiyâcdır. «Yazıyorum, herkesin yapamadığı bir şey'i işte ben yapıyorum» diyebilmek ihtiyâcdır.

Bize yazdıklarını yalnız kendisi için yazan; onları kimseye göstermeyen,

duyurmayan bir şâ'ir gösterebilir misiniz? Tab'î hâyır. Herkes mutlaka okutmak için yazar ve onları neşretmek mutlakâ büyük bir ârzûsudur. Binâ'en'aleyh biz edebiyâtta gâye olarak ne «san'at, san'at için» diyeceğiz ne de «san'at müfid olmalıdır» nazariyyesini kabûl edeceğiz. Hattâ mütefekkir bir zâtın geçenlerde dediği gibi «San'at-ı şî'r, ancak hayâlî fikir ile fikrî fi'l ile ikmâl ederse büyüktür.» diyeceğiz. Biz edebiyâtta gâye yalnız, yalnız şöhet; muharririn bir şöhet-i şahsiyye te'mîn edebilmesidir; diyeceğiz...

Burada bize bir î'tirâz vârid olabilir. Birimiz bu î'tirâza ilk makâlemiz neşrolunmadan evvel edebiyâtın daha pek 'acemîsi olan nesl-i hâzır marîzlerinden ve edebiyât mu'allimlerinden biri tarafından hedef olmuştu: Mütâla'anız vâkı'â doğru fakat her edîbin mutlakâ te'mîn-i şöhetinden başka bir gâyesi daha vardır ki o da kendisinin ictihâdıdır. Eserini neşrettirmekle 'ayn-i zamânda fikrini, ictihâdını ortaya kor, onu kabûl ettirmek ârzûsundadır. 'Ayn-i zamânda o maksadına, o husûsî gâyeye vusûl emelindedir. İşte meselâ gâyet güzel yazılmış bir şî'r. Fakat muharrir buraya bir hakikat, bir fikir yazmıştır ve kabûl ettirmek için neşrediyor... Ne kadar yanlış... Bu hatânın te'mîni için şimdi edebiyâtı ve mâdemki edebiyât şî'rden 'ibârettir, şî'ri îzâh edelim: Şî'r, mutlakâ hassâsiyyet ve hayâldir. Şâ'ir yazdığı şey'e mutlakâ kendi rûhundan ya'nî hassâsiyyet ve hayâlden, san'atından bir şey 'ilâve etmiştir. Daha doğrusu şî'r, kendimize göre «hiss» ederek ya'nî kendimize mahsûs bir sûrette «telakkî» ederek yazmaktır. Ve her «telakkî» bizim hayâlimizden, hassâsiyyetimizden doğar. Hâlbuki «hakikat» hassâsiyyet ve hayâlden pek çok uzaktır; hakikat; tefekkür ve muhâkemededen doğar. İnsân ise hassâsiyyete mağlûb olduğu vakit şâ'irdir, muhâkemesine, tefekkürüne tâbî' olduğu vakit mütefekkiridir. Edîb değildir. Binâ'en'aleyh bir eser «hakikat» olunca o makâledir, fikirdir. Ve şî'r olamaz. Bir eser ancak hassâsiyyet ve hayâlin güzel bulunmuş, [n.5, s.6] mütenâsib ve tannân kelimelerle âhenkdâr 'ibârelerle tasvîr edildiği vakit şî'rdir. Ciddî bir eser, bir makâle hiçbir zamân bizde bir hazz peydâ etmez. Meşhûr ta'bîr ile onda «heyecân-ı bedâ'yi!» bulamayız. Vâkı'â müfid bir makâle okuduğumuz vakit husûsî bir meserret hissederiz fakat bu meserreti «hazz» ile tercüme etmeyelim. Bu memnûniyyet bir şeyi öğrendiğimiz içündür; onu okumamış olanlardan, bilmeyenlerden fazla bir şeyi bildiğimiz içündür ya'nî bir hôdbînî netîcesidir. İyi bir şî'r dâ'imâ bize bir zevk verir çünkü orada bir şâ'irin tarz-ı telâkkîsini, hassâsiyyet ve hayâlini görüyoruz ve hassâsiyyet-i merâk olduğu için biz de o maraza esîr olmaktan korunulamıyoruz, hassâs oluyoruz. İşte o hassâsiyyet bize bir hazz te'mîn eder. Çünkü bizi aldatır, avutur, uyutur, gaşyeder. İşte makâle ve şî'r... Binâ'en'aleyh biraz evvel hâtıra gelebileceğini söylediğimiz î'tirâz yanlıştır, boştur. Şâ'ir

eğer şi'riyle bize fikrini, ictihâdını kabûl ettirmek istiyorsa şi'r yazmamıştır. Bize bir makâle yazmıştır, bir fikir söylemiştir. şu kadar ki bu fikri müzeyyen ve sehâr 'ibârelerle süslemiş; kulağa hoş gelen bir kâfiyye ve vezne sokmuştur. Hâlbuki üslûbun şi'r olabilmesi ancak hassâsiyyet ve hayâle tercümân olmasıyladır...

Binâ'en'aleyh edebiyât için ortada bir gâye kalıyor: San'at göstermek. Ya'nî «yazıyorum» demek, ismini tanıtmak; yalnız bu, şöhret... Fakat zavallı şâ'ir öbür taraftan düşünemez ki bu şöhret ve şâ'irlik onun için asla bir meziyyet değildir. Ve eserini okuyanlar ancak «Oo... güzel yazmış, bravo!» demek lutfunu esirgemiyor, lâkin bu kadar fâ'idesiz bir selâm-ı takdîr yollamakla iktifâ ediyorlar. Ona, o zavallı marîz şâ'ire ancak «kendilerinin yapamadığı bir şey'i yaptığı» için hürmet ediyorlar. Lâkin bütün bu hürmetler, bütün bu takdîrler 'acabâ şâ'ire ne hediye ediyor? Sadece bir şöhret; kuru, boş, fâ'idesiz bir şöhret değil mi? şimdi düşününüz, bir dimâğ ki ancak fâ'idesiz bir şöhret için çalışıyor, üzülüyor, eziliyor; bedbîn oluyor, acılanıyor...

O hâlde şimdi asıl fikrimizi söyleyelim: Edebiyyâtın gâyesi hîçtir, hîç'i mutlakdır.....demeyeceğiz. Edebiyyâtın gâyesi hodbînî; derin, ekserya fâ'idesiz bir hodbînîdir. Ve edebiyâtta zevk ancak bu hodbînîden 'ibârettir...

O hâlde edebiyâtın âtisini ta'yîn edebilmek ve onun istikbâlde nasıl bir şekil alacağını öğrenmek için en evvel mütâla'ası lâzım gelen şey hassâsiyyet ve hodbînînin alacağı şekildir, bu şeklin teferru'ât ve tezâhürâtıdır. Ya'nî «cereyân-ı edebî»de bulunmak isteyen ve eskimeyeceğini tahayyül eden bir şâ'ir her hâlde hodbînî-yi zâtiyyesini ve hodbînî-yi 'umûmîyi nazar-ı i'tibâra almalı, katlanmasını, uymasını fakat 'ale'l-ekser «karşı koyabilmesini» öğrenmelidir.

Bahâ Tefîk – Ahmed Nebîl [n.5, s.7]

Yâdm

Sessiz akşâmları ıssız geceler

Böyle ta'kîb ederek gittikçe,

Derd-i hicrân ile âlâm-ı seher

Beni bî-tâb u harâb ettikçe,

Kûh u sahrâda şu 'â'ât-ı seher
Hissiz, efsürde sönüp bittikçe,
Lebb-i şî'rimde şikâ-yât-ı kader
Hilkatin rûhunu incittikçe

Göklerin sîne-i esrârından
–Peyk-rahmet gibi– her şâm u seher
Ufk-ı hûlyâya doğup göz kırpan
Necm-i sevdâ gibi mûnis, dilber

O zamân kevkeb-i devr-i yâdın
Rûh-ı bî-çâremi tatyîbe gelir..
Yâd-ı pür-şefkat ve şî'r-i âbâdın

Bu sefâletde, bu gurbette bana
Kudret-i fâtıranın, müstesnâ
Bir tesellî-yi rahîmânesidir

Fâ'ik 'Âlî

Rübâb-ı Şikeste

Şî'r bütün sanâyî', bütün ma'lûmât-ı beşeriyye gibi tabî'atdan istinbât olunur; tabî'at şî'rin hazîne-i intihâ nâ-pezîridir. Yalnız tahtü'l- arz-ı mevcûd olan ma'denlerin evvelâ buldukları ku'ûr-ı mechûliyyetinden çıkarılarak sonra tecrîd ve tasfiyye edilerek istifâdegâh-ı insâniyyete girebilmesi için lutf-ı tabî'ata fikr-i beşerin ilhâkı nasıl lâzım ise tabî'atta meknûz olan şî'rin de üzerindeki ridâ-yı mâddîyat sıyrılarak, haşviyyât bir taraf olunarak bir cevher-i sâf hâlinde enzâr-ı istifâdeye konulabilmesi için mehâsin-i tabî'ata mahîle-i beşerin inzimâmı öyle meşrûtdur. [n.5, s.7] Hasîse-i şâ'iriyetle mecbûl olanlar başkalarının nihâyet bir letâfet-i mühimme hissedebildikleri yerlerde bir cevher-i şî'r keşfederler. Bunu bulmak bâ'zân pek büyük ta'mîk-i nazara mütevakkıftır; ekseriyâ

cevherin kıymeti bu ta'mîkin kuvvetiyle mütenâsib olur. Bunun için şâ'irler meftûr oldukları hiss ve hayâlin 'umk-ı nüfûzu tesbîtinde kesb-i ehemmiyyet ederler hattâ dehâ denilen hâssa-i müstesnâ infâz-ı nazarda kuvve-i 'uzmâ-yı nâdire ile mütemâyizdir.

Eşyâ ve hâdisât-ı tabî'iyenin ta'mîk ve tecrîd ma'nâsıyla keşfolunan bu cevher, şi'rin mevzû'udur. Cevâhir-i ma'denîye celb-i nazar, cezb-i kulûb edebilmek için erbâb-ı san'atın lutf-i mahâretine muhtâc olmadığı gibi cevher-i şi'rde enzâr-ı 'âmmede hiss-i telâkkî ve kabûle kesb-i mazhâriyyet etmek için mecâzât ile âhenk ve elfâz ile işlenmelidir; buna da şi'rin üslûbu, tavr-ı ifâdesi derler.

Demek ki şi'rde de bir mevzû', bir üslûb, bir tavr-ı ifâde vardır; bir şi'rin ta'yîn-i mâhiyyeti evvelâ mevzû'unun sonra üslûbunun daha sonra tavr-ı ifâdesinin tedkîkine vâbestedir. Biz de *Rübâb-ı Şikeste*'yi bu üç nokta-i nazarla tedkîk ettik.

Mevzû'u, üslûbu, tavr-ı ifâdesi i'tibâriyle evvelâ *Lâ Dans Serpantin, Sûs, Zerrîşte, Heykel-i Sa'y, Şehâdlikte, Yârin, Verin Zavallılara* 'unvânlı şi'rlere sonra birkaç parça şi'r daha sonra diğerleri geliyor. Bunları sıra ile okuyalım:

Lâ Dans Serpantin 'unvânlı şi'r bu nâm ile ma'rûf olan oyunu tasvîr için yazılmış. Şâ'ir bu oyunun temâşâsından hâsıl ettiği te'sîri kemâl ü vuzûh ve muvaffakiyyetle zihn-i kâri'e ilkâ ediyor. Demek ki şi'rin mevzû'u kusursuz, üslûbu da mevzû'a en yakışacak sûrette münevver, mütelevvin, latîf, tavr-ı ifâdesi de üslûbu gibi şûh, oynak, hafif; kelimeler güzel, terkîbler parlak, vezn muvâfık, âhenk cûş-a-cûş... İşte şi'ri baştan aşağıya okuyacağız:

Mahmûr ve müzehher, mütevellin, mütenevvir,

Bir fecr-i bahârî gibi zulmetler içinden

Reyyân-ı tebessüm doğuyor; şimdi mu'ayyen

Bir şekl-i sehâbîde melekler gibi tâ'ir,

Şimdi buraya kadar sahnede oynamaya hazırlanmış bir vücûdu gözümüzün önünde görüyoruz.

Derken mütegayyîr,

Bin hey'ete birden giriyor, berk-i hurâmî

Hatfeyliyor enzâr-ı heves-dâr-ı garâmı.

parçasını okurken «derken mütegayyîr» mütezâdî tahavvülde sür'ati bize o kadar kuvvet ve şiddetle anlatıyor ki veznin bu lutfunu başka bir şeyle telâfi etmek belki de imkânsızdır. Devâm ediyoruz:

San'at sarı, mor, penbe, yeşil, kırmızı, mâ'î

Elvân-ı ziyâ'iyeye bir kudret-i cevelân

Bahşeyleyerek, hepsi perîler gibi mahfî,

Mahfî ve sükûnetli adımlarla şitâbân,

Etrâfını birden sarıyorlar; o semâ'î

Bir tûde-i ezhâr-ı muhayyel gibi lertzân,

Lertzân ve perîşân dönüyor... Bir şeb-i sâfî

Tenvîr ediyor sanki bir âvize-i raksân

[n.5, s.8]

Ba'zân sönecekmiş, bitecekmiş gibi nâçâr

Meyyâl-i tefekkür, mütereddid, süzülürken

Bir darbe-i şehbâl ile bir hamlede birden

Tecdîd-i hayât eyleyerek, 'aşk-ı füsûnkâr

Şeklinde bedîdâr,

Bin şî'r ile tehziz ediyor kalb ü hayâlî

Her cilve-i nâzendesi, her cünbüş-i bâli

Ba'zan kocaman bir kelebektir ki müzehheb

Pervâz-ı hamûşânesi birlikte sürükler

Enzâr-ı temâşânızı; ba'zan da mutarrâ

Bir zanbaka benzer ki değildir mutasavver

Bir mislini görmek şu tabî'atta, mükevkeb

Tirâje-nümâ... Hem bu güzellekle berâber

Yapraklarının lerziş-i mestinde hüveydâ

Bir çehre-i pür-va'd-i emel, çehre-i dilber

Bu kıt'alarda yalnız san'attan «kudret-i cevelân» alan «elvân-ı ziyâ'iyeye» nin mahfi ve sükûnetli adımlarla şitâbân olması hayâlini, «sâfi» mef'ûlüyle «mahfi» kelimesinin takfiyyesini hoş göremiyoruz fakat şi'r o kadar cûşân ve raksân bir âheng-i münevverle oynuyor, koşuyor ki muhayyilemiz bu ufak tereddüdü derhâl terk ederek yine hayâl-i şi'ri kucaklıyor. Sonra:

Ey sihr-i nazar-perver-i san'at! Mütenevvir

Bir fecr-i bahârî gibi zulmetler içinden

Doğdun, yine zulmetlere döndür; ebediyyen

Fikrimde seher-hîz olacaktır sana dâ'ir

Bir leyl-i serâ'ir;

Bir leyl-i serâ'ir ki bütün şûh u mülevven

Güllerle, güneşlerle, emellerle müzeyyen!..

kıt'asını okuyub bitirince şûh, latîf bir dilber-i müstesnâya sarılarak serî', gâyet serî' bir raks-ı şegaf-âgîn ile mest ve meclûb düşüyoruz, o leyl-i serâ'irin bizim fikrimizde de seher-hîz olacağına inanıyoruz.

Süs 'unvanlı şi'rin mevzû'usunun insanlara ekseryâ sebep-i mesâ'ib olan letâfet-i ca'liyyesini izhâr etmekten 'ibâret. Mevzû' velev ayrı ayrı aksâmı i'tibârıyla olsun, zihn-i şâ'irde vuzûh ile mevcûd ki ezhâr-ı kârî'îne de öylece intikâl ediyor. Bu şi'rde *La Dans Serpantin*'de gördüğümüz temâdî-yi hayâl yok. Şâ'ir bir hayâlden başka bir hayâle sığıyor; diğeri bir mevzû' için en büyük nakîsa olacağında şübhe edilemeyen bu 'adem-i irtibât burada *Süs*'ün tannâz ve cevval tabî'atına bir timsâl gibi oluyor da kâr'înin hiss-i telâkkîsine bile mu'âvenet ediyor. Ma'mâfih belki lüzûmundan fazla görülebilecek olan o hitâbların bir kısmını tayy edivermekle kuvvet-i şi'rden çok bir şey eksilmiş olmuyor; şi're

Bir hüsn-i mükemmel gibi herkes sana 'âşık

Herkes sana meczûb

Herkes sana müştâk

beytinden başlamak da okuyanların zihinlerine, birbirinden aç çok mütefâvık birtakım

hayâller istilâ etmeden evvel, hayâl-i asliyyeyi 'aksettirmenin fâ'idesi var, mahzûru yok. Şi'rin üslûbuna gelince:

Ey nehr-i mutalsam ki uçar mevcelerinden

En rûh-firîb, en güzel, en şûh u münevver

Bir bûsiş-i nefrîn.

beyti gibi gâyet parlak, mükemmel, muvaffak mecâzlar da vardır: [n.5, s.9]

Ey gâze-i sehâr-ı harem-pûş! Güzelsin

Lâkin mütegayyîr

Bir kız gibi, heyhât!

Ey mevc-i safâ! Rûha keş-efşân-ı emelsin.

Gösterdiğin ahlâm-ı şegaf muğfil ü müskir,

Ey nevm-i huzûzât!

kıt'ası gibi ehemmiyetsiz sözler de...

Bir de insân şiddetli bir ziyâyâ meselâ güneşe baktıktan sonra kuvveti az olan ziyâları zulmete benzettiği, pek tatlı bir şeyi yedikten sonra tadı az olan şeylerin ta'mını anlayamadığı, ağır bir cisim kaldırdıktan sonra hafif şeylerin derece-i sıkletini takdîr edemediği, şedîd bir kokudan sonra ince şemeleri duyamadığı, büyük gürültülerden sonra ufak sesleri hissedemediği gibi zihinde parlak, ağır, kuvvetli bir fikirden bir hayâlden sonra hafif, cansız efkâr ve hayâlâtı ehemmiyet-i asliyyesiyle telakkî ederiz. Şâ'irler, münşiler mecâzâtı bu kâ'ide-i tab'îyyenin îcâbına tevfiik etmelidirler. İşte *Sûs* manzûmesi bu nokta-i nazarla ziyâde nakîsadâr. Yoksa veznin muvaffakiyyeti, şi'rin âhengi, kâfiyyeleri, tavr-ı ifâdesi mükemmel mükemmel elfâz ve terâkîbi kâmilân müntahab. Güzel bir şi'r.

Zerrişte şimdi okuduğumuz iki şi'rdin bütün bütün başka. Fakat yinde güzel yine mükemmel bir şi'r. Evvelâ mevzû' vâzih ve tam olarak tasavvur edilmiş. Üslûbu mevzû' uyla mütenâsib, sâde, tavr-ı ifâdesi üslûbuna muvâfik, tabî'î ve selîs:

Yaz 'aşkına dâ'ir dediniz... İşte: –Çocukken

Gâyet afacan bir kedi sevdim ki elimden

Bir lahzâ bırakmazdım; uyurken kucağımda

Rûhumdaki şefkat

Hep üstüne titrer; gece ba'zân yatağında

Birlikte uyurduk. Bırakıp mektebe gitsem

Dil-tengî-yi hasret

Mutlak beni râhatsız eder, «Hey koca sersem!»

Tevbîhî tokatlarla gürülderdi başımda

Ben, 'âşık-ı şeydâ,

Her kahra tahammülle severdim... O yaşında

Sevmekteki te'sîr ü tesellîyi bilirdim.

Herkes gibi, hattâ

Ba'zân da sebebsizce olurum müte'ellim...

İşte şâ'ir buraya kadar en tab'î en selîs bir üslûb-ı beyân ile kedisine muhabbetin derecesini, kendisinin ahvâl-i rûhiyyesini bize anlattıktan sonra:

Zerrişte – Bu ismiydi onun – sanki haber-dâr

Mahfî kederimden,

Yaltaklanır, atlar, sürünür, okşanır, okşar

Tatyîbime elbette o gün çâre bulurdu;

Lakin üzerimden

Bir kere o hüzn oldu mu zâ'il, kurulurdu:

«Sâyemde bu neş'en» demek ister gibi mağrûr,

Mağrûr ve muhakkur

Başlardı vefâsızlığa, ben 'âciz ve meshûr.

Her türlü huzûzâtına, her keyfine tâb'i:

Ba'zan mütehayyir

Ba'zân mütehakkim, yine 'âciz, yine kâni'

En şübheli bir meylini görsem inanırdım.

Bî-çâreliğimden

Hep tırmalanır, tırmalanır, tırmalanırdım!

Kıt'alarında Zerrîşte ile aralarındaki münâsebeti ta'rîf etmiş. Üslûbda lüzûmsuz bir san'at, ifâdede «meshûr»dan başka fazla bir kelime yok. Bir üslûb-ı beyân ki latîf bir âheng-i selâsetle akıyor. [n.5, s.10]

Bir mısra'ında muzârî'lerin te'akubu şî're sâkin bir cereyân-ı tabî'î vermiş. Kedinin cefâkârlığını göstermek için «*mağrûr, mağrûr ve muhakkur*» tekrârı ifâdeye tam mahallinde kuvvet bahşetmiş. Son mısra'ındaki tekrâr yukarıdan beri hikâye edilen hâlin öylece devâm ettiğini en mü'essir, en mücehhiz sûrette anlatıyor. Sonra şâ'ir bu vak'ayı hâl-i 'umûmîsine tatbîk ederek:

«Yaz 'aşkına dâ'ir» dediniz... İşte misâli:

Sevdiklerimin ben

Hepsinde bu tırnakları, hepsinde bu hâli,

Hepsinde bu hırçın kedi sîmâsını gördüm...

diyor. Bu kıt'ayı da güzel, «*Yaz 'aşkına dâ'ir dediniz*» ihtârını da pek mehânda buluyoruz. Şî'r tabî'aten burada bitmişken şâ'ir «gördüm» fi'lini kâfiyyesiz bırakmamak için:

Bir 'ömr-i cahîmin bütün ezvâkını sürdürdüm!

Hoş mutlakını 'ilâve ediyor. Şî'rden bütün bütün ayrı kalan, zorâkî bir tezâddan başka ma'rifeti olamayan o mısra'ın vücûduna «gördüm» fi'linin kâfiyyesiz kalmasını tercih ederdik. Bu şî'rde kâfiyyelerin sûret-i tertîbi esâsen iyi değil; hatta daha ağır bir mevzû'da bu tertîb büyükce bir kusûr sayılabilir. Fakat şî'r o kadar sâde ve hafif ki kavâfînin vücûdunu gâh bîgâh hissettirememesi bile tabî'at-ı tevâzu' nemâsına tevâfuk etmiş. Yalnız «haberdâr» ile «okşar»ın tefkiyyesi her hâlde güzel değil.

–Mâba'dı var–

H. Nâzım

Hoş Bir Sadâ?

«*Tout passe: L'art augauste*

A seul L'éternité.

Le buste

Survit à la cité.»

Her şey geçer....Evet, önümüzde derînleşen

Bir leyle var, bizi çekiyor gavr-i sârına.

Bir leyle var ki doğmayacak fecr-i târına

Koşmaktayız ümîd-i te'ebbüdle, mest ü şen!

Her şey geçer.... Esef ve teneffür, elem, mihen

Ferdâ olur muhabbetin ârâm-i hârrına,

Mevtin soğuk kanadları 'ömrün bahârına,

Örter şitâ-yı serdî-yi nisâyandan kefen...

Her şey geçer.... Bu doğru! Fakat hissî şî'r ile

San'atla, hâb-ı zevkle, hummâ-yı fikr ile

Hasta olan inanmaz ona, sâf u bî-haber...

Her şey geçer.... 'Ademle hakîkatte bir revîş!

Bî-çâre, i'tikâdına mağrûr, zanneder:

«Bâkî kalan bu kubbede hoş bir sadâ imiş.»

‘Ömer Seyfeddîn

Edebî Fırtınalar

Genc bir edîb veya şâ'irin eserleri genc hem-meslekleri tarafından ekserya «hased», hayât-ı edebîyyesi ihtiyârlamış veya ihtiyârlamaya başlamış zevât tarafında «tezyîf ve lâkaydî» ile istikbâl edilir.. Ba'zen bu istikbâl bir imparatorun merâsim-i istikbâliyyesi

kadar mutantan ve muhteşemdir!... Âsâr-ı edebiyeyi mümkün olabildiği kadar bî- taraf bir samîmiyetle takdîr ve tenkîd ederek mâhiyyet-i hakîkiyyesini ta'yîn eden dimâğlar, edebiyâtı seven ve ta'kîb eyleyen mümtâz kâri'lerdir. Bu güzîde kâri'ler en samîmî, en 'âdil bir hey'et-i 'udûl hükmündedir. Bir muharrir ne kadar böyle çok kâri'lere mâlik ise ne kadar böyle çok seviliyor ve beğeniliyorsa o, diğerlerine karşı muzaffer demektir.. Yazı yazarların yazı yazarları beğenmesi, cidden sevmesi pek nâdirdir. Ba'zân menfa'atleri bir müstebidd hükümdâr şiddet-i irâdesiyle, emreder: Birbirlerini seviyor ve takdîr ediyor görünürler.. Fakat bu görünüş bir «rol»dür... En müttefik görünen muharrirler arasında bile gayr-ı mer'î uçurumların boşlukları vardır. Üdebâ ve şû'arayı samîmî bir nokta-i uhuvvette birleştirecek bir mu'âhede-i i'tilâfi henüz hiçbir 'asr-ı edebî akdetmemiştir.

Siyâset-i edebiyeye ihtivâ ettiği ihtirâslar, pây-mâl ettiği hakk ve hakikatler i'tibâriyle siyâset-i siyâsiyyeden pek de geri kalmaz... Bu edebî ihtirâslara, entrikalara karşı mümkün mertebe lâkaydî-yi vakûranesini muhâfaza edenler en ziyâde şâyân-ı hürmet sîmâlardır.

Edebiyyâtta köhnelik elîm bir sefâlettir, en ziyâde fikdân-ı zevk-i bedâ' e nişânedir. Muvâzenesiz, çılgın bir teceddüd de şâyân-ı merhamet bir sefâlettir. En ziyâde za'af dimâğa, mefkûdiyyet-i 'irfâna 'alâmettir. Ma'nânın boşluğunu –bir sihr-i san'atkârâne ile– lafz-ı enkâz ile dolduranlar iyi bir hokkabâzdır.. Haksız yere bir eseri batırmakla yükselmek isteyenler, ârzûsu hilâfına, en ziyâde alçalan bir hûd-gâmdir.

Bir 'âlem-i edebiyât öyle bir hükûmet-i meşrûtadır ki meclis-i meb'usânının a'zâları kâri'lerden müteşekkildir. Âsâr-ı edebiyeyi mevki'-i iktidârda tutan da sükût [n.5, s.11] ettiren de kâri'lerdir. Ba'zân münekkidler kâri'lere rehberlik ederler. Münekkidler sanki meclis-i a'yân a'zâsındandır. Kâri'lerin i'timâd re'yi verdikleri eserleri pek düşüremezler.. Fakat ba'zân da kâri'lerin tutmak istediği bir eseri düşürebilmek için i'mâl-i nüfûz edebilirler ve hattâ ba'zân da muvaffak olurlar!... Bu muvaffakiyyet tâcını en çok re's-i kemâlinde bulunduran nâfiz bir münekkid, 'âlem-i edebiyâtın kralıdır. Ma'ate'essüf 'Osmânlı 'âlem-i edebiyât şimdiye kadar böyle bir kral görmemiştir!...

Sahne-i edebiyâtta «hırs-ı iştihâr» ekserya madhek ba'zân da fecî' roller oynar.. Şimdiye kadar hırs-ı iştihâr ile kaleme sarılıp da muvaffak ve gayr-ı muvaffak olanların ahvâl-i rûhiyyeleri, tevessül ve şitâb ettikleri vesâ'it- mütenevvi'anın mâhiyyet-i garîbeleri tahlîl ve teşrîh edilse pek 'acaîb, pek şâyân-ı dikkat ve intibah, insânların psikolojileri nokta-i nazârından pek mâl-a-mâl vesâ'ik bir silsile-i madheke-i beşer meydâna gelir..

Öyle bir madheke-i beşer ki Balzak'ın rûhunu şâd eder..

Harîs-i iştihâr olanlar, tabî'atın kendilerine verdiği kudret ve isti'dâdın fevkinde şöhret dilenenler en az şöhret kazanmaya mahkûm budalalardır. «Şöhret» öyle zâlim ve füsûnkâr bir kadın, bir melîke, bir kadir-şinâs Kleopatradır ki kendisine meclûb olanı – kendisine lâyük değilse– derhâl pençe-i haşmetinde kahreder, ezer.. O, ancak bi-hakkın severse, sevebilirse mes'ûd eder.

Lâyık olanın – istemese bile – şöhret derin reveranslarla ayağına gelir.. Lâyık olmayan onun âgûş-ı teshîr-kârına atılmak için ne kadar câzib, ne kadar şarlatan, ne kadar deliş-kâr temennîlerde, niyâzlarda, tazarru'larda, istirhâmlarda bulunursa bulunsun, ondan göreceği çehre, 'anîf bir çehre-i istiskâl ve işmi' zâzdır. Şöhret, lâyük olmayanlara karşı pek zâlimdir. Ba'zı dakîkada o, merhametli, şefik gibi görünür.. Fakat onun şu ca'î merhamet ve şefkatine i'timâd etmek için insân pek sâf-dil olmalıdır.. Ba'zân onun edâ-yı nigâhında, 'âşıkına zevk-i visâl va'deden pür-emel bir ma'nâ da okunur.. Lakin bu ma'nâ bir serâb, bir bulut, bir rû'yâdır... 'Amîk bir hâb-ı gurûr ve gaflet içinde uyuyan zavallılar, bi't-tabî' bunun bir rû'yâ olduğunu hissedemezler!.

30 Mayıs 326/ Râ'if Necdî

İntikâda Dâ'ir

–Mâb'ad–

Bir şey ki bir mütefekkir tarafından kâ'ide sûretinde meydâna konulur ve ekseriyyet-i müdrike tarafından tasdik ediliyor; kof olduğu nasıl iddi'â olunabilir?... O ekseriyyeti teşkîl edenler; insân olmak haysiyyetiyle birer şahsiyyet-i müdrikeyi hâ'izdirler. «Tasdik»leri elbette kör[ü] körüne olmayıp o şey hakkındaki muhâkemât-ı 'akliyyelerinin tevâfuku demek olduğu için ma'kûldür. Böyle bir kuvve-i ekseriyye-i idrâkiyyeye mukârin olan bir kâ'idenin mugâlata 'adedilmesinde ma'nâ yoktur.

Târîhe 'atf-ı nazar olunarak, düşünebilenlerin pek mahdûd olduğu, diğerlerinin [n.5, s.12] papağan gibi onların sözlerini tekrâr ettikleri beyân olunuyor!... Lakin düşünebilenler pek az değil, düşüncelerinde isâbet edenler pek azdır. Herkes düşünür fakat içlerinden musîbü'l-fikr olanlar mahdûd ve ma'dûd olur. Bu mütefekkirîn-i ma'dûdenin fikrine diğerleri râm olmuş ama fikirlerine muvâfık geldikten sonra râm olmuş... Ya'nî ikinci mertebedeki adamlar birincilerin sözlerini bilerek, anlayarak, doğru görerek kabûl ve 'asırlardan beri tekrâr etmişlerdir. Kim vardır ki bir fikri, bir sözü anlamayarak teslîm etsin?

Mâdemki tasdîk edenlerin o sözün hakîkî olduğuna ‘akılları eriyormuş; niçün kendileri meydâna getirmemişler, denilebilir. Pek doğru bir sû’âl. Lakin bir şey’i meydâna getirmek için lâzım gelen kuvve-i fikriyye ile onu beğenmek için iktizâ eden sermâye-i ‘akliyye arasında pek büyük fark vardır. Bu farkın vücûduyladır ki her idrâk eden, îcâda muktedir olamaz.

Binâberîn ekseriyyet-i beşeriyye ekâliyyet-i mütefekirenin mahsûlât-ı zihniyelerini papağan gibi tekrâr etmiş değildir.

Sonra “*Bu papağanlar arasında yetişmiş birçok hekîmler, mütefekirler vardır. Fakat onlar birer kopyadır. Hangisi biraz kazınsa altından başka bir sîmâ çıkar.*” sözüne karşı ben derim ki her hekîm her mütefekkir hattâ her sâhib-i kalem bir kopyadır. Hepsinin mahsûlât-ı fikriyyesi kendinden evvel yaşamış olanların, başkalarınındır. Ba‘zı tahrifât ve ‘ilâvâtta bulunanlar olmuşsa da herhâlde sîmâlarının hutût-ı esâsiyyesi kopyadır. Bugün kim vardır ki bütün düşüncelerinde sırf şahsiyyet-i zâtiyyesi görünsün?... Hangi dimâğ var ki muhîtin suyûl-i tefekkürâtıyla dolmuş bulunmasın?... Hatta şu yazılarım benim olmadığı gibi *İntikâd* makâlesi de muharririnin değildir. Biz arada bir mürettib, bir vâsıtayız. Yalnız vazîfe-i tertîb ve vesâtetimizdeki muvaffakiyyet ve ‘adem-i muvaffakiyyetimizden mes’ûlüz!... Tahsîl demek, bitmez tükenmez bir hazîne teşkîl eden muhîtin, mâzînin mücevherât ‘ilmiyye ve fenniyyesini gasbedib muhâfaza-i dimâğa yerleştirmek demektir. Bu bâbda kim tîz davranmış, mahâret göstermiş olursa bahtiyârdır. Eğer her sözün, her yazının mütekellim ve muharrirînin olması ya’nî muktebes olmaması lâzım gelseydi, bilâ-tahsîl herkesin muharrir ve mütefekir olması iktizâ ederdi. Hâlbuki iş öyle değildir; tekâmül; telâhuk-ı efkâr ve inzimâm-ı âsâr ile devâm-pezîr olur. Efkar ve âsârın telâhuku bir izdivâcdır ki dâ’imâ fikir, eser doğurur, vâsita-i izdivâc da muhakemât-ı mantıkıyyedir. Binâ’en’aleyh dünyada efkar-ı müştereke yoktur dememeli...

Hakîkî ‘âlimlerin; mutlaka efkar-ı hâzıraya zıdd bir sûrette düşünenler ve bu düşüncelerine halkı râm etmek için lâzım geldiği kadar söz söylemeye, kurnazlık ve hîleye muktedir olanlar olduğu iddi’â ediliyor ve buna delîl olarak

–Mâb’adı var–

F. Sâcid

Müdir-i mes’ûl: Bezmî Nusret-Uhuvvet Matba’ası - Bâbî ‘âlî Caddesi

HEDİYE

Numero 1

Hayât

Annen, bî-çâre kadın, tahammülsüz acılar, ıztırâblar içinde kıvranırken sen nevzâd-ı beşer, bî-haber bir tebessüm-i gâfil ile kâ`inâtı selamlayarak doğarsın.. Seffil ve `uryân, muhtâc-ı hâmiyyetsin...

Senin kudûmünle leb-rîz-i sürûr pederin, henüz hiçbir kederin, bir hicâbın gölgelendirmediği nâsıyye-i beyâzına koyduğu bûse ile beşeriyetin ilk hediye-i muhabbetini sana bahşeder.

Annenin sana takdîm edeceği şeyler daha kıymetdârdır.. Senin bir tebessümün, bir nefes-i huzûrun ona bütün ıztırâblarını, bütün râhatsızlıklarını unutturur.

Evvelâ aylarca senin bâr-girân-ı mahfîni taşıdı, seni besledi. İlk gıdânı annenin kanından aldın. `Âlem-i kudsiyyetten vücûd-ı za`îfine isâle olunan rûh, çırpına çırpına, ârâm-gâh-ı süfliyyetine indiği zamân ona ilk şehîk-i ârâmını annen bahşetti.

Ve şimdi doğdun; za`îfsin, muhtâc-ı himâyetsin...

Yine annen seni aylarca kendi kanıyla besleyecek, kendi hayâtından senin cism-i nâ-tüvânına hayât ve kuvvet verecek, senin için huzûr ve istirahatı terk edecek. Zamânlar olacak ki senin için uyku uyumayacak ve güneş, ilk ziyâlarıyle senin firâş-ı marazına şifâ gönderir iken anneni hâlâ yadığının yanında seni himâyet eder bulacak.

Sen dâ`imâ büyüyeceksin. Nihâyet bir gün gelecek ki sen bu ihtimâmât arasından mini mini bir adam olarak çıkıvereceksin.

Bundan sonra başka bir hayât başlayacak.

Gitdikçe büyüyeceksin, okuyacaksın, yazacaksın, cem`iyyet-i beşeriyetden bir cüz'ü teşkîl etmiş olacaksın.

Seveceksin, sevileceksin. Gülecek, ağlayacaksın. Şefkatler, ihtimâmlar göreceksin. Senin için ağlayan gözler, senin için çarpan kalbler bulacaksın.

Fakat emîn ol ki bunların hiçbiri babanın alınına koyduğu ilk bûse kadar sâf ve pâk; annenin, beşiğinin yanında uyanık geçirdiği uzun gecelerde senin mini mini yorganını ıslatan gözyaşları kadar kalbî ve samîmî olmayacak.

Ve sen onlardan artık ebediyyen ayrılmış olduğun zamân onların hâtıra-i

mu‘azzezesinden daha ciddî daha müşfik bir refik-i tesliyyetkâr bulamayacaksın...

29 Kânûn-ı evvel 322/‘ Alî Sühâ [n.1, s.1]

Efsûnlu Bir Cenâh

– Celâl Sâhir Bey’e–

Ma‘şûka-i tabî‘at, o meshûf-ı hûn u rîş

Tirâje-i siyâseti hep alla işlemiş

‘Asî Giridlilerde: esâtirce safsata!

Müfsid Yunanlılarda: zamânî mugâlata!

‘Osmânlılarsa: Pür-heyecân-ı muttasıl nota

Barânı yağdırıp da kıyâmet koparmada!

Lakin o yağmur Avrupa’nın nâgehân sabâh,

Birden mesâ muhîtini ıslatmıyor ki âh!

Gûyâ kalıp mağrîbi efsûnlu bir cenâh

Örtmüş de bir şey işlemiyor. Vâh, vâh, vâh!

Dâhî, kitâb, mu‘âhede-i zâ’id, yalan gibi!

Düşman da dost da şimdi ‘umûmen yılan gibi!

Âh, ey Girid, âh!

Çılgınlığı bırak!

Yabana iltihâk:

Efsûnlu bir cenâh

Îcâd edib de uçmadan imkânı yok, evet

İmkânı yok husûle gelir bir hayâl değil! ...

‘Osmânlılar için seni boğmak muhâl değil!

Asla değil! Fakat,

Ma'sûka-i tabî'at, o meshûf-ı hûn u rîş

Tirâje-i siyâseti hep alla işlemiş

Celîs

Ey Vatan

–Yaralar ve Sargılar Şâ'irine–

Âheng-i şî'r ve servetin, şûh ve mâzî-yi bekâret-i mihr ü mâhınla ey vatan, ey Türkiyâ'nın meleke-i mukadderâtı; pörsümüş dikenler, su bulmuş kayalıklarla ağlatılmak istenen ma'bed-i hakîkî-yi insâniyyet On Temmûz ile varlığına emîn bir millet-i ma'sûmenin me'men-i intibâh ve ziyâsı olan bedî'a-i arz; biliyor musun ki Balkan'ın buzlu şâhikaları, Girid'in kasâ'id-i şîveni, zavallı Bosna – Hersek'in cerîha-i üfûlü bezm-i alaturka şarkîlere bir maktel-i izmihlâl değil, hastalığımızın bir Alsas Loren'i, sâde bir kitâbe-i seng-i istibdâdı kalacaktır. Çünkü biz bu İncîl-i yemîn-i istiklâliyyeti boğmak isteyen hissi, gayr-ı mer'î parmakları giyotin ellerle kırmaya, yalnız senin reşahât-i mefâhir-i 'ibâdetinle pür-renk ü münevver, fûhrerlerin insâniyyet-i mütamevicesiyle pür-hayât âtilerin, kendi cismâniyyet ve ma'neviyyetimizin, 'Osmânlılığımızın evlâdı, al ve beyâzın evlâdı kalmaya mü'ebbed Kurânımız, muzaffer silâhımızla yemîn ettik. İslâvizm, Cermanizm, Yunan tufeylât-ı siyâsiyyesi, âh bunlar, huzûr-ı kâ'inâtı ısırarak isteyen cevri-ı 'isyân-ı hayât senin hâtem-i saltanatın, yıldırımları tûfân, kasırgaları top, fırtınaları kudret-i hakkla şamarlayan şümûs-ı kuvvân önünde solmaya mahkûm nevm-âlûd iğrenç kahkahalardır ki bütün paçavra silsile-i vekâyî', bütün zulmet-i şe'âmetle yalnız 'ademî bir harâbe şeklinde kalacak, tarâvet-i nîlî-yi mevcûdiyyetin, tâlâb-ı zevâhir-i hürriyyetin füyûz-ı rahmet ve şevketiyle, devlet ve milletle, mü'ebbeden yaşayacaksın, ey vatan...

İlyâs Mâcid [n.1, s.2]

Şebâb-ı Meftûr

— Kardeşim Bezmî Nusret'e —

Nerede evvelki neş'e, eski heves?

Nerede evvelki sâkin efkârım?

Şimdi her yerde mâtemî bir ses,

Mâtemî bir sadâ-yı gam duyarım.

Nerede evvelki neş'e, evvelki
Bana telkîn-i şî'r eden sesler?
Her yerin şimdi hüsn-i gam-nâkî
Bana müstehzîyâne hande eder,

Bir karanlık bütün mehâsinden
Kalmamış bir ziyâ bugün hattâ:
Rûhumun fecr-i dâ'imîyesinden

Nerede evvelki meyl-i isti'lâ
Ediyor şimdiler garîk-i zalâm
Rûhumu bir gurûb-ı zehr-i âşâm

Filibeli Nizâmî

Melâl-i Rûhum

— *Lâmi'aya* —

Gecenin ilk tülleri etrâfa yayılıyor..

Bütün tabî'at yorgun nefeslerle dinlenir gider.. Uzakta kayalıklardan yuvarlanan berrak suların mühtezz şırıltıları, bu derîn sükûn içinde varlıktan şüphe eden â'sâba bir peyâm-ı mevcûdiyyet yolluyor...

Şimdi son kırlangıçlar gitdikçe seyrekleşen pervâneler ile beni gecenin me'yûs boşlukları içine terk ediyor ve hepsi bütün canlı mevcûdlar yuvalarına, inlerine giriyorlar, her lâneden bir sadâ-yı da'vet işidiliyor. Yalnız sen, zavallı 'aşkım, sen reddolunuyorsun!

Medîha Güzîn

Leyâl-i Âfileden

— Kardeşim Bezmî Nusret'e —

Kimse yok, ses yok.. Ufkun üstünden
Çıkıyor ay, bir iltimâ'-i beyâz
Münteşir her tarafta, garka-i nâr
Kimse yok, yalnız rişte varsın sen...

Gece, girdin, odandaki lamba sönmük
Bir esîri hevâ-yı şûh-ı garâm
'İtr-ı sâfinla titriyor. Sen: «Odam
Kapkaranlık, bakın!» dedin. Gördük

Sâde câmlar eşi'a-i kamere
Ma'kes olmuş bu hâl ile hücren
Bir perî âşiyânı sanki.. Ve sen

Titriyordun, dedin ki: Ben her gün
Yaşamak isteyince zulmetle,
Ay çıkar böyle...

— Üfleyin, sönsün...

İsmâ'îl Hâmi [n.1, s.3]

Nefhâ-i Tesliyyet

— Ş. Fedâ'î'ye —

Mâdemki hayât fânî, muvakkat, bî-rahm; mâdemki hayât bî-insâf, gaddâr pençesiyle her zamân hassâs, bî-kes, ma'sûm kalbleri eziyor, kanadıyor.. Mâdemki ölmek ebediyyete kavuşmak, bir hayât-ı bî-fenâyâ nâ'il olmak demektir... O hâlde 'azîzim, o hâlde biz onlar için neden gözyaşı dökelim, neden onlara acıyalım?

Hayır, onlardan daha çok, yüz bin, bir milyon kere çok bizim merhamete ihtiyâcımız var. Onlar, bize acısinlar, bizim hâlimize ağlasınlar, bizim gibi sefillere, bir muhît-i pür-şe'âmet ortasında, aç kalanlara, sükût edenlere; musîbet, keder, felâket pençesiyle ezilenlere ağlasınlar...

Ne mutlu onlara ki bu rezîl kürenin emvâc-ı felâketinden uzak, pek uzak bir diyâr-ı sa'âdet ve rûhâniyyette, ebediyyetin sükker-i safâdarıyla pür-neş'e, fânîlikten, sebâatsızlıktan rûhlarını kurtarmış bulunurlar.

Bize acımalı, bizim bu hayât-ı zillet ve sefâletimiz için ağlamalı... Âh, onlar bâkî, 'ulvî.. Biz fânî ve süflî...

Hâşim Sâmî

Âh, İntihâ!

Gelir bu 'arsa-i hîçîye adam âvâre;
Niçün gelir o da bilmez bu dehr-i devvâra!
Ne kılsa cürm sayarlar. Ne eylese mes'ûl...
Ne kesbeder bu kader-i kayddan o bî-çâre?
Sonu ölüm dediğin intihâ-yı makberdir
Bu hây-i hûlar urur mahvolur o diyâra
Tevâzün olmak için vâridât-ı hilkatte
Ölüm nizâm etmiş î'tidâl-i edvâra!
Nizâmını bozamazmış tabî'at-ı mağrûr
Hezâr ta'ne bu mel'ûn nizâm-ı gaddâra!..

'Adem değil bize mebde' ki âhir olsun 'adem
Fakat bu yoldaki varlıkta var mıdır? Bilmem
Ne inkılâb ki bir katrede olur zâhir
Büyür dakîka dakîka o katre-i mübhem
Nihâyeti bu kader-i verzişin olur idrâk
Ona serâ'ir-i hestî ve nistî-yi mahrem

Dolar dimâğ bütün gâmızât-ı hilkatle
Olur cihân-ı şu'ûnât bir küçük âdem
Elinde en sonu bir mikrobun kalır 'âciz
Garîbdir ki ölür bir dakîkada bir hem!...

Tabî'atın nazarında benimle bir müverrek
Tefâvütü yok ise ger bu 'akl-ı mağrûrun
Niçün ettiği bunca vazîfeler icâd
Nedir?... Kime sorayım ben.. Bu emr-i mestûrun
Benim önümde olan kimdir âh mes'ûlü
Ki yok tefâvütü 'inde mâtém u sûrun!..
Senin de olmadı hayfâ, senin de ey hikmet
Huzûr-ı bahş tekâzâ cevâb-ı meftûrun

Nasıl büyürken edersek tekâmüle hizmet
Memâta doğru da etsek o vechle ric'at
Azar azar giderek kuvve-i hayâtıyye
Edeydi mebd'e doğru yavaş yavaş 'avdet
Bu hâtırât, bu bî-had 'avâlim-i idrâk
Nazardan eyleyerek ta izâle-i rü'yet
Olaydı hâl-i tufûliyyete beşer vasıl
Vereydi âh bu sûretle 'ömrüne gâyet
Veyâ ki câzibe-i arzdan olub münfekk
Edeydi bir kürre-i digere beşer rihlet!

Ahmed Kemâl

Müdir-i Mes'ûl: Bezmî Nusret [n.1, s.4]

Bir İki Söz

Geçen hafta va‘dettiğimiz vechile bu nüshaya dört sahîfe daha ilâve ediyoruz. Bunu başka bir isimle ‘ilâve etmekten maksadımız, ancak Tenkîd’de intikâdâtıdan ziyâde şî‘r ve nesir bulunduğundan şikâyet eden ba‘zı kâri’lerimizi memnûn etmektir. Yoksa her ikisinin arasında zerrece fark yoktur. Kâri’lerimizin teşvîki ziyâdeleştikçe Hediye de büyüyecek, ileride başlıbaşına bir koleksiyon olabileceği gibi imtiyâzı da ayrıca alındığından hîn-i hâcette Tenkîd’den hârice de çıkabilecektir.

Muhterem Abonelerimize

Gelecek nüsha ile Tenkîd üç aylık hizmetini itmâm ediyor. Üç ayda bir, hesâb kesenlerin esâmîsini neşretmek programımız îcâbından olduğu için lutfunuza intizârdayız.

Taşra Kitâbcularımıza

Tenkîd gördüğü lutfu mukâbil fî-mâb‘ad size otuz pâreye bırakılacaktır. Siz de kırk pareye satacaksınız. Şimdiye kadar yürütülen hesâbın kesilmesini ricâ ederiz.

İntihabât-ı Edebiyye

1 — Resâ‘il-i edebiyemizden mündericât cihetiyle hangisi sevimidir?

2 — İnkılâbdan sonra yazı yazan nâsirlerimizden kimi beğeniyorsunuz?

3 — Yeni şâ‘irlerimizden hangisini seviyorsunuz?

4 — Nesl-i âhirden Tenkîd’de en ziyâde muvaffak olan kimdir?

5 — ‘İlim ve fen nokta-i nazarından icâle-i kalem edenlerden kimi tercih ediyorsunuz?

Bu sû‘âllere temmuzun onuna kadar cevâb verilebilecek. Bütün cevâb verenler gazetemiz ile neşrolunacak. Her sû‘âle en ziyâde re‘y verenler arasında bir piyango keşidesiyle kazanana bir senelik abone hediye edilecek. Esnâ-yı tasnîfte bütün gazetelerden bir iki muharrir bulunacak ve bunların isimleri neşrolunacaktır.

‘Arz-ı İhtirâm

‘Osmânlıların en büyük şâ‘ir-i muhteremi Tevfik Fikret Beyefendi Hazretlerini Tenkîd nâmına ziyâret eden muharrirlerimizden İsmâ‘il Hâmî Bey hakkında ibzâl buyurulan teveccühâta karşı ihtirâmât-ı minnetdârânemizi takdîm ederiz.

Kıyl ü Kâl-i Edebî

Gazatemiz muharrirlerinden edîb-i muhterem İlyâs Mâcid Beyefendinin bu mecelle-i nefisesi intişâr etmiştir. Himmet-i vâkı‘asından dolayı sâhib-i edîbini tebrîk ederiz.

Muhabere-i ‘Aleniyye

M. Ra’ûf, Ali Haydar Emir, Mehmed ‘Alî, ‘Azîz Nerîmân, Mehmed Muhyiddîn, Manastırlı Mehmed Emîn Beyefendilere: Eserleriniz dercolunacaktır.

Serâb imzâlı eser sâhibine: Eseriniz pek güzel fakat konulması için sâhibinin adresi ve hüviyeti hiç olmazsa müdürîyyetce ma‘lûm olmalıdır.

Tashîh ve İ‘tizâr

Yalnız Tenkîd’in değil bütün cihân-ı şi‘r ve edebin en büyük hâmîlerinden olan Fâ‘ik ‘Âlî Beyefendi’nin geçen nüshamızı tezyîn eden şi‘r-i nefis ve müstesnâlarındaki (şeb-rev-âne) terkîbi (şîrvane) sûretinde dizilmiş olduğundan tashîh eder şâ‘ir-i ‘âlîsine ‘arz-ı i‘tizâr eyleriz.

Büyük Ticârethânelerimiz

Nefis mâl almak ister misiniz? Şâmlı, Tiring, İştayn, Kânî İpekci, Binbir Çeşid, Selânik Bonmarşesi, Gözlükcü Yohan Paluka ticârethânelerine mürâca‘at ediniz.

7.6. TENKÎD: SAYI-6 VE HEDİYE: SAYI-2

TENKÎD

1326

Numero 6

Bezmî Nusret Bey'e

Muhterem Tenkîd'in aboneleri miyânına bendenizi de idhâl eylediğinize teşekkür ederim. Her risâle-i edebiyenin intişârını büyük bir meserretle karşılayacak kadar perestîşkâr-ı edebiyât olduğum için Tenkîd gibi ciddî bir eser-i edebînin sâha-i matbû'atta görünmesini kalben alkışlamıştım.

Fakat ma'alesef ârzûma rağmen bugüne kadar 'arz-ı tebrîkâtta geciktim. Ümid ederim ki Tenkîd'in de emsâl-i sâ'iresi gibi üfûl-i nâgehânîsiyle müte'ellim olmayız, pây-dâr olduğunu görmekle memnûn ve müstefîd oluruz.

Çünkü halkımızın edebiyâta karşı gösterdiği lâ-kaydî şâyân-ı te'essüf bir hâldedir. Ferdâ-yı inkılâbımızdan beri muhterem üdebâ ve muharrirlerimizin nasıl bir şevk ve tehâlûkle erbâb-ı mütâla'ayı müstefîd etmek için gazeteler, risâleler neşriyle meşgûl olduklarını nazar-ı şükrân ile görmekteyiz. Hâlbuki bu kadar sa'ye, gayrete, fedâkârlığa mukâbil halkımızdan hep 'adem-i rağbet, lâ-kaydî, kadir-nâ-şinâslık... Yazık... Pek yazık efendim, biz cidden acınacak bir hâldeyiz. Seviyye-i mâneviyyemiz pek ama pek dün bir mertebede bulunuyor. Evet, kâbil-i inkâr değildir bir sınıf-ı mümtâzımız, efkâr-ı 'âliyye-i ashâbımız var, vücûdlarıyla iftihâr edecek bir zümre-i irfânımız var. Lâkin neye yarar? Kalîl bir zümre-i 'irfân, erbâb-ı iktidâr ile matbû'âtın te'mîn-i hayât ve istikbâli mümkün değildir. Efrâd-ı milletin seviyye-i fikriyeleri hakkıyla yükseltilip, terbiyye-i hissiyelerine çalışmazsa ne matbû'âtımız ne de edebiyâtımız takdîr edilebilecektir.

Fakat bendeniz, bir milletin hissini terbiyye edememek; onların fikirlerine, rûhlarına nüfûz ederek onlara edebiyât hissini 'asırlardan beri ihsâs edememekte en büyük kusûr ve kabâhati edîblerimizde buluyorum. Zîrâ edebiyâtın aradığı hüsündür; hüsün mekâna, zamâna, hâle göre değişir. Bizim edîblerimiz; 'Arabî, 'Acemî, Frenge taklîd etmişler; 'Arabca, 'Acemce, Frenkce düşünmüşler, bizim rûhumuzu okşayacak güzellikler, san'atlar vücûda getirememişlerdir. [n.6, s.1] Evet, san'atkâr, meydâna getireceği bir bedî'a-i san'atı halka beğendirmeyi düşünerek vücûda getirmez. Lâkin o san'atkâr bir Avrupalı fikriyle düşünerek vücûda getirdiği eserin, Türkistan'da teşhîr edileceğini

düşünüyorsa o son eseri meydana getirmekten sarf-ı nazar eder.

Bizim edîblerimiz, hele şu son zamânlarda bir Avrupalı fikriyle düşünüyorlar, taklîden onların gâye-i hayâllerini bize nakletmek istiyorlar. Bugün Avrupa üdebâsından birine mümkün olmasa da Türklerin okuyacağı, seveceği bir eser vücûda getir deseler emînim ki o zât, mümkün olabildiği kadar Türklerin hoşlanacağı, takdîr edeceği yolda güzellikler bulmaya, san'atkârlık etmeye çalışır.

Taklîd ile yazdığımız âsâr-ı edebiyeyi 'acabâ onların lisânına nakletsek mazhâr-ı takdîr olabilir miyiz?...

— Hayır.

— Neden?...

— Çünkü taklîddir.

Ya bizim rûhumuza güzellik hissini veremeyen, bize yabancı gelen eserler bizim için edebiyâtta ma'dûd olur mu?...

Eğer bizim edîblerimiz, vaktiyle bizim kâbiliyyet-i rûhumuzu, hissiyyât-ı milliyyemizi bilerek, onu okşaya okşaya terbiyye etmiş olsalardı bugün bizde maddî, ma'nevî pek büyük eser-i terakkî vücûda getirebilirlerdi. Bizim de kendimize mahsûs hakîkî, millî bir edebiyâtımız olurdu.

Edebiyyâtın gâyesi san'at ve hüsündür, diyenler, bunun bi'l-netîce tehzîb-i rûha hizmet edeceğini elbette inkâr edemezler. 'Acabâ bizim edebiyâtımız tehzîb-i rûhumuza hizmet ediyor mu, terakkiyyat-ı ma'neviyyemize bâdî oluyor mu, bunların netîcesi olarak bizde bir hiss-i te'âlî uyanıyor mu, edebiyâtımızın efkâr-ı millete derece-i te'sîri ne hâldedir?...

İnsânlar, bedâyi'e meftûn olmaz, bir gâye-i hayâl-i perverde etmezse o insânlar terakkî edemez. Bu gâye-i hayâlî, bu hiss-i 'ulvîyi insânların efkârına ilkâ edecek de edîblerimizdir. İşte bu noktayı takdîr edecekleri tabî'î olan üdebâmız; milletin anlayacağı, seveceği eserler vücûda getirmeli, edebiyâtı halkımıza sevdirmelidir. Üdebâmız, hep halkımızın seviyye-i fikriyyesi yüksek olanlarına hem bunların da derece-i kusvâ-yı tefekküre vâsıl olmuş olanlarına hitâbet ediyor. Diğer kısım-ı halk bundan bir şey anlayamıyor... Anlasa da bir yabancılık duyduğu için hoşlanmıyor. Bendenizce, halkımızın seviyyesi düşünülerek âsâr-ı edebiyeye vücûda getirilirse milletimize daha ziyâde hizmet edilmiş olur.

Bir milletin kuvve-i fikriyyesini bilerek, o noktadan güzellik ihsâs etmeye çalışmalıdır. Bize te'sîr edecek eserler -orijinal- olanlardır.

Hâsılı efendim, muhterem üdebâmızın bu kadar [n.6, s.2] sa'y ve himmetlerinin mükâfâtını görememelerinin sebebinin buna 'atfediyorum. İhtimâl ki bendeniz hatâ ediyorum...

Evliyâ-zâde Nâciyye

Edebiyyâtta Gâye

Şu iki sene evvel geçirdiğimiz siyâsî ve muazzam inkılâbdan sonra ve bu sebeble az çok bi'l-cümle mü'essesâtta, hemen her şeyde olduğu gibi sanâyi'-i nefiseden bizde en ilerlemiş 'addedilen ve en ziyâde üzerine düşkünlük gösterilen edebiyâtta da teceddüde, sâdeliğe ve tab'îliğe doğru bir tahavvül-i vukû'î tabî'î idi. Bir kavmin edebiyâtı ile ırk ve türâsât ü mu'tekadât gibi 'avâmilden sarf-ı nazar ile o kavmin muhît-i siyâsiyyesi ve şerâ'it-i ictimâ'îyyesi arasında sıkı ve samîmî bir takım münâsebet ya'nî bunların birbirlerine karşı mu'dil ve müteselsil bir 'ameliyye te'sîrini kabûl edersek edebiyâtımızın da vesâ'itiyle, eşkâl ve gâyesiyle inkılâb-ı siyâsiyyemizin mâhiyyetine, nev' ve muktezeyâtına göre mahsûs bir inkılâba uğrayacağı teslimde tereddüd edilmez. Demek ki şekl-i hükûmetce ve siyâsî bir nokta-i nazardan hakîkî bir tekâmül addedilebilen bu inkılâb-ı mes'ûdun âsâr ve netâyic-i tab'iyyesinden biri de gerek lisânda ve gerek bunu âlet ve vâsita eden edebiyâtta ciddî ve müfid bir tahavvül [n.6, s.3] ve başkalaşma olacak idi. Hürriyyet i'lân olduğundan beri neşredilen ba'zı âsâr, mensûr ve manzûm mevzû'uyla, şekliyle veyâ gâyesiyle, hulâsâ yüksekliğiyle bu tahavvülün 'alâ'im ve delâ'ilindendirler; öyle hâtırıma geliyor ki ilkin başı çeken büyük ve muhterem şâ'irimiz Tevfik Fikret Bey oldu; vatan-perver edîb ve mütefekkirlerin, 'aşk ve garâm edebiyâtının bu hayırlı hareket-i milliyye ile artık bekâ-yı kavmimizi düşünmek vazîfe ve salâhiyyetini bahşeden hürriyyet ile devre-i ihtizâra geldiğini daha doğrusu bundan böyle geçim ve sürümü kalmadığını vâzih, mukni' sûrette isbât ve îrâse eden hey'et-i mecmû'a-i mütâla'âtı ve bu zemîndeki mücâhedât-ı hamîyyet-perverâneleri edebiyâtın, inkılâba takaddüm eden bir buhrân içinde bulunduğu delâlet ediyordu; ba'zı eserlere yâhûd âsâr-ı edebiyeden bir kısmına, tarafdârları müstesnâ olmak üzere gösterilen rağbetsizlik, lâkaydî de artık bir başka türlü edebiyâta ihtiyâcın menfiyyen bir delîli değil midir?

Ma' mafih edebiyâtımızda behemehâl bit tahavvül husûlü tabî'î ve zarûrî olduğu kadar lâzım ve hattâ müfid idi. Musâhabât-ı edebiyelerinde bu husûstaki mütâla'ât-ı

tenkîdiyyelerini bir hiss-i hürmet ve takdîr ile okuduğum edîb-i vatan-perver Râ'if Necdet, edebiyâtta bu lüzûm-ı inkılâbı – fakat bir başka gâye ve istikâmette – ne kadar güzel ve doğru olarak şerh ve îzâh ediyor. Bir edebiyât ki mihverî, mevzû'u "sevmek"tir, bu edebiyât neye yarar? Bizde hangi ihtiyâc-ı bedî'i tatmîn edebilir? Artık hep bunlar mı dinlenecek, bunlar mı okunacak, diyor. Fî'l-hakîka mevcûdiyyet-i kavmiyyesini esbâb-ı lâzimeye tevessül ile te'mîn etmek en bülend gâyesi ve en mukaddes bir vazîfesi olmak lâzım gelen koskoca bir kavmin edebiyâtı marîz bir hissiyyât-perverliğin, yine hasta bir hayâl-perestliğin i'ânesiyle karanlık beyânâtta, yek-siyâk terâneler terennümünden 'ibâret mi olacak? San'at için san'at nazariyyesine yapışıp kalan bir edebiyâtımız olmaktan ise ve bunun da gürültülerini çekmeden ise edebiyâtımızın olmaması hayırlı demek ile haksızlık edilmiş olmaz fakat edebiyâtta tahavvülün lüzûm ve fâ'idesi sözü insânda bir cihetten büyük bir teceddüd ve terakkîye nâ'il olmuş edebiyâtımıza karşı kadir-nâ-şinâs-âne bir hiss ve fikir beslediği zann ve şübhesini uyandırabilir. Ancak burada maksûd olan edebiyât fâ'ide ile güzeli cem' edebilen, hâl-i ictimâ'iyemize, derece-i terakkîmize nazaran, ahlâkî ve ictimâ'î veyâ rûhî az çok fâ'ideler te'mîn edebilen değildir. Meselâ (Tevfik Fikret) *Beyin Verin Zavallılara, Balıkçılar, Hasan'ın Gazâsı* bence muhallid eserlerdendir; bu yolda diğer edîblerimizin, şâ'irlerimizin burada saded hâricinde kalacağını için zikrine lüzûm görmediğim birçok eserleri var. Benim tahavvüle uğramasını murâd ettiğim o edebiyât ki: Gayr-ı millî, gayr-ı tabî'î, ve (dejenere)dir. İşte bunda bir başkalaşma, mümkün ise [n.6, s.4] ciddîleşme, 'umûmun ihtiyâc-ı bedî'îsine tekâbül edecek bir mâhiyyet alma lâzımdır. Bu lüzûmu da burada başka **daha** ictimâ'î bir nokta-i nazardan ve sathîce tedkîk edelim: Yukarıda bir kavmin edebiyâtı ile muhît-i siyâsiyyesi arasında bir münâsebet ve telâzum bulunduğunu arz etmiştim. Şimdi herkesce müsellemler şu esâsa göre koyu, tahammül-güzâr ve müvesvis bir esâret-i siyâsiyye altında birçok yıllar ezile ezile, her gün inkırâza doğru yuvarlanıp gittiğini göre göre neşve-i hayâtı kaybeden, yine bu kadar yıllar zarfında ancak hür bir muhît içinde tekevvün ve tekâmül edebilen 'âlî ve ictimâ'î hislerden, efkârdan mahrûmiyyete mahkûm kalan bir kavmin edebiyâtı bedî'iyât-ı edebiyeye noktasından münâsif-âne düşünüp ve muhâkeme etmek şartıyla ne gibi bir kıymet ve ehemmiyeti olabilir? Şübhesiz bu da bir edebiyâttir, bu da bir kısmımızın ihtiyâcına mütekâbil idi. Fakat diğeri nedir? Ahlâkiyyet sıfır derecesine inmiş. Basît ve dâr bir muhît-i ictimâ'î, hayât-ı fikriyye sönük, düşünmek bir cürüm, iki insân bir araya gelemez, şimdi böyle bir yerde yetişen edebiyâtın gâyesi 'acabâ ne olabilir? Edebiyât, bir şahsiyyet verelim, ya istibdâda karşı kükreyip 'isyân edecek veyâ onun te'sîrine ve tahakkümüne münkâd olacak; bu sûretle edebiyâta istibdâdın zulmüne hizmet

etmek vazîfesi düşecek; edebiyât da o mekrûh muhît-i siyâsiye intibâk etmeksizin te' mîn-i mevcûdiyyet ve bekâ edemezdi. Bundan da yine: İstibdâda doğrudan doğruya veyâ dolayısıyla hizmet edenlere karşı vatan-perverlerimiz bulunduğu gibi öyle bir muhîte yaraşan edebiyât tarafdârlarına mukâbil de vatan-perver şâ'ir ve edîblerimiz vardı, diye bir hüküm ve netîce çıkarabiliriz. Binâ'en'aleyh o zamân için behemehâl istibdâd ile uyuşabilir bir edebiyâtın münâsebet aldığı kimse inkâr edemez. Bu da ne gibi bir edebiyât olurdu? Basit bir şey... Meselâ dediğim gibi 'aşkın, fakat hayâlîleşmiş bir 'aşkın edebiyâtı... "Senbolizm" in yardımı dokunan kelimeler ile oynamak edebiyâtı... Bu da taklîd. "Senbolizm" de kalamayıp cıvıdıyor, koklaşıyor istibdâdın istediği bir şey oluyor.. Edebiyyâtın, hissiyyât-ı bedî'iyenin bütün ve menâb'-ı ictimâ'iyesi kuru, çorak veyâ hayâlî sâhte... Şahs-ı i'tibâr ile 'alîl, sakat. İşte bu edebiyât değışmek, artık medîd-i siyâsiye uymak lâzım idi. Zîrâ Pol Verlenler nesli istifâ-yı edebîde artık ber-hayât kalamazdı.

Bununla berâber görülüyor, okunuyor ki edebiyât hakkındaki telakkî ve fikrimiz, vatan-perver edîblerimizin gayreti sâyesinde gitdikçe değışmekte ve âsâr-ı edebiyemizde şekil ve esâs i'tibâriyle millîliğe, hakîkiliğe doğru terakkî etmekte bulunuyor. Ancak garîbdir ki siyâset 'âleminde firkalar olduğu gibi edebiyât 'âleminde de firkalar, meslekler var; siyâsî firkalar ne gibi esbâb altında teşekkül ediyorsa buna benzer sebepler edebiyât 'âleminde de var; meselâ bir kısmı inkılâb-ı edebîyi dediğim tarz ve ma'nâda anlar iken diğeri bir zümre de ötede bu inkılâbı, san'at için san'at nazariyyesini öne sürerek büsbütün başka türlü telakkî ediyorlar. Bu fırka için edebiyâtın hiçbir şey [n.6, s.5] ile 'alâkası olmayacak; bir edebiyât ki onun için fâ'ideli olmak bir zulldür; hulâsası yukarıda tasvîr ettiğimiz edebiyât ile tarafdârlarının istedikleri edebiyât aralarında fark hemen yok gibidir. Belki dediğim zümrenin istediği edebiyât daha serbâz, daha cıvık, daha gâyesiz olmaktan 'ibârettir. Bu noktadan bunlar şekil ve üslûbla "radikal" ise ahlâkî ve ictimâ'î bir noktadan da bence mürteci'e çalarlar, zîrâ dünkülerin edebiyât-ı cedîdesi daha "orijinal" ve 'umûmî olacak yerde, daha gayr-ı tabî'î, daha sâhte olmak i'tibâriyle bir taraftan azmış, diğeri taraftan da soysuzlaşmış oluyor. 'Umûm ise inkılâb-ı edebîyi fâ'ideli bir cihette arıyor. İnkılâb-ı edebî de bu haysiyyetle lâzım! Bu hakâyıkı bir hiss-i cemiyyetle yazan ve müdâfa'a eden Râ'if Necdet Beyi şâyân-ı takdîr gördüğümü tekrâr etmekle sözü keserim.

Mehmed Necîb [n.6, s.6]

Bir Sitâre Altında

Ey râh-ber-i fikr ü hayâlim olan ahter,
Ey jâle-i aşk eşk-i terî, ey gam-ı dilber!
Vechindeki sufrette o sevdalı kızılılık,
Andırdı hazân-gâhda bir meşcere-i ter
Ey âh-ı tahassür yakışan hüsnüne tefsîr
Ey derd-i tahassür görünen verd-i semen-ber!
Bir reng-i te'essürde seni göz görüyorken,
Bir reng-i tahassür bürünür dehre ser-â-ser!
Gör za'afımı, 'ömrümden olurken müteşekkî,
Gönlüm yine 'ömrümle mukîm olmayı ister!
Ey zâtı olan zât-ı hakîkîsi cihânın
Ey zâtına benzer ne mü'essir, ne mü'esser!
Âsâr-ı hayâliyye-i sevdâ mı bu hâlet,
Fikrim mi bu zulmet-geh-i 'âlemdeki şeb-per?
Yok, fikrime bir râh, güzer-gâh iken 'âlem,
Bir sûret-i hatt-ı hareket görmedim âher!
Ey şâm-ı garîb, eş şeb-i yeldâ-yı tahassür!
Gönlüm de senin zulmet-i vechin gibi muğber!
Eyvah! Karanlık geceler me'men-i ümmîd,
Yokluk gibi varlık dahi târîkde yek-ser!

'Abdülhâk Hâmid

Bir Konferanstan¹⁸⁶

..... (Arnavudluk) ve (Yemen) mes'eleleri ve hükûmetimizin bu mes'eleleri halli için ihtiyâr ettiği tarîk hakkındaki fikrimi sordunuz, bu mes'eleler diğer daha birçok mes'eleler gibi devr-i Hamîdî'ye tekaddüm eden birçok edvâr-ı cehl ve

¹⁸⁶ «Mahfil-i Dâniş» nâmıyla derdest-i te'sîs bir meclîs-i ihvânda îrâd edilmiştir.

istibdâdın vücûd-ı devlete îrâs ettiği müzmin hastalıklardır. Müzmin hastalıklar müzmin tedâviler ister. Yâhûd müzminiyyet hâddiyyet hâline ircâ' ve bir maraz-ı hâdd gibi müdâvât olunur. Ahâlinin cehâleti hükûmetin cehâleti ile birleşerek bu hastalıklara meydân vermiştir. «Müzmin bir tedâvî» ta'bir-i garîbini kullandım. İzâh edeyim: Arnavudluk derdi bir derd-i cehl ü 'amâdır. Ahâlîyi tenvîr ve temdîn etmek bir tedâvîdir ki birkaç kere on senelik ikdâm ve fedâkârî ister. Daha dün Arnavudluk'tan gelen ve Trabzon'a sevk olunan Arnavudluk efrâd-ı cedîdesi bir tek Türkce kelime bilmiyordu. Böyle adamları mektebler, mu'allimler, konferanslar, tiyatrolar, va'zlarla irşâd etmek, böyle adamlara devletin âsâyîş ve inzibâta ihtiyâcını anlatmak için ne kadar çok seneler lâzım! Bu hâlde yegâne çâre-i 'acil bunlara topların çelikten ağızlarıyla i'tâ-yı nutk etmek kalıyordu! Arnavudluk'un ve Arnavud kardaşlarımızın selâmeti böyle şedîd ve fecî' bir vâsitanın isti'mâlîni istilzâm ediyordu. İpek'te İpek mutasarrıfı ve hürriyet-i meftûhumuzun en muhlis, en münevver fâtiplerinden erkân-ı harb binbaşısı Hakkı Bey'e ve refiki Rüşdî Bey'e boşatılan martinler hükûmet-i meşrûtiyyetimize

«السيف اصدق ابناء من الكتب»

diyerek kemâl-i kemâl-i 'azîm ve dürüşî ile işe başlamayı vâcib ve bilhassâ zarûrî kıldı. 'Âlem-i dînde

«رأس الحكمة مخافة الله»

hadîs-i şerîfine ne kadar musîb bir re'y-i rezîni mutazammındır!

Sürver-i ehl-i himem (s. a.) efendimiz hazretlerinin bu hikmet-i baliğaları bize bâ-kemâl-i isâbet şu kâ'ide-i siyâseti ilhâm edebilir.

Hikmet-i hükûmetin re'isi mehâbet-i hükûmettir. Bu muhakkaktır ki nâs evvelâ hükûmetten korkar. Sonra hükûmeti sever. Arnavudluk mes'elesi hakkında fikrim, zannediyorum, anlaşıldı. Birçok köyler harâb oldu; birçok vâlideler evlâdlarını, birçok zevceler zevçlerini kaybettiler. Onlara yüreğim kan ağlar fakat bütün Arnavudluk'un kan ve âteş içinde kaldıktan sonra Türkiya imparatorluğundan ayrılması, bir ecnebî hükûmetin mi'de-i hâzımasına yumuşak ve mugaddî bir lokma olarak inmesi felâketi ihtimâli önünde bu olan 'âlemi bir kulübün erkân ve a'zâsı olacak [n.6, s.7] gibi mâtemlerin telhî-yi âlâmına katlanmak lâzım geldi. Havf u recâdan âzâde ve mu'arrâ olarak söylüyorum: Benim düşündüğüm budur, ben böyle düşünüyorum. Şunu söylemeyi de unutmayım ki bugün dökülen kanların mes'ûlü mâzîdir. Hükûmet Arnavudluk'ta cerrâhlik, operatörlük etti. Bütün vücûdu mevtten kurtarmak için kangren olan ba'zı a'zâ ve aksâm-ı bedeni kesti.

Fakat...., fakat yarıdan sonra Arnavudluk'tan dökülen her katre kanın mes'ûliyeti bizim hükûmetimizindir, hükûmet-i meşrûtamızın yüzünü lekeleyecektir: Müsellah mürebbîler Arnavudluk'tan çekilir çekilmez, gayr-ı müsellah mürebbîler Arnavudluk'u işgâl etmelidir. Gayr-ı müsellah mürebbîlerden ma'ârif ordularını murâd ettiğimi söylemeye hâcet yoktur. Şu lâhzâda bir Japon zâbitinin bir Fransız gazeteciye Rus-Japon muharebesi esnâsında söylediği şu söz hâtrıma geldi. Recâ ederim, hatr-ı nişânımız olsun:

La question de l'enseignement est un cheveu auquel sont suspendu mille poids.

L'instituteur est l'auxiliaire indispensable du colon et du commercant, c'est lui qui accomplit, l'oeuvre de pacification qui doit suivre la conquête.

Bu cümle, Harbiyye Nâzırımız Mahmûd Şevket Paşa tarafından takdîr olunduğu kadar ma'arif nâzırımız tarafından da takdîr olursa idi... Harbiyye Nezâretimizdeki 'azm-i bülend «enerji» –ki şübhesiz zâde-i habb-ı vatan ve semere-i ihlâs ve fazîlettir – temennî ederim ki Ma'ârif Nezâretinde de 'ayni hayâtiyyetle, 'ayni 'azm ü rezm ile müncelî olsun!

Japon zâbitlerin Fransızca olarak söylemiş olduğu sözünü tercümeyle, şu mahfil-i 'irfân ve ihvânda, hâcet görmüyorum. Hülâsâtü'l-hülâsâsı, fetih ve zafer ordularının kuvvetü'z-zahrı mekteb mu'allimleridir, demek olan bu sözdeki belâgât-ı mantıkiyyeyi ve mantık-ı belâgatı fehm ve takdîr içimizde etmeyecek kim var? Japon zâbitlerin mutevâzı', metîn, zinde kelimelerle ifâde ettiği bu kâ'ide-i siyâseti Japonya Kore'de tatbîk ve semerât-ı mühimme iktitâf ediyor. Ya'nî memleket üzerine olan fütühât ve hâkimiyeti kulûb üzerine, rûhlar üzerine fütühât ve hâkimiyet ta'kîb ediyor.

Yemen ve Yemen mesâ'ili hakkındaki fikrim Arnavudluk ve Arnavudluk mesâ'ili hakkındaki fikrimin hemen hemen 'aynıdır. Yemen'in uzaklığı, sevkiyyâtın güçlüğü, Yemen kıt'asının tarîk ve ma'âbirden, vesâ'it-i münâkaleden mahrûmiyeti ve oradaki şerr ü şurîşin tabî'at-ı ibtidâ'ıyyesi ayrı ayrı nazar-ı dikkat ve mülâhazaya alınmak iktizâ eder. Bu sözlerimden «meslek-i telattuf» ihtiyâr edilmesini tasvîb ettiğim anlaşılmasın. Her yerde, her tarafta, her kavim için böyle zamânlarda dikkat buyurun, böyle zamânlarda diyorum, böyle buhrân ve müşkilât zamânlarında

السيف اصدق ابنة من الكتب

diye bağırın şâ'ir-i kahramân Mütenebbî'nin yerden göğe kadar hakkı vardır. Hükûmetimizin

Sulh istersen harbî ile âmâde düstûrunu ta'kîb etmesi Yemen'in (İmâm Yahyâ) [n.6, s.8] sı üzerinde az hayât-ı intibâh

ve ittisâf ihyâ etmemiştir. Daha beş altı gün evvel makâm-ı meşihate sûret-i mahsûsada îsâl ettiği nâmeye muttali' oldum. Tarafeynden akan veyâ akacak kanın Müslümân kanı olduğunu ve olacağını ileri sürerek, âbâ ve ecdâdına râygân edilmiş olan imtiyâzâtın kendisinde de ibkâ ve te'yûdinden başka bir şey istemediğini söylemeye başlıyor. Söylemeye başlıyor! Bu ibtidâ bir hüsn-i intihâdır. Zannedirim, güzîde, pek güzîde Şeyhülişlâm Mûsâ Kâzım Efendi, İmâm Yahyâ Efendi'ye şöyle bir cevâb verecektir: Yâ âhî'd-dîn! Biz şimdi bir hükûmete mâlikiz ki esâsı zamân-ı sa'âdet hükûmetidir. Uhuvvet, hürriyet, müsâvât bu hükûmetin uknûm-ı selasesidir. İmparatorluğun 'umûm-ı vatandaşları hürdür, yekdigerinin kardaşdır, yekdiğerine hukûken müsâvîdir. Bir vatandaşın diğerk vatandaş üzerine imtiyâz ve teveffûku – nazar-ı hükûmette – yoktur, hükûmet-i meşrûta hâkimiyet-i milliye demektir. Yemen'de i'tisâf varsa Yemen'in meb'ûsları Hükûmet-i İcrâ'ıyyeye bildirsınler. Hükûm meb'ûsların, hükûmet milletindir. Hükûmet-i meşrûta vâsita-i icrâdır. Edvâr-ı mâzîyyedeki ta'addıyyâtın mes'ûlü bugünkü hükûmet olamaz. O ta'addıyyât yalnız Yemen'de yalnız Yemenlilere icrâ olunmuyordu. Binâ'en'aleyh hükûmet-i meşrû'amızın evâmir ü nevâhîsi bütün ehl-i vatanın ya'nî hâkimiyet-i milliyyenin, bi'z-zât siz de, ben de içinde bulunduğumuz hâlde, bütün efrâd-ı milletin evâmir ü nevâhîsi demek ve maksûd-ı yegâne selâmet ve te'âlî-yi vatan olduğundan imtiyâzdan dem vurulacak zamânda değiliz.

«واعتصموا بحبل الله جميعاً»

fermân-ı kibriyâsını tahattür ederek

«ولا نباغضوا ولا تدابوا و كونوا عبادالله خواناً»

Emr-i peygamberiyyesine icâbet ve bu icâbetde müsâra'at tavsiye olunur.»

Pek mevsûkan habîrim ki Şeyhülişlâm Efendi ile Dâhîliyye Nâzırı Tal'at Bey ve Aydın meb'ûsu fâzıl-ı şehîr Hoca 'Abdullah Bey Efendi İmâm Yayhâ Efendi'nin cevâbına bi'l-istişâre bir cevâb-ı savâb vereceklerdir. Bu zevât-ı güzîdenin isâbete karîn olan re'y-i ihlâs eserleri verilecek cevâba şevket-i lâzımâyı verecektir, bunda hiç şübhe etmeyebilirim.

Doktor 'Abdullah Cevdet

Vatanım İçin

Hakîkati söylemenin bir husûsî mevsimi yoktur, hakîkatin kâfî derecede tekrâr edilmemesinin imkânı yoktur.

Abdullah Cevdet

Girid, letâfetce nasıl bir Venüs, bir Zühre-i [n.6, s.9] hüsün ve haşmet, bir perî-yi

şî'r ü şegaf ise siyâset nokta-i nazarından da öylece Bahr-i Sefîd'in bir hâkimesi, bir melikesidir.

Ve şu mevki'î, şu mevki'-i zî-ihtişâmî ezmüne-i kadîmede bile hâ'iz, her zamân Akdeniz'in rûh-ı ticâretine mâlik idi. Bâ-husûs Süveyş Kanalı'nın küşâdından beri, Hindistân ve Aksâ-yı Şark'ın bir miftâhı, bir istasyonu hükmüne geçmiştir. Ehemmiyyet-i târîhiyyesi dahi o nisbette rengîdir.

Bu adada ilk sâkin olanlar Eteokret, Midoniyenlerdir. Mûte'âkiben Pelasi[g]¹⁸⁷, Frijiyen¹⁸⁸, Karîyen¹⁸⁹, Lelej¹⁹⁰, Dorîyen¹⁹¹, Semit akvâmı tavattun etmiş fakat Girid'den en çok istifâde eden Fenikeliler bulunmuştur. Onlar cezîre-i mezkûreyi üssü'l-harekât ittihâz ile Septe Boğazı sevâhiline kadar gider, ticâret ederlerdi.

Bununla berâber, adada henüz bir idâre-i muntazama mevcûd değildi. Oranın ilk hâkimi, ilk vâzî'-ı kânûnu meşhur Minos'tur. Minos, gâyet zekî, gâyet muktedir bir zât idi. Büyük, mükemmel bir donanma yaptırarak, ibtidâ 'âsî Karîyen ve Lelejlere taht-ı itâ'ate almış ba'de bütün cezâ'îr-i gayr-ı ba'ideyi hattâ Sicilya'yı hattâ Anadolu'nun ba'zı yerlerini zabteylemiştir.

Lâkin fütûhâtı çok devâm etmedi. Müşârünileyh vefât ederek yerinde birtakım cumhûriyyetler türemiş bunlar da Romalıların pençe-i esâretine düşmüş, Romalılar ise Bizanslılara terk-i mevcûdiyyet etmiştir.

O esnâda Girid Hulefâ-yı 'Abbâsiyye'den el-Me'mûn'un ümerâsından Ebû Hafs 'Ömer'in kabza-i teshîrine râm olmuştur. 'Arablar, Kandiyye şehrini inşâ ettikleri gibi cezîrenin her tarafını da bir derece i'mâr eylediler.

Ne çâre ki 960'da Şark İmparatorluğu Nisefor [Fo]kas¹⁹² Girid üzerine göndererek on ay muhasaradan sonra Kandiyye'yi ve bilâhare diğer tarafları tekrâr ele geçirmiştir.

Biraz zamân geçince Bizans hükûmetinin taksîminde, Girid adası Moneferat markisi¹⁹³ne düşdü.

1[2]04'de Venedikliler, Marki Bonifas'a krallığına mu'âdil bir kıt'a-i arâzi vererek ona mukâbeleten cezîreyi aldılar.

¹⁸⁷ Πελασγοί (Pelasgove/Pelasg) Eski bir Yunan kabilesi.

¹⁸⁸ Frigler

¹⁸⁹ Karyalılar

¹⁹⁰ Lelegler

¹⁹¹ Doryalılar

¹⁹² Νικηφόρος Φωκάς (Nikiforos Fokas)

¹⁹³ Βονιφάτιος Μομφερρατικός

Ve memleketlerinden 540 aristokratik ‘â ile getirdiler. Şu sûretle Girid bir müstemleke-i iskân hâline girmiş, Cenevizlilerin tevsi‘-i ticâretlerine bir sedd, bir mâni‘-a-i rasîne olmuştu. Bu idâre, bu vaziyet beş ‘asır kadar devâm edebildi.

1645’te, on sekizinci pâdişâhımız Sultan İbrâhim’in zamân-ı saltanatında, Silâhdâr Yûsuf Paşa Hanya, Suda, İspinalonka, Grabosa iskelelerini zabteyledi. Kandiyye’nin fethi yirmi iki yıl sürmüştür. Muhâsaranın ilk üç senesinde, 199775 gülle, 75322 kazan, 126855 [şîşe], 185852 tunc humbaraları, 132822 havan taşı, 497772 kıyye barut, 3960 lağım atılmış ve 15 kumandan, 84 çorbacı, 164 çavuş, 25639 yeniçeri, 696 alay beyi, 37645 tımarcı, 4963 serdengeçdi, [n.6, s.10] 6985 cebeci, 2295 topçu, 29965 lağımçı, 1900 garîb yiğit şehîd olmuştur.¹⁹⁴ Bütün Girid Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa’nın himmet-i gazanfer-ânesiyle ancak 1669’da alınabildi.

Bu târihten Mora ihtilâline kadar, ahâlî fevka’-l’âde sulh-perver iken Yunanistan’ın istiklâli üzerine, kiliselerin Panelinizm telkînâtı ile Hristiyanlar İslâmlardan ayrılarak ‘isyâna başladılar.

Hükûmet-i ‘Osmâniyye, münselib olan huzûr ve rahâtı i‘ade etmek zımında, 1867, 1887, 1889 târihlerinde üç fermân ısdâr eylemiş ise de şekâvet bir türlü bastırılmamış Girid’in semâ-yı pâki dâ’imâ bir şemîm-i cenk, dâ’imâ bir ridâ-yı sürh ile mestûr kalmıştır.

En müdhiş ihtilâl, 1315’de vaki‘ olarak düvel-i erba‘anın müdâhalesi, ekser-i müslimlerin memâlik-i sâ’ire-i ‘Osmâniyye’ye hicret-i ile nihâyetlenmiştir.

Donanmasızlığımız yüzünden kopan şu ‘isyân-ı meş’ûm esnâsında, zavallı dindâşlarımıza yapılan mezâlimleri, yetim kalan ‘â ilelerin nâliş ü feryâdını bir Giridli, bir müşâhid-i hâdisât-ı kalb-i sûziş-kârıyla tasvîr etsem mutlaka ağlarsınız.

Fakat sevgili kardaşlarım, sizi üzme, otuz üç sene ağlayan, sızlayan yüreklerinizi tekrâr incitmek istemiyorum. Onun için susacağım.

Zaten bunlardan ziyade beni kızdıran, ‘asabîleştirilen bir şey var; o da Girid’i ondan almadığımız, adada hiç hükümfermâ olmadığı hâlde, Yunan’ın iddi‘â-yı hukûk etmesidir.

Artık hükmedeceğim ki hukûk-ı düvel kof, boş bir şeydir. Eğer mer‘î, eğer mu‘teber olsaydı mukaddes vatanım böyle nâ-pâk ellerde mi kalırdı, zavallı vatandaşlarımın akan gözyaşları dinmez mi idi?

¹⁹⁴ Yukarıdaki istatistik esnâ-yı muharebede ordu-yı ‘Osmâniyye’nin kâffe-i mühimmât-i seferiyyesini ihzârı ile mükellef olan nüzl emîni tarafından tutulmuş olmakla her hatâdan berîdir. B. N.

Hayır, hukûk-ı düvel mevcûddur. Kânûn-ı düvel yapılmamıştır. Çünkü salâhiyyetdâr bir kuvve-i teşrî'iyeye, tenkîz edecek bir iktidâr yoktur.

Bîçâre beşeriyyet, her vakit böyle sefil, makhûr olacak; her vakit böyle murdâr, vahşî gaddâr ayaklar altında çiğnenecek misin?

Avrupa'ya, o muğfil, o riyâkâr Avrupa'ya Sultan 'Azîz merhûmun, «Son aldığımız memleket Girid olduğu gibi son vereceğimiz yer de odur.» sözünü, büyük bir hekîmimizin, «Cesedlerimizden Girid adasının yanında diğer bir ada teşekkül etmedikçe Girid Yunan'ın olamaz.» cümle-i cevher-dârını tekrâr ederiz. Bugün bilinmelidir ki hukûk-ı hâkimiyetimize dokunacak küçücük bir hareket, bütün Teselya'nın kanla boyanmasına sebep olacaktır. Bizi durduran şey, muhârebenin bir nihâyet, bir hâtîme olmasıdır. Bundan evvel ba'zı vesâ'ite mürâca'at etmek zarûrîdir.

Yapılacak ilk iş, siyâset-i hâriciyyemize bir kat'ıyyet vermek olmalıdır. Zü'l-vecheyn bir politikayı ta'kîb etmek gayr-ı kâbildir.

Bilirsiniz ki vaktiyle Fransa kralı I. Fransuva husemâsını ma'nen mağlûb etmek için, [n.6, s.11] taksîm-i kuvâ mes'elesini ortaya sürmüş ve cüz'î bir müddet râhat kalmıştı.

İşte o muvâzene-i düveliyye el'ân devâm etmektedir. Hâl-i hâzırda mevcûd kuvvetler ikiye ayrılmış, bir i'tilâf ile bir ittifâk-ı müselles vücûda gelmiştir. Biz, ma'te'essüf bu iki cereyânın arasında kalmış, onların her türlü entrikalarına, her türlü hüçûmlarına bir zemîn-i muvâfik olmuşuz.

Artık bî-taraf olmaktan kurtularak hangi taraf menfa'atimize daha elverişli ise ona tamâmıyla meyletmeliyiz.

Bu sûretle, Girid mes'elesi bir nihâyet, bir netîce-i müstahsene bulabilir. Efkâr-ı umûmiyyeyi bağlayan şu 'ukde, 'ukde-i hâsire de çözülmüş, ref' edilmiş olur.

Bezmî Nusret [n.6, s.12]

Leyâl-i Mahmûme

Gayyâ-yı cehennemde yapılmış yatağında;
Hissim ve düşüncem birer ejder, cânavardır;
Bir zehr akıyor beynime. Her göz kapağında
Nârî ve büyük bir kayanın sıkleti vardır.

‘Aklım bana bir rehber-i irşâd olamazken
Hissimde de âsâr-ı cünûn etti te’essüs;
Bir cinnet-i ‘ulviyyedir efrâd-ı tahassüs
Ey sen ki seherlerle şafaklardır erîken,

Coşmakta acıkmış ve kudurmuş gibi artık
Zîrimde bu toprak, muhîtimde karanlık;
Sen gül ki bu ahvâl-i siyeh-çerde[?] çekilsin:

Olmuş sana eflâk-ı semâ mehd-i tecellî,
Dest-i kereminden saçılır nûr-ı tesellî,
Sen toprağa, sen zulmete mensûb değilsin.

Bursa 319/Fâ’ik ‘Alî

İntikâd’a Dâ’ir

– Mâb’ad –

“Hiçbir feylosof ve hiçbir ‘âlim ve mütefennin geçmemiştir ki söylediği sözler, keşfettiği hakikatler redd ü cerh edilmemiş olsun!” deniliyor.

Her hakîki ‘âlimin efkâr-ı hâzıraya zıdd düşünmesi, her zıdd düşünenin hakîki ‘âlim olması lâzım gelir mi?... Ve bu düşüncesini kabûl ettirmek için îcâb ettiği kadar hîleye sülûk etmenin hakîkî ‘âlimliğin muktezeyâtından ‘adedilmesi ne garîb tasavvurdur!... Demek ki ‘âlim olmak için bütün hakikatlerin hilâfını iddi’â etmek ve bunu kabûl ettirmek için de bin türlü hud’aya girmek lâzımdır. Hîle-i hud’a ile ‘âlim olmak ya’nî hakikatsizlik ile hakîkate hizmet etmek... Ne ‘acîb bir felsefedir?...

Mütefenninîn ve hükemânın redd ü cerh edilmiş ve edileceği melhûz bulunmuş olan kenefiyyâtı zâhiren hakikat görünüb de hakikaten hakikat olmayanlardır. Esâsen hakîkî olsalar idi, sonradan sükût etmezdi. Hakâyık lâyetegayyerdur. Değişmeye, sükûta mahkûm olan, nazariyyelerdir. Her nazariyye de hakîkate istinâd edemez. Ve edemedikleri

için her vakit mecrûh ve merdûd olurlar. Lâkin bir nazariyyenin hakikat olup olmadığı ne ile anlaşılabilir?... Muhâkeme-i mantıkîye ile ya'anî metin bir mukâyese-i 'aklıyye ile... O mantık ile ki yukarıda kof olduğu iddi'â ediliyordu.

Bir nazariyye ne kadar metin ne kadar keskin bir zekâ ile kabûl edilmiş ise o kadar yaşar. İnsânın mevcûdiyyet-i insâniyyesini teşkil eden 'akla ve onun muhâkemâtına i'timâd olunamazsa dünyâda başka neye istinâd etmeliyiz?... O 'akıl ki mîzân-ı hakâyıktır. O muhâkemât ki o mîzânın evzânıdır. Muharririn fikri, bilmem ne gibi cereyânın taht-ı te'sîrinde kalmış ki, "*Bütün ilimler, bütün fenler, tefekkürât-ı felsefiyye-i zemîn ve zamâna göre uydurulmuş 'indî nazariyyelerdir.*" demiş!...

Vâkı'â ulûm ve fûnûnun muhteviyât ve nazariyyâtındaki ciddiyetin derecesi mütefâvittir. Ba'zıları nazariyyât-ı riyâziyye gibi fenâ nâ-pezîr bir kat'ıyyeti hâ'izdir ki bunlarda ihtilâf-ı enzâr-ı cârî olamaz. Bir kısmı muhâkemât-ı mantıkîyeye istinâd eder. Ba'zılarının keşif ve isbâtı mü'esser-i nüfûza müftekirdir. Şiddetli muhâkemeye tahammül edemeyenler de vardır. Bunlar ise dâ'imâ redd ve kabûle ma'rûzdur.

Bununla berâber kâffe-i 'ulûm ve fûnûnun esâsları bedîhiyyâttır. Teslîm edilmezse hiçbir şey sübût bulamaz.

Dekart'ın "mevcûd-ı mütehayyîz, mevcûd-ı müdrîk" nazariyyesinin tahavvülü her nazariyyenin değışeceğine bürhân olamaz.

Evet, Dekart gelir, öyle der; Leybniç çıkar, şöyle der; başka biri ne öyle der ne şöyle..böyledir, der. Herkes bir fikir beyân eder. Fakat söyleyende ne kabahat var? Dinleyenler gözlerini açsın!... Bu bâbda da şiddet-i zekâ ve muhâkemesi gâlib olan [n.6, s.13] taraf muvaffak olur. Zîrâ şübhe yoktur ki kavî ve sâlim bir 'akıl doğruyu daha iyi görür. Elhâsıl bu gibi kayıt ve tahrîri, ma'lûmu i'lâm kabîlinden olacak mesâmmât-ı 'aklıyye mevcûd iken bilmem nasıl oluyor ki fûnûn ve felsefede kâbil-i istinâd bir hakikat olduğu, şâyân-ı i'timâd bir kâ'ide bulunduğu iddi'â ediliyor!... Bu iddi'âyı hangi zî-rûh-ı müdrîk vardır ki rehîn-i savâb görsün?... Binâ'en'aleyh her şeyde olduğu gibi tenkîd için de bir mi'yâr-ı hakîkî bulunmak lâzımdır. Söylemeye hâcet görülemez ki, âsâr-ı edebîyyenin tenkîdi ya lafza yâhûd ma'nâyâ inhisâr eder. Elfâz o kadar şâyân-ı ehemmiyyet değilse de kavâ'id-i mahsûsasına tevâfuk edenleri daha evlâdır.

Ma'nâ hakkında ise: Her ma'nâ bir şey'i müfiddir. O şey'in sıhhati de dimâğda muntab'ı bir takım hakâyık-ı esâsiyye-i sâbitenin, o şey'in mâhiyyeti ile mukâyesesini netîcesinde tebeyyün eder. Bir eserin okunmasını, bir sözün işidilmesini müte'âkib onların

ma'ânîsi havâss-ı mahsûsamız vâsıtasıyle dimâğa intikâl eder. Ve oradaki hakâyık-ı mahfûza ile rükû' bulan bir mukâyese-i âniyyeyi müte'âkib hükm-i 'aklî sâdır olur. Ancak her dimâğda hakâyık-ı mahfûza bir ve müsâvî olmadığı için hükümler beyninde tehâlûf-i vukû'î zarûrîdir. İşte bunun için kavî bir dimâğa mâlik olmakla berâber iyi bir tahsîl görmüş olanların muvaffakîyetleri daha emniyetlidir.

Edebiyyât bahsine gelince: Gerçi muharrir "*Hissiyât 'unvanı altında az doğru, az ciddî ve diğer efkârdan ayrı bir mecmû'a-i tefekkürât farz etmek doğru değildir.*" diyor. Ve bu husûsta en esâslı kuvvetimizin "hayâl ve muhayyile"den 'ibâret olduğunu 'ilâve ediyorsa da «hissiyât» denilen şey sâbit ve mütehakkık olmayıp gâh inkâr gâh ikrâr edile geldiği için ne 'aksi ne 'aynî müstahakk-ı tasdîkdir. Yalnız insan kendisinde bir şey duyuyor. Ve ona «hissiyât» deyip geçiveriyor. Hissin, ef'âl-i dimâğîyyenin tecelliyâtından beri olması muhtemeldir.

"Hayâl"ın de evâ'il-i beşeriyette insânların latîf veyâ muhîb eşyâ ve ahvâlî tahayyülû sâyesinde husûle gelmiş ve bundan da edebiyâtın doğmuş olması da hâric-i imkân değildir. Fakat bu mülâhazadan muhayyilemizin marîz, edebiyât ve san'atın da birer hâlet-i maraziyye olduğu ve bir şâ'irin, ne kadar marîz ise o kadar san'atkâr olması îcâb ettiği mugâlatalı bir tasavvurdur. Böyle olunca da tabî'î, tenkîde bir mikyâs-ı maraz denemez. "Tenkîdin yalnız bir şöhret için" yapılacağı fikri de mübalağalıdır. Vâkı'â hakkıyla yapılmış bir tenkîd, muharriri için mûcib-i iştihâr olur. Ve kendisinin şöhret bulmasını ya'nî kendisinin ebnâ-yı cinsi tarafından beğenilmesini herkes ister. Lakin bu, erbâb-ı ciddiyet 'indinde ikinci derecede kalıp asıl maksad taharrî ve ezhâr-ı hakîkatdir. Ezhâr-ı hakîkat de tekâmüle hizmettir. Tenkîdin kâ'idesiz olacağı mecrûh olunca "tenkîd için bir mikyâs olmadığını iddi'â etmek" [n.6, s.14] münekkîd için bir hîle değil, hakîkat-i hâli haber vermektir. Burada kânûn-ı 'umûmî kıyâfesinde zikrolunan "kazanmak için her şey meşrû'" fikri her nerede olsa redd ve cerhe ma'rûz olacağı için münekkîdin teşebbüsündeki hîlesi ne muvaffakîyetinde ne de 'adem-i muvaffakîyetinde meşrû' ve şâyân-ı takdîr görülemez. Bir şahsın hîlesinde muvaffak olursa hîlekâr addolunmayıp da 'adem-i muvaffakîyetinde hem hîlekârlık hem de budalalıkla müttehim olmasındaki esbâb-ı mûcibe nedir, bilmem?...

-Son-

F. Sâcid

Küçük Numûneler

«Kese¹⁹⁵» Hakkında

Mösyö Kapüs¹⁹⁶'ün bu komedisi hakikaten mâhirâne yazılmış bir eser-i nefistir. Vâkı'â büyük bir kusûru var: Molyer'in komedileri gibi ibdâ' ve tertîb edilmiş; fakat bu noksan da eser için bir nişâne-i meziyyettir. Bütün komedide bir hareket-i sehîle, bir te'âkub-ı tabî'î, hele son derecelerde şûh ve nükte-perver bir mükâmele hüküm-fermâdır. Bu komedi Mösyö Kapüs'ün en mükemmel eseridir. Ve pek büyük meziyyeti hâ'izdir.

Emil Fage¹⁹⁷

Kese pek ziyâde ihrâz-ı muvaffakiyyet etmiş olmakla berâber yine birinci derece hâ'iz-i ehemmiyyet değildir. Kapüs ne zamân yukarıdan aşağı bu üçüncü fasıl ehemmiyyetinde bir komedi yazarsa o zamân hadd-i kemâline vâsıl olmuş olur.

Güstav Larume¹⁹⁸

«Cerîha»ya Dâ'ir

Bu dram hassâs kadınlar ve ağlamayı seven efendiler için yazılmış. Bir sûzişli romandan başka bir şey değildir. Bunda ne derin bir psikoloji ne tedkîkât-ı 'âdât ve ahlâk hattâ ne yeni ve te'sîrli vakâyi' aramayınız ve binâ'en'aleyh bu kitâbın kulûb ve ezhânda bir te'sîr-i 'amîk bırakan âsârdan olacağını ümîd etmeyiniz. Lakin bunu dinlerken sâf-derûn-âne, sehlü'l-husûl bir te'sîr ve tahassüse kendinizi terk ediniz.

Emil Fage

Cerîha'nın mevzû'u yeni değil fakat büyüktür. İşte bu iki sebebin ictimâ'î mevzû'u pek ziyâde eşkâl etmiş. Bunu lâyıkiyle tasvîr ve tebliğ ya'nî tecdîd ve ihyâ için fevka'l-'âde bir hüner ve ma'rifet lâzım idi. Eserin mahall-i sükûtu müdde'îyâne bayağılıdır. Mü'ellifi doğruca bu gird-bâd-ı sükûta atılmış. Kitâbda büyük bir himmet ve ciddiyet hüküm-fermâ fakat hasâ'il-i ibdâ'iyeden biri ve sûret-i tertîb i'tibâriyle gayr-ı muvaffak, üslûbu ise maksûdu lâyıkiyle ifhâm edemeyen bir çetin belâgate mübtenîdir.

Güstav Larume

¹⁹⁵ Alferd Capus, *La Bourse ou la Vie*, Paris, 1901.

¹⁹⁶ Alferd Capus; (1858-1922), Fransız oyun yazarı ve gazeteci

¹⁹⁷ Émile Faguet; (1847-1916), Fransız yazar ve münekkit.

¹⁹⁸ Gustave Larroumet; (1852-1903), Fransız yazar ve sanat tarihçisi

Bir Mecmû'a-i Eş'âr¹⁹⁹ Hakkında

Mösyö Mera²⁰⁰ rûbabında evtâr-ı kesîre bulunduğunu ve evzân u kavâfinin, şedîd ve tabî'î eş'ârın her nev'inde erbâb-ı ma'rifetten olduğunu isbât etmek istemiştir hâlbuki Mösyö Mera şevâhik-i edebiyede dolaşabilecek bir zât değildir. Bir sâhte vekâr ile şişiyor, uğraşiyor, kan ter içine batıyor; tepeciği Kafkasya dağı zann ediyor. Lakin şâhika-i iddi'âdan tesâdüfen zemîn-i tabî'ate indiği zamân hoş bir şâ'ir olur. Küçük şi'rlerinin lisânı pek latîftir. Kavâ'ide tamâmen ri'âyet eder. [n.6, s.15] Yalnız bir şi'rinde *élytres stridentes* yazmış, hâlbuki *élytre* müzekker bir kelimedir.

Şarl Lü Goffik²⁰¹

«Bir İş Adamı»²⁰² na Dâ'ir

Nutibe isminde bir zât karısının 'âşıkı ve iki kızından Beatris'in pederi olduğunu kendisinin ve bütün Paris ahâlîsinin bildiği bir adamın kendi hânesinde ikâmetine tahammül ediyor. Hâlınden zerre kadar kimseyi şübheye düşürmeden kalbinde furûzân olan intikâmı ahfâyâ muvaffak oluyor. Nihâyet, Beatris nişanlısıyla te'ehhül etmek üzere iken kıza babası kendisi olmadığını haber, o emrine itbâ' etmezse hakikat-i hâli ifşâ ile kendisini de vâlidesini de evden kovacağını beyân ederek Beatrisi gâyet murdâr bir çapkın ile izdivaca icbâr ediyor. İşte romanın mevzû'u. Zannederim ki şu birkaç kelime-i tahlîl vak'anın 'adîmü'l-ihimâl olduğunu uzun uzadıya isbâttan istiğnâ bahşeder. Hâlbuki senin sûret-i cereyânını ezhâna kabûl ve tasdik ettirmek için Pol Burje'nin ancak yüz elli sahîfelik bir romanda yüz sahîfeyi mukaddemeye hasr etmiş olması da şâyân-ı istigrâb değildir. Fakat bununla isbât-ı müdde'âyâ muvaffak dahi olmuş olsaydı, yine yüz sahîfe yazı biraz uzun düşerdi. Bir de hikâyeciğin sülûsânında Pol Burje'nin âsârında en ziyâde cân sıkkan şeylere tesâdüf olunuyor.

Jorj Pelisiyi²⁰³

Pol Verlen

Bu zât bütün nekâyisiyle berâber nâdir bir şâ'irdir. Fakat kendisinde iki şâ'ir tecellî eder: Biri gâyet tabî'î diğeri gâyet sun'îdir. İhtimâl ki bu iki haslet-i mütezâdenin ictimâ'ından dolayı şâ'ir, uzun müddet mütâlâ'a olunursa mergûb olabilir. Kendine mahsûs

¹⁹⁹ Albert Mérat, *Vers Le Soil*, Lemerre, Paris, [1900].

²⁰⁰ Albert Mérat; (1840-1909), Fransız parnasyen şair.

²⁰¹ Charles Le Goffic; (1860-1932), Fransız şair, romancı ve tarihçi.

²⁰² Paul Bourget, *Un Homme D'affaires*, Plon, Paris, 1900.

²⁰³ Georges Pellissier; (1852-1918), Fransız yazar.

gâyet latîf ve nâzân şî'rleri de vardır. Bunlardan birçok misâl getirilebilir. Ancak bu şâ'ir efkâr ve te'essürâtını kendi zâtı için, kendine mahsûs elfâz ve âheng ile ifâde ve tasvîr ettiğinden tabî'îdir ki kendine göre muğlak ve müşevveş olan fikirleri bize göre gayr-i münfehim olur. Lâkin fikirleri merbut ve sâde olduğu zamânlarda bizi artık me'lûf olduğumuz bir melâhat-i tabî'iyeye ile gaşyeder. Ve şî'rleri 'avâma mahsûs şî'rlere pek benzer. Mösyö Pol Verlen havâsı hasta rûhu sabî bir şâ'irdir. Şî'rlisinde marîzâne bir nâ-tüvânlık, sâf-derûn-âne bir letâfet hüküm-fermâdır. Kendisi husûsuyla kendi kendine yetişmiş bir dekandandır.

Jül Lümetr²⁰⁴

Suderman²⁰⁵

Bu adamın âsârı ekser-i vâki'e gayr-ı mutâbık, fâ'idesiz, vâhî bir takım cem'ıyyât-ı beşerıyyeyi tasvîr eder. Böyle cem'ıyyetler belki bütün şehirlerin ba'zı gizli bucaklarında bulunur. Fakat sahneye getirilince insân bunlardan istikrâh ile başını çevirmek mecbûriyyetinde kalır. Bu mü'ellifin eşhâsına söylettiği lisân-ı 'avâm belki bir orta oyununda hoş olabilir. Fakat ciddiyet iddi'âsıyla meydâna getirilen oyunlarda bu lisânın dahli olmamalıdır. Bu yolda yazılmış oyunları temâşâdan ahâlînin lezzet-yâb olduğu, böyle eserleri mevki'-i temâşâyâ koymakla tiyatro direktörlerinin çok para kazandığı ma'lûm ise de bu gibi âsârın ahlâka, hikmet-i bedâyî'e rahneler açtığı da gayr-ı kâbil-i inkârdır.

Bühner²⁰⁶

Senbolizm

Gayr-ı merbût bir takım işâretler, kekelenmiş feryâdlar.. İşte senbolistlerin lisânı... Bu lisân İngilizce bir garâmı ve gayr-ı müsta'mel lugatlerle mâl-a-mâl bir lûgat kitâbını karıştırmış vahşîlerin esvât-ı müstekrihesine benzer. Senbolistler eğer dünyâda bir şey bilmişlerse onu da unutmuş gibi görünürler. Mübhem, hatâ-âlûd, muzlim lisânlarıyla falcıların ciddiyetini izhâr ederler. Ey senbolistler, siz bizi gürültülü, vâhî lisânınızla merâka düşürmek istiyorsunuz.

Jül Bua²⁰⁷

Müdüri Mes'ûl: Bezmî Nusret-Uhuvvet Matba'ası-Bâb-ı 'Ali Caddesi [n.6, s.16]

²⁰⁴ Jules Lemaître; (1853-1914), Fransız eleştirmen ve dramatist.

²⁰⁵ Hermann Sudermann; (1857-1928), Alman dram yazarı ve romancı.

²⁰⁶ Ludwig Büchner; (1824-1899), Alman düşünür ve yazar.

²⁰⁷ Jules Bois; (1868-1943), Fransız gazeteci, şair, oyun yazarı.

HEDİYE- 'Aded 2

İki Kıt'a

Merhamet kılmaz, göz açtırmaz belâdan bir zamân
Düşman-ı dîrîne-i ehl-i zekâdır çarh-i dûn
Âşinâ sandıklarım çıktı ser-â-ser tîre-dil
Bulmadım sahbâ gibi bir hem-dem sâkî-yi derûn

Bak nasıl kalb eylemiş devrân leb-i peymâneye
Gonce-fem bir âfetin hâk-i leb-i fânîsini
Bir tıyn-ı bî-me'âl 'addetme gafletinden gelir
Sâgarın meclîsteki feryâd-ı rûhânîsini

Müstecâbî-zâde 'İsmet

Âh Ey Arz

– *Tahsîn Nâkâm'e* –

Safahât-ı leyâlinle ey arz, ey ma'bed-i serâ'ir-i âdemiyyet, 'asırların tâlâb-ı tahavvülünde fânilerin rübâb-ı günâhını ağlayan ey şî'r-i serâb; bütün hakâyık-ı mukadderâtınla senin de nihâyet bir mahlûk olduğunu tefekkür ederken rûhumda bir sükût-ı âmâl buluyor ve iğreniyorum... Türklüğün ihtişam-ı târîhîsine karşı şimdiki küfrân-ı felsefîyi yaşayanlara, –sâlibin ihânet-i ictimâ'îsini ma'zûr buluyor – beşeriyyete kazılan bu diken mezârlara bakıyorum da, vicdânımdan, beni niçün almadığına, hâlâ niçün bu riyâkâr zâlimliklerin makberi olmadığımızı esef ediyorum; âh ey arz, fersûde semâ-yı âfil, ey zehirli pençelerin sahne-i fecâyî'i olan evlâd-ı kâ'inât, gideyim, bırak, sefâlet-i âtîmi gecelerin bûse-i âlâm-ı tesliyyetinde uyuyayım; bu benim için belki bir tâbût-ı ikbâl, bir bükâ-yı sa'âdet olur, bütün gençliğimin hümmâ-yı memâtında yalnız Türklük için yazılan 'Osmânlılığ'ı ta'zîz edeyim ve bu beyâz hislerle ancak büyüyecek olan Türkiyâ'nın hayât-ı ebedîsini bir demokrat eliyle terennüm edeyim, ey arz, âh ey şî'r-i serâb...

İlyâs Mâcid

İstişfâ‘

Olmadıysa çok mudur hâk-i sefile sâye-sâz
Hazret-i fahr-ı cihânın nûr idi hep mâyesi
Etmek üzere ‘âsîyân-ı ümmete ferdâda meyl
‘Âlem-i bâlâya ‘aksetti mukaddes sâyesi

Müstecâbî-zâde ‘İsmet

Terlikler

— Bahâ Teyfik’e —

Kim bilir, hangi parmakları öpecek.. Hâr u nevâzşikâr temâsiller ile hangi tombul ayaklara mehd-i revân olacak penbe terlikler..

Gelinlerin ilk tulû‘ eden leyle-i sa‘adetinde mini mini ayaklara geçirilen eflâtun, mâ’î ipekli terlikler..

Siz, sizde bir kadınsınız. Ve ben sizde bu müstesnâ ve nefis rûh-ı neseviyyeti bütün rikkat-i nâzikiyle hissederim. [n.2, s.1]

Bir çift terlik, bana bir genc kadının bekâret-i neseviyyesini ihsâs eder ve bu şûh kadın terliklerini gördüğüm zamân kalbimin en nâzik noktasından yaralanır, onlarda kadınların dâ‘imî hercâ‘îliklerini görürüm.

Manastırlı Mehmed Emîn

Tevdî‘ ât-ı Hissiyye

— Anneme —

Gümüş sâhil uyur... Leylâk denizler
Çocuk kalbimde hisler,
Elemler besteler... Bir ney-i dem-â-dem
Uzaklardan bütün âfâkı mübhem
Terennümlerle süsler...
Kamer bir ‘adn-i rû‘yâ...
Bu sâkin leyl-i esrâr

Ağlar...
Güzellikler, bedâyi‘, rûh-ı eşyâ,
Emeller, giryeler.. Bir bâd-ı nâlân
Raks-ı elvân
Sükût.. Her şey: çiçek, bir nefha, bir ses
Kadıdır... Bir kadın-ı muğfel ü müskir
Serâb, bir gölgedir, bir mûsikîdir...
Semâvî
O cennetten, ‘ademden böyle fânî
Ve muzlim sahne-i âmâle bî-kes
Düşen ervâh için kakhâr elemeler,
Fecâ‘atler, sefâletler, ölümler;
Bu şîven-gâh-ı sâfilde kadınlar,
Hıyânetler, zehirler, şübheler var...
Kadınlar, âh kadınlar hepsi karman
Yaşarken
Niçin muğfel ve âhû bir nigâhın
Sürünmek isterim altında... Anne
Rübâbım bir hazân, âvâre kalbim,
Şebâbım bir manolya
Melâliyle solarken ağla, ağla
Senin gözyaşların ancak samîmî...

‘Azîz Nerîman

Boyacı

Onun gitmediği yer yoktur; yırtık, solmuş mintâniyle yamalı, kısa pantolonun içinde ma‘sum, bî-günâh bir tavır alarak kutusunu koltuğuna sıkıştırır.. Ve yirmi, otuz para kazanmak ümîdiyle sabâhtan akşâma kadar her tarafı gezer. Kırâ‘athâneler, gazinolar, hep

ona güşâdedir; sessiz sessiz içeriye girer.. Gözleri dâ'imâ bir kirli potin araştırır ve bulduğu vakit boğuk, mahcûb bir sesle sâhibine:

— Boyayalım, efendim, der; güzel vernik var!... Ba'zan mini mini, nâzik bir iskarpinin yâhûd kocaman bir kunduranın önünde serî hareketlerle uğraşır, uğraşır..

Bitirdiği zamân – muvaffakıyyetini kendi kendine alkışlıyormuş gibi – mesrûrâne, potinin parıltılarına bakar ve elini yavâşca kutusuna vurarak:

— Bitti, der.

Ba'zân pür-ümîd, bir kirli kunduranın sâhibine yaklaşarak her günkü nakarâtı tekrâr ettiği zamân sert bir nazar-ı tehdîd onu kovar.. Ara sıra bu sert nazarlara bir sürü tekdîr de pey-rev olur. [n.2, s2]

Ve o, boynunu bükerek, yanaklarından süzülen yaşları saklamaya çalışarak tehî bir köşeye, bir ağacın dibine oturur orada; Bu kibirli bu müdebdeb, zî-rûh «manken»lere bütün merâret-i rûhiyle haykırır, ağlarken sanki üfûl etmiş, mûnis bir peder sesi ona: — Çalış, çalış!... Der.. Usanmadan çalış!... Evdekilerin.. Sana teslim ettiğim o zavallı hemşîrenin, kötürüm vâlidenin hayâtı, ancak senin bu on dört senelik mukâvemet-i hayâtiyyene yükletilen kutunla kâ'imdir.... Çalış!..

Ve o, bu ihtârâtın te'sîr-i ma'neviyyesiyle nâ-çâr yine kalkar.. Fessiz başını yakan güneşin harâreti altında nasırlanmış, kanamış, çıplak ayakları ile nazarlarının amâc-ı mübheminde parıldayan başka bir onluğu aramaya koşar!...

İsmâ'il Zühdi

Muhâkeme-i 'Aşk

Sevgilim, işte durmayan günler,
Saff-ı emvât gibi siyâh geceler,
Haftalar, sonra nâ-şekîb aylar,
Ve nihâyet büyük, ağır seneler
Bir güzâr-'acûl ile geçiyor...

Ve o meşî-yi müdâm ne kanlı, 'akûr
Bir mezârdır ki dâ'imâ açılır

Bütün âbâ-i ‘aşkı yutmak için!

Yutsun, öldürsün, ‘âlemi; lâkin

Gece, gündüz, bütün hazân u bahâr

Yaşayanlar ser-â-ser ölsünler...

Yalnız bir benim za‘îf ‘aşkım

Yaşasın sermedî sabûr ve esîr...

Sizce, oh, şübhesiz buistirhâm

Kâtil ve müfteris, günâh bir adım

Gibi çiğner çiçek-i hayâtınızı...

Bence lakin, bu iltimâ‘-i garâm

O kadar mu‘tenâ, mu‘azzez ki

Size hatta değişmem ‘aşkımızı!

‘Âlî Haydar Emîr

Yatak

Hastalara bir dâr-ıistirâhat, sağlam kimselere bir me‘men-i hâbdır. Bir kadın elinin ince ve sedefli parmaklarıyla düzeltilir, tüller arasına saklanırsa o kadar hoş ve pür-şî‘rdir ki insân gördüğü zamân gözleri kapanır, uykusu gelir. Geceleri bir firâş-ı mülâkât olan bu ‘uzv-ı hâr ba‘zân kıskanc ve ‘asabî bir kadınla pür-heves-i ‘aşk bir erkeğe vasat-gâh olurken o böyle iki vücûdun sıcak teneffüsleriyle te‘mîn-kâr — ihtimâl ki yalancı — bûseleriyle ser-mest-i gurûrdur. Kabarır, kabarır, bozular. Sabahleyin okşanmak, sevilme, düzeltilmek için tulû‘u bekler. Bir vakt-i mu‘ayyen için halîm bir çocuktur. Bir el onu açar, terk ederken vazıyyet-i jülîdesiyle kendisini seven, öpen, çimdikleyerek terk eden bu insân kümelerine melûl melûl bakakalır. Ba‘zân kıskanc ve ‘asâbîdir; kıskanc ve ‘asâbî olduğu kadar da bahtiyâr ve pür-mesârrdır. Zîrâ ba‘zı münevver geceler zevcinin geç kalması veyâ ebediyet-i [n.2, s.3] rûhi için sînesine giriyeler dökken çocuğunun ağlamasıyla meserret yaşları akıtan bir vâlideye bir vücûd-ı kıymetdâra lâne-i tesellî olur.

Seni Görmek

Bir ziyâ-yı latîfden daha sâf
Rûh onunla – âh bir kere –
Seni görmekle ka‘r-ı hissimde

İnkişâf etti; en derîn, şeffâf,
Ebedî bir ‘ibâdet-i hissle
Solmayan bir bahâr-ı tâbında..

Kible-i kalb olan bu hâtıradan
Elem ve kahra tesliyyet dökülür;
Geçse yıllar ‘azâb ile aradan
Yine yâdımda gizli hüsnündür.

Seni bir kere görmek ‘ömrümde
Fecr-i hüsn ü garâmı rü’ yettir,
En büyük ân-ı sermediyyettir
Bu sefil arz-ı târik üstünde.

Mehmed Muhyiddîn

Buhrân

– Şehâbeddîn Süleyman’a –

Of, yine neler düşünüyör, neler hissediyörüm. O gece, o leyle-i pür-şi‘r ü şegaf tekrâr gözümün önüne geliyor, tekrâr cânlanıyor.

‘Âdetâ, mini mini, kar gibi beyâz bacaklarını, bu iki güvercini, bu iki güvercinin şühlüklerini, hırçınılıklarını görüyörüm.

Ve nasıl sevdiğimi, nasıl ısırdiğimi, nasıl incittiğimi derhâtır ederek müte’ellim

oluyorum. Âh niçin böyle yaptım, niçin onları, o iki âbide-i mehâsini, o iki ma'bude-i 'aşkı, o iki vâlide-i şehveti takdîs etmedim?

Bunlar, bî-payân senelerin kahr-ı istibdâdı altında çürüyen kemiklerden kurûn-ı evvelîde ta'abbüd edilen yılanlardan, akreblerden daha 'âdî mi idi?

Hayır, sevgilim, senin her şey'in kıymetdâdır, senin her şey'in rûhtur, hayâtıdır, esîrdir. Benim rûhum, benim hayâtım olanlara, münhasıran onlara mevdû'du. Ve şimdi hiçbir şey'im yok.

Âh, Yârabbim, her vakit bir câme-i nûr, bir iklîl-i müzehheb gibi, hâtîrât-ı mağmûmemi tetvîc eden o küçücük, harîrî setîrenin, bu pûşîde-i ihtirâsâtın bir makine, bir kürek kuvvetiyle inip yükseldiğini bir daha görmeyecek, bir daha göremeyecek miyim?..

22 Ağustos 325/ **Bezmî Nusret-Müdîr-i Mes'ûl: Bezmî Nusret [n.2, s.4]**

'**Arz-ı Ma'zeret:** Müdîrimiz Bezmî Nusret Bey'in İzmir'e gitmesi cihetiyle, Tenkîd yine biraz geç kaldı. Kâri'lerimizin aflarını temennî ile berâber risâlemizin fî-mâb'ad muntazaman çıkarılacağını va'dederiz. Bu sehâhatten gazetemiz iki zât daha kazandı: Müstecâbî-zâde 'İsmet, Mehmed Necîb Beyler... 'İsmet Beyefendi herkesçe ma'rûftur. Necîb ise İstanbul'ca tanınmamış bir sîmâdır. Fakat dercedeceğimiz eserlerinden az zamân zarfında 'ulemâ-yı lisânın başlıcalarından olduğu tamâmıyla anlaşılacaktır.

Teşekkür: Müdîrimizin İzmir'de bulunduğu müddetçe hakkında pek büyük teveccühler ibrâz eden Köylü, Âhenk, Hukûk-ı 'İbâd rüfekâ-yı muhterememize 'arz-ı teşekkür ederiz.

Cerîhalar: Âsâr-ı vâridenin kesretine binâ'en ikinci makâle gelecek nüshaya te'hîr edilmiştir.

Rübâb-ı Şikeste: Gelecek nüshadan i'tibâren başka bir kalem tarafından ta'kîb olunacaktır.

Muhâbere-i 'Aleniyye: Nevşehirli M. Kemâl Bey'e: Eseriniz dercolunacaktır. Müdîrimiz hakkındaki teveccühâtınıza teşekkür ederiz.

Temdîd-i Müddet: İntihâbât-ı edebiyeyi daha on gün te'hîr ettik.

Teşvik: Genc edîblerimizden Ahmed Nebîl Bey'in riyâset-i tahrîriyyesi ile intişâra başlayan bu sevimli risâleyi tebrîk eder ve devâm-ı intişârına du'â eyleriz. Gazetemiz muharrirlerinden edîb-i muhterem Bahâ Tefvîk Beyefendi'nin *Teşvik*'e de mu'âvenette

bulunması bizce devâm ve terakkîsini kâfildir.

Hüsün ve Şi'r: Taşrada intişâr eden edebî gazetelerin iyisi, en kâ'idelisi olan bu risâleyi mutlaka okuyunuz. Dersa'âdet'te şu'besi idârehânemizdir.

Tebrîk: İzmir Demokrat Kulübü'nün nâşir-i efkârı olmak üzere intişâra başlayan Hukûk-ı 'İbâd refikimizi tebrîk ederiz.

İğne ve Geveze: Bu iki mizâh gazetesi memleketimizde teferrüd etmiş gibidir. Eğlenmek isteyen kâri'lerimize hâsseten tavsiye ederiz.

Nâzikter: Kastamonu gibi fakîr bir muhît-i edebîde büyük bir cesâret-i edebîye ile çıkarılmakta olan bu sevimli risâleyi kadirşinâs kâri'lerimize tavsiyeyi vec'beden görürüz. Dersa'âdet'te şu'besi idârehânemizdir.

Lâne-i Melâl: En büyük müstesnâ şâ'irlerimizden Hüseyin Su'âd Beyefendi üstâdımızın bu mecmû'a-i eş'ârı memleketimizde ilk def'â olarak görülmüş bir inci, bir pırlanta, bir mahfaza-i zeberceddir. Mutlakâ okuyunuz, mutlakâ kütübhânenizi tezyîn ediniz.

Tribole: Bahâ Tevfik Bey'in Fransızca'dan tercüme eylediği bu roman son derece merâk-âver, mütâla'aya şâyân bir eserdir. İkinci forması çıkmıştır. Borje'yi anlamak için her hâlde bunu da okumak lâzımdır.

Aşk Nedir?: Pek ciddî pek 'âlimâne yazılmış, 'aşkın 'ilmen ne olduğunu anlamak isteyenlere gâyet lüzûmlu bir eserdir. Suhûlet kütübhânesinde satılmaktadır.

Dellâl: İzmir'de meccânen neşrolunur, i'lân gazetesidir. Gayet ucuz i'lân kabûl eder. İstanbul'da şu'besi idârehânemizdir.

Büyük Ticârethânelerimiz: Nefis mâl almak ister misiniz? Şâmlı, Tiring, İştayn, Kânî İpekci, Binbir Çeşid, Selânik Bonmarşesi, Gözlükcü Yohan Paluka, Beyoğlu'nda Necîbler Mağazası, Bahçekapı'da Fantezi'ye, Yeni Postahâne Caddesi'nde Hilâl ticârethânelerine mürâca'at ediniz. Memnûn kalacaksınız.

Optimos Makineleri: Müstensihin mehâzîrinden kurtulmak isteyenlere müjde. Bütün Anadolu'da yegâne acenti İzmir'de Beyler Sokağı'nda Trabzonlu 'Ali Haydar Bey'dir.

Resne Fotoğrafhânesi: San'atkârâne fotoğrafı çıkartmak ârzûsunda bulunanlar buraya bir def'a uğramalıdır.

7.7. HEDİYE: SAYI-3

HEDİYE

Numero: 3

Müessisi: Bezmî Nusret

Mecmû'a-i Edebiyye-i Gayr-ı Mevkûtedir

Her nev' olarak ve mekâtib ser-muharrir nâmına gönderilmelidir.

Kâri'lerimize:

Deredilmeyen âsâr-ı vâride için sebep-i te'hir beyân olunacaktır.

Nüshası:10 paradır

İdârehânesi — Cağaloğlu'nda 'Askerî Tekâ'id Sandığı arkasındadır

Şerâ'iti İştirâk:

52 Nüshası 20, 26 nüshası 10, 12 nüshası 5 kuruştur.

Posta pulu dahi kabûl olunur.

İlk Söz

Muhterem kâri'în..

Bugün pek çok kusurlarıyla cenâh-ı mütâla'anıza tevdî'eylediğimiz Hediye'nin emellerimizle mütenâsib bir nefâsette olmadığını i'tirâf edeceğiz.

Biz risâlemizin müzehher bir mecmû'a-i bedâyi', rengîn, müzehheb bir demet olmasını istiyorduk hâlbuki buna muvaffak olamadık. Her şeyde olduğu gibi matbû'âtta da hüküm süren buhrân ve fıkdan-ı vesâ'it bütün ârzûlarımıza mâni' oldu. Hep 'ayn-ı sebebdan dolayı şimdiye kadar yüzlerce refiklerimiz bu keşmekeş-i matbû'ât içinde yaşayamadılar.

Biz ise her müşkülü iktihâm ederek yorulmak bilmez bir 'azm-i metânetle çalışmak istiyoruz. Göreceğimiz rağbet nisbetinde pek büyük teceddüdler göstereceğimize emîn olunuz.

En muktedir gençlerimizin âsârını ihtivâ edecek olan Hediye'nin mesleği hakîkî bir inkılât-ı edebîye ma'tûftur. Zîrâ şimdi bütün kuvvetiyle hükümrân olan buhrân-ı edebînin sâ'ik-i yegânesini mesâlikin yekdiğeriyle imtizâc edememesinde aramalıyız.

Edebiyyâtımızın son zamânlarda aldığı şekl-i mü'essif, birtakım gayr-ı nezîh eserlerin tahrîbât-ı ictimâ'iyyesi bizi bu teşebbüse sevk etti.

Bugün şarkın; münevver, sâf sahâları yine sefâhatine, indirâs-ı ahlâkiye doğru yuvarlanıyor. Bu cereyânlara karşı durmaya fikren ve mevzû'an bir inkılâb-ı edebîyenin husûlüne ihtiyâcımız pek büyüktür.

İşte bizim gaye-i âmâlimiz. Bu maksadın husûlünü te'mîn için birçok teşebbüslerimiz var, sırası geldikçe bunları enzâr-ı 'âmmeye vaz' edeceğiz. Yalnız bu mukaddes gâyeye vâsıl olabilmek için sizlerden teşvîk ve himmet bekleriz.

Hey'et-i Tahrîriyye

Reftâr-ı Matbû'ât

İki sene evvel yine bu günlerde idi. Kendi ta'bîriyle refik-i «kadîm»i olduğum bir zât, bu 'unvân altında yazı yazmak için gazetesinde bana bir yer tahsîs etmişti. Ben de bu vazîfeyi yapmaktan çekinemedim fakat bu gazete²⁰⁸ ancak üç dört ay kadar yaşayabilmiş ve 'âkıbet; gitmiş, rahmet-i yârâna intikâl etti! Bugün 'ayn-ı vazîfenin îfâsına da'vet

²⁰⁸ Tenkîd [Hediye'nin dipnotu]

edilmekle zihnimde bütün bu hâtîrâtı uyandırıyor ve bu hâtîrâta karşı bir vakfe-i hicâb, belki bir vakfe-i tesliyyet yaşıyorum zîrâ onlarda sabırsızlıktan tevellüd etmiş öyle yerler hâtîrlıyorum ki içimde bugün nedâmet-engîz tekâzâ ihsâsından hâlî kalmıyor. Bununla berâber ben mütesellî de oluyorum: Bu kısacık risâlemizin günâhını fark edecek kadar olsun nefsimde bir eser-i intibâh bu tavr-gîn zamânda bana tesliyyet bahşoluyor ve bugün ikinci def'asının vücûduna ma'te'essüf ihtimâl veremediğim bu satırları²⁰⁹ işte ancak bu i'tirâz-ı zünûba bir fırsat bulmanın verdiği hazz ve vicdânı içinde yazıyorum.

Reftâr-ı matbû'ât... O kadar levend ve muhteşem değilse bile bir âheng-i meşîyyete nisâr-i ümîd eden yer âheng-i seyr ve meşîyyete mâlik olduğunu inkâr etmemelidir.

İki sene evvel ne bir İctihâd ne bir Türk Yurdu ne bir Genc Kalemler vardı. Bugün vâkı'a Melekperler, Şefkalar gibi mehîb bir boşluğun timsâli olabilecek âsârın ardı arası kesilmemekle 'ayn-ı şâyân-ı hayret rağbetin râyegân olduğu görülmekle berâber efkâr üzerinde azîm bir te'sîr îkâ' eden birkaç Türkçe mecmû'a görmekle iftihâr ediyoruz. İctihâd yüksek bir gâyeye teveccüh ediyor. Hâsseten dînsiz kalmış Müslümânlar için kerîm ve kâmil bir mürşid olmak «mazlûm olarak zâlim olan» bir kavmin [s.3] zulmünü, bîdâdını sâ'ikleriyle yakıp kavurmak; şimşekleriyle münevver bedrika yapmak emeli, 'amelinin vâki'î olmuş; binâ'en'aleyh «İctihâd»ın ictihâdını tahayyül etmek bence bir vazîfe 'addolunmalıdır.

Selânik'teki Yeni Felsefe, Manastır'daki Yeni Fikir'de 'aynı yolun yolcularındandır. Bunlar, zamânın terennüm etmek zamân[1] olmadığını anlaşılır ve gençliğe esâslı, feyizli bir terbiyye-i fikriyye vermek için çıkarılmışdır. Buna mukâbil Servet-i Fünûn devre-i şeyhûhatının mukaddemâtı idrâk edi[li]yor gibidir. Bir takım "makâsid-i siyâsiyye" altında mahcûr olan kalemlerin mel'abesi hâlîbe gelmiş.

Şebtâb'ın genc musâhabe-nüvîsi İsmâ'il Zühdî'nin be-hakkın yazdığı gibi «Bize ilk devre-i mesâ'îlerinde bir şeyler va'd eden Fecr-i Âtî son zamânlarda dünkülere yakın, onların sükûnetiyle 'alâkadâr bir hayâtı sükûn yaşıyor.» Fikret'in hayât-ı şâ'iriyetine kazâ-cereyân bir zamân i'dâm veren Fecr-i Âtî, nihâyet yine Fikret'in huzûr-ı şâ'iriyetinde ser-fürû etmek sûretiyle nâ'ib ve müsta[kırr]-ı mecbûriyetinden kurtulamamış ve o zamân i'tirâzâtımızı bugün bi'l-fi'l kabûlde muztar kalmıştır.

Dünkülerin mâverâ-yı ebkemiyet[in]de birçok edebî 'ömürlerin ihzârını gören Ahmed Hâşim Bey ve şürekâsı eğer bugün kanâ'atle[rini] değiştirmemişlerse çok büyük

²⁰⁹ Tekzîb edeceğimizi kaviyyen ümîd ederiz. «Hediye»

hatâ etmişlerdir demektir. Dünkü Servet-i Fünûn tefâhür edebilir ve bunda haklıdır fakat bugünkü Servet-i Fünûn için şuarâ-yı zamânededen birinin «derd-i muammâdan eylediği şekvâya» iştirâk etmekten başka çâre yoktur çünkü o kadar boş, sönük ve bî-fâ'ide...

Genç Kalemler Türk lisânına, selîkasına bir istiklâlini vermeye, bütün zerrâtan tecrîd ederek şekl-i tabî'îsine ircâ' etmeye çalışan ve muvaffak olmaya başlayan cesûr bir arkadaşı!.. Lisânımızın alacağı bu son şekli «yeni»likle telkîb etmek ba'zılarının hoşuna gitmemiş ve buna i'tirâz etmişlerdir. Hâlbuki ben, en mustalah ve mutantan, terkîblerle donatılmış yazıları [n.3, s.4] sevmek ve yazılarımın öyle yazılara benzemesinden bir zevk duymakla berâber kanâ'at ediyorum ki Genç Kalemler, Türk lisânının tabî'yyet ve mükemmeliyyetini te'mîn edecek bir lehçeye vücûd veriyor. Genç Kalemler bugün bu gâyeye birden vâsıl olamamak pek tabî'î ve zararlıdır. Alıştığımız bir tarz-ı teblîğe «bağteten» vedâ' etmek, bu vedâ'-ı cebr-i nefis etmek az çok güç gelebilir.

Yeni «Lisancı»ların tasfiyeci olmadığına hele vezn-i 'arûz yerine vezn-i heceyi ikâmesinden hiç de müctenib olmadıklarına ittîlâ' hâsıl edilirse edilen i'tirâzâtın mühim bir kısmını cevâbdan istiğnâ bulmuş olur.

Bu lisânın bugün değilse bile yarın hükümrân olacağını anlayabilmek için bir kere Ahmed Hâşim'in Mehtâbda Leylekler'ine bakıp Celâl Sâhir'in de Cünûn'unu okumak, bir kere de 'Ömer Seyfeddîn'le Yakûb Kadri'nin hikâyelerini mukâyese etmek kifâyet eder.

Aka Gündüz'ün yeni çıkan Türk Kalbi nâmındaki hikâyeler mecmû'âsı bu her zamânda her yerde Türklük idealinin pek kıymetli intibâ'âtındandır. Bunu okumalı ve Aka Gündüz'le berâber: Türk kal ve olmayanları sev! demeliyiz...

Hakkı Târik

Şi'r

Nil Kenârında Yaz Gecesi

—Fâik 'Âli'ye—

Bir şevk-i derûnî ile bir nefha-i reyyân

Nil'in kabaran sîne-i mefrûrunu okşar

Ta'zîb için artık bulamaz büsbütün imkân.

Gündüz, kara gündüz gecenin nûrunu okşar.

Tevdî' eder esrârını kuşlar bile şimdi,

Kuşlarla gelir sâkit ağaçlar da lisâna.
Her yerde mülâkî olur ünsiyyet ümîdi,
Her yerde hevesler kapılırlar heyecâna.
Ehrâma uzaktan açılır sîne-i âfâk,
Kalkar üzerinden ebedî sıklet-i â'sâr;
Bir gazâ iner üstüne, bir gazâ-yı berrâk.
İnsan dolaşır Afrika'nın vâheye benzer
Ma'mûre-i leylinde sebk-rûh u sebk-bâr;
Her yerde sanırsın seni okşar gibi tüyler

Za'îmzâde Hasan Fehmî [n.3, s.5]

Çılgın...

Dudakların dudaklarıma temâs ettiği zamân onların ensice-i harîrinde hafî, ihtirâs-engîz bir takallüs hissedirim, o zamân aşk ve emelle birleşen nazarlarımız bir destân-ı sevdânın kitâbe-i ezelisini imzâ eyler. Fakat sen, ey genç kadın, 'işve-i nesviyyetinle kalbimde ezeli bir şübhenin endişeli ma'nâsını uyandırırısın.

Ba'zân ellerimin içinde terleyen tâze parmaklarının teslîmiyyetinde öyle derîn bir ifâde-i melâl bulurum ki rûhum bu melâlin tahlîl-i hakîkîsinden titrer ve hissedirim ki sen bütün kadınlığınla, kadınlığın bütün rikkatiyle meshûf emel değilsin. Rûhunda gayr-ı kâbil-i itfâ bir lev'-i şebâb, mevcûdiyyetinde gayr-i kâbil işfâ bir maraz-ı 'aşk var... Sen! O harâretin yakıcı te'sîri altında, o marazın hummâları arasında a'sâ; beni ezecek, hırpalayacak kuvvetler arıyorsun.

Evet, ey genç kadın!... Bütün nesviyyetinle 'aşkın en çılgın, en harîs bir esîrisin... Dudakların dudaklarıma temâs ettiği zamân, bu çılgınlık bütün vücûdunu kaplar; kırılmak, ezilmek için titrersin!

Bilmem unuttun mu? Bir kış günü, semâ beyâz bulutlarla örtülmüş dalgalar yüksek tepeleri bulutlardan demet demet dökülen beyâz çiçeklerle süslenmişti. Seninle biz denizin haşarı dalgaları karşısındaki pencerenin kenârında gözlerimizin ma'nâ-yı 'amîkinde yerleşen sevdâ-yı şebâbın te'sîr-i füsûnkârıyla dalgın, açık renkli bulutlardan dağların yüksek tepelerine, denizlerin haşarı dalgalarına dökülen beyâz çiçeklere bakıyorduk. Birden harîs bir pûse ile hırpalanmak ve ezilmek istedin, dudaklarını dudaklarıma

uzattın...

O zamân gözlerimin ma'nâ-yı 'amîkindeki sevdâ-yı şebâbı çılgın bir ihtirâsın ezici der-âgûşlarıyla birleşti, hırpalandık ve ezildik... [n.3, s.6]

Bugün, o dakîkayı düşündükçe kalbimde derîn bir te'essür buluyor ve kendi kendime "Âh.. Çılgın!..» diyorum.

Cemâl Nâdir

Hâtem

Yüzük, nermîn hâtem ellerini kemâl-i iştiyâk ile sarılır ve vaz'-ı vakârıyla onların şevket-i hüsnünü itmâm eyler; şûh ve şehvet-i dost eller, onun için bir melîke-i emeldir. Orada nazarları cezbeden bir Kafkas dilberinin gözlerindeki pür-füsûn serâ'ir-i visâli irtisâm eder. Bu lâkayd ve ihmâllikler ellerde me'yustur. Marizî bir göze benzer. Hafîf vakûr parmaklar üzerinde bir makhûriyyet-i yetîmâne ile süzülür, bir katre-i elemdir. Mu'attar tombullarda şakrak cilveler, çapkınlıklar ibdâ' eyler. Oh, bilmem ki, tâcdâr bir hüsnün penbe, şâhâne ellerinden bir bûse-i bîkr ve 'aşkı sayd ederken, nevvâr bir yüzüğün muhteris dudaklara temâsından duyulan zevk ve heyecâmı hiç de hissettiniz mi?

Hayrullah Süleymân

Kadınlar ve Hayât

Pek sevdiğiniz çiçekler fakat yürüyemeyeceğiniz bir yol; kadın ve hayât..

Gözleriniz, yalnız bir şeyi, kalbinizi dolduran tek bir vücûdu görüyor, kalbiniz yalnız bir vücûd için çarpıyor fakat zavallı 'aşkınız hiçbir sâniye tebessüm ile dinletemiyor.. Hüviyyetinizde zehirli bir pençenin tehdîdi var: İşte sizin hayâtınız..

Kadınlar da recüliyyet-i ma'lûlenin en evvel sarıldığı bir 'ilâç ki, — içip de iyi olan hemen hiç yok...

Kadın.. Öyle bir şi'r-i nühüftle olmalı ki, onu yalnız bir nazar, nazar-ı meşrû' görebilsin. Yoksa kadın, beşeriyet için müdhiş bir leke olur.

Hüseyin Rahmî [n.3, s.7]

Muhabere-i ‘Aleniyye

Fehmî Râzî, Muhlis Sabâhaddîn Beyefendilere:

— Geç kaldığınıza müte’essîfiz.

Vatandaşımız Halîl Zihnî Beye:

— **Hediye** sâhifeleri eserlerinize açıktır.

Hasan Hikmet, Râtib Beylere:

— Mecmû‘âmızın hacmi ufak olmakla yarım kolondan ziyâde yazı kabûl edemeyiz. Bu noktayı nazar-ı i‘tibâra alarak lütuf ve âsârda bulunursanız tarafeyn memnûn olur.

Mu‘allim Fikri ve Mahrûkî Beylere:

— Nazımdan ziyâde nesirde istidâdınız var. **Hediye**’ye nesir gönderin.

İhsân Hüznî, Sa‘îd Sûzân Efendilere:

— Klişelerinizi idârehânemizden aldırınız.

Bilmece

Meyvelerden birini bulunuz ki ikinci ve üçüncü harfleri takdîm ve te’hîr edilecek olursa bir ma‘den vücûda gelsin.

Kur‘a ile birinciye bir cep sâ‘ati ikinciye *Rübâb-ı Şikeste*, üçüncüye bir İngiliz çakısı, dördüncüye mecmû‘âmızın tam koleksiyonu, beşinciye yirmi altı nüsha, altıncıya bir mürekkebli kalem, yedinciye on üç nüsha, sekizinciye *Nisvân-ı Zarîfe*, dokuzuncuya Hâmid Subhî Bey’in *Solgun Neşideler*’inden, onuncuya sekiz nüsha, onuncudan on beşinciye kadar dörder nüsha on beşinciden yirminciye kadar birer glâse kartpostal, yirminciden otuzuncuya kadar *Karagöz Meyhânedede*, otuzuncudan ellinciye kadar ikinci nüshadan birer ‘aded takdîm edilecektir.

İhtâr: Bilmece varakasını müvezzi‘lerden talep ediniz.

Sancakçıyan Matba‘ası

SONUÇ

II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte intişar eden yüzlerce süreli yayın içerisinde *Tenkîd*'in bu isimle intişar eden ilk “dergi” olduğu teyit edilmiştir.

Tenkîd mecmuası üzerine daha önce iki makale ve bir tez yazılmış ve dahi bu çalışmalarda *Tenkîd* 6 sayı ve 2 ekten ibaret olarak tanıtılmıştır. Bu çalışma esnasında derginin üçüncü ekine ulaşılmış ve bu ek de incelemeye tabi tutularak söz konusu eksiklik giderilmiştir.

Adından bir eleştiri dergisi olduğu anlaşılan *Tenkîd* üzerine yapılan incelemede şiir türünün dergideki eleştirel metin sayısı adedince olduğu saptanmış ve derginin salt bir eleştiri dergisi olmamakla birlikte eleştiriye meyyal bir yayın olduğu tespit edilmiştir.

Türk edebiyatında, eleştirinin zayıf halka olarak görüldüğü bir dönemde intişar eden *Tenkîd*'de mevcut bazı eleştirel metinlerin nazarî tenkit oldukları saptanmış ve bu sayede Türk edebiyatının teorik eleştirilerine katkı sağladıkları anlaşılmıştır.

Tenkîd dergisindeki eleştirel metinlerin daha ziyade öznel bir kimlik taşıdığı tespit edilmiş ve söz konusu metinlerde verilen hükümlerin genel bir bağlayıcılığının olmadığı kanısına varılmıştır.

Toplu olarak herhangi bir edebî gruba dâhil edilemeyen *Tenkîd* kadrosunun, Ahmed Şuayb müstesna tutulduğu vakit tenkitlerini daha ziyade ekollerini savunmak adına yapan ve eleştiriye ehemmiyet vererek onu müstakil bir edebiyat türü hâline getirmek isteyen Edebiyât-ı Cedîde mensuplarına kıyasla, eleştiri noktasında genel olarak onların gerisinde oldukları kanaatine varılmakla birlikte meşrûî şartların bir neticesi olarak Servet-i Fünûn tenkîdine nazaran sosyal-siyasal bir hüviyet taşıdığı görülmüştür.

Tenkîd mecmuasının, bilhassa Baha Tevfik'e ait yazılar vesilesiyle Türk tenkit literatürüne farklı ve yeni bir bakış açısı kattığı anlaşılmıştır.

Tenkîd mecmuasında ve eklerinde eserleri neşredilen ediplerden bilhassa edebiyat tarihlerinde yer bulamamış/unutulmuş simalar üzerine yapılan çalışmalar sonucunda söz konusu yazar ve şairlerden bazılarının kimliklerine netlik kazandırılmış ve bu suretle Türk edebiyatı tarihine az da olsa bir katkı sağlanması umulmuştur.

Dergideki metinlerden hareketle kimi yazarların o dönem içindeki edebî, sînâî, tarihî, siyasî ve içtimâî telakkîlerinin ne doğrultuda olduğu anlaşılmıştır.

Yeni Lisan makalesinin henüz yayımlanmadığı, yazı dilinin henüz işlevselleşmediği

bir dönemde, birkaç yıl sonra inkişâf edecek millî bir edebiyatı müjdeleyici karakterdeki metinlerin farkına varılmıştır.

Dergi üzerine daha önce yapılan çalışmalarda kime ait olduğu saptanamamış “*Küçük Numuneler*” başlıklı imzasız tercümlerin  . Nâdir müstear ismini kullanan Ali Ekrem’e ait olduğu uzun süren araştırmalar neticesinde anlaşılmıştır. Benzer bir şekilde H. Nâzım’ın “*Rübâb-ı Şikeste*” adlı eleştirisinin de daha önce yayımlanmış bir metin olduğu saptanmıştır. Burada şâyân-ı dikkat husus ise “*Küçük Numûneler*” müterciminin ibraz edilmemesidir. Aynı şartlar altında yayımlanan hatta aynı dergiden alınan iki metinden birinin müellifi verilirken ötekinin müterciminin verilmemesi düşündürücüdür. Yazarından izin alınıp alınmadığı noktasında herhangi bir bilgi olmaması dolayısıyla da mevzubahis durum hakkında *Tenkîd* lehine/aleyhine herhangi bir hüküm vermenin etik olmadığı kanaatine varılmıştır.

Reklam, ilan ve teşekkürlerden devrin matbuat ve ticaret hayatı hakkında fikir oluşmasını sağlayacak veriler elde edilmiştir.

İki/üç haftalık edebiyatın nabzını tutan “*Reftâr-ı Matbû’ât*” adlı seri yazılarda zikredilen eserlerin künyeleri çıkarılmak suretiye *Tenkîd* ve dönemin diğer mecmuaları arasındaki eleştiri cereyanı tespit edilmiştir.

Tanzîmat, Mutavassıtın, Edebiyat-ı Cedîde, Fecr-i Âti ve dönem/oluşumların dışında kalan ediplerden mürekkep bir kadronun kaleminden çıkan *Tenkîd*’de 1860’tan beri Türk edebiyatına nüfûz eden Batı tesiri görülmüştür.

Bu çalışma vesilesiyle, resmî sansürün olmadığı bir dönemde intişar eden ve edebî kimliği olan bir derginin siyasal sebepler neticesinde -dolaylı olarak da olsa- tatil edilmesine sebep olan bir istibdadın meşrûti şartlara rağmen devam ettiğine kanaat getirilmiştir.

Türünün adını taşıyan ve 1910 yılı içerisinde kısa bir süre de olsa varlık gösteren *Tenkîd* mecmuası ve ekleri bütün cihetleriyle incelenerek derginin Türk tenkit tarihine ve edebiyatına bir katkı sağlanması umulmuştur.

KAYNAKÇA

- Ataman, S. Y. (1987). *Mehmet Sadi Bey*. Ankara: Kùltür ve Turizm Bakanlığı.
- Aydemir, H. (2010). *Eşref/Musavver Eşref Dergisi Üzerinde Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bahâ Tevfik (1330). *Felsefe-i Edebiyât ve Şâ'ir Celis*. İstanbul: Necm-i İstikbal.
- Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I-II*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Binişik, A. N. (1937). *Tanrının mı, Gönlümün mü Duyduğum Bu Ses?..* : Ankara. İstanbul: Aydınlık.
- Braunschvig, M. (1928). *La Littérature Française Contemporaine: Étudiée Dans Les Textes (De 1850 à nos jours)* Paris: Armand Colin.
- Çankaya, M. A. (1968-1971). *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Cilt I-VIII)*. Ankara: Mars.
- Çapanoğlu, M. N. (1964). *Türkiyede Sosyalizm Hareketleri ve Sosyalist Hilmi*. İstanbul: Pınar.
- Devellioğlu, F. (1993). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (15.Baskı)*, Ankara: Aydın.
- Ekrem Reşad, Osman Ferid. (1326). *Nevsâl-i Osmânî*. İstanbul: Hayriye.
- Enginün, İ. (2018a). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı (20. Baskı)*. İstanbul: Dergâh.
- (2018b). *Yeni Türk Edebiyatı: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e 1839-1923 (13. Baskı)*. İstanbul: Dergâh.
- Ercilasun, B. (2004). *Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit*. Ankara: Akçağ.
- (2013a). *İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit*. İstanbul: Dergâh.
- (2013b). *Edebiyat Tarihi ve Tenkit*. İstanbul: Dergâh.
- Erdemir, L. (2015). *Cephe Arkadaşı-Çanakale Cephesinde Bir İstanbullu: Mehmet Halit Bayrı*. İstanbul: Timaş.
- Ertaylan, İ. H. (2011) *Türk Edebiyatı Tarihi I-IV*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Gönensay, H. T. (1949). *Tanzimattan Zamanımıza Kadar Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Remzi.
- Güner, K. (2016). *Zümrüd-i Anka Gazetesi: 1.-50. Sayılar: Tahlili Fihrist-İnceleme-Seçme Metinler (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gür, A. (2013). *Türk Tenkit Tarihi: Ders Notları (2. Baskı)*. Konya: Palet.
- Hâlid Oğuz (1335). *Maziden Bir Yaprak*. İstanbul: Karabet.
- Hâşim Sâmî. (1341). *Dullar ve Yetimler*. İstanbul: Sabah.
- Huyugüzel, Ö. F. (2000). *İzmir Fikir ve Sanat Adamları (1850-1950)*. Ankara: Kùltür Bakanlığı.
- Hüseyin Su'âd. (1326). *Lâne-i Melâl*. [İstanbul]: Tanîn.
- (2018). *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Dergâh.

- İnal, İ. M. K. (1969). *Son Asır Türk Şairleri (Cüz I-XII)* İstanbul: Millî Eğitim.
- İsmail Habip (1931). *Edebî Yeniliğimiz - I. Kısım*. İstanbul: Maarif Vekâleti.
- Karaailioğlu, S. K. (-1986). *Resimli Motifli Türk Edebiyatı (Cilt 1-5)* İstanbul: İnkılâp ve Aka.
- (1982). *Edebiyatımızda Şair ve Yazarlar (Yedinci Basım)* İstanbul: İnkılâp ve Aka.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1984). *Zoraki Diplomat (3. Basılış)*. İstanbul: İletişim.
- Kaygusuz, B. N. (1955). *Bir Roman Gibi*. İzmir: İhsan Gümüşayak.
- Kocatürk, V. M. (1964). *Türk Edebiyatı Tarihi: Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili ve Tenkidî*.
- Necatigil, B. (1989). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü: 968 Türk edebiyatçısının hayatı ve eseri (Eklerle 13. Basım)*. İstanbul: Varlık.
- Ozansoy, H. F. (1967). *Edebiyatçılar Geçiyor*. İstanbul: Türkiye.
- Özer, M. (1987) *Bezmî Nusret Kaygusuz'un Hayatı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özgül, M. K. (2010). *Son Jön Türk Kalesi Ahmed Kemâl Akünal*. İstanbul: Kitabevi.
- Sevük, İ. H. (1940). *Avrupa Edebiyatı ve Biz: Garpten Tercümeler I-II*. İstanbul: Remzi.
- [Sevük], İsmail Habip, (1940a). *Yeni Edebî Yeniliğimiz: Tanzimattan Beri I-Edebiyat Tarihi*. İstanbul: Remzi.
- (1940b). *Yeni Edebî Yeniliğimiz: Tanzimattan Beri II-Edebiyat Antolojisi*. İstanbul: Remzi.
- Somar, Z. (1944). *Yakın Çağların Fikir ve Edebiyat Tarihinde İzmir*. İzmir: Nefaset.
- Şemseddin Sami, (2004) *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul. Kapı
- Tanpınar, A. H. (1956). *XIX. Asır Türk Edebiyatı (Yeniden ele alınmış ve genişletilmiş ikinci baskı)*. İstanbul: İbrahim Horoz.
- T.L. (1330). *Nevsâl-i Millî*. Dersa'âdet: Âsâr-ı Müfide.
- Tarakçı, C. (1986). *Cenâb Şehabeddin'de Tenkid: Dil, Sanat ve Edebiyat Hakkındaki Görüşleri*. Samsun: Eser.
- Taş, D. G. (2019). *Tenkid Dergisi: Transkripsiyon ve İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adıyaman Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Toktan, A. M. (1996). *Beni Okuyunuz: İlyas Mâcid ve Eserleri*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Tuncer, H. (1990). *Türk Yurdu (1911-1931) Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Uraz, M. (1944). *Türk Edip ve Şairleri Cilt (1-4)*. İstanbul: Tefeyyüz.
- Us, H. T. (1943) *50 Yıl. ??:?*
- Yazar, M. B. (1938). *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*. İstanbul: Kanaat.
- Yücel, H. Â. (1957). *Edebiyat Tarihimizden – I*. Ankara: İş Bankası Kültür.
- Yüksel, S. (2005). *İkinci Meşrutiyet Basımından Bir Sayfa: Musavver Devr-i Cedid*. Türklük Araştırmaları Dergisi, 18, 195-212.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Mustafa KILIÇBAY

Doğum Yeri ve Yılı : TURHAL-1989

Yabancı Dili : İngilizce

E-posta : edebiyatim60@gmail.com

Eğitim Durumu

Lisans : Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı

Yüksek Lisans: AEÜ, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı

Mesleki Deneyim

Üzümören İlk ve Orta Okulu 2014-2015

Özel Tokat Sınav Temel Lisesi 2015-2019

Özel Tokat Sınav Fen-Anadolu Lisesi 2019-(Halen)

